శ్రీరామ.

కవిజీవితము.

ఈ ప్రబంధమును రచియించినవారలధునాతనులును గవితర్నంబుల కాకరంబైన దేవులపల్లి వంశమునకు ముక్తామణులు నగు బ్రహ్మశ్రీ సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు 1853-వ సంవత్సరము జనవరినెల ది 21-వ తేదికి సరియగు పరీధావినామ సంవత్సర పుష్యశుద్ధ ౧౩ స్థిరవాసరమున జన్మించిరి. వీరి నివాసము శ్రీపీఠికాపుర సంస్థానములోఁ జేరి యా రాజధానికి శాఖానగరంబై, కూచిమంచి తిమ్మకవీంద్రునకుం గడపటికాఁపురంబైన రావువారి చంద్రమపాలెము. వీరు వైదికబ్రాహ్మణులలోఁ ద్రైలింగ్య శాఖలోనివారు. (తెలుఁగునాటివారు-తెలగాణ్యులు). వీరిది కౌండిన్యస గోత్రము. వీరి తండ్రిగారు వేంకటకృష్ణశాస్త్రిలవారు. తల్లిగారు వెంకమాంబ. సోదరులు తమ్మన శాస్త్రి యను నామాంతరముగల వేంకటకృష్ణశాస్త్రిలవారు. ఇప్పటికి వీరి వయసు రమారమి యేఁబది మూఁడు వత్సరంబులు. పండితసార్వభౌములును, గవీంద్రులునైన వీరి వంశీయులు క్రీస్తుశకము 1598-వ సంవత్సరమున శ్రీ పీఠికాపుర రాజ్యసంస్థాపకు లయిన శ్రీ రావు తెనుంగురాయనిగారి యాదరణాతిరేకంబున నప్పటి నుండియు నిచ్చట నివసించియున్నారు. చిరకాలముగ శ్రీ పీఠికాపురాస్థాన విద్వాంసులై విశేష గౌరవసత్కారముల నందుచు నప్పుడప్పుడు తమ ప్రభువుల యనుమతి చొప్పున నితరసంస్థానముల కేగి తదధీశ్వరులవలన విశేష సమ్మానముల నందుచు, విజయనగర సంస్థానాధీశ్వరులయిన శ్రీ విజయరామ మహారాజుగారి వలన నగ్రహారపారితోషికము నంది రటుల వంశావతార వర్ణనములోని యీ క్రింది పద్యమువలనఁ దెలియ వచ్చుచున్నది.

చం. అతనికిఁ బూసపాటికులజాగ్రణియుం గవితారసజ్ఞుఁడుః
ప్రతతయశుండు నా విజయరామనృపాలవరుండు గౌరవాం
చితమతి రాజధానిదరిసీమ నొసంగెను సర్వసస్యశా
శ్వతఫలసారమౌ వెలగవాడ సమాఖ్య మహాగ్రహారముః.

ఈ యగ్రహారపారితోషికము నందినవారు రామరాయశాస్త్రులవారు. వీరు సంస్కృతాంధ్రములయందు నిరాఘాటమయిన కవితాధాటి గలవారు. వీరి కవితా శైలి దెలియుటకై యిందు రెండు పద్యముల నుదాహరించుచున్నాఁడను:—

చం. భువి నిది యద్భుతం బొకటి భూరికృపాపరిపూర్ణ పూసపా
టి విజయరామభూరిమణికీవిని నీకిరవాలధారచే
నవయవహానియుం గువలయాహితఖేదము లేక మత్స్యభూ
మివిభుఁడు సాంగుఁడై చనియె మీఁదికి దేవపురాధిగామియై.

మ. మహిమానంద నృపాలు శ్రీ విజయరామస్వామి వాల్లోఁకి నూ
ర్ద్రిహుసేన్ ఖానుని మస్తకం బని మొదన్ రెండయ్యె రెండయ్యె భ
వ్యహారిద్ధ్వోటకమండలం బపుడు రంభాకంచుక గ్రంథియున్
దిహి రెండయ్యె జనానులాపముసరున్ దప్పేది వేటూరనన్.

వీరి వంశీయులలో బ్రహ్మానశాస్త్రి యను వారు శ్రీ మహీపతిరాయనిగారిపై సంస్కృతంబునఁ దారావళి రచియించి పీఠికాపురంబునకు ననతిదూరమున నున్న పగర్దీనుపాలెమను గ్రామములో మాన్య క్షేత్రసత్కారము నందినట్లు వంశావతారవర్ణనములోని,

కం. "తారావళి కృతిఁగొని యా, క్ష్మారమణుం డతని కొసఁగె మాన్యక్షేత్రం
బారూఢి భక్తి బుధిఁ జెలు, వారఁ బగర్దీనుపాలెమను గ్రామమునన్."

అను పద్యములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. తత్కవితాశైలి దెలియుటకై తారావళిలోని కొన్ని శ్లోకముల నిందు వ్రాయుచున్నాఁడను:—

శ్లో. శ్రీమద్బోశ్వినిభ ప్రభ శ్శుభకరః స్సత్యవ్రతః కృత్యవి
ద్ధీరో ధర్మపరో వనోదశరఘాల్లబోదయ స్సానుజః
దుష్టానాం పరిశిక్షణాయ సుమతి శ్శిష్టావనా యాచ్యుతో
రేజే రాజవిరాజదాస్యకలిత శ్శ్రీరామనామాంకితః.

శ్లో. గుణోత్తర శ్శ్రీరఘురామభద్రో, భద్రాశ్రయోరామశాస్త్రవేత్తా
విత్తాసవద్భ్యస్సవధేమునిభ్యః స్తాతనోత్ప్రత్యయమాశరాణాం

పైనిఁ జేర్కొనఁబడిన రామశాస్త్రులవారి మనుమఁడగు రామశాస్త్రి సంస్కృత మునందు రామచంద్రోదయచంపువు, సాహితీదర్పణ మను నలంకారశాస్త్రము, బాల భాగవతమునకు వ్యాఖ్యానము, మఱియు ననేక నాటకాదుల రచియించి యిప్పటి "మైనరు" మహారాజుగారగు శ్రీ వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యరావు బహదరు వారికిం బ్రపితామహులగు శ్రీ వేంకట నీలాద్రిరాయ ప్రభువువారి వలన సాహిత్య చక్రవర్తి యను బిరుదము నందినటుల వంశావతార వర్ణనములోని యీ క్రిందిపద్యము వలన విశద మగుచున్నది:—

సీ. రచియించె నెవ్వాఁడు రమ్యచంపూప్రబంధము రామచంద్రోదయ మనుదాని
ఘటియించె నెవ్వాఁడు కనదలంకారశాస్త్రము వరసాహితీదర్పణంబు
వచియించె నెవ్వాఁడు బాలభాగవతాఖ్య, దనరారుమృదుకావ్యమునకు వ్యాఖ్య
నొనరించె నెవ్వాఁడు ఘనతరధ్వనిభావ, నవరసంబులఁ బెక్కునాటకముల;

గీ. నాతని నుతింపఁ దరమె రాజాధిరాజ, రావు వేంకట నీలాద్రిరాయలబ్ధ
సరసతరసాహితీసారచక్రవర్తి, బిరుదపరికరుఁడలరామవిబుధ వరుఁడు.

ఈ సాహిత్య చక్రవర్తికిం దమ్ముని కొమరుండగు కృష్ణశాస్త్రి విశ్వగుణాదర్శ మునకు వాఖ్యానము, తర్కసార మను న్యాయశాస్త్రగ్రంథము, సాహితీసార మను నలంకారశాస్త్రము, రచియించి యశ్లోకబోధాచరణప్రచారణంబులఁ దనకీర్తి నెల్లెడల వెల్లడించె ననుటకు వంశావతారవర్ణనములోని యీ పద్యము నిదర్శనమై యున్నది:—

సీ. తనదువ్యాఖ్యాక్రియాదక్షత విశ్వగు, ణాదర్శకావ్యసద్వ్యాఖ్య వలుకఁ
దనఘనపాండితీదార్ఢ్యంబు, దర్కసారంబునాఁ దనరు గ్రంథంబు నుడువఁ
దనసరసప్రబంధనిబంధనంబు సా, హితిసార మను మహాకృతియె తెలుపఁ
దనసర్వవిద్యాప్రదానైకతానత, శిష్యప్రశిష్యగోష్ఠియె వచింప

గీ. నలరె శ్రీరామచంద్రపాదారవింద, యుగళసంసేవ నప్రాప్తనిగమశాస్త్ర
సారసారస్యసరణిప్రశస్తమగుర, మృదువచనపాళి కృష్ణశాస్త్రీంద్రమాళి.

ఈయన కవనరీతి దెలియ నొక శ్లోకము నిందుఁ జేర్చుచున్నాఁడను:—

శ్లో॥ కాచిల్లతా తరుః కశ్చి, త్తృతికాయాం సదద్భుతం
అపర్ణా సా సతు స్థాణు, ర్దదాతే కాంక్షితం ఫలమ్.

వీరి కూటస్థులు చేసినపుణ్యవిశేషం బేమియో కాని యేతద్వంశభవు లందఱు సుగుణ గరిష్ఠులై సద్వృత్తాదులతో నలరి, రాజోపకంఠంబుల విరాజిల్లుచున్నారు. వీరి వంశీయు లందఱు శ్రీరామపదభక్తులును, నంతర్వాణివరేణ్యులును, శ్రీ పీఠికాపురాస్థాన విద్వాంసులునై యున్నారు. ఈ విషయ మీ గ్రంథములోని వంశావతారవర్ణనము నందిటు లభివర్ణింపఁబడినది:—

ఉ. వేలుపు రాఘవుండు పదివేలపురాణము లన్న్యు నెన్న నీ
యేలిక లన్నరావుకులు లెప్పటివారల కప్వు డొప్వు భూ
పాళి నిజంబుగాఁ దన కటంచును దేవులపల్లివంశభూ
పాళి దలంచు చుండుఁ దనపాలిటి కీ యుభయంబె ప్రాపుగన్.

ఏతద్వంశీయు లందఱుం బ్రబంధనిర్మాతలును, బండితసార్వభౌములు నగుటకు వీరి కూటస్థుఁ డొనరించిన తపోవిశేషంబె కారణంబు. ఇట్టి మహనీయగోత్రసంభవుండగు నిక్కవికుంజరునకు బాల్యంబున వీరి పితామహులగు సీతారామశాస్త్రిలవారు వీరి కక్షరాభ్యాస మొనర్చి, యప్పటి సంప్రదాయానుసారముగ సంస్కృతంబునఁ గాళిదాస త్రయము వఱకుఁ జెప్పిరి. పిమ్మటఁ దండ్రిగారి యొద్దఁ గావ్యద్వయము, నైషధము మఱియుం గొన్ని చంపువులు, నలంకారశాస్త్రముఁ, బెక్కులు నాటకంబులు, సిద్ధాంతకౌముదియుఁ, దర్కప్రకరణములు, నించుక జ్యోతిశ్శాస్త్రగ్రంథపఠనమును గావించిరి. కావ్యపరిచయము గలిగిన నాఁట నుండియు వీరి బుద్ధి కవితాగోష్ఠియం దభినివేశము నొందుటంజేసి శాస్త్రాంతరములయందుఁ బ్రోరనీయక కవితా

గసంబున వీరి నోల లాడించినది. పిమ్మట నాంధ్రప్రబంధావలోకనము వీరి కవితాసక్తికి మఱియంత ప్రోత్సాహ మొనరించినది. వీరి పుణ్యవిశేష మేమియొ కాని వీరి కవిత్వము ప్రప్రథమము నుండియు నాశువునందును బ్రబంధశైలిగనె యలవడినది. వీరు కావ్యపాఠములఁ జింతన చేయుతఱి నొకనాఁడు వీరికి నాంధ్రలక్షణోపదేశికులును, శ్రీగంగాధర రామరాయ మహారాజ పరిలబ్ధలాక్షణికచక్రవర్తి బిరుదాంకితులు నగు కూచిమంచి వేంకటరాయ కవిగారు, తమ ప్రపితామహుఁడగు తిమ్మకవిచే రచియింపఁబడిన రసికజనమనోభిరామములోని,

కం. నదమా పొక్కిలి జాంబూ, నదమా మైచాయ కోకనదమా పద మా
పదమా జడ నడుము వియ, త్పదమా నూగారు గూఢ పదమా చెలికిన్.

అనుపద్యము ప్రసంగవశంబునఁ జదివి యిప్పటివార లీ సరణిని మృదుమధుర శైలిం గవిత రచియింప నోపుదురే !!! యన నంతట తత్క్షణంబ యీ ప్రతిభాశాలి,

కం. రసమా తనురుచి జితసా, రసమా వదనంబు వనధరసమాహితసా
రసమానమా కచము సా, రసమా నడ నడుము లమృతరసమా చెలికిన్.

అని చదువ నాశువున నింత సరసముగాఁ జెప్పిన నీ యొప్పిదంబునకు మెప్పలీయఁ దగునని కౌఁగిలించుకొని దేవులపల్లివారింటఁ బుట్టిన నీ కిట్టి ప్రజ్ఞాపాటవంబలవడుట వింతయే యని సంతసంబునఁ బ్రశంసించి యప్పు డప్పు డిట్టి గోష్ఠీవశంబుల వీరినిఁ గవితాగోష్ఠిం బ్రౌఢుఁ జేసిరి. అప్పటినుండియుఁ జాటువున వీరు శ్లోకంబుల రచియించుచున్నారు. అప్పటివానిలోఁ బ్రధానమగునది శ్రీరామపంచాశత్తను రామస్తవ మొక్కటియే. ఇది సంస్కృతంబున నేఁబది శ్లోకములు గలిగి కృష్ణకర్ణామృతమువలె ననృత్తప్రాయమై యున్నది.

వీరు మొదటనుండియు గీర్వాణగ్రంథంబులు చదువుచు, గీర్వాణభాషాపరిశ్రమము చేసిన వారగుటంజేసి, వీరి కపనంబు సంస్కృతపదభూయిష్ఠంబై యున్నయది. వీరి కమరము కాండత్రయము కంఠస్థంబు. విశ్వ నానార్థరత్నమాలాది నిఘంటువులు

వచోవిధేయంబులు. వీరు పరిశీలించిన సంస్కృతాంధ్రకావ్యనాటక ప్రబంధంబు లనే
కంబులు. వీరి నెద్దియేని నొక యుదాహరణంబు గోరఁ బుస్తకభాండాగారం బనఁ
దగు వీరి రసనాంగణంబువలన నుండి వేనవేలు పద్యంబులు, శ్లోకంబులు, ప్రసరించు.
వీరి గ్రహణధారణాశక్తి యత్యద్భుతంబు. 1879-వ సంవత్సరము నవంబరు నెలయందు
భరతాభ్యుదయప్రబంధకర్తలును, శతావధాన ధురీణులు, నగు శ్రీ విద్వాన్మాడభూషి
వేంకటాచార్యులవారు దమ యవధాన నైపుణ్యంబుఁ జూపఁ బీఠికాపురంబున
కేతెంచి, దాని కర్తలును విద్యాభోజులును నగు శ్రీగంగాధర రామరాయ మహారాజు
గారి కారుణ్యపాత్రతం బడసి, వారి కొల్వుకూటంబునఁ దమ యవధాన విశేషంబు
ప్రదర్శించిన, రసికావతంసంబగు నారాజచూడామణి తదవధానవైచిత్ర్యంబునకును
నసాధారణధారణా సామర్థ్యంబునకు నెంతయు సంతసించి తగు పారితోషికంబుల
వారల సంతుష్టులఁ గావించియిట్లనిరి:—సభ్యులారా! మన యాస్థానంబున నేతా
దృశ విచక్షణు లెవ్వరేని నివ్వటిల్లుదురే? యని ప్రశంసించిన పిమ్మట నాసభాస
దులలో నొకరు లేచి, దేవా! దేవరసాంస్థానిక విద్వాంసులగు దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రుల
వారిపుత్రులగు సుబ్బరాయశాస్త్రులవారుఁ దమ్మన శాస్త్రులవారు, నీ యవధానంబునకు
సమర్థులని విన్నవించిరి. ఇటు లాచెప్పినవార లింతకుఁ దొల్లి యుక్కవీంద్రుని మేధా
విశేషంబును, నాశుకవితాకౌశలంబును, మాత్రమెఱింగిన వారలె కాని యిమ్మహనీ
యుని ధారణాశక్తి గాని యవధానవైశద్యంబును గాని కనియు వినియు నెఱింగిన
వారలు గారు. తత్క్షణంబ యమ్మహారాజుగారు చంద్రమపాలెమునుండి వీరల రావించి
మన ప్రబంధకర్తకీ గోష్ఠి విశదీకరించిన, నీ శతావధాని దానింతకుఁ బూర్వము నెన్నఁ
డేనియు నిట్టి శతావధానము నొనరింపనివాఁడ నయ్యు నభినవభోజులైన దేవర సమక్ష
విశేషంబున నిందులకు సాహసింపఁ గల నని విన్నవించి యమ్మఱునాఁడు సావధానం
బుగ శతావధానం బొనరించె. "విద్వానేవ విజానాతి విద్వజ్జనపరిశ్రమ" మ్మనునటు లా
యాచార్యులవారు నాయవధానంబున విరచింపఁ బడిన పద్యంబు లన్నియు సాకల్యం
బుగ నాకర్ణించి, యిది యొక సావధానవిరచితంబగు ప్రబంధంబు భాతి రసబంధురంబై

యున్నది గాని ఛందోమాత్రప్రధానంబులైన సాధారణుల యవధానంబులవలె నున్నది గాదని విస్మేరచిత్తంబుతో నారాజహంసోత్తముతోఁ గొనియాడుచు విన్నవించి, దానం దనివి తీరక యాయవధానంబులోని యీ క్రింది పద్యముం గూర్చి యిటు ప్రశంసించిరి:— "ఈ పృచ్ఛకులలో నొకరిచే

శ్లో॥ ద్రౌపద్యాః పాండుతనయాః, పతి దేవర భావుకాః
న దేవరో ధర్మరాజ, స్సహదేవో న భావుకః.

అను శ్లోకంబునకు నచ్చతెనుంగున నాంధ్రీకరణం బొనరింప వలయునని కోరఁబడినది. ఇట్టి యవధానంబుల నిట్టివి యనుచితంబు లని నాచేఁ దెలుపఁబడినను నది పాటి సేయక పరిభవవృత్తితో నిది యడుగఁబడినది. అయిన నిమ్మహాకవీంద్రుచే నసాలోచితంబుగ నెంత సరసముగా నాంధ్రీకరింపఁబడినది! హాహా!!! వీరి కూర్పు నేర్పు:—

చం. జముకొడుకు కీచుపట్టియును జన్నపుబోటి రెపుత్రునికిం దూ
ర్పుమనియగాని వెజ్జులకుఁ బుట్టినవారును బావగాళ్లు తోం
డ్లు మఱఁదు లౌదు రైదుగురి లోఁ గడుఁ జిన్నతఁ డెన్న బావగాఁ
డు మఱఁది గాడు పెద్దయతఁడుం దగఁ ద్రోవది కెంచి చూచినన్.

ఇట్టి యవధానంబుల శతధావ్యాప్తమైయున్న మనంబుతో నిట్టి భాషాంతరీకరణం బసాధ్యంబు. ఎప్పుడేని నిశ్చలచిత్తంబుతో నిట్టివి రచియింపవలయును. అప్పుడైన నిట్టి యక్లిష్టపాకంబున రుచియింప రచియించుట యబ్బురంబు గాదే?" యని యీపద్యంబుల నన్నియుఁ దా వ్రాయించికొనిరి. అప్పుడమ్మహారాజుగారు మన యాస్థానంబున కెంత విఖ్యాతి దెచ్చిరని కొనియాడుచు విశేషసత్కారంబుల నమ్మహామహుని గారవించిరి. పదంపడి వీరిచేఁ బలుమాఱులు పలుతావులయం దష్టావధానంబులు చేయబడినవి. 1903-వ సంవత్సరమున శ్రీయెడ్వర్డుగారి పట్టాభిషేకోత్సవ సమయంబునఁ బీఠికాపురంబునఁ జేయఁబడిన యష్టావధానం బిప్పటికిఁ గడపటిది.

ఈ యవధానముంగూర్చి శశిలేఖాపత్రికలోఁ బ్రశంసింపఁబడినది. దాని నిందుఁ బొందుపఱచు చున్నాఁడను.

"1903 సం॥ ఫిబ్రవరి 24-వ తేది.

శ్రీ పీఠికాపురాష్టావధానాభినందనశ్లోకాః.

శ్రీ పీఠికాపురీశితురాస్థాన కవీమహార్ఘ వాగ్విభవౌ

శ్రీ సుబ్బారాయశాస్త్రి శ్రీ వేంకటకృష్ణశాస్త్రి ణౌజయతాం

భోకవికులావతంసౌ!

శ్లో. అద్రాక్షం పద్యరత్నై రమృతరసఝరీవర్షకై ర్హర్షదాత్రీం
స్పష్టా మష్టావధాన ద్రుతతరరచనే ప్యద్భుతాకారజుష్టాం
యాస్మాకీం విశ్వహృద్యాం శుభతరకవితా మభ్యవిందం చ తస్మా
దానందాశ్చర్యసింధువ్యతికరవివశీభూత చేతస్క భావమ్.

శ్లో. ఆశుకవితాపి భవతో ర్విలంబవిరచితకవిత్వసధ్రీచీ
వితనోతి హృది బుధానాం ప్రమోదపారంపరీసుధాపూరమ్.

శ్లో. వివిధావధానసమయే ప్యేవంవిధకవనశాలినో ర్భవతోః
యదిదీయేత విలంబ స్తథాకథంస్యాత్కవిత్వసంరంభః.

శ్లో. ఈ దృక్ప్రతిభాసీమ్నో, స్తే మ్నో భూపాప్రదానమతనుతయా
సాసుగుణపక్షపాతి న్యాచంద్రార్కం సమేధతాం రాజ్ఞీ.

ఇత్యభినందతి శ్రీమదమరచింతాత్మకూరు సంస్థానాస్థానవిద్వాన్ ఘంటాశత ప్రబంధరచనాధురంధర శ్రీబాలసరస్వతీ తర్కతీర్థ శ్రీనివాసాచార్యః.

ఇప్పు డాత్మకూరుసంస్థానంబు నలంకరించి యుండు బాలసరస్వతీత్యాది బిరుదాంకితులగు శ్రీమాన్ శ్రీనివాసాచార్యులవారు మా పత్రికలో ముద్రింపబడిన యవ

ధానవిషయమును జూచి మిగుల సంతోషించి యీ శ్లోకముల వ్రాసిపంపిరి. విద్వాంసుల పరిశ్రమము విద్వాంసులకే వేద్యమనుట వ్యక్తమే కదా. పత్రికాధిపతి"

అమృతరసవర్షకంబులగు మీపద్యంబులఁ జూచి మిగుల సంతసించితి. నాకు కవిత్వమునందు నింత సరసముగాఁ జెప్పుటకు నానందరసమగ్నుఁడనైతిని. ఒకింత విలంబ మొసఁగిన పిమ్మట మీకవిత యెట్లుండునో! ఇట్టి ప్రతిభాశాలులకు బంగారు పతకము (మెడల్), సాలుజోడును బారితోషిక మొసఁగిన మ-రా-రా-శ్రీ. శ్రీరాజా రావు చెల్లయమ్మారావు బహదరు కోలంక వీరవరము వగయిరా జమీందారిణీ వారలాచంద్రార్క మభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధుల నలరారుఁ గాత మని పైశ్లోకముల కర్థము. ఈ యవధానము వీ రిన్నదమ్ము లిరువురుం గలసి యే యొనర్చిరి.

శతావధాన మొనరించిన యీ సుముహూర్తము నుండియు శ్రీగంగాధర రామరాయ మహారాజావారు సర్వదా తమసాన్నిధ్యంబున సముచితసత్కారంబులఁ గౌరవిం చుచుఁ బ్రతిదినంబును వీరితోఁ గవితాగోష్ఠి వినోదించుచు వీరి కవితారుచియందు విశేష ప్రీతి గలిగి తమతోపాటు వీరికి శాశ్వతకీర్తి సమకూర్పఁ దలఁచి పరంపరాగ తమై వ్రాయఁబడి తమదుర్గంబున భద్రంబుగ నున్న 'అఖీఖత్తు' (వంశచారిత్రమును) సంస్కృతంబునఁ జంపూప్రబంధంబుగ నిక్కవీంద్రులచేతను దెనుఁగున వీరిసోదరుల చేతను రచియింపఁజేసిరి. సంస్కృతంబున "రావువంశముక్తావళి" యను పేరిట విల సిల్లు తమ వంశ చారిత్రమును 1882-వ సంవత్సరమునందుఁ గృతినంది, సాకల్యంబుగ గ్రంథం బంతయుఁ జిత్తగించి, తమ పూర్వరాజన్యుల మాన్యచారిత్రాకర్ణనంబువలనను నసల్పకల్పనాశిల్పంబులం దనరినకవితామాధుర్యంబునకును, నానందపరవశులై యిందు లకుం దగిన సత్కారంబేఁ జేయగలనే యని నా రాజ్యంబ మీ కిచ్చితి నని యీ కవి సార్వభౌముని సింహాసనాసీనుం గావించి, తమ యభినవభోజ బిరుదాంకము నన్వ ర్థంబుగ నొనరించిరి. పిమ్మట నిక్కవితాపట్టభద్రుండు దేవా! యీ రాజ్యభారంబు వహియింప దేవర భుజాదండంబె సమర్థంబుగాని నేవహింప సమర్థుండనే యని

తత్తిలుంబ వారి రాజ్యంబు వారికి సమర్పించి "సుకవితాయద్యస్తి రాజ్యేనకిం" మ్మను దానికిం దార్కాణ చూపిరి. పిమ్మట శ్రీగంగాధర రామరాయ మహారాజ ప్రతిష్ఠాపితంబైన పీఠికాపురాంగ్లేయప్రధానపాఠశాల యందుఁ దమ ప్రభువుల యానతిని సంస్కృతోపాధ్యాయపదవి నధిగమించిరి. పాఠశాలయందు వీరలుండినది మిక్కిలి స్వల్పకాలము. 1890-వ సంవత్సరమునందు మహాకవిమల్లాణకృతంబైన శివస్తవము నాంధ్రీకరించిరి. సంస్కృతంబునంగల శబ్దార్థపదగుంభనం బంతయుఁ గలిగి యీ యాంధ్రీకరణం బెంతయు సమంజసముగ నున్నది. ఆసంవత్సరంబుననె శ్రీగంగాధర రామరాయ మహారాజుగారు దేవతాకవితాకీర్తిం బరీక్షింప స్వర్గరాజ్యసింహాసనాలంకృతులైరి. అప్పు డిక్కవిశిరోమణికిం గల పరితాపమునకు మేరయుండునే? తొల్లి కృష్ణరాయనిర్యాణమునందు పెద్దనకవీంద్రుండు తనపరితాపసూచకంబుగ రచియించిన, సీ|| ఎదురైనచో దనమదకరీంద్రముడిగ్గి ....అనుపద్యముకీర్తిని రాజవిశ్వాసదీక్షాదీక్షితులయిన యిక్కవీంద్రశిఖామణులచేఁ దమనిర్వేదద్యోతకంబగు నీ సీసపద్యము విరచింపఁబడియె.

సీ. శతలేఖినీపద్య సంధాన మరిసి మా, యల్లు రటంచు నెయ్యమునఁ బలికె
నెలమి వంశావళి గృతిగాంచి వంశంబు, చిగిరించె ననుచుహర్షించి పొగడెఁ
బ్రభులసింహాసనం బెక్కించి రాజ్యంబు, మీదే యటంచు నర్మిలి నొసంగెఁ
గొమరువిద్యాభ్యాసగోష్ఠిఁ జిరంజీవి, మీశిష్యుఁ డంచుఁ జేర్మిని వచించెఁ
బ్రఖితదేవులపలిసుబ్బరాయశాస్త్రి, యస్మదాస్థానవిద్వాంసుఁ డనుచుఁ బిలిచె
నట్టిశ్రీరావురామరాయాధినాథు, నాకమున కన్పె దైవ మేమందు నకట.

అంచులకై కవంపుచు సంస్కృతోపాధ్యాయత్వము విడనాడి కింకర్తవ్యతాపక్షిప్తులై యుండిరి. మఱియు నాసమయంబుననె దత్తతరాజుగారికిని శ్రీమైసరు రాజుగారికిని దటస్థించిన యభియోగవివాదములు వీరి కిసుమంతైన మనస్థైర్యము గలిగింప వయ్యె. వారియాశ్రితులకు నెంతయుం బరితాపము గలుగఁ బత్తిపాత్రాగగణ్యాయు,

సాధుజనశరణ్యయు, సుగుణమణిగణావలంబయు నగు శ్రీమంగయాంబ యను శ్రీవారిపట్టంపుదేవేరికింగల నిర్వేద మింతయనివచింపఁ దరమె. తా మిట్టిదుఃఖసముద్రంబున నీఁదులాడుచుండినను గృపాలవాలరైన యాసాధ్వీరత్నంబు పరితాపదోధూయమానమానసు లగు నీకవీంద్రుల కిటు హితోపదేశ మొనరించిరఁట:—విపశ్చిద్వరేణ్యులారా! యిట్టి యిక్కట్టులనె కదా ధైర్యం బవలంబింప వలయు నని మిముఁ బోంట్లు పెద్దలు చెప్పుదురు. ఈచిన్నికుమారుని మన కప్పగించి యమ్మహారాజుగారు నాకలోకాధిపత్యము వహించిరి. మన మీ చిరంజీవిని జూచికొని యా దుఃఖము మఱవవలయునను మొదలగు ధైర్యోక్తుల వీరల నూఱడించిరి. ఆమెను జూచియైన మనము ధైర్యముఁబూనవలయు నని యెట్టకేలకు ధైర్యవంతులైరి. పదంపడి యమ్మహాసాధ్వి యిక్కవీంద్రుల సుతనిర్విశేషంబుగ నాదరించిరి. కటకటా! దైవ మెంత పాపియో కాని యమ్మహాసాధ్వీనైనఁ దనచిన్నికుమారుని ముద్దుముచ్చటలఁ జూడ నీయక యత్వరలో నమ్మహారాజు సాన్నిధ్యమున కనిచె. ఆమె చరమావసరంబున మన కవీంద్రులఁ బుత్త్రప్రాయులుఁగ జూచి పోషింపఁ దమ సోదరికిం జెప్పిరఁట; నా సమయంబున శ్రీభర్తృ దౌరకులకుఁ బినతల్లియు, సకలసాధ్వీమతల్లియు, సౌదార్యకల్పవల్లియు, నగు మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజారావు చెల్లయమ్మారావు బహదరువారగు కోలంక వీరవరము జగయిరా జమీందారిణీవారు సముచిత గౌరవంబులతో వీరిం గారవింపకుండిరేనియు; దేవబ్రాహ్మణ భక్తియుక్తులును, స్వామికార్యధురంధరులును, నీతియుగంధరులును, సదాచారసంపన్నులునగు శ్రీ చెలికాని జగన్నాధరాయనింగారు తదభియోగముఖ్యసహాయులుగాఁ జేసికొని, వీరికి ధైర్యోత్సాహములు గలుగఁజేయకుండిరేనియు, రాజవిద్యావ్యాసప్రథమగణ్యులగు వీరి ధారణాదిశక్తు లేమగునో నే నూహింపఁజాలను. అట్టి సమయంబున నయ్యభియోగ విజయార్థంబు శ్రీ జగన్నాధరాయనింగారు చెన్నపురికి వీరింగూడఁ గొడ్కొని యేగి నప్పు డచ్చటఁ బ్రకటంబైన వీరి ప్రజ్ఞావిశేషాదికము కొంత 1895-వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరి 9-వ తేది గల యాంధ్రప్రకాశికయం దిట్లభివర్ణింపఁబడినది.

"A Telugu Pundit."

"మైలాపూరిలో నిపు డొక కవిగారు విచ్చేసి యున్నారు. వారి పేరు దేవుల పల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రులవారు. వీరి నివాసము గోదావరిజిల్లా పీఠికాపురము. వీరాంధ్ర గీర్వాణములయం దతిమనోహరముగఁ గవితఁ జేయఁ గలరు. అష్టావధానమును జరిపెదరు. వీరు కొన్నిరోజుల క్రిందట ఫిబ్రవరి 1-వ తేది సుమారు మూఁడు జాముల వేళకు తిరువలిక్కేణి పార్థసారథిస్వామివారి దేవాలయమునకు వెళ్లగా నపుడకాల మగుటచే తలుపులు మూయఁబడియుండెను. కొందఱు వైష్ణవులు వెలుపలి మంటపమునఁ గూర్చుండి యేవో గ్రంథములఁ జూచుచుండిరి. ఇమ్మహాకవి వారలం దగ్గరి అయ్యా గర్భమందిరము మూయఁబడియున్నదే; స్వామిదర్శన మెప్పుడు కాఁగలదని పృచ్ఛచేసిరి. స్థలమాహాత్మ్య మేద్దియేని యున్న౯ వినవలతు ననిరి. వారలందుల కిడిన యుత్తరమునఁ దనివి చాలక నాకవీశ్వరుండు భగవంతు నుద్దేశించి :—

శ్లో॥ స్వామి౯! పార్థతురంగ చోదనకశాక్లిష్టక్రియాలజ్జయా
లీన స్త్వంకిము గర్భమందిరతలే బద్ధ్వాకవాటద్వయం
అస్తు త్వచ్చరితం జగత్సువిదితం కో వావవేత్తి స్ఫుటం
సావ్యత్తిస్తవ పార్థసారథి విభో భక్తానురక్త్యాఖిలు॥

అను శ్లోకముం జదివిన నచ్చటి వైష్ణవులు నిర్వేరపాటుఁ జెంది, స్వామీ! వీరాగార్యులు. ఈ శ్లోక మెందుండినది? తమ రాశువుగ వచించినట్లు గోచెడిని. అట్లేని దీని యర్థము మీ ముఖతః విన వలతు మనిన దాని న్నారు తేటతెనుంగున వివరించిరి. ఎట్లనిన:-ఓస్వామీ! పార్థసారధివిభో! మును పార్థుని గుఱ్ఱములఁ దోలిన నీచకృత్యమునకై లజ్జనొంది యీ రెండు తలుపులను బిగియ మూసి గర్భమందిరమునఁ దాఁగినారా? ఉండుఁగాక తమచరితము జగద్విదితమే, అది యెవ రెఱుంగరు. ఆ పని తాము పూనిన భక్తులను సంరక్షింపఁ జేయుకొఱకే? కదా యని నుడివిరి. పిదప నాదేవాలయ

మునందుండువారలు వారిని మిగుల గౌరవించి, రథసప్తమి దినమున మంచియుత్సవము జరుగఁగలదు, ఆదినమున స్వామిదర్శనమునకు విచ్చేయవలయు నని కోరిరి. ఆ ప్రకారము కవిగారు రథసప్తమిని స్వామిని దర్శించి యీ క్రింది పద్యముల నుడివిరి:—

శా. స్వామీ! నీకరుణాకటాక్ష గరిమన్ వర్ణింపఁగా శక్యమే?
యేమోఁ డాగితివంచు మేలముగ నిన్నేఁబల్కితిం గావునన్
నా మీఁదం బొరవూనఁగాఁ దగదు సూ నానాప్రపంచావన
ప్రేమాకల్పకపార్థసారథి హరీ శ్రీకృష్ణ రక్షింపుమీ.

మ. నొగలందు న్నివసించి పార్థునకు సంతోషంబునం గెల్పు గూ
ర్చు గతి న్నామదిఁ గోరుకార్యమునకున్ రూఢంబుగాగం జయం
బగురీతిన్ ఘటియింపు చెన్నపుర వాసా వాసవస్తవ్య భ
వ్యగుణాలంకృతపార్థసారథి ముకుందా భక్తబృందప్రియా.

వీరు మఱియొక సమయమున మైలాపూరులో మిత్రమండలి నుండఁగా 32 యిండ్లు గల చక్రములు మూఁడు వ్రాసి యందు ముమ్వురు కొన్నినియమముల మేరకు నడగుచు రాఁగా నక్షరములు చెప్పుచు నొకశ్లోకము పృచ్ఛకుని యిష్టదైవస్తుతి గలదిగా నుడివిరి. వ్యస్తాక్షరి నొకటిని వారికిఁ దెలియని భాషలోని వర్ణముల పృచ్ఛకు లియ్యఁగా దానిని క్రమముగాఁ జెప్పుటయే కాక తలక్రిందుగ నొప్పఁ జెప్పిరి. అడిగిన సంఖ్యగల యక్షరమును జెప్పిరి. వాని వివర మేమనిన:— ఒక చక్రముఁ దత్తాత్రేయనుతి ఇందుఁబృచ్ఛకుఁడు 32 యిండ్లుగల చక్రమునఁ గోరినయింటి కక్షరముఁ జెప్పుచు రాఁగా 32 యిండ్లును నిండిన వెనుకఁ గ్రమముగఁ జదువ నీ శ్లోక మేర్పడియె:—

శ్లో॥ సమస్తసద్గుణాధారం, యోగిసంఘాతశేఖరం
కార్తవీర్యార్జునగురుం, దత్తాత్రేయమహంభజే.

మఱియొక చక్రమున నిట్లే యాంజనేయ స్తుతి నిమిడ్చిరి. ఇందుఁబృచ్ఛకులు మహారాజశ్రీ గురుజాడ అప్పారావు పంతులుగారు బి, యే. అదెట్లనిన :—

శ్లో॥ సీతాశోకాపహర్తారం వారాశితరణక్షమం
శ్రీరామపాదభక్తంతమాంజనేయంభజామ్యహమ్॥

దీని పేరుద్దిష్టాక్షరి. ఇది మూఁడవ యది నిర్దిష్టాక్షరి. ఇందుకు 32 యిండ్లు గల చక్రమును వ్రాసి యందు జెప్పిన సంఖ్యగల యిండ్లలో నెల్లఁ బృచ్ఛకుని యిష్టమువచ్చినట్లు హల్లులను వ్రాసియుంచఁగాఁ గవి యాహల్లుల పయిన యుక్తములయిన యచ్చులను సరి సంఖ్యగల యిండ్ల నేదేని యక్షరముల నిమిడ్చి పృచ్ఛకు నిష్టదేవతను స్తుతియించుట. దీనికై రచియించిన శ్లోకమెద్దియనిన :—

శ్లో॥ కాశీపతే నమో గంగా, జటామాలే సితా భ తే
చంచత్తేజో యతీడ్గేయ, రమేట్ఛా తేషు సుందర.

ఇది శంకరస్తుతి. వ్యస్తాక్షరికిచ్చినది యిందు క్రింద నుదాహరింపఁబడుచున్నది.

టోల్ ఫర్ ది బ్రేవ్, ది బ్రేవ్ దటార్ నో మోర్
ఆల్ సంక్ బినీత్ ది వేవ్, క్లోస్ బై దేర్ నేటివ్ షోర్.

ఇందులోని వ్యస్తాక్షరియు నుద్దిష్టాక్షరియు నేకకాలమునసే జరపఁబడినవి. అష్టావధానము చేయఁగల వీరికిని రెండేకకాలమునఁ జేయుట గొప్ప పనిగాకున్నను నా సమయమున నచట నుండిన నాకు మాత్ర మచ్చెరువుగఁ దోఁచెను. దీనియందలి యక్షరముల వేర్వేఱ చీటీల పయి వ్రాసి వరుస తప్పించి యపుడపు డొకటిగ నిచ్చినఁ గవిపటుఁ గ్రమముగ నడిగినఁ గ్రమముగ నొప్పఁ జెప్పిరి. తలక్రిందుగను చదివిరి. ఇన్నవ యక్షరమేదియన్నం దత్క్షణము బదు లొసంగిరి. ఇట్టి ధీయుతులఁ గల్పించు నప్పరమేశ్వరుని నేర్పు నేమని కొనియాడుదుము. ఇట్టి కవులం దగుకీర్తి సన్మానింపఁగల భోజుఁడుఁ, గృష్ణదేవరాయలు నెందున్నవారో కదా.

కడచినవారమునందుఁ దమ పత్రికలో మైలాపూరిలో జరిగిన యొక యష్టావధానముంగూర్చి కొంత వ్రాయఁబడి యుండె నాయవధానముఁ జేసినవారి ప్రజ్ఞావిశేషంబుల

విశదీకరించినది చాలదని వగచి తద్వృత్తాంతము వివరంబుగ నీ క్రిందఁ బొందుపఱచెద. సభజరిగినది గత ఫిబ్రవరిమాసము 19-తేది రాత్రి 9-గంటలు మొదలు 11-గంటల వఱకును; స్థలము శ్రీ శివస్వామయ్యర్ బి. యే. బి. యెల్. గారి గృహము; సభ్యులు బ్రహ్మశ్రీ వేదమూర్తులయిన యజ్ఞేశ్వరదీక్షితులవారు, మ-రా-రా-శ్రీ-హైకోర్టు వకీళ్లు రామకృష్ణయ్యర్, వి. సి. దేశికాచారియార్, వి. సి. శేషాచారియార్, పి. యస్.శివస్వామయ్యర్, యస్. గోపాలస్వామయ్యంగారు, ఆర్. కుప్పుస్వామయ్యర్, జీవాజీ గోపాలగండేకర్, పోలీసుఆఫీస్ మేనేజర్ ఎ. కృష్ణస్వామయ్యర్, ఎమ్. కృష్ణరావు గారు, ఎమ్. విశ్వనాథయ్యర్, మొదలగు ననేకులు. అవధానిగారు నేకకాలమున గమనించినవిషయము లెవ్వియనిన:—1. వి. సి. దేశికాచారియారుతోఁ జతురంగము నాడుచుండిరి. 2. ఒక టొకటి సంబంధములేని మూఁడుశ్లోకములయందుండి ప్రతి శ్లోకమునందు నొకపాదము తీసిన మూఁడుపాదములు ముగ్గురు సదస్యులు చదివిన, నవధానిగారు స్వకపోలకల్పితముగా నాల్గవపాద మొకటి రచియించి, యీ నాల్గుపాదములతోనైన నీ శ్లోకమున కన్వయమును నర్థమును జెప్పిరి:—

శ్లో॥ అయంస తేతిష్ఠతిసంగమోత్సుకో, విభావరీభాతిసదంబుజేన

దుడ్డుద్వయంకుండలపండితాగా, మగ్రేసరోదాతుమనామృగాక్షి.

ఇందు మొదటిపాదము కుప్పుస్వామయ్యరుగారును, రెండవపాదము శివస్వామయ్యరుగారును, తృతీయపాదము శేషాచార్యులవారును, నిచ్చిరి. 3. వ్యస్తాక్షరి. ఇందు శ్రీ దేశికాచార్యులవారు "పళమయి యెనప్పుడు పదియూ దేనిక్ కెళ మెయ్యెక్కిళిందాసల్లు" అను నఱవవద్యమునందలి యక్షరముల వేర్వేరు చీటీలపై లిఖియించి వాని వరుసదప్పించి యపుడపు డొక్కొక యక్షరము నిచ్చుచురాఁగా నవధానాంతమున శాస్త్రులవారు దానిం గ్రహింబుగఁ జదివిరి. 4. నిర్దిష్టాక్షరి. ఇందు శ్రీ దేశికాచార్యులవారొకశ్లోకమున సరిసంఖ్యగల స్థానములయందుండు నకారము లివియై యుండవలయు నని నిర్దేశించి శ్రీరామనుతి వచ్చునటుల నొకశ్లోకము రచింపుఁడన్న నవధానిగారీతీరున రచియించి జదివిరి :—

శ్లో॥ సీతేడ్లోకైకనాథావభృశంరామాళిగోశుభ,
ద్ర్వటయూథప్రియోదారశ్రీలస్వచ్ఛభుజాయుధ.

5. ఆశుధార. ఇందు శివస్వామయ్యగారు రకస్మాత్తుగా నవధానకాలమున నారికేళతరువు స్వర్ణింపుఁ డన్న నవధానిగారీ శ్లోకము నుడివిరి :—

శ్లో॥ నారికేళతరురేవ శోభతే, వారియంత్ర పృథునాళవత్పరః
ఆత్మనోగ్రహఫలనిర్గళత్పయఃపూరబిందుపరిపూర్ణచత్వరః ॥

6. అవధానకాలమందవధానిగారి పయి శ్రీ శేషాచార్యులవా రపుడు డొకపుష్పము వైచుచుండ వారు వాని లెక్కించి 143 అని చెప్పిరి. 7. అట్టికాలమున శ్రీ విశ్వనాథయ్యరుగారు కొన్ని రాగములు శుద్ధముగాను మఱికొన్ని మిశ్రమముగాను పాడిన వానిం గమనించుచుండి యవధానిగా రవధానాంతమున వాని నామములను వరుసయుఁ దెల్పిరి. ధీనిధులగు నీ శాస్త్రులవా రాకాలమున జరిగిన విశేషగడిబిడి నెంతయుం జలింపక బొందుపఱచి యే వృత్తముల నయినం గవిత్వముం జెప్పెదమనిరి కాని, యాకస్మికముగ నారేయిం గూడినయాసభయందు సభ్యులుకొద్దిగ నుండినందువలనను గాలవిలంబన మగునని వెఱచియు నింకొకదినమునఁ బగటిపూఁట నింకొక గొప్పసభఁగూర్పఁ దలంచి యప్పటి కాసభం జాలించిరి. ఆసుకవిత్వములును నష్టావధానములయందలి కవిత్వములును రసవంతములై యుండఁ జాలవు. ఈ యవధానిగారి కవిత్వ మటు గాక యెల్లప్పుడు సరసమై మెలఁగుట మిగుల నాశ్చర్యము. ఇది యీ యవధాన వృత్తాంతము. ఇఁక వీరి యాశుకవిత్వమునకు రెండు దృష్టాంతములఁ జెప్పెద. ఫిబ్రవరి 24వ తేది యమావాస్య నాఁ డీయవధానిగారును నేనును, మఱికొందఱు మిత్రులతో సముద్రస్నాన మపేక్షించి యుదధితీరంబునఁ బోవు చుంటిమి. అపుడు పయిఁబయిఁ గ్రమ్ముకొని మ్రోయుచు వచ్చుచుండెడు కెరటమాల నీక్షించి శ్రీశాస్త్రులవా రీశ్లోకముల నుడివిరి:—

శ్లో. అపారోహమితివ్యర్థంగర్జసిత్వంపయోనిధే
త్వత్తుల్యోవాధికోవానుసంసారోస్మాభిరీక్ష్యతే.

శ్లో. గోశ్రోత్రాణనుకీర్ణపాపపథనీక్లిష్టాకృతేబాడబా
ఘాః త్వన్మహిమానభిజ్ఞమనసాస్యద్యేమయాగర్హితః
క్షంతవ్యంభవతాసకల్పిషతనుర్యస్త్వజ్జలే మజ్జతి
ద్రాగు స్మజ్జతిసోప్యపంకవిషయస్సంసారతోసారతః

ఒకరేయి నీ యవధానిగారును, పైనిఁ జెప్పఁబడిన దీక్షితులవారును, శ్రీశివస్వామయ్యరుగారి యింట నుండఁగా వారు దమ యెదుటనున్న "మూన్‌లైటుషేడ్డు" దీపమును వర్ణింపు మన శాస్త్రులవారీ శ్లోకము నాక్షణమే చదివిరి:—

శ్లో. దీపచంద్రమసోర్మధ్యేదీపఏవహిదీప్తిమాన్
బిభేతితమసశ్చంద్రస్తమోదీపాద్బిభేతియత్.

మీరు శ్రీరామభక్తులు గావున రాతినాతిఁగఁజేసిన రాముని మహిమంబు చేతనంబుల నిట్లుజేయు టరుదే?

మఱియు నీ కవిగారు తమ భర్తృదారకుని యభియోగవాద విజయ సమయమున నిక్కడకు వచ్చియుండి 1896 సం॥ నవంబరు నెల 2-వ తేదిని సాయంకాలమున శ్రీ పార్థసారథిస్వామివారి కోవెల కేగ నపుడును దలుపులు మూయఁబడి యున్నందున నీ క్రింది పద్యమును నుడివిరి:—

ఉ. వచ్చినవేళ నెప్పుడుఁ గవాటము జాటుగ మాటుకొందువో
లచ్చిమగండ! నీకుఁగల లజ్జ తెఱుంగు నెఱుంగలేక వి
వ్వచ్చునినాఁటిలోటు దలఁపంబడి ఊపకదస్జయంబు మా
కిచ్చుపడంగఁ దెచ్చియిడుమంతియుఁ గావలెఁ బార్థసారథీ!

ఆ మఱునాఁడు పగలు 11 ఘంటలకు స్వప్రభుపక్షంబుగాఁ దదభియోగవాదము స్థిర పఱుపఁబడిన తీర్మానముతో జయంబుగలిగె.”

ఇట్లు,
విద్యాభిమాని.

శ్రీ జ్ఞాపకశక్తిం గూర్చి శ్రీ యవధానములం దిలకించిన చెన్నపట్టణవాస్తవ్యులచే నొసంగఁబడిన యోగ్యతాపత్రికలను, మఱికొందఱి తగుమనుష్యులచే నీయఁబడిన నిర్ణయపత్రికలను నిందు వ్రాసి యీనంత గోదంతము విశదీకరించుచున్నాఁడ.

MYLAPORE,
8th November. 1896.

Devulapally Subbaraya Sastri Garu, a Pundit attached to the palace of the minor Rajah of Pittapur, gave a performance of Ashtavadhanam before a large audience at Mylapore. His remarkable powers of memory in repeating in their proper order, over fifty letters in Tamil and Hindustani (languages with which he is unacquainted), given out to him at random and at long intervals and his ready versification in Telugu and sanskrit on specified subjects in spite of numerous restrictions, were greatly admired and every one present was immensely pleased with the whole performance.

(Sd) P R SUNDARA AIYER,
High Court Vakil

" T GEEVAJI,
High Court Vakil

" V. C. SESHACHARI,
High Court Vakil

" K. KRISTNAMACHARI,
High Court Vakil

" R ANANTAKRISTNA SASTRI,
Pandit, Adyar Library.

" A. KRISTNASWAMY AIYER,
Manager, Office of the Inspector General of Police, Madras.

(Sd) R SWAMINADHA AIYER,
Ag. Professor of Mathematics Presidency College, Madras.

" S. KUPPUSWAMI AIYER,
1st Assistant, Revenue Board

" V. KRISTNASWAMI AIYER,
High Court Vakil

" V. KALYANARAMA AIYER,
High Court Vakil.

మైలాపూర్,

౯_తేది జనవరి 1896.

శ్రీ పీఠికాపుర సంస్థాన మహారాజాగారి యాస్థానవిద్వాంసు లగు దేవులపల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రులవారిచే మైలాపురంబున నొక గొప్పసభయం దష్టావధానము జరుపఁబడినది. వీరికిఁ దెలియని హిందూస్థాని మొదలగుభాషలలో సభికులు క్రమముగనుఁ దప్పించి మిక్కిలి వ్యవధ కాలములయందు నీయఁబడిన దేశభాషలయందున్న పదముల కర్థముఁగల పద్యములను యుక్తక్రమమున వారిల నప్పగింపఁగలిగిరి. వీరి ప్రసిద్ధికిని మన జ్ఞాపకశక్తి గను, వెన్ని యభ్యంతరముల గల్పించి జేసినను నీరస విషయములలోఁ దొసఁగునను సంస్కృతమునందును వారికి విశ్వాసముఁ జెప్పవచ్చును, మిక్కిలి యాశ్చర్యమును గలిగించి నవి. సభాసదులందఱు వీరి లోనుండిన యవధానమునందు మిగుల నానందముఁ బొందిరి.

పి. ఆర్. సుందరయ్యరు,
హైకోర్టు వకీలు.

టి. జీవాజి,
హైకోర్టు వకీలు.

వి. సి. శేషాచారి,
హైకోర్టు వకీలు.

కె. కృష్ణమాచారి,
హైకోర్టు వకీలు.

ఆర్. అనంతకృష్ణశాస్త్రి,
అడియారు లైబ్రరీపండితుఁడు.

ఏ. కృష్ణస్వామి అయ్యర్,
ఇనస్పెక్టరు జనరల్ ఆఫీసు మానేజరు.

ఆర్. స్వామినాథ అయ్యర్,
ఆక్టింగు ప్రొఫెసరు.

యస్. సుబ్బస్వామి అయ్యర్,
ఫస్టు అసిస్టెంటు రెవిన్యూబోర్డు.

వి. కృష్ణస్వామి అయ్యర్,
హైకోర్టు వకీలు.

వి. కల్యాణరామయ్యర్,
హైకోర్టు వకీలు

మఱియు నీ నెల ౫-వ తేదీని జరిగిన యీయవధాన సమయమున మ-రా-రా-శ్రీ వి. కృష్ణస్వామి అయ్యరుగారు కవిగారి కొక సమస్యనొసఁగి రది యెద్దియనిన:—

"శ్లో. చంద్రజ్యోత్స్నా సుభగతిగ సే పశ్యనీలోత్పలశ్రీః."

ఇందుసకిసంగవిగారియిదు నిమిషములలో నిట్టు రూపకాతిశయోక్త్యలంకారముగా విస్ఫూర్తిం జేసిరి:—

శ్లో॥ జీమూతాళిర్వ్యహతి మహతీస్తారకాశ్చంచరీకా
శ్చాంపేయాగ్రే దధతి నలనోల్లాస లీలామిదానీం
చిత్రంమందక్రమ మపసరత్యద్రి శృంగాగ్రతోసా
చంద్రజ్యోత్స్నాస్ఫుర తిగగనే పశ్యనీలోత్పలశ్రీః.

Devulapalli Subbaraya Sastri and Venkatakrishna Sastri have very kindly shown Mrs. Andrew and myself some wonderful feats of memory which have greatly pleased us. We have never seen any thing so good before.

PITTAPUR, 16-12-03. (Sb.) J. ANDREW, (*Member Board of Revenue*).

దేవులపల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రిగారును నీ వెంకటకృష్ణశాస్త్రిగారును విశేష దయతో మాదొరసానిగారికిని నాకును జ్ఞాపకశక్తిని గనఁబఱచెడు నద్భుత వినోదములను జూపిరి. ఇందువల్ల మేము విశేషానందము నొందితిమి. ఇంతబాగుగ నున్న దానిని మే మెన్నడును గని యుండలేదు.

పిఠాపురం, 16-12-1903. జే. ఆన్డ్రు (రివిన్యూ బోర్డు మెంబరు).

Pandits D. Subbaraya Sastry and D. V. Krishna Sastry gave an excellent performance in Indian Mnemonics at Pittapur on the 13th instant. I was very much pleased with the wonderful feats of memory performed by the highly talented brothers.

PITTAPUR, 14-4-1904. (Sb.) L. C. WILLIAMS, *Inspector of Schools, Northern Circle.*

పండితులగు దేవులపల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రిగారును నీ వేంకటకృష్ణశాస్త్రిగారును బిఠాపురమందు నీ నెల పదమూఁడవ తేదిని జ్ఞాపకశక్తిని దెలిపెడి యద్భుతమైన హిందూదేశసంప్రదాయపు వినోదమును జూపించిరి. ఇట్టి యతిశయమైన ప్రతిభగల యీ యన్నదమ్ములచేత కనఁబఱుపఁబడిన పై వినోదములకు నేను మిగుల నానందించితిని.

యల్. సి. విలియంస్,

పిఠాపురం,
14-4-1904.

ఇన్‌స్పెక్టరు ఆఫ్ స్కూల్సు,
నార్తరన్ సర్కిల్.

శ్రీమైనరు రాజావారి యభియోగవిజయవార్త నాకర్ణించి యమితానంద రసమగ్నులై యత్యుత్సాహముగలతద్విజయోత్సవవాసరంబులనిక్కవిగారి మహేంద్రవిజయ ప్రబంధము విరచింప నారంభించి ముగియించిరి. పిమ్మట 1903 సంవత్సరమున శ్రీరాజా చెల్లయమ్మారావుబహదరు జమీన్‌దారిణీ వారిచేఁ బ్రతిష్ఠాపితంబైన పిఠాపురము హైస్కూలులో మరల వీరు సంస్కృతోపాధ్యాయత్వమునొందిరి. ప్రస్తుతము వీర లాబాల్యకవితాప్రసంగ లీలాభిలాషులును, సకలసుగుణగణవిరాజమానులును, దినదినప్రవర్ధమానులును, శ్రీమద్రావువంశపయఃపారావారరాకాసుధాకరులును, శ్రీ గంగాధర రామరాయ మహారాజతనూభవులును, దత్పట్టమహిషీమంగయాంబికాగర్భశుక్తిముక్తామణులును, బాల్యావసానపరిలబ్ధహూణభాషాప్రథమపరీక్షాసాఫల్యులును, సకల హూణప్రభుజనాదిశ్లాఘనీయచారిత్రులు నగు శ్రీరావు వేంకట కుమార మహీపతి సూర్యరాయప్రభువరేణ్యులకు నుపాధ్యాయులుగ నున్నారు. మొన్నటి విజయదశమి నాఁడు జరిగింపఁబడిన దర్బారు మహోత్సవమునందు "రామరాయవిలాస" మను మఱియొక ప్రబంధమును విరచించి శ్రీ మైనరు మహారాజుగారికిం గృతినొసంగిరి. అప్పుడిక్కవీంద్రుల యెడలఁ గనపఱుపఁబడిన గౌరవసత్కారంబులు తమ తండ్రిగారిచే జరిగింపఁబడిన గౌరవంబులతోఁ దుల్యంబు లనుటకంటె నిప్పటి సమయములో నిది

యొక్క ననియే చెప్పవచ్చును. ఈ రాజశిఖామణులు నిట్టికవీంద్రులచే నేఁటేఁటఁ బ్రబంధంబులఁ గృతులఁగైకొనుచుఁ దాముం బ్రబంధకర్తలై భోజరాజ కృష్ణదేవరాయులవలె నిజకీర్తిసౌరభంబులఁజల్లి యితోధిక రాజ్యసమృద్ధితోఁ జిరకాలము ప్రజారంజనముఁ జేయుచుఁ బరిపాలింప రక్షింపఁ బరమేశ్వరుని బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

ఇక్కవీంద్రునిచే రచియింపఁబడిన గ్రంథములు.

౧. శ్రీరామపంచాశత్తు. సంస్కృతము. శ్రీరామస్తవము. 1875 సంవత్సరమున రచియింపఁబడినది. అముద్రితము.

౨. మందేశ్వరశతకము. తెనుఁగు. నీతిప్రధానము. 1879. అముద్రితము.

3. శ్రీరామవంశముక్తావళి. స్వప్రభువంశచారిత్రమును దెలుపు సంస్కృతగ్రంథము. ఇది ౧౦ సరములు గలిగి విచిత్ర గాథలు గలిగి నవరసాకరమై చదువరుల డెందంబులకు విందు గల్గించుచున్నది. అముద్రితము.

౪. మల్హణస్తవము. ఆంధ్రీకరణము. 1882. ముద్రితము.

౫. కుమారశతకము. రాజనీతి దెల్పునది. ఆంధ్రీకరణము. ముద్రితము.

౬. కుమారశతకమునకు వ్యాఖ్యానము.

౭. మహేంద్రవిజయము. ప్రబంధము. ఆంధ్రము. ముద్రితము.

౮. రామరాయవిలాసము. అముద్రితము.

పై గ్రంథములలో కొన్నిటి నుండి కొన్ని శ్లోకంబులను గొన్నిపద్యంబులను నిందుదాహరించుచున్నాఁడను.

శ్రీరామపంచాశత్.

శ్లో. వదనే మృదుమందహాసలీలం వచనే సత్యకథాప్రసంగలోలం
నయనే సదయారసం పుమాంసం చరణే చేతనితాశ్మచూర్ణమీడే.

శ్లో. సహిత స్సహజన్మభిస్త్రిభి, ర్వ్యస్సహితస్స్వైరవిహారకేళిధుర్యః
సమయాసరయూతటంవినీల, స్సుమయాస్వప్నగతోవ్యలోకిబాలః

మందేశ్వర శతకము.

శా. రాజు ల్భోజులవంటివా రొదవ నారా కాళిదాసోపమ
శ్రీజాగ్రత్కవి రాజులుం గల రిలన్ శ్రీనామచంద్రోపముల్
క్ష్మాజాను ల్గలరేని వాయుజనిభుల్ధాను ల్గలా రేల యీ
యోజల్ పిండి కొలంది నిప్పటియుఁగా నూహింప మందేశ్వరా.

మ. వినయం బే సుగుణం బగుం బరులకుం బ్రేమంబు పుట్టించి లా
లనముం జెందును మెప్పు చేర్చి బహుధా లాభంబునుం బొందు భ
క్తిని సంధించి సమర్చలం గొనును బ్రీతి న్నించి మేలందు నో
పు నటు ల్గాన జగానఁ దాదృశగుణంబుం గాన మందేశ్వరా.

శ్రీ రావువంశముక్తావళి.

శ్లో॥ జ్ఞాతార శ్శ్రోతార స్స్తోతారః కాంక్షితార్థదాతారః
నేతార స్సంతి యది ఖ్యాతా రచయింతి సత్కృతీఃకవయః.

శ్లో॥ మాతా స్తే దదృశః కిలా త్తవినయా మాపాండుగండద్వయీం
సాధ్వీం గర్భభరాలసాం నృపకులశ్రీలక్షణైర్లక్షితాం
చింతావిక్లబమానసా మనితరప్రేక్ష్యామపీడ్యక్తయా
సందృష్టా మివ మైథిలీం భగవతః ప్రాచేతస స్యాశ్రమే.

మల్హణస్తవము.

శ్లో॥ కాంతాకచప్రయచపుష్ప సుగంధగంధ,
లుబ్ధభ్రమద్భ్రమరకర్బురకంధరాయ
గంధర్వయక్షసురసిద్ధకిరీటకోటి, సం
ఘట్టఘృష్టచరణాయ నమ శ్శివాయ

ఉ. శ్రీకర కామినీకచపరీతసుమప్రచయోరు సౌరభ
స్వీకరణభ్రమద్భ్రమర విభ్రమకర్బురకంఠ కాంతికిన్
నాకసదుత్తమాంగమకుటాగ్రవిఘట్టనఘట్టితాంఘ్రిపీ
ఠీకమనీయమూర్తికి ఘటించెద వందన మిందుమౌళికిన్.

శ్లో॥ అన్యైరవింద మకరంద ప్లుతాళిబృంద,
మందార కుందదళదామభి రిందుమౌళే
పూజాం విధాయ భవతో విలసంతి దేవ
దేవేంద్రమందిరవరై స్సహ సుందరీభిః.

ఉ. కొంద ఱమందభక్తిఁ దమకుం దులకింప మరందబిందుని
ష్యందమిళిందబృందహరిచందనకుందసవారవింద కో
టిం దగ నీదుపూజల ఘటించి పురందరమందిరంబులం
దుందురు సుందరీకలన మొందుచు సందుల నిందుశేఖరా.

కుమారశతకము.

శ్లో॥ మంత్రికాలంవినా సర్వ, జనసేవ్యస్థలే వస
యతః కుమార త్వాంద్రుష్టు, మాయాం త్యర్థార్థినో జనాః.

గీ. మంతన మొనర్చునప్పుడు మాని యితర, వేళలం దెల్ల జనులు సే వించుచోటఁ
గొలు వొనర్పుము కర్జముల్ దెలిపికొనఁగ, జనము నినుఁజూడవచ్చుఁ గావునఁ గుమార.

శ్లో॥ మా మానం భజ మాలస్యం మా లక్ష్యం మా ప్రలాపితాం
త్వం కుమారాగతాన్ పశ్యన్ పూర్వాభాషీ ప్రియంవద.

కం. మానం బూనకు మలసతఁ, బూనకు ప్రల్లదనము లాడఁ బూన కలక్ష్యం
బూనకు ప్రజ రాఁగని హిత, మానట్టుల మున్నె పలుకు మయ్య కుమారా.

రామరాయవిలాసము.

సీ. నునుఁగుట్టుపట్టుమెత్తనికోకిరీ, జగజంపు పల్లంపు జిగిబిగింపు
టంగువారుజగాదిటంపుజల్తారుమః, ప్పిరిచుట్టుధూమచాపెన్హొరంగు
పొన్నెయుంగులరికాబులుబలుతోరంపు, హొన్నుల మెడపట్టె ముడుట చాల
మొగముట్టుసొంపుబెంపుల కెంపుకట్లెంబు, చొక్కంపుఁజొక్కని సోఁగవాగె
చుఱుకునిడువాలుతెరటుకుచ్చుల బెడంగు, పీలిగఱులతురాయరబ్బిహుమాయి
దగినముస్తాబొనర్చి వస్తాదులిరువు, రచ్చటికిఁదెచ్చి రేలిక యాజ్ఞవడసి.

ఉ. తమ్ములనెమ్మిఁగ్రమ్మ దవు దవ్వులఁగన్గొని సన్న చేసి వా
ర్వమ్ములఁ గూర్పఁ బంచితిరె వచ్చిరె సాదులుస్వారి కేఁగ నె
య్యమ్మున మమ్ము రమ్మనుట కా యిటు వచ్చితి రంచు నుండ మో
దమ్మునఁ జిన్నిమన్మలను దండకు రండని యవ్వ నవ్వుచున్.

కం. ఏమిర చిన్నికుమారా! యీమువ్వురు నేఁగఁదలఁచిరే స్వారికి నీ
కేమైనఁ దెలుప లేదే? నీ మాటయె తలఁపరైరె నెయ్యపుటన్నల్.

మాధవస్వామిరథవర్ణనము.

సీ. సారనేమిస్ఫురచ్చక్రషట్కయుతంబు, విలిఖితదంపతి విలసనంబు
సఫలరంభాస్తంభసంభాసమానంబు, నగ్రలసజ్జాతుపార్శ్వయుగము
నైకసంఖ్యాకఘంటికావళీసహితంబు, బహుళదర్పణదీపభాసురంబు
సాంభకపసుదర్శనాంచితకలశంబు, కీలితపక్షిరాట్కేతనంబు.

గీ. నగుచుఁ దనరారు రావువంశాంబురాశి, పూర్ణహిమధామనీలాద్రిభూపతనయ
సూర్యనారాయణేంద్రుఁ డాదరి స్ఫూర్తినిడిన, సుందరం బగుమాధవస్యందనంబు.

పద్మవర్ణనము.

మహా. స్ర. కమలం జేపారె ధాత్రిం గలితపరిమళాక్రాంతపద్మాండలంబై
విమలాంభఃపూర్ణవాపీవిపులతరసరోబృందసందీపితంబై
కమలాకాంతానివాసక్రమఘనపదమై కంజపత్రాక్షునాక్షీ
రమణీయంబై విధాత్రీపదపదసదనమై రాజితంబైనరీతిన్

శ్రీరాజావారు సర్వపురంబున నిర్మించిన గోపురాదికముల వర్ణనము :—

సీ. కట్టించె నెవ్వాఁడు ఘనచిత్రములతోడ, గోపురంబునుదాఁకు గోపురంబు
నిర్మించె నెవ్వాఁడు నిర్మలోదకముక్తి, వాపికాసవిధసోపానసరణి
స్థాపించె నెవ్వాఁడు సద్భక్తిఁ జెలఁగ, వరవరమునిలోక గురువరేణ్యు
నియమించె నెవ్వాఁడు నిత్యోత్సవంబులు, భావనారాయణస్వామివారి

గీ. కవని శ్రీసర్వపురమందుభక్తి, నతఁడు రాజ్యవాహ్త్రుఁడేమతిఁ దలంప
రాజదీపోనరేబిలు ప్రభ్వభిమత, శాలి శ్రీరామరాయభూపాలమౌళి

మాధవస్వామి కథ వర్ణనము, పద్మవర్ణనము, శ్రీ లేటురాజావారు సర్వపురంబున నిర్మించిన గోపురాదికముల వర్ణనము గల పద్యంబులు గవిగారి కతాశ్వాసములోనివి.

వీరి గ్రంథంబు లన్నియు మొదటినుండి తుదవఱకు నొకరీతిగ నుండి రసస్ఫూర్తితో నలరారుచున్నవి. మఱియు నాకు లభ్యమైనంతవఱకు దెలుపు చంపకమాలయు, పుష్పబాణవిలాసమున కాంధ్రీకరణమును, సత్యశతకమును, శృంగారసారమును భాణమును మొదలగు పెక్కు గ్రంథములు చిన్నచిన్నవిగా రచియింపఁబడినవి గలవియు

స్వప్రభు శిఖామణి పట్టాభిషిక్తులయి వెను వెంటనే తదాజ్ఞావశంబున ముద్రితంబులై ప్రకటితంబులగుచుండె నిమ్మహాకవీశ్వరులు విద్యాభోజులగు శ్రీ సూర్యారాయ మహారాజుగారి కీర్తి వ్యాపింపఁజేయుచు, నింకను ననేకప్రబంధంబులు రచియించి మన యాంధ్రమండలికి విఖ్యాతిఁదెచ్చి, యనామయంబైన చిరాయువుతో నభివృద్ధి నొందఁ బరమేశ్వరుఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

శ్రీ మహేంద్రవిజయము

పీఠిక.

"చతురకవిత్వతత్త్వపటుసంపద యొక్కరసామ్మ గాదు భా।
రతి దయ సౌధవార్ధి, కవిరాజుల మానసముల్ ఘటంబు లా।
యతముకొలంది లబ్ధమగునయ్యమృతంబు—"

అని కనుపర్తి యబ్బయామాత్యుఁడు చెప్పినట్లు కవితాప్రావీణ్య మొక్క దేశము వారి దని కాని యొక్క కాలమువారి దని కాని చెప్ప వలనుపడదు. భారతీకృపా సముద్రముయొక్క లోఁ తెఱిఁగిన వారును, దరిచూచినవారును, లేకున్న నెవ్వ రెప్పటును మథించినను బ్రయత్నానుగుణమగు లబ్ధి సమకూరును. అట్లగుటం జేసి ప్రబంధము లన్నియు నేకపక్షికములై యుండు నని కాని సర్వవిధములఁ బ్రాచీన గ్రంథములే మార్గప్రదర్శకములని కాని తెలంచుట యుక్తియుక్తము కాదు. ఇంతియ కాక లోకానుభవము ననుసరించి జ్ఞానవృద్ధికమగు చుండుటయు, జ్ఞాన మభివృద్ధి యైనకొలఁది మనుష్యుల యభిప్రాయములు మాఱుచుండుటయు, నేకాలమున రచింపఁబడిన గ్రంథముల యందా కాలపువారి మతప్రచారములు ప్రతిబింబితములై యుండుటయు, నెల్లరకును దెల్లమైనవిషయములే. అయిన నాంధ్రకవితాపితామహుని కాలము మొదలు నేఁటి వఱకు రచియింపఁబడి యుండు ప్రబంధములలో నొకటి రెండు తక్కఁ దక్కిన వన్నియు నొక్కతీరుననే యున్నవను సంగతి సుప్రసిద్ధమే కదా! కథాసంవిధానమునఁ గాని, వర్ణనాంశములఁ గాని విస్తారభేదము లేదు. ఇట్టిస్థితికిఁ గారణమారసిచూచిన స్పష్టము కాకపోదు. పుర, సింధు, నగాద్యష్టాదశవర్ణన లావశ్యకములనుటయే కాక, వానిపద్ధ

ములఁగూడఁ దెల్పి, మనలాక్షణికులేర్పఱిచిన నియమములవలనఁ బ్రబంధరచనకుఁ దొడఁగిన వారిందఱు, కథాసందర్భానుగుణము లగువర్ణనలఁ జేయుటకు బదులుగా నాయావర్ణనల నిముడ్చుటకుఁ దగినకథా సందర్భములకై వెదకికొనుచు, గతానుగతముగా గ్రంథములు వ్రాయుచుండిరి. ఇదియే వైలక్షణ్యాభావమునకు ముఖ్యకారణము. దీనితో నాఁగి నబాగుగనేయుండును గాని నియమశృంఖలలచేఁ గట్టువడి, బుద్ధికిస్వచ్ఛందప్రచార మొసంగక, నూతనమార్గములపొంతఁబోక, కాలక్రమమునఁ దమకుఁగల కల్పనశక్తిఁ గూడఁబోఁగొట్టుకొనిరి. ఏకవిషయమైయనేకులు వ్రాయునప్పుడు హృదయంగమములగుకల్పన లక్షయముగాఁ దోఁచుట యసంభవ మగుటం జేసి, కొంతకాలమైన పిదప శబ్దాడంబరమునఁ దమ తమ యుత్కృష్టత స్థాపింపఁ జూచిరి. క్రమముగాఁబాండిత్యప్రకర్ష మే కవననైపుణియను భ్రాంతికిలోనైనవారై, యర్థగౌరవము, భావవివరణము, రసస్ఫూర్తిమున్నగుచిన్నెలమన్నింపకపోయిరి. కొందఱు రచనాచమత్కృతిఁజూపఁ బ్రయత్నించియున్నను, వారికల్పనలు, ప్రాచీనగ్రంథములలోని వానివలెఁ గాక, స్వభావవిరుద్ధము లై, విపరీతము లై, వర్ణితాంశములను సహజాకృతులతోఁ జదువువారిమనశ్చక్షుస్సులకుఁ బ్రదర్శింపలేకున్నవి. సర్వదా గగన మార్గముననే సంచరించుచు, విసివినచో వృక్షశిఖరమున విశ్రమించుచు, సాధారణముగా నేలపైఁ గాలు మోపని విహంగంబుభంగి, నీకవులరచనాసామర్థ్య ముత్ప్రేక్షాంతరిక్షమునందును, భూపసభాగ్రమునందును గననగుటయేతప్ప,సృష్టివైచిత్ర్యవర్ణనలకెన్నఁడో కానిదిగకున్నది. భూభరణశక్తిచే గర్వించియుండు పర్వతంబులు, నున్నతగోత్రోద్భవంబులయ్యును జనసామాన్యమునకు జీవనాధారములై యెల్లర నుల్లసితాంతరంగులఁ జేయు తరంగిణులును, ఫలసమృద్ధి గనియు నమ్రతే మఱవని తరువులును గూడ వర్ణనీయములే కదా! తృణీకృతదేవేంద్రులగు రాజచంద్రుల గాథలవలెనే, సుగుణగణసమ్మాన్యులగు సామాన్యులకథలు కూడఁ బ్రబంధరూపమున రచింపఁదగినవియే కదా! కష్టసుఖములును, దారిద్ర్యైశ్వర్యములును, దివారాత్రములఁబోలె జంటలుగా నుంటం జేసి, ప్రకృతియొక్క ద్వైరూప్యమును గావ్యముఖమున విశదీకరించుచు, భగవత్సంకల్పముల నెల్లరకుం దెల్లముగా వెల్లడి

చేయుచు, ఇంద్రియగోచరము లయ్యు మనస్సున కగోచరము లగువిషయముల యొక్క గూఢార్థము నుపదేశ మొనర్చు దేశికుఁడై, రహస్యములతో నిండియుండు న విశ్వమునకు వ్యాఖ్యాతయై యుండుటయే కవియొక్క ప్రధానధర్మము. అట్లగుటం జేసి కవులు కావ్యార్హ విషయములకై వెదకికొన వలసిన పని లేదు. జగత్తంతయు వారిదే. నాయికానాయకు లెల్లప్పుడు నుత్కృష్ట స్త్రీపురుషులుగా నుండ నక్కఱయే లేదు. అచేతనములని మన ముపేక్ష్యము చేయు పదార్థములే వారికి భగవన్మహిమానువర్ణనాను కూల విషయములుగాఁ దోఁచును. నిరర్థకము లని మనము తృణీకరించు వస్తువుల మూలముననే వారు సృష్టిమర్మముల విప్పి చెప్పఁగలరు. అల్పు లని మనము తిరస్కార భావముతోఁ జూచువారి చరిత్రములే వారికి నీతిబోధకములుగాఁ గన్పట్టును. దాని వలననే కదా

"విద్యలవి యెల్ల నుత్తమవిద్యకవియె, దానిఁ దెలియుట విశ్వమంతయును గనుట"

యని యప్పకవి చెప్పియున్నాఁడు! సంప్రదాయాంతరమున నుడువఁబడినదైనను,

"రవి గాననిచోఁ గవి గాంచునే కదా" యను వాక్యమునకుఁగూడ నిదియే నిజమైన యర్థ మని తోఁచెడిని. వేయేల? ఇంద్రియగోచరమగు ప్రపంచగ్రంథ భాగమునకు వ్యాఖ్యానప్రాయమైయుండు నదియే కాక, లుప్తభాగములఁగూడఁ గథా రూపమునఁ బూరించు ననియే కావ్యము. తత్కర్తయే కవి. కేవల "పూర్వకవీశ్వర వాక్ప్రయోగదక్షుఁడు" విద్వదధ్యక్షుఁడు కావచ్చుంగాని కవిహర్యక్షుఁడు కానేరఁడు.

కావ్యస్వభావ మిట్టి దగుటం జేసి, విమర్శన మొనర్చునపుడు మన మనుసరింప వలసిన ప్రమాణ మెట్టిదో విచారింపవలసి యున్నది. ఛందోబద్ధమై, వ్యాకరణదోష రహితమై, యలంకారసహితమై, సలక్షణప్రయోగప్రసిద్ధమైనంత మాత్రమునఁ గావ్యమున కుత్కృష్టత రానేరదు. అట్టి కృతి తత్కర్తకుంగల సలక్షణపద్యనిర్మాణశక్తినే సాధించును గాని, యనవద్యకవితావైశారద్యము వెల్లడి సేయ నేరదు. వ్యాకరణము

పద ప్రయోగపద్ధతిని, ఛందోనిబంధనలు పద్యరచనాక్రమమును, దెలుపునుగాని కవిత్వ ప్రసక్తి వాని కణుమాత్రమును లేదు. కావ్యమునకు భావమే ప్రధానము. భాష వివరణము సముచితపదగుంఫనముచే నొనర్పఁబడినచో గావ్యము సర్వజనసమాదరణీయము కాదు. మబ్బుల మఱుఁగున రంగులహరువుగ మెఱుఁగులింప నింగిపై నిగనిగలాడు నగవైరి కార్ముకము చూపఱకన్నుల కింపుసొంపు సంపాదించుటయేతక్క, వేఁడిమి వెలుఁగులఁ గలుగఁజేయనేరని తీరునఁ గేవలశబ్దవైచిత్రీకావ్యమునకు గౌరవ మొదవ గూర్ప నేరదు. అలంకారములు సహజసౌందర్యము నభివృద్ధి యొనర్చుం గాని లేని చోట దానిని సృష్టింప లేవు. కాఁబట్టి యేదైన నొక గ్రంథమును విమర్శించునపుడు దానిలో భావవిజృంభణము, కల్పనాచమత్కృతి, వర్ణనావైదగ్ధ్యము, లోకానుభవ జ్ఞానము, రసోచితశైలియును గలవా లేవా యని చూడవలయుఁగాని, భాషాప్రావీణ్యము, ప్రయోగనైపుణ్యము నంతగాఁ బరిగణింప నక్కఱ లేదు. ఇఁకఁ బ్రస్తుత గ్రంథమెట్టిదో పరిశీలింతము.

ఏతద్గ్రంథకర్త పీఠికాపురసంస్థానాస్థానకవీశ్వరులు, ఆంధ్రగీర్వాణములయందసమానపాండిత్యము గలవారు. ఇది వఱ కనేకగ్రంథములను శతకములను వ్రాసి వాసి కెక్కి యున్నవారు. ప్రబంధరచనయం దిదియే వీరికిఁ బ్రథమ ప్రయత్నమై యున్నను, సర్వవిషయముల మనభాషలోని యుత్కృష్టకావ్యములతోఁ దులఁ దూఁగఁ దగియున్నది. పూర్వులనాఁట నుండియు వీరికి వంశపరంపరమై యుండుటం జేసి, యనర్గళకవితాధోరణి వీరి కెలజన్మమునను యలవడియుండుటయే కాక, సుప్రసిద్ధుండగు కూచిమంచి తిమ్మకవిజన్మస్థలమున కనతిదూరమునను వీరు బాల్యము సంతయుఁ గడపి యుండుటవలన నాతనివలెఁ బ్రసిద్ధిపడయవలెనని చిన్నతనమునను మనమున ఘన మగు తలఁపు నెలకొని యుండనోపు. ఆ కాలముననే గూడఁ దమ యప్రతిమాన ప్రజ్ఞచే రసజ్ఞుల యుల్లంబుల నుల్లాసకల్లోలిని వెల్లి విరియఁ జేయుచున్న మాడభూషి వేంకటాచార్యాదికవివర్యులకీర్తి, యప్పటి కప్పుడే వీరి మనమున నంకురించి తీఁగసాఁగుచున్న గ్రంథ

రచనాభిలాషను బోషింప, వీరి నెంతయుఁ బురికొల్పియుండ వచ్చును. మఱియు యౌవనారంభముననె రాజాస్థానమునకుఁ బ్రవేశము గనియుంటంజేసి యచ్చట మానవస్వభావవ్యత్యాసములను బ్రపంచధర్మములను బరిశీలించుటకుఁ దగినయవకాశముగూడ లభించెను. రాజుల కొలువుకూటములు సజీవవస్తుదర్శనశాల లని (living museums) చెప్ప నొప్పు. అచ్చటి పరిజనములలో దుష్టజనాగ్రేసరులు మొదలుశిష్టజనాగ్రగణ్యులవఱకుంగలయన్ని తరగతులవారును, రాజద్రోహం బాదిగా స్వామికార్యైకపారతంత్ర్యపర్యంతముంగల యన్ని మనోవృత్తులునుం గన నగును. ఇట్టి తారతమ్యముల నీకవి చక్కఁగాఁ బరిశీలించియున్న వారగుటచే నేతన్మూలోపార్జిత ప్రపంచజ్ఞాన విగ్రంథమునం దందందుఁ బొందుపఱుపఁబడియున్న కొన్ని నీతిబోధకములగు పద్యములను, హాస్యరసప్రధానములై హృదయంగమములగు స్వభావ వర్ణనలను, వ్రాయుటయందు వీరి కెంతయుఁ దోడ్పడి యుండ నోపు. ఇంతియకాక కష్టసుఖముల నాశతులేలికతోఁ బాలుగొనుటయే వాలాయముగఁ దలఁచి, కడగండ్లఁ బడినప్పు డొడయనియెడఁ దమకుంగల గడితెంపు నెనరు వెనుకంజ నిడనీయక, కడపఱకు సుడివడని దృఢభక్తితో నిలిచి గెలిచిన వారగుటచే, ధర్మమే జయించు నను విశ్వాసమును, భగవంతుఁడపారకృపాసముద్రుం డగుటచే భక్తుల బన్నములఁ బాపి చేపట్టు నను నమ్మికయు, మొదటి నుండియు వీరిహృదయమునఁ బాదుకొని యుండ వచ్చు. దాని వలననే యకలంకభక్తియుక్తులగు బ్రహ్మేంద్రాదుల యజాగ్రత్తవలనఁ బొడమినయిడుమలు గడచనుటయు, ధనమదాంధతచేఁ గలిగిన సిలుగులు తొలఁగుటయు గురుజన తిరస్కారకారణమునఁ బాటిలినచేటులు దాఁటిపోవుటయు, మొదలగు విషయము లీగ్రంథమున నెంతయు వింతగా సంతరింపఁబడి యున్నవి.

శైలి:—మొత్తముమీఁద సంస్కృతపదభూయిష్ఠమై యున్న నతిదీర్ఘసమాససంఘాసితము గాక, యన్వయకాఠిన్యము లేక, "యరంటిపం డొలిచి చేతికి నిచ్చిన రీతిని" "సులభార్థపద్ధతి గలదై యఖిల పఠనీయశైలిచే నలరు" చున్నది.

మ. “కని రింద్రాదిసురు లమ్మకంపనిఁ బయః కల్లోలమాలాప్రప
ఘ్నసముక్తాఫల చారుతోరణ లసత్కాదంబినీకాయమా
ననితాంతాంచితనంతమంటపగతా నంతస్ఫటానంతశో
భనశయ్యాంతరశాయి, భక్తగణసం పద్దాయి, నొక్కమ్మడిన్.”

చతుర్థాశ్వాసము, ౬౨.

సీ. “ద్రాఙ్నిఖాతోత్తంభి తస్నిగ్ధసరళవూ, గ్రప్రకాండోచ్చ ప్రకాండజాల
మాళుతంతన్యమా నాయతలాంగలీ, పత్రపరిచ్ఛదో పరితలంబు
సహసాగ్రథిత చూత సాలజాతాచ్ఛిద్ర, చోరుపల్లవజాత తోరణంబు
ఝుడితి సంఘటిత చంచద్దలాంచత్ఫల, స్తబకగంభా ప్రతిస్తంభమూల

తే. మగుచు నజ్జన్నిగట్టున్న యట్టినట్టు, సుట్టుపట్టంబుగాఁ గనుపట్టె వేగ
మానిమాణవకాకల్ప్య మానమైన, కాయమానంబు శుభసూచకముగ నపుడు.”

చతుర్థాశ్వాసము, ౧౩౩.

శుద్ధాంధ్రపద్యములఁ గూడ నట్టిరచనాసౌకుమార్యమే కన్పట్టుచున్నయది.

“అంటగరానివేల్పు మొద లౌకడవేలుమనీలు బాసవా
ల్దంటలు మింటిద్రిమ్మరుల దాఁటులునుం దెఱగంటిపెద్ద ము
క్కంటిని దిమ్మికంటిదొరఁ గన్గొని యొప్పుగ నెప్పుడిట్లు మీ
బంటులబంటు బన్నముల పాల్పడకుండఁగ బ్రోవుఁడీ యనన్.”

పంచమాశ్వాసము, ౧౩౩.

గీ. “కాఁచి చల్లార్చి పాలు మీఁగడ సమర్చ
బిగ్గరగఁ జేర్చి ననుఁగూర్చి పిలువఁ దొడఁగె
నల్లనగు సామిచిల్వబోనపుహుమాయి
నెక్కి రావయ్య యిపుడు నా చక్కి కనుచు”.

షష్ఠాశ్వాసము, ౨౧౮.

శబ్దాలంకారములకై వీరు ప్రయత్నింపకపోయిన నవ్వియే వీరిం జేరఁగోరు చునుట యత్యుక్తి కాదు.

కం. "కలశీహృతవిరిజామల, జలశీకర సేకరచిత సంస్థలతాంచ
ద్దలశీతలతులసీవన, తలసీమ మెలంగు ముక్త తతులం దెపుడున్ ||"

తృతీయాశ్వాసము, ౧౪౧.

కం. "భగవల్లసదనుకంపన్, జగమెల్ల భజింపఁ దగిన సంపద చెలఁగన్
భగవల్లభుఁ డగతల్లజ, మగ నల్లనమూర్తి నిలిపె భువి నబ్ధిదరిన్ ||"

ప్రథమాశ్వాసము, ౧౬౩.

అనుప్రాసము లేని పద్యము లపురూపములు.

ఉ. "వీరము మీఱ మీఱి రమణి వీరలు సారెకు భూరిసారమే
పారఁగఁ జొక్కమైన మెల ఫారఁగ ధీరగభీరధీరమో
దారతఁ దారతమ్యరహి తారభటిం దగఁదారసిల్ల లే
దో రహిఁ దోఁగమై దనరుదో రహిఘోరతఁ బోరితంబులన్ ||"

తృతీయాశ్వాసము, ౮౦.

ద్వంద్వ, త్ర్యక్షర ప్రాసములఁ గూర్చుట యందు వీరికింగల యగణ్య నైపుణ్యము చూడ నాంధ్రభాషాయోష వీరి కెంత వశ్యురాలో తెల్లము కాక మానదు.

కం. "ఆ శాపవిధముఁ దెలిపెద, మాశాపతి సేవ్యతాభవాతిశయము దా
వేశాపశదాయోదే, వేశా పదులను భజించు నిఁక నీదు సిరుల్ ||"

తృతీయాశ్వాసము, ౫౯.

ఉ. "శారికలార! శారికడ సారెకుఁ జారుకథార్థముల్ మనో
హారిక తారవస్ఫురణ నద్భుతభంగి నెసంగు నట్లుగాఁ

గోటకలారఁ దెల్పుచును గూరిమిఁ గాంచెదు మీరు లీజగ
మ్మాటికిలారి హాస్యముల పోఁడిమి బుద్ధి నెఱుంగు టబ్బమే॥"

తృతీయాశ్వాసము, ౧౫౮.

నిరర్థకపదములకై వెదకి చూచినను గనఁబడుట కష్టము. ఆకస్మికముగ నే పద్యమునైనఁ జదివినచో నిది సువ్యక్తము కాఁగలదు. దీనికిఁ దోడు వీరి కవితా ధోరణి "గాంగనిర్ఝరసదృగ్ధారాళం" బని చెప్పినచో వీరి శైలి యెట్టిదో యెల్లరకుఁ దెల్లమగును. ఇది యొక యాశ్చర్యము కాదు. "ఆశుధారా కవిత్వంబునందు శయ్య లుపమ లుత్ప్రేక్షలును లేకయుండు" నని చెప్పిన యప్పకవివచనము వీరి యెడల వర్తింపక పోవుట నే నెఱుంగుదును. ఎంత యవ్యవధానముగఁ జెప్పిన పద్యమైనను ప్రబంధపాకముననే యొప్పుచుండును. ఈ గ్రంథమున నే కందపద్య మెత్తి చూచినను శయ్య కుదాహరణము లభించును.

కం. "తా మఱచి నిద్రపాల్పడి, తా మఱచిన వినమి శ్రుతులు దలఁగి చనుటకై
తామరచూలి ముకుందు న, తామరచూలీనమర్చితాంఘ్రిఁ దలఁచెన్."

ద్వితీయాశ్వాసము, ౧౨.

కం. "రాజీవనయనుఁ డాశ్రిత, రాజీవనచైత్రుఁ డపుడు ప్రాఁబల్కులకై
రాజీవనవాకృతితో, రా జీవనరాశిలోని దక్కనుఁ డెలమిన్॥."

ద్వితీయాశ్వాసము, ౧౦౩.

అచ్చ టచ్చట వీరి శైలి శ్లేషాలంకారసంయుక్తమై యుండుటయుఁ గలదు. అప్పట్టులఁ బింగలి సూరనార్యుని కౌశల్యము తలఁపునకు వచ్చుం గాని భట్టుమూర్తి ప్రజ్ఞ జ్ఞప్తికి రాదు.

కం. "వసువిసరప్రసితంబై, సుసిద్ధమహిమాఢ్యమై విశుంభత్సంతా
వసుమహితామోదంబై, యొసఁగెడి నచ్చోటి వారలే కద స్వస్థుల్॥"

తృతీయాశ్వాసము, ౧౨.

మ. "అని కావ్యోదిత మైనపద్యమున నుద్యత్ప్రాసవిన్యాసగుం
భన మత్తేభరథోద్ధతాశ్వగతి శుంభద్విక్రమస్థానగో
పనభంగీహృదయంగమం బగుచు దేవద్వేషిసైన్యం బొగిన్
జనియెన్ నాకపురీనిరోధనసముత్సాహస్ఫుటాహంకృతిన్॥"

తృతీయాశ్వాసము. ౭౩.

ఉపమానము లెంతయు స్వభావానుగుణములును మనోహరములు నై తనరారుచున్నవి.

సీ. "పిల్లి పొర్లించి త్రావినపాలకుండనా, సమృతకుండము శూన్యమై తనర్చె
నూనెచట్టుప్ర నేల నయినాఁగ నుఁగవి, పాడుఁగు పయోహీనముగను దోఁచెఁ
జెలఁది గూండ్లిడిన మ్రాఁకులువోలె గల్పవృక్షములు నిష్ఫలములై కానవయ్యె
మండువేసవినాఁటి మడుఁగునా మిన్నేటి, యసలెండిబీఁటలై యడుగుఁజూపె."

తృతీయాశ్వాసము. ౧౦౪.

సీ. "నిశితనూభపదండహతులకు దశశతాం, బకు వీఁపు నల్లులపుంచ మయ్యెఁ
బలభ్వాశకుట్టాకిములకు వేఁడిమెలుంగు, కొమరునితల సంతకుండ మయ్యె
దైత్యకరాసిక్షతముల కంబుధనాథు, మే నూరిదరిబొద్దు మేడి యయ్యె
దనుజాంగుళీప్రపీడనముల కర్థేశు, చెవిద్రోయి కిన్నెరచీల లయ్యె—"

చతుర్థాశ్వాసము. ౮౧.

సమయానుగుణముగ మనోజ్ఞములగు లోకోక్తులచే భావము వ్యక్తపఱుచుటయుఁ జూపఁగన నగును.

తే.గీ. "కోరికైవస మొనరించుకొనఁగఁదగిన, సిరి తనంతనె రా నుపేక్షింపఁదగునె,
మది వలసి వచ్చినను మేనమామకూఁతు, వావి గాదంచుఁ బలికినవాని కరణి॥"

తృతీయాశ్వాసము. ౪౪.

తే.గీ. "ఒరుని వలన నాకునుపకృతి యెందాక, నొనరు చుండు నంతదనుక మెచ్చి
యేఱు దాఁటి తెప్ప నేర్చిన చందాన, వాని పేరు విన(గనైన నొల్ల॥"

షష్ఠాశ్వాసము, ౧౩౭.

సామాన్యముగ మనకవులలో ననేకులయందుఁ గానరానట్టియు, వీరియం దధిక ముగాఁ గనుఁగొన దగినట్టియుఁ బ్రజ్ఞావిశేష మింకొకటి కలదు. చిత్రకారుఁడు తన తూలికతో నిటునటు నాల్గు గీఁతలు గీచి యాకారముఁ దేలుచు పోలిక, వేషభాషా విశేషముల, నవస్థాభేదములఁ, జిత్తవృత్తులఁ గొన్ని చిన్నిపదములతోనే గన్నుల యెదుటఁ గట్టినట్టు వర్ణించుట యందు వీరికిం గలనేరు పెంతయు వింతయై యున్నది.

సీ. "అడ్డదిడ్డంబుగా నౌదల నిడుకొన్న, పలిపంపుమడుఁగు దోవతులపిడప
లలిక ప్రదేశాది కాంగకంబుల లెస్స, పామినదట్టంపు భస్మ రేఖ
లెడమమూఁపులయందు దృఢముగాఁ, గన్పట్టు స్వచ్ఛప్రభంబులౌ జన్నిదములు
గడుశుభ్రముగ దోమి కుడికేలఁ దాల్చిన, యాత్మోమతామ్రమయాంబుపాత్ర
లమరఁగాంచనముఖరీజ లావగాహ, నములఁ గావించి వాయులింగము భజించి
పరశివస్తవముఖులౌచు వచ్చుద్విజులఁ, గాంచి దివిజముహర్షి హర్షించె మిగుల॥"

షష్ఠాశ్వాసము, ౭౦.

సీ. "అంశుమత్ఫలకు మధ్యంబు తథ్యముగ నే, తిత్సామగాయ మో తరుణయజ్వ
సారంగివదనంబు సారంగలాంఛను, యుద్దేవ సేయునో యాయజూక
చంద్రమఃకళనాభి చందమింద్రోపల, స్యసమానమో హవిర్యాజివర్య
యష్టాపదగృహంబు సందికదా యీఁతి, యామసుఖంచమే యాహితాగ్ని
యనుచు మందాకినీతీరమునను దాస, మున కుమఃకాలమునఁ గూడి కొనిన శ్రోత్ర
సోమయాజులు స్థాలికల్ ద్రోమికొనుచు, నాత్మపరిభాషభాషింతురచట నెపుడు॥"

తృతీయాశ్వాసము, ౧౪.

సీ. "చరణముల్ మృదువుగా సాఁచి కేలొక్కటి, పుడమిపై నూఁతగా నిడి వసించుఁ
గూర్చున్నతఱి నాయకుండు రాదవుదవ్వ, నను గాంచి కడుఁ బ్రయత్నమున లేచు
వ్యగ్రాంఘ్రివిన్యాసమాత్రన చరితయు, స్కంధాదులవలంబకముగ నడచు
నోక కొంత లేని యోపికఁ దెచ్చికొని భర్త, కుపచార మొనరింప నుద్యమించు
నలసదృష్టులఁ బలయు వస్తువులను దెలుపు, నలఁతియెలుగునఁ బరిమితోక్తులను బలుకుఁ
గిలికి నీచ్చాకవివలిపంపు పలువఁదాల్చు, నెలలు నిండినకొలఁది నన్నేలఁదిమిఁన్న॥"

చతుర్థాశ్వాసము, ౧౧౩.

సీ. "ఎవరైన వడివడి నెమరుగా నేతేర, నను బిల్చుటకె వత్తు రని తలంతు
సఫలప్రయత్నులై చనువారి వార్తలు, విని నాకు నిటు చెప్ప రని తలంతు
నగరిమోసలఁ దీవి నడయాడువారి నెల్లను, స్వామివల్లభు లని తలంతు
దేవేరిబోనగత్తెలచేత నైన నా, మనవిఁ దెల్పింతునా యని తలంతు
నాకలోకంబునుండి నానాకఁ జెవుల, సోఁక నెఱిఁగించువారలు లేక యిటుల
శ్రీకళత్రుం డుపేక్షించెఁ గాక యున్న, నీకరణి నుంచునే యంచు నేకతమున॥"

తృతీయాశ్వాసము, ౧౪౯.

రెండు మూఁడు పదములతో నర్థము నంతయుఁ దెల్పుటయందు వీరి సరివార లనేకులు లేరు.

"నిదురఁ నోఁగెనటంచుఁ బదములొత్తుభుజిష్యు, లూరకుండిన సంభ్రమము లూఁపుకొనుచు."

ద్వితీయాశ్వాసము, ౭౨.

"వాకిట జందెము లుద్ధృతోరులై యొదుకుచు నన్న లున్నను."

తృతీయాశ్వాసము, ౧౬.

"ఎందున్నుండియొ యెచటికో యేగుచుండి, పిడుగు పడినట్టుగానట్టి పడియె నెదుట."

తృతీయాశ్వాసము, 23.

"యాతాయాతవీథోత్తరీ, యదశం దోఃటిలఁ దల్లడిల్లె నగరం బాబాలగోపాల ముఃగా."

తృతీయాశ్వాసము, ౭౯.

"అఖిల సజ్జన లోకాభయ ప్రదంబు, లైన నాల్గుభుజంబుల నతని బొదివి లేనఁగా నెత్తి."

చతుర్థాశ్వాసము. ౪౪.

"పురి గిరి పిటేఁదిగాఁ దిరిగి బయిల్ గాంచి, పోవ వేహరి యంచు మ్రొక్కి—"

షష్ఠాశ్వాసము. ౧౫౬.

సందర్భోచితములగు పదవాక్యముల నేర్చికూర్చుట, శబ్ద బాహుళ్యము లేకయే యుద్దిష్టార్థమును వివరించుట, రచనాచమత్కృతిచే వర్ణితాంశమును జదువువారి హృదయఫలకములపైఁ జిత్రించుట,—ఇవ్వియే నిజమైన కవిత్వలక్షణములు; వీనియందే వీరి సామర్థ్యమంతయుఁ జూపఁబడి యున్నది.

వర్ణనలు:—ఇఁక వీరి వర్ణన సామర్థ్యము శైలి కంటెను బ్రశంసనీయము. సృష్టి వైచిత్ర్యములు జనసామాన్యమును కగ్రాహ్యము లనియు, గగనతలంబున నగోచరంబులై లక్షలకొలఁది మూఁగి దాగియుండు నక్షత్రసమితి దృష్టిపథంబు నధిగమింపఁ జేయు మారదర్శని (Telescope) చందంబునఁ గవులకల్పనలు స్థూలదృష్టిచే మనము కనుఁగొన లేనివాని నన్నిటిఁ గన్నుల కగపడఁజేయు ననియు, నెల్లరు నొప్పుకొను విషయము లే. ఇఁక వర్ణనలు స్వభావానుగుణములుగ నుండవలయు నని విప్పి చెప్ప నేల? కవి చిత్రకారునివలె, సాధ్యమైనంతవఱకు సహజాకృతిఁ దేల్చుటకుఁ బ్రయత్నింపవలయును. లేనిచో నిది యిట్టి దని పోల్చుట యశక్య మగుటయేకాక, వారి సామర్థ్య మెట్టిదో యెఱుకపడుట కూడ దుర్లభము. అస్పష్టవిషయముల విశదపఱుచుటయం దతిశయోక్తి సహాయకారియైన నతిశితతరణి కిరణములకరణి, మేర మీఱినచో నిష్ప్రయోజన మగుటయే కాక, తఱచుగ మొదటికి మోసము దెచ్చుటయుఁ గలదు. కావున నుత్ప్రేక్షలలోఁ గవులు చూపు సామర్థ్యము స్వభావోక్తియందుఁ గన్పఱిచినచో మన కావ్యము లింకను శ్రావ్యములుగా నుండును. అయిన నిది మనము తలంచునంత చులుకనైన కార్యము కాదు. అవయవానురూపతయు, సహజలక్షణ సౌందర్యమును లేని వికృతరూపమును

వ్రాయు నలవాటు సులభసాధ్యము కాని, కృత్రిమాకారమునే నిజస్వరూప మని భ్రాంతిం గొలుపుచు జీవకళ యుట్టిపడునట్టు లిఖించు ప్రజ్ఞ శారదావరప్రసాదలబ్ధ మని చెప్ప వలసియున్నది. ఇట్టి సామర్థ్య మేతద్గ్రంథకర్త్రయం దధికముగాఁ గననగు. ఐనను వీరి కల్పనాసామర్థ్య మనల్పము. ఎట్టి విశేషములు లేని సామాన్యవిషయముల నె మనోజ్ఞముగఁ జమత్కరించి యెన్నఁడు మఱపురాకుండు నట్లు వర్ణింపఁ గలరు. తార్క్ష్యభూధరౌన్నత్యమును, దదధిరోహణసమయమున మూకబధిరాంధపంగులకు సంగతమైనలాభమును, వేంకటేశునకుఁ గుక్కుటేశుం డనుచరసహితముగ నొనర్చిన పరిచర్యయు, నెంతయుఁ జక్కఁగా వర్ణింపఁబడి యున్నవి.

సీ. "సెలయేటి యిసుకతిన్నెల గూఢమణికేళి, కల నిలింపాంగనల్గలసి యాడ
దీర్ఘికాబ్జముల నధిత్యకాహంసము, లలములు జతగూడి వెలయఁ జేయ
వృక్షశాఖలఁ దాసి ఋక్షాళి తేజస్తి, మిరమేళనాశ్చర్యగరిమఁ జూపఁ
గటకకూటములందుఁ గదిసి గంధర్వసం, ఘాతంబు సంగీతకలనఁ బెరయ

తే. గీ. నాకభూలోకములకు సంతతముగాఁగ, రాకపోకలు నెరపఁ బరస్పరంబు
దివిజమనుజులు కోర్కె సంధించుకొనిన, దండినిశ్రేణి యనఁగ నక్కొండ దనరు."

ద్వితీయాశ్వాసము, ౫౭.

సీ. "గొంతెత్తి గోవింద గోవింద యని సంత, రువ్వగా బిట్టువాక్రుచ్చువారు
శ్రుతిమాఱె మారుతాహతి వీణెసారణి, ననువుగా సవరింపు మనెడువారు
ద్వారగోపురదృషద్ద్వారశాసనవర్ణ, సమితివిస్ఫుటముగాఁ జదువువారు
వడివడి ముందుకై నడచి క్రమ్మఱితన, యడుగులఁబడి మ్రొక్కులిడెడువారు

తే. గీ. నైనవారలఁ దనవెంట నరుగుదెంచు, వారి నలమూకబధిరాంధపంగుజనులఁ
జూచుచుఁ గపటనాటకసూత్రధారు, చిత్రనాటికపటిమ కచ్చెరువు చెందె."

షష్ఠాశ్వాసము. ౧౫౯.

సీ. "తొలికోడితానయైయెలుఁగెత్తిమూఁడుభం, గులఁ గుక్కుటేశుండుకొసరికూసె
నాలమందల కెల్లనధినేత తానయై, ఘాంకంబుంగా నంది ఱంకె వైచెఁ
దీర్ఘంబుఁదెచ్చుపహస్తికిఁ బెద్ద తానె యై, లంబోదరుఁడు బృంహితం బొనర్చె
విహగంబులకునెల్లఁ బెద్ద దానై కుమా, రుని కేకి పెలుచ నిస్వన మొనర్చెఁ

తే. గీ. దానె లింగార్చకులకుఁ బ్రాథమికుఁ డగుచుఁ
బ్రాతరనిలుండు చేతనాగ్రమున నున్న
ఘంట మ్రోయించె వందిమాగధులు తామె
యగుచు భక్తులు పేర్కొనిరపుడు మమ్ము॥"

షష్ఠాశ్వాసము, ౫౩-౫.

కొన్నిసమయములఁ బాత్రల యుల్లంబుల పల్లడిగొను తలఁపులు మోలపునఁ దెలుపఁబడుటయుఁ జూడనగు.

సీ. "పయనంబులు వెడలుచోఁ బవమాన మెదురౌట, దుర్నిమిత్తం బనితోఁపదయ్యె
వాహనంబులు లేక బ్రహ్మర్షి ముఖ్యులు, దోడఁగాఁ బగిదనితోఁప దయ్యె
మాహేశ్వరుండైన మాని దౌదవ్వులఁ, దోఁప న్రమతఁ జూపఁదోఁపఁ దయ్యె
గౌరీప్రసాదరుక్మపయోజమాల కం, ధోయి సద్దుకొనంగఁ దోఁపఁ దయ్యె

తే. గీ. నేమి సేయుదు దివ్యపరిమళాఖ్య, బడిశమునఁ బడి శమగుణాం బుడుగ వడిగఁ
జిత్తమీనంబు చిక్కులఁ జిక్కెనకట, దైవనిర్ణయ మెవ్వారు దాఁటువారు?"

తృతీయాశ్వాసము, ౫౨.

మ. "మునిరాణ్ముఖ్యుని శక్తి మున్నెఱుఁగనో మున్కొంటి యీదంటయై
యనసూయాసతియందు నత్త్రికి సుతుండౌ నెల్ల నాలింపనో
జననక్రోధనుఁ డీతపోధనుఁడు దుస్సాధ్యప్రభావాఢ్యుఁ డం
చని వినాఁడను గానొ నా తెలివి యేమై పోయెనో! యక్కటా?"

తృతీయాశ్వాసము, ౫౩.

సీ. "కట్టించుకొనినాఁడు కిదపై జయంతంబు, తన కేమొ యిది శాశ్వతం బటంచుఁ
గావించెఁ గద యోలగము సుధర్మాస్థాని, తనయధికారంబె తప్ప దనుచుఁ
బాలించెఁ గద స్వర్గపట్టనం బేపట్టు, నను దన కదియె కాణాచి యనుచుఁ
గొలిపించుకొనెఁ గదా వలపించి యప్సర, స్సతులచేఁ దనపెంపె సతె మటంచు

తే. గీ. నార యాయింద్రుఁ డిప్పు డెందరిగ నొక్కొ
మసలఁ దొలివేలుపుల మాట మఱియు సవతి
తల్లికొమరుల మాటఁ దత్స్వర్గరాజ్య
మెల్ల మన కనుభోజ్య మంచెఱుఁగఁడొక్కొ."

తృతీయాశ్వాసము, ౧౧౧.

సందర్భోచితవర్ణనలకై వెదకికొన నక్కఱయే లేదు. ఈ గ్రంథమునం గల మనోహరవర్ణన లన్నిటిం గూర్చి విస్తరించి వ్రాయవీలు లేమిచే దిక్ప్రదర్శనముగఁ గొన్నింటి మాత్రము వివరించెద. నాచూచినంతవఱకు నాంధ్రప్రబంధములలో నెద్దాని యందును ఋతువర్ణన మీ గ్రంథమునందువలె హృదయ రంజకముగను స్వాభావికము గను జేయఁబడి యుండలేదు. ఆయాఋతువులందు భూపులు మొదలు కాఁపులుపఱ తింగల యన్ని యంతస్తులవారు లెట్లెట్లు కాలము గడుపుచుందురో, ప్రపంచమంతయు నెట్టిమాఱుపు లందుచుండునో తెలుపఁబడి యుంటయేకాక, యప్పుడప్పుడు మన యను భవములోనికి వచ్చిన వయ్యును గనునింప నట్టియు, గమనించియు మఱచిపోవు నట్టియు, విషయములన్నియు మనస్సున కొక్కసారిగాఁ బ్రదర్శింపఁబడి, స్వప్నము నందుంబలె నిమేషమాత్రమున సంవత్సరభుక్తి జ్ఞప్తికిఁ దేఁబడియున్నది. ఇయ్యెడ వీరి కింగల పరిశీలన శక్తియుఁ, బ్రపంచజ్ఞానమును, బ్రకాశితములగుచున్నవి. హాస్యరసాస్ప దము లగుపద్యము లనేకము లీ ఘట్టమునఁ గన్పట్టును.

సీ. "ప్రహిబహిః కుట్టిమాభ్యర్ణగాంభఃపూర్ణ, కలశాంబువులు గతి క్లమముఁ బాప
నవ ఖారికేళ వర్ణకళింజకస్థితుల్, మార్గాతపోత్థిత మంబు నుడుప

జంబీరరసపూర సమ్మిశ్ర మగుతక్ర, సారంబు ద్రుమను జల్లారఁజేయ
నాయతకాయమా నాంతరస్థితతాళ, వృంతముల్ ఘర్మాంబు విశతినడఁప

తే. గీ. నిమిరి గపురంగ నపుడధ్వనీనజనము, విడియునొకొక్కొక పుణ్యాత్ముఁ డిడినయట్టి
ప్రపనపారిసుఖాప్తిమైఁ బనుల నుఱచి, పట్టపవలింటివదనోఁకు పట్టకుండు."

ద్వితీయాశ్వాసము, ౭౮.

సీ. "ముసుఁగిడ్డకులుమాపు ముమకదుప్పటిచెమ్మ, గిలకుండనలఁతికో వెలలుచొచ్చి
హత్తించి తొడిగిన క్రొత్తచెప్పులజోళ్లు, దడియకుండఁగ వీథి బడులఁ జేర
గుత్తంబుగాఁ జుట్టికొనిన చుట్టలనిప్పు, లాఱకుండఁగఁ బంచ టరుఁగు లెక్కి
పొన్నుఁ గజ్జలయూఁతం గన్నుఁగానక జాఱి, పడకుండ రచ్చసా పడులనిడిక.

తే. గీ. చేలపనులందుఁజొప్పడు చెలిమిసంజ
గాఁపుఁగొమరులు పడుపుసుంకసులఁ గొనిన
శాలిపాలికలకుటీర పాళిఁ జేరి
రెట్టకేలకు నజ్జడి నేకతముగ||"

ద్వితీయాశ్వాసము, ౮౦.

సీ. "పట్టుఁబుట్టముఁజుట్టి పట్టిబొడిశీగంబు, పైనొప్పనక్షయ పాత్రి నొకటి
యిరుకక్షములలోని తిరునామములపుస్త, కమునను దాళవృంతమున రెండు
తుంప్రవకుటీప్రాంత శునకభీతినిఁ గుడి, కేల దాల్చిన తిరుకోల నొకటి
డాచేతిదాపుఖండ పుఁ దాళ యుగిరెండు, స్వాపతీకంబులఁ బదియి రెండు.

తే. గీ. నమణ నప్రాదళోగ్వపుంద్రములు దనుకు, నమగినత్యర్థవైష్ణవత్వము ఘటిల్ల
బిక్షి మెత్తంగ సాతాని పిండుపెలుగుఁ, దగధనుత్మాసవాసరాంతములనపుడు."

ద్వితీయాశ్వాసము, ౧౦౦.

సీ. "నవశాలిసస్యకృంపేనవిశ్రాన్తైకసం, భ్రమముహుర్భ్రమదంఘ్రిభవకులంబు
వార్షికవ్రీహిసంపాదనాజస్రస, త్వరచరద్గ్రామ సేవకజనంబు

పార్థివగ్రామ్యపశ్వగ్రగ్రహణజాగ్ర, దుద్యోగిపురుషభటోత్కరంబు
పతిగేహపర్యటద్వాద్యనాదసనాథ, కోణంగిముఖ్యభిక్షువ్రజంబు.

తే. గీ. దనర నవ్వేళ నాప్రభాతప్రదోష, మాప్రదోషప్రభాతంబునటుల యిటుల
తిరుగ నయ్యయిసందడితెఱపి లేమిఁ, జేల కూర్గుక నొకవింతచెలువు దోఁచె !"

ద్వితీయాశ్వాసము. ౧౦౧.

స్వర్గవర్ణనముకూడ నీ రీతిగనె నిరుపమానసౌందర్యము కలదై యున్నది. ఏవ వొడమఁ జేయకుండ శృంగారరస మెంతవఱకుఁ జూపనగునో యంతపర్యంతము గనఁబఱుపఁబడి యున్నది. ఉత్తరహరివంశము, మృత్యుంజయవిలాసము, మొదలగు గ్రంధముల యందలి స్వర్గవర్ణనలకుఁగూడ దీని యెదుటఁ దలయెత్తి మెలఁగ వలను పడదు. దిగధీశుల విష్ణుం బొడగని నప్పు డొనర్చిన స్తవము లెంతయు సహజములుగా నున్నవి. నైమిశారణ్యవర్ణన, నాచనసోముని బదరికాశ్రమవర్ణనవలెఁ జదువువారి మనములఁ దనతోఁగొనిపోయి, మునిజనావాసమునఁ బ్రవేశింపఁ జేసి, పక్షిజాతుల కూఁతలును, సెలయేళ్లమ్రోఁతలును దప్ప నేచప్పుడు లేక యొప్పు నప్పట్టునఁ, బరమ శాంతస్వాంతులై, తపోధ్యాననిష్ఠాగరిష్ఠులై, సంసరణతరణితరణమునకు "శ్రీరమణసేవ లె కేవల నౌకలౌట" నెఱింగి, "ప్రత్యహముం గృతనిత్యకృత్యులై శౌరి కథార్థముల్ వినుచు శార్ఙ్గిఁ దలంచుచుఁ జక్రిమంగళాకారము నాత్మ నెంచుచును గాలముఁబుచ్చుము" నుండు జటిమండలిదర్శన మొదఁగూర్చుచున్నయది. అగిరి దౌహ్రదప్రసవవేదనావర్ణనలు చీటుకొనఁదగినవి. నే నింత వఱ కెన్నఁడును గని యుండలేదు.

సీ. "నివరిప్రాలున్వసిపండినశ్యామాయణిపాల, పరమాన్న మొకనాఁటిపత్నియిచ్చెఁ
దనప్రోపుఁ గాంచి క్రొత్తగఁ బలించినవింత, చెట్లపండ్లొక మునిస్త్రీ యొసంగె
నిజగృహాశాభిమంత్రితసిద్ధమహిమాత్త, తల నొక్క మునివధూతిలక మునిచె
యవమయష్టికపిష్టనపఖ్యాతపక్వఖా, ద్యము లొక్కతబిసియిల్లాలు దెచ్చెఁ

తే. గీ. దాను బూజించుదేవిపాదముల మీఁది, గొనబునిర్మాల్య మొకతపోధనపురంధ్రి
యిడియె సీమంతశుభశోభ నెసఁగుకళ్య, పనుని సామంతసీమంతవతికి నచట.

చతుర్థాశ్వాసము, ౧౧౭.

సీ. "శ్రవణగమ్యముగ నారాయణోపనిషత్తుఁ, బారాయణముఁ జేయ వలయు నేమొ
బల మెలర్పఁగ మహేశ్వరనియమం గిటినందిఁ, బట్టియిట్టటుఁ ద్రిప్ప వలయు నేమొ
గ్రుక్కలొక్కటి రెండుఁ గ్రోలఁగా స్వధితిచే, జలము మంత్రించి యీ వలయు నేమొ
కచమునందిడుకొనం గాఁ బత్రపుటముపై, విలిఖించి యంత్ర మీ వలయు నేమొ

తే.గీ. యనుచు శీఘ్రప్రసూత్యుపాయజ్ఞులెల్ల, నుటజబహిరంగణంబున నుండి రపుడు
జగరమానికుటుంబినీ జననియుక్తి, నొక్కటఁ దదీయబాలకాహూతులగుచు॥"

చతుర్థాశ్వాసము, ౧౧౬.

వామనమూర్త్యావిర్భావఘట్టము శైలిచేఁ బోతనార్యుని భాగవతముతోఁ దూఁగ లేకున్నను, గథాసంవిధానమున మాత్రము దానికి మీసమైనఁ దీసిపోకుంట యటుండఁ గొన్ని విషయముల దానిని మించి యున్నదని యొప్పుకొనక తప్పదు. తృతీయాశ్వాసమునందలి శారికాసంవాదఘట్టము మున్ను వాకొనిన యన్నిటికన్న నెన్నికఁ గనఁదగి యున్నది. పదలాలిత్యమున నేమి, కథాచమత్కృతియందేమి, భావవిపరిణామమున నేమి, కళాపూర్ణోదయ ప్రభావతీప్రద్యుమ్నములఁ బురుడించుచున్నయవి. ఇతరాంతరంగ వృత్తిజ్ఞత్వమును భాషాప్రావీణ్యమును యోజించిచూచి నీకారికలును సూరనార్యుని హంసీవతంసము నొక్కయాకున నే చదివిన వని సందియ మొదవక మానదు. అమరావతీపురికి మరలివచ్చిన పిమ్మట శచీపురందరుల స్వాంతమునకు "దొంతగి వింతలచే సంతరింపఁబడిన దంతురి మగుభ్రాంతి," కలభాషిణీ మణికంధరులకు, సంభావనలకూబరులకును గల్గినచిత్తవిస్మృతిని స్మృతికిఁ దెచ్చుచున్నది. షష్ఠాశ్వాసమునందలి కథకూడఁ జాలవఱకుఁ గవికిం గల స్వకపోలకల్పనాసామర్థ్యముం బ్రకటించుచుఁ గళాపూర్ణోదయ రుచుల వెల్లిగొల్పుచున్నయది. ఇందుఁ బాలుసకు నాభీరునకు జరిగినసంవాదము వలన నిక్కవికిం గల సందర్భోచితపదప్రయోగ నైపుణ్యము దెలిసికొనవచ్చును.

గ్రంథనామము:—"మహేంద్రవిజయమునకు మాతృక యైన యుపమాకామాహాత్మ్యము సంస్కృతమున రమారమి నూఱనుష్టుభ శ్లోకములుగలదై" బ్రహ్మకైవర్త పురాణమున నొక భాగముగా నున్నది. ఈ కవీంద్రుఁడు దాని నధికముగాఁ బెంచి, మూలము నందలి కథతో నూతనగాథల జతగూర్చి యల్లి, యాఱాశ్వాసముల ప్రబంధముగా రచియించి యున్నారు. మాతృకవలె దీనికిఁగూడ సర్వవిధముల నుపమాకామాహాత్మ్య మను పేరే సరియైన దైనను, "నింద్రజయంబు ముఖ్యగాథగఁ దోఁచెం గాన మహేంద్రవిజయ మని దీనికిఁ బేరిడుట మంచి" దని గ్రంథాది యందుఁ దెల్పఁబడియున్న కవి యభిప్రాయము కేవలమపూర్వ మని కాని యసంగత మని కాని చెప్పఁ జొప్పడదు. మొదటి మూఁడాశ్వాసము లందును మనువును గూర్చి యొక్క వాక్య మైన లేకున్నను గథ కంతకుఁ బ్రధాననాయికానాయకులు వరూధినీప్రవరాఖ్యులయ్యును, నాంధ్రకవితాపితామహుని ప్రబంధము "స్వారోచిషమనుసంభవ" మను పేరఁ బరగుచున్నది. దానికన్న నిది సార్థకనామమే.

కథావిషయము:—ఈ గ్రంథముయొక్క ప్రధానోద్దేశ ముపమాకాక్షేత్రమహిమానువర్ణనము. ఎవ్వరైనబంధురతటాకోష్ఠాంతమునఁ దపంబు సల్పినను, దజ్జలంబుల మజ్జనం బొనర్చినను, గరుడభూధరంబధిరోహించినను, దత్కూటస్థితుం డగు దేవుని సేవించినను, దత్తన్మనోభీష్టసిద్ధిరూపమున నాక్షేత్రమహాత్మ్య మెల్లరకుఁ బ్రకటీకృతం బగుచుండు నని బోధించుగాథ లిందుఁ బొందుపఱుపఁబడి యున్నవి. అట్టి కథల ముఖ్యార్థమే సంగ్రహముగ నీ క్రిందపద్యమున హృద్యముగఁ దెల్పఁబడి యున్నది.

సీ. "బ్రహ్మవిద్యామహాప్రజ్ఞానిధిత్వంబు, దివిజేంద్రసదృశవైభవసమృద్ధి
యదితికశ్యపసమానాపత్యయోగంబు, నంధ్రనాయక కౌతుకాసక్తి
నారదప్రతిమానతారకజపసిద్ధి, ధూర్జటినిభధూతదోషవృత్తి
హీనభూతాభసాంతానికలోకాప్తి, వల్లవతుల్యకైవల్యపదవి

తే. గీ. యేతదస్మత్ప్రపూతవిఖ్యాతమహిమ, సహితమహితకథావిధశ్రవణపరస
నిరతనిరతులకొదవు—"

షష్ఠాశ్వాసము, ౨౭౧.

ఇఁక నాయీగాథల గ్రంథవిషయము నుండి విశేషపఱిచి ప్రత్యేకముగ వాని యందుఁ గానఁబడు రచనావిశేషముల మాత్రము గొన్నిటి వివరించెద.

మొదటి రెండాశ్వాసములయందును వేదాపహర్త యగు సోమకాసురునివధ దెలుపఁబడి యున్నది. ఈ భాగము కథాచమత్కృతిచేఁ బ్రసిద్ధము కాకున్నను, రస భరితంబులై విసు వొదవింపక చదివినకొలఁది మది ముదము గదురఁ జేయు ఋతువర్ణనల వలన నెంతయు మనోహరమై పొలుచుచున్నయది. తృతీయ, చతుర్థ, పంచమాశ్వాసము లీగ్రంథమున నెన్నికఁ గన్న కథలన్నిటిలోమిన్నయైన వేల్పుమన్నె కాని గాథచేవన్నె కెక్కియున్నవి. ఈ భాగమును "మహేంద్రవిజయ"మనుటకన్నను "మహేంద్ర గర్వనిర్వాపణ" మని చెప్పిన నొప్పిదముగనుండును. పేరు వేఱుగనున్నను, దానింబట్టి కవియుద్దేశముకూడ భిన్నముగనుండు ననుకొనవలసి వచ్చినను, వచ్చి చూచినమాత్ర మింద్రునికింగల్గిన శృంగభంగమే ప్రధానాంశ మనియుఁ, దద్వివరణముననే కవితేప సామర్థ్యమునంతయు వినియోగించినాఁ డనియు, ముఖ్యముగ దానివలననె గ్రంథమున కీర్తిప్రాశస్త్య మొనఁగూడిన దనియుఁ, దోఁపకమానదు. ఈ యభిప్రాయమును స్థిర పఱుచుట కష్టము కాదు. ఈ విషయమున మూఁడుభాగములు స్పష్టముగాఁ దెలియు చున్నవి. 1. పురందరుఁడు సురేంద్రపదభ్రష్టుం డగుట. 2. నిశాచరుఁడు శచీవర సింహాసనాధిష్ఠాన మొనర్చుట. 3. త్రివిష్టపపతి పునఃప్రతిష్ఠితుండగుట. మొదటి దానియందు రాజు గర్వితుఁడైనచో ననుచరహితముగ శిక్షింపఁబడునని చూపఁబడినది. రెండవదానియందు రాజుగుణశాలియేయైనను, దుర్నయమూర్తుల నికటవర్తులుగాఁ జేరఁదీసినచో వారిమూలమునఁ దానును దండితుఁడగు నని తెల్పఁబడినది. మూఁడవ భాగమునఁ బశ్చాత్తప్తులైనవారిని భగవంతుఁడు కృపాళుండై చేపట్టు నని తెలుచు న్నది. మదించినవారి కున్నది పోవుటయే మృత్యుసదృక్షంబగు శిక్ష. అది తమ వైరులఁ జేర్చుట పైదానిని మించినవంచన. తుదకు బ్రతుకుఁ దెరువున కితరుల బతిమాలు కొనవలసిన గతికిఁ దేఁబడుట వీనినన్నిటిఁ దలఁదన్నిన బన్నము, ఇద్దియే మనశతమన్యు

నర సంప్రాప్తమైనస్థితి. అది యకారణముగఁ గల్గినది కాదు. మున్నొకపరి విష్ణు
దర్శనార్థమై వైకుంఠపురి కరిగి యచ్చట.

శా. "ముల్లోకంబుల నేలు చుండు సవనంబు ల్నూఱు గావించితి
దెల్లం బై తగుసౌమనస్యమున వర్తింతు బుధశ్రేణియం
దెల్ల న్నమ్ముఖ్యుఁడ నై మెలంగుదు"

తృతీయాశ్వాసము, ౧౫౦.

నని విఱ్ఱవీఁగి తుదకు శ్రీహరిం బొడగాన లేక, శారికలచేఁ దిరస్కృతుఁడై, నాగమునిచేఁ బరిభూతుఁడై యరిగినత్రోవనె మరలివచ్చెను. అయిన సంతటితో జ్ఞానము దెచ్చికొనక, మదాంధుఁడై కరణీయకార్యముల నుడిచి, యకరణీయకృత్యముల జరపుచు, గురువుల నాదరింపవలయు నని తెలిసియు దుర్వాసునకుం బరిచర్య సేయక, వారిప్రసాదము నిరాకరింపఁగూడ దని యెఱింగియు నట్లొనర్చి, యత్తాపసుకోపాగ్ని గగులఁ జేసి శాపోపహతుం డయ్యె. కావుననే పూర్వముకన్న నధికశిక్షకుఁ బాత్రుఁడై తనరాజ్యమును గోల్పోవుటయే కాక యది శాత్రవుల యధీన మగుటగూడఁ దాఁ జూడవలసి వచ్చెను. తనతప్పు తా నెఱింగిన వాఁడగుటచేతనే యసహాయుండై శ్రీహరిదరిఁ జేరుటకు వెఱచి, సురగురునిం గూడఁ దోడితెచ్చుకొనవలసి వచ్చెను. ఇతఁడు నేర మొనర్చిన కారణముననె "ప్రత్యక్ష మైతి నీకు మాత్రంబె సురపాల నైకలోల" యనియు, "మెచ్చితి నీసచ్చరితకు, వచ్చినపని యుచ్చరించి వరమడుగు" మనియు, బృహస్పతితోఁ, గుపితుం డగు నాహరి, బల్కారం గిరంచి మాటాడఁ దొడంగె. ఇంద్రునివలని లోపమును, నాతని శిక్షింపవలెనను నుపేంద్రుని మనోనిశ్చయము నెఱింగినవాఁడై, రాజనీతిపారంగతుం డగు గురుం డతిజాగరూకతతో నంతవఱకు జరిగిన దంతయు న్యాయ మని యొప్పుకొని, యతివినయోక్తులఁ దనమనోభీష్ట మెల్లనెల్లన వెల్లడిచేయఁ గోరి "శ్రీవర! దేవరం గనుటచేతను జేతనులు...నిత్యవిభవంబును గాంచి...సదాసుఖితులౌదు రటంచుఁ గోవిదులు వచింతు" రనియారంభించి, "దేవర

పాపసూపుటయే వర ” మని స్తోత్రము చేసి, “స్వర్గమర్త్యపాతాళములు దేవమనుష్యాసురులకుఁ దావలములుగ” సృష్టింపఁబడి యున్నను, “ త్రిదశాలయం బని స్వర్గమునకు, బలిసద్మమనుచుఁ బాతాళమునకు” సంజ్ఞ లమరుచున్న నిప్పుడు “తత్క్రియలబు దప్పుటకుం” గారణ మెందుండనోపు నని యెంచఁబడి, కడ కింద్రున కొడఁగూడిన కడగండ్ల విడి విడిగా, దెల్పి, “దీనజనతార్తిసంహారి దానవారి శౌరి యనుఖ్యాతి నిలుపు కొ”మ్మని వేవిధమ్ముల వేఁడుకొనఁ జొచ్చె. ఇంతియ కాక పన్నగశయనుఁడు ప్రసన్నుఁడై “మీసంకటములు దీర బలిని రసాతలసీమకుఁ బంపెద” నని మాట యిచ్చిన పిమ్మటఁ గూడ సురాచార్యునికిఁ దనివి తీరకుంటఁ జూచి, “పలుమఱు శ్రీహరి గురునిం దలఁపు తెలుపుమనిన నింద్రుఁ డు నాకము నందు న్నిలుపు మని కోర” “నవ్వుచు నటు కానిమ్మని హరి యనుగ్రహించె”నఁట ! సురేశ్వరునకు బుద్ధిగఱపుటకుఁ గాకున్నఁ జుట్టుఁగైదువుజో దింత బెట్టుసరి సేయుట యెన్నఁడైనఁగని యున్నారమె ? వజ్రనాభదైత్యుఁడు స్వర్గముపై దాడివెడలి సురలఁబాఱఁద్రోలి నప్పుడింద్రునిఁ గని, కృష్ణుఁ డిష్టబంధువనియు, సత్పురుషుఁ డనియుఁ గొనియాడి యాతని వెలుపు బోఁ జఱచుటం మన మెఱుఁగమా ? ఈ గ్రంథాదియందు వేదములఁ గోల్పోయిన బ్రహ్మ తన తండ్రి యొద్దకు నిర్భయముగాఁ బోవుట మనము గనియుండ లేదా ? హరి యైనను దన యభిప్రాయ మస్ఫుటముగాఁ దెల్పియుండ లేదు. “కులబలసంపదాదులు దగుల్కొన హత్తిన మత్తవృత్తి...తద్బల ముడివోయినప్పుడు కదా తొలఁగు” నని మొదట జనసామాన్యముంగూర్చి చెప్పి, పిమ్మట బుభుక్షుండు “ప్రభూతాప్రభవప్రభూతపటువైభవగర్వభరంబునఁ దజ్జ్ఞత దప్పి భవాని ప్రసాద మభిభవించె” ననియు, దుర్వాసుఁడు “సదయుం డై గోవిందుఁడె కలఁ డటంచు వాక్రుష్వక యూరకయే వెడలిన” శాపము గ్రమ్మఱింప నెవ్వరికిఁ దరముగాదనియుఁ, బాఠశాలాధ్యక్షుఁడు తన క్రిందియుపాధ్యాయుని ధిక్కరించిన విద్యార్థికి బుద్ధి చెప్పిన చొప్పున దిక్పాలమౌళికిఁ దలవంపు గలుగఁబలికెను. మఱియు బలిభంజన మొనర్చిన పిదపఁగూడ “స్వారాజ్యంబింద్రుని చేత సాంద్రప్రేమంబున నిస్తంద్రత నేలింపు”మని మునులు ననిమిషులును

మనవి సేసినం గాని పట్టాభిషేకంబున కియ్యకొనఁడాయె. అంగీకార మొసంగిన పిమ్మటఁ గూడఁ, దాను సన్నాహ మొనర్ప మనుటకు మున్న పార్వతీపరమేశ్వరుల నారాధింపకయే, బ్రహ్మర్షియుక్తుం డై పట్టాభిషిక్తుం డగుటకు వచ్చి యుండె నని విని "యేకతంబున నింత పుట్టె, దాని నిప్పుడైన మరలింపఁ గానఁ డయ్యె" నని వాస్తోష్పతిం గూర్చి గీష్పతితో మొఱవెట్టసాఁగెను. ముక్కంటియు నాతని ముచ్చెకంటియు గూడఁ దెఱగంటిదొర యెమ యడుగులపైఁ బడి మ్రొక్కు లిడిన లేవనెత్తి "య్యైన దేవమయ్యెనో భుక్తమయ్యెఁగాని, యిప్పుడైనను దృశ్యమందించు కైన, నీశ్వరుని కంటె భేద మంచెంచఁబోకు" మని చెప్పి, యాతని యహంభావము వేరంటఁ బెగసఱికి, తమ పురి కరిగిరి. కావున నీ మూఁడాశ్వాసములలో మహేంద్రగర్వభంగము ముఖ్యాంశ మని సంశయము లేక చెప్పవచ్చు. అయినను, మొదటఁ బదరాని వెతలఁ బడి, తుదకు స్వకర్మఫలముచేత నైన నేమి, యీశ్వర సంకల్పమున నైన నేమి, కథానాయకుఁ డానందాభ్యుదయ మందిన కారణమువలన, నయ్యలరాజు రామభద్రుని గ్రంథమునకు "రామాభ్యుదయ" మను పేరు వచ్చిన తీరుననే, మహేంద్రునకు భగవత్కటాక్షమునఁ దుదకుఁ గలిగిన విజయమునుబట్టి యీ గ్రంథమునకు "మహేంద్ర విజయం" బను నామంబుంచఁబడి యుండవచ్చును.

షష్ఠాశ్వాసమునందలి కథాసూత్ర మొక్కచోటఁ జిక్కుగాఁ దోఁచిన నోపికతోఁ జదివిన వదలించుట సులభమే. క్షేత్రమహిమను దెల్పునవి కొన్నియుఁ, దారకమంత్ర మ్రుపదేశ మందినవారికి వేంకటేశుఁడు సులభగమ్యుఁ డని చూపునవి గొన్నియు, నై దీనియందుఁ గూర్పఁబడిన కథలు రెండు విధములుగా నున్నవి. అశ్వత్థవృక్షము నాశ్రయించి యున్న బ్రహ్మరాక్షసోత్కరమునకుఁ "బద్ధయోదకబిందు సంపర్కమునను, దుష్టభావంబుమాత్రంబె తొలఁగెఁ గాని" "బంధుర సరోంతర్వారి పూరంబులం దానంబాడు" నంతవఱకుఁ బిశాచవృత్తి విడిచి పోదయ్యె. తార్క్ష్యశైలారోహణ మొనర్చిన వెంటనే మూకబధిరాంధపంగులకుం గలయవరోధము నివారింపఁ బడియె. కళింగరాజకన్య చిఱుతప్రాయమున గరుడభూధరమునకుఁ దోడ్కొనిపోఁ

బడియుంటం జేసి, బ్రహ్మరాక్షసులనుండి రక్షింపఁ బడుటయే కాక యాంధ్రేంద్రు పురంధ్రియయ్యె. పుణ్యక్షేత్రముల నన్నిటిఁ గన్న నారదున కుపమాకలోఁ గాని తారకజపసిద్ధి కల్గదాయె. ఈ మంత్రరాజ ముపదేశ మందినవల్లవునకును బీతికాపుర వల్లభునకును, వేంకటేశుఁడు వశుఁడై కోరిన వరము లొసంగెను. కళింగరాజతనూజ వృత్తాంతమును, బీతికాపురాధీశులకు వంశపరంపరాగతము లగు నామధేయముల వ్యుత్పత్తియును, దెల్పుగాథ షష్ఠాశ్వాసమున కెల్ల స్తోత్రపాత్రమై యున్నది. కొన్ని గ్రామనామముల యర్థముం బట్టి మిగుల నేర్పుతోఁ గూర్పఁబడిన దగుటచే, స్వకపోల కల్పితం బయ్యు వాస్తవముగానే తోఁచు చున్నయది ఒంటిమామిడియే మునివాసము, గావికముపాడే బ్రహ్మరాక్షసుని రావి; తేటగుంటయే ద్విజుఁడు వార్చిన గుంట; గోపాలపట్టణమే వల్లవులపల్లె. వల్లవుని వృత్తాంతము కూడ శ్లాఘనీయముగనే యున్నది. విద్యాగంధ మెఱుంగక పశుప్రాయుఁడుగాఁ బెరిఁగిన వానికి సామాన్య ముగ నీశ్వరతత్త్వవిచారణాసక్తియే పొడమదు. పొడమినను వానిమనం బాధ్యాత్మిక విషయములఁ జాలదూరము పోనేరదు. ధరణీజాతవ్రాతమును, జంతుసంతానమును బెట్టుపోఁతలు లేకయే పెరుఁగుటయు, నంతరిక్షఘున లక్షలకొలఁది నక్షత్రము లాలంబ రహితములై వ్రేలాడుచుండుటయుఁ జూచి, యాదికారణ మగు శక్తి యెచ్చటనో యుండి తీరవలయు నని గ్రహింపఁ గలఁడు కాని, యా శక్తి యిట్టి దని నిరూపింపఁ జాలఁడు. కావున నట్టి నిష్ఫలప్రయత్నముల మండి యాతని మనస్సు వెనుకకు మరలిపోవును. పిమ్మటఁ జిత్తమునఁ గల్గుమార్పులు వానికి లభించు సాంగత్యము ననుసరించి యుండును. సర్వసాధారణముగ ముక్తిమార్గాన్వేషణాసక్తచిత్తవృత్తాంత మిట్టిదయై గన్పట్టును. ఇదియే మిక్కిలి రమ్యముగా నిందు వర్ణింపఁబడి యున్నది.

"భాషాభిమాని."

19-9-1906.

తొలిపలుకు

శ్రీ మహేంద్రవిజయ దివ్యమహాప్రబంధ కృతికర్త, శ్రీ దేవుల పల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రులవారు సుప్రశస్తకవితా శక్తిగల కవివతంసులు. ఉత్తమోత్తములగు నాంధ్ర కవితిలకులలో నగ్రస్థాన మలంకరించువారిలో నొకరు. మఱియు లోకములోఁగల సకల దేశములలోని కవిశ్రేష్ఠులలోని వారు. ఏ దేశముననైన నిట్టి విశేష శేముషీ విభవాభిశోభితులగు కవిశిఖామణు లల్పసంఖ్యాకులుగ నుందురు.

శ్రీ మహేంద్రవిజయ ప్రబంధరాజ మాంధ్రమునఁగల సుప్రశస్తమైన గ్రంథములలోనిది. వీరికవిత్వము సర్వాంగసుందరమై విలసిల్లును. వీరి రచన రసికజనమనోరంజకమై రాజిల్లును. చదువఁ జదువఁ జవులూరుచుండును. వీరి కవితాలతయం దనవసర పదములు లేవు. కవితావాహిని యసాధారణధారాశుద్ధి గలది. వీరి కవితాకాంత కరముకరము రమణీయమై మెఱయుచున్నది. వీరిశైలి పరిశీలించిన ననన్యసామాన్యమై యసమానలసమానమై విలసిల్లును. వీరి కవితయందు గల భావనాశక్తి వర్ణనాతీతము. ప్రసన్నత ప్రశంసనీయము. రచన రసోచితమై చెన్నారుచుండును. రసపోషణ మతులితమై తనర్భారును. రసము పొంగి పొరలుచుండును. వీరి కావ్యకన్య శబ్దార్థాలంకారములతో నలరారును. వర్ణనా వైదగ్ధ్యము విశేష విస్మయము గొలుపును. మహామనోహరములైన సహజవర్ణనము లనేకములు గలవు. చమత్కారము లగు జాతీయములతో తేజరిల్లుచుండును.

వీరి కవిత్వతత్త్వమును గుఱించి విమర్శకశిఖామణి యగు మొక్కపాటి సుబ్బరాయఁడుగారు పీఠికయందు మిక్కిలి చక్కగఁ జర్చించిరి. ఈ ప్రబంధమునందలి విశేషములను విపులముగను, వివరముగను, విశదపరచిరి. ఈ విమర్శనము ప్రశంసార్హమై యాదర్శముగ నున్నదనుటకు సందియము లేదు. ఈ పీఠిక పాఠకులకు ముదమాపాదించును.

ఈ సుధీనిధు లిరువురు పావనచరిత్రులగు నా మిత్రరత్నములు. వీ రిరువురును నాకు గురువర్యులు. వీరి రసవత్తరములగు రచనలకు తొలిపలుకు లిఖింపగలుగు భాగ్యము లభించుటచే నేను కృతకృత్యుడనైతిని. వీ రిరువురును దివంగతు లగుటవలన నేను నేఁడుగూడ మిగుల వగచుచున్నాను. దైవ సంకల్పము దప్పింప నేరితరము ?

నా గురువర్యులగు వీ రిరువురకు గౌరవ పురస్సరములగు నా నమోవాకము లనేకము లర్పించుచున్నాను.

శ్రీ రావు వేంకటకుమార మహీపతి సూర్యరావు.

(శ్రీ పిఠాపురం మహారాజుగారు.)

శ్రీరస్తు.

శుభమస్తు.

అవిఘ్నమస్తు.

శ్రీగణాధిపతయేనమః.

శ్రీసరస్వతీదేవ్యైనమః

శ్రీహయగ్రీవాయ నమోనమః.

శ్రీ మహేంద్రవిజయము

ఇష్టదేవతాస్తుతి.

శ్రీరంజిల్ల నొనర్చెఁ గావుత శిలా జీవప్రదాన [1]ప్రథా
ధౌరంధర్యముఁ గాంచి దారుశకలద్వంద్వంబునుం బాదుకా
కారం బూని భజింప భూభరణభాగ్యస్ఫూర్తిఁ గల్పించు సీ
తారామాంఘ్రియుగంబు మాకు ససుఖోదారాయురైశ్వర్యముల్.

చ. వసుధ జనించి యాజనక వంశము నయ్యినవంశ మింపుసొం
పెసఁగ సమున్నతత్వము వహింపఁగ మించిన సీత [2]శీతదృ
క్ప్రసరణము ల్సుధారసపరంపరలై యలరారుఁ గాత నే
డసదృశదోహదస్ఫురణ నస్మదభీష్టలతాఫలాప్తికిన్. 2

1. ప్రఖ్యాతి వహించినది. 2. చల్లని చూపులు.

శా. శ్రీనర్థిల్లఁగఁ జేయుఁ గావుత జటా శ్రేణీమిథోబంధరే
ఖావిశ్లేష మొనర్ప [1]స్వర్ణది తరంగవ్యాజహస్తంబుచే
నీవిం జొన్పినదంతకంకతముమాండ్కి న్మౌళి [2]రేఁజల్వడా
ల్పూవుం దాల్చిన శంకరుం డెపుడు సమ్మోదం బెదం గ్రమ్మఁగన్.

ఉ. స్నానజలంబు [3]ధౌతవసనం బను లేపన మోగిరంబు దా
నే నెఱిఁ గూర్చి నాథు నెనయించునొ పెండిలికూఁతు రంచు [4]సం
వ్యానముఁ బూని యవ్వరుని యవ్వ నటంచు నటించు భృంగిచం
దానకు నెచ్చెలుల్ నగిన నవ్వెడు శాంకరి మమ్ముఁ బ్రోవుతన్. 4

చ. అనుపమ మైన యాత్మ చతురానన రూఢికిఁ దోఁచు సత్యవ
ర్తనము మెఱుంగువెట్ట విబుధప్రకరంబుల కెల్లఁ బెద్దయై
మనుమని నన్గళాకలన మానితుఁ జేసిన సద్దయార్ద్రహృ
ద్వనరుహుఁడౌ మహామహు [5]బితామహుని న్నుతియింతు
[నెంతయున్ 5

శా. శ్రీపూర్ణాకృతిముక్తిసౌధచతురంఘ్రిస్ఫాటికస్తంభశో
భాపీఠీకృత [6]శాతమన్యవశిలా భాస్వత్తురోద్యద్రజ
శ్శ్రీపేర్మిం బురుషార్థపాళి నిడ నా శ్రీధేనువాగీశ్వరీ
రూపం బూని తనర్చు వాణి సమకూర్చు న్మాకు వాగున్నతుల్. 6

1. ఆకాశగంగ. 2. చంద్రుఁడు. 3. తెల్లనిబట్ట.
4. ఉత్తరీయము. 5. బ్రహ్మ. 6. ఇంద్రనీలపురాలు.

సీ. [1]కలుము లీనోపఁడే కమలాప్తసుతరాజ్య
సంఘటనోపాయ చతురమంత్రి
యిష్టార్థము లొసంగఁడే జానకీరాఘ
వాన్యోన్యకుశలవార్తైకదూత
చిరతరాయుర్వృద్ధిఁ జేయఁ జాలండె ల
క్ష్మణజీవదానభిషగ్వరుండు
కళల నీనేరఁడే ఘనమహాని సంపూర్ణ
రామసభైక పౌరాణికుండు

తే. గీ. పావనాకృతి శైవాంశ భవుఁడు శ్రీహ
రిస్వరూపుఁడు [2]భావివిరించనుండు
నిరవధికకీర్తి యగు నాంజనేయమూర్తి
తత్పరిసేవనములు జగత్పావనములు. 7

సీ. ప్రవితత [3]ప్రత్యూహ పవమానగిళన దు
ర్వారతుం [4]డాజగరంబువాఁడు
బహుళాంతరాయపర్వత వినిర్భేదన
ప్రౌఢైకదంతవజ్రంబువాఁడు
పటువిఘ్నగణ[5]తుషవ్రజసముద్ధూనన
[6]ద్రాఘిష్ఠకర్ణ[7]శూర్పములవాఁడు

1. సంపదలు. 2. భవిష్యత్ బ్రహ్మ. 3. విఘ్నము.
4. అజగరము-పెద్దపాము. 5. పొట్టు. 6. మిక్కిలిదీర్ఘమైన. 7. చేట.

ఘనతరాతంకపంకక్షాళనపటిష్ఠ
కటతలదానోదకంబువాఁడు

తే. గీ. భూరి [1]పుష్కరఫూత్కార వారికల్పి
తాసమయవర్షసిక్త [2]రౌప్యాద్ర్యుపత్య
కాత [3]టోత్ఖాత కేలిసంప్రీతివాఁడు
సిద్ధిగణనాథుఁ డిష్టాప్తిఁ జేయుఁగాత. 8

మ. కవనా[4]ఖ్యేక్షువణంబు నాటి జగతిం గాండోన్నతిం బెంచి ప
ర్వవితానస్థితి సంఘటించి రససంపన్మాధురీ సాధురీ
తివిశేషంబు రసజ్ఞజాలమునకుం దెల్లంబుగాఁ గూర్చి గౌ
రవముం జెందినవారి భక్తిఁ దలఁతుం బ్రాచేతసవ్యాసులన్

కం. [5]నన్నయభరితమనోజ్ఞక
నన్నయభవ్యోక్తిగా నొనర్చునుఁ గృపచే
నన్నయభయధృతిమతితో
నన్నయభట్టాదికవిజనంబు నుతింతున్. 10

మ. తమకావ్యాదుల సత్కవుల్ "కుకవినిందం జేసి" యం చొక్కభా
గముఁ గల్పించి రకారణంబ యది నైష్కారుణ్యమాత్సర్యభా
వమొ కా కాఘను లుండకున్న నల [6]దేవానాంప్రియశ్రేణి కె
ట్లమరుం గీర్తివిశేషపూర్తి యిలఁ గావ్యాసారపూరోత్థమై. 11

1. తొండము. 2. రౌప్యాద్రి + ఉపత్యక = వెండికొండ చేరువనేల. 3. గజక్రీడ.
4. చెఱకుతోఁట. 5. నుతింపదగిన నీతి. 6. మూర్ఖులు.

కం. అని యిష్టదేవతావం
దనముఖకావ్యముఖలక్షణంబుల నెల్లం
బొనరించి యెద్దియే నొక
వనమాలిక్షేత్రమహిమ వర్ణించుటకై. 12

కం. ఊహల కనుగతిగాఁ గా
తూహల మెద మెదల భక్తిదోహలహితసం
దోహలలితానుమతి ను
త్సాహలసచ్ఛక్తిపూర్ణతా [1]హలహలికన్. 13

కం. ఏవానిం గృతిపతిఁగా
భావింతునొ యెట్టి దివ్యభవ్యక్షేత్ర
శ్రీవర్ణ్యమొ యని యోజన
గావించుచునుండి యే నొకానొక [2]రజనిన్ 14

సీ. శ్రీజానకీదేవి చెలఁగు వామాంక భా
గముతో [3]నిరాభారిగముల తోడ
నాంజనేయాంజలిన్యస్తమా శప్తమా
పదముతో నధికసమ్మదముతోడ
వెనుక సౌమిత్రి వట్టినయట్టిహురుమంజి
గొడుగుతో నపరంజిమడుఁగుతోడ

1. త్వర. 2. రాత్రి. 3. మునులు.

భరతశత్రుఘ్నులు సురటులు బూనిన పార్శ్వ
యుగముతోఁ జిఱునవ్వు మొగముతోడఁ

తే. గీ. గరములు మొగుడ్చు నృపులతోఁ గవులతోడ
ప్రేమరసపూర్తిఁ బట్టాభిరామమూర్తి
[1]పుష్పకాంతరవర్తియై పూర్వపుణ్య
కలన నాత్రోల నిలచినట్టులు పలంచి. 15

చం. నిలిచిన [2]కౌసలేయుఁ గని నెమ్మది సమ్మద మిమ్మడింప సాఁ
గిలి ప్రణమిల్లి కొంతవడికిం బులకించిన మేనితోడ దో
యిలి నిటలంబునందు ఘటియించి తదంచితచారుదివ్యమం
గళమహనీయమూర్తి పదకంజములం దిలకించు చున్నెడన్. 16

మ. ఉపమాకాకృతిఁ బుష్పకంబును నుపర్ణోర్వీధరశ్రీ సువ
ర్ణపరార్థ్యోన్నతపీఠిబంధురసరఃప్రౌఢి స్వనూమత్కరా
బ్జపుటక్రోడము వేంకటాధిపతి తేవర్ రామచంద్రుండు నా
కపు డాదేశము రీతిఁ దోఁచె మును నే నాదేశముం గాంచుటన్. 17

కం. వెఱవు న్వోఱఁగు న్వోఱవుం
దొరకొన నప్పుడు నతు ల్నుతుల్సేయఁగఁ జె
చ్చెరఁ గన్మొఱంగి యెటకే
నరిగెను శ్రీరామమూర్తి యనుచరయుతుఁడై. 18

1. విమానమునందున్న వారు. 2. శ్రీరాముని.

కం. అంతట జాగ్రదవస్థా
క్రాంతుఁడనై యుండు నపుడె కనుపట్టె నితం
డెంతవిశదప్రసాద
స్వాంతము గలవాఁడో యనుచు నతి కుతుకముతోన్, 19

సీ. మద్వంశజుల దయామతిమీఱ నాది నుం
డియుఁ బ్రోచె వారల నిష్ఠ కలరి
మత్పితామహపితామహు రామశాస్త్రిని
దోడఁబల్కుచుఁ గృతార్థునిఁగఁ జేసె
మత్ప్రపితామహామహితు వేంకటకృష్ణ
శాస్త్రి నేలెను దదర్చలకు మెచ్చి
మత్పితామహుఁ గాచె మహిని సీతారామ
శాస్త్రిఁ దత్సేవకు సంతసించి

తే. గీ. మజ్జనకు[1]నాత్మబోధసంపజ్జనకునిఁ
గృప మనిచె మున్ను వేంకటకృష్ణశాస్త్రిఁ
దత్తదుపచారసంతుష్టచిత్తుఁ డగుట
నన్ను మన్నించె నిటులు ప్రసన్నవృత్తి 20

తే. గీ. అనుచు ముదితాంతరంగుఁడ నగుచు నిష్ట
దైవతం బగు రఘుపతిధ్యానవేళ

---

1. వేదాంత తత్త్వబోధ.

నాదివిభవావతారమర్చావతార
మనలఁ జూపుట కేమి హేతువో యటంచు. 21

కం. మామూర్తిద్వయ మొక్కటి
గా మది భావింపు మనుటగా నెంచి కృతి
స్వామిని రాముని వర్ణ్య
శ్రీమహితుని వేంకటేశుఁ జేయుతలఁపుతోఁ. 22

తే. గీ. [1]దేవభాషోదితంబు లాంధ్రీకృతంబు
లైన సులభార్థపద్ధతు లగును దాన
సఖిలపఠనీయ శైలిచే నలరు నందు
వలన వలనగు విఖ్యాతి కలుగు నంచు. 23

తే. గీ. బ్రహ్మకైవర్తనామపురాణవిదిత
గరుడశైలఘనక్షేత్రగురుమహత్త్వ
మును దెనుఁగొనర్పఁ గుతుకంబు మునుకొనంగ
మును కనుంగొన్న తద్ధామమును దలంచి. 24

సీ. ఆసమున్నతశైలభాసమానాసమ
ప్రాసాదమంటపప్రాంగణంబు
నాపావనగ్రావసోపానపార్శ్వప్ర
దీపావళీస్ఫురద్విభ్రమంబు

1. సంస్కృతము.

నారామణీయకస్ఫారామలోపత్య
కారామతులసీసుసౌరభంబు
నామేఘ[1]మేచకశ్రీమేదురామేయ
కోమలస్వామి తేజోమహత్త్వ

తే. గీ. మా పురం బా సరం బా రథావతంస
మా మహోత్తైర్థికులు నా యుపాయనంబు
లా మహాత్మ్యన మా భోగ మా ప్రసాద
మా మహాలక్ష్మిఁ గనినట్టు లపుడు దోఁప.

చ. ఇలఁ గల మానవావళి కభీష్టదుఁడై సులభప్రసాదుఁడై
కలియుగమందుఁ దోడఁబలుకం దగు వేలుపు వేంకటేశుఁ డ
బ్బలితపుదైవతంబు నిలువం జెలువం బగు గారుడాద్రికి
న్నెల వుపమాక తన్మహిమ నెక్కొనుగాథ లభింపఁ గోరు-చోఁ.

సీ. ద్వైతమతాచారతత్త్వరహస్యజ్ఞుఁ
డఖిలపురాణేతిహాసవిదుఁడు
దేవతాబ్రాహ్మణాతిథిపూజనాసక్తుఁ
డలిపిరాలాన్వవాయాబ్ధిచంద్రుఁ
డమితతీర్థక్షేత్రయాత్రాతిమాత్రప
విత్రగాత్రుఁడు బుధస్తోత్రపాత్రుఁ

---

1. నల్లనికాంతి సంపద.

డనఘుఁడు నిత్యసత్యవచశ్ప్రచారుండు
నగు లక్ష్మణార్యసమాహ్వాయుండు

తే. గీ. స్పష్టవర్ణసమిష్టిగా వ్రాసికొనిన
సంస్కృతగ్రంథము నొసంగె సంతసమునఁ
గరుడగిరిశేఖరాఖ్యుఁ డిక్కరణిఁ గరుణ
వృద్ధవిప్రాకృతిని వచ్చి యిడె ననంగ.

కం. దానిం గొని చదువుకొనం
గా నింద్రజయంబు ముఖ్యగాథగఁ దోఁచెఁ
గాన మహేంద్రవిజయ మని
దీనికిఁ బే రిడుట మంచిది కదా యనుచున్. 28

చ. [1]అదనులఁ దైవతావళి[2]కుదగ్రముగాఁ గృప భక్తపాళిపై
నొదవిన సజ్జనాకృతుల నొక్కొక చోఁ బొడసూపు నంచు న
భ్యుదయపరంపరాప్తి కిది యొప్పగు సూచక మంచు నెంచికొం
చెద ముదమంది రామవిభు నిక్కృతికిం బతిఁ జేయువాఁడనై. 29

కం. రామకరుణాత్తవృద్ధి
క్షేమకళాభోగభోగకృతికృతికీర్తి
స్తోమకమనీయవైభవ
మామకవంశావళీక్రమం బెఱిఁగింతున్. 30

---

1. సమయములు. 2. హెచ్చుగా.

కవివంశావతారవర్ణనము.

సీ. బ్రహ్మర్షులకు నైన వాఙ్మనసాతీత
మగుచు నగోచరంబైన దెద్ది
యాద్యంతశూన్యమై యఖిలంబుఁ దానయై
తన కఖిలముగాక తనరు నెద్ది
దిక్కాలములకు భేదింప కవిచ్ఛిన్న
ముగ నిత్యసత్యమై నెగడు నెద్ది
సంతతాఖండసుస్వప్రకాశకమహా
జ్యోతిస్స్వరూపమై యొప్పు నెద్ది

తే. గీ. యట్టి శ్రీశబలబ్రహ్మమైనయట్టి
యాదినారాయణుని నాభియందు ముందు
పొందుగఁ దదీయ సంకల్పమున [1]సిసృక్షు
పరఁగ సరగఁ జతుర్ముఖబ్రహ్మవొడమె. 31

కం. [2]ఆవనజాతప్రభవుని
పావనమూర్త్యంతరములు ప్రభవించిరి లో
కావనసక్తులు సమదు
జ్జీవనశక్తులు సుతు ల్వసిష్ఠప్రభృతుల్. 32

తే. గీ. పరమపావనదివ్యతపఃప్రపూర్తి
శిష్ట[3]ము ష్టింపచప్రజశ్రేష్ఠమూర్తి

1. సృజియించుకోరిక. 2. బ్రహ్మ. 3. పిడికెడుగింజలను పచనము చేసికొనెడువాఁడు.

యాత్మవిద్యావరిష్ఠుఁడౌనవ్వసిష్ఠు
గోత్రమునఁ బుట్టెఁ గౌండిన్యగోత్రమౌని. 33

కం. రెండవ [1]శశిఖండశిరో
మండనుఁ డన సర్వమౌని మండలమణిమా
ర్తాండద్యుతి గౌండిన్యుఁ డ
ఖండతపశ్శ్రీప్రభావఖనియై తనరెన్. 34

శా. లోక స్తుత్యుఁడు శాంతిదాంతినిధి [2]సుశ్లోకుండు నై నట్టియా
శ్రీకౌండిన్యమహామునీంద్రుని తపశ్శ్రీ గౌరవం బెట్టిదో
లోకంబం దితరర్షి గోత్రు లోకపాలుం బాలు తద్గోత్రజుల్
ప్రాకట్యంబుగఁ గావ్యకర్తలు బుధశ్లాఘ్యుల్ గలా రెన్నఁగన్ 35

కం. ఆకౌండిన్యసగోత్రు ల
నేకులు గల రిల రమాసమిద్ధకటాక్ష
శ్రీకలితలలితకవితా
ప్రాకటనై పుణ్యాపుణ్యపరిపాకమతుల్ 36

కం. అందు మతత్రయభూమీ
[3]బృందారకబృందములను వెలసిరి స్మార్తుల్
గొందఱు వా రిరు తెఱఁగుల
నొందిరి వైదికులునా నియోగులు నాఁగన్. 37

---

1. ఈశ్వరుఁడు. 2. మంచికీర్తిగలవాఁడు. 3. దేవతలసమూహము.

ఉ. అందుఁ ద్రిలింగవైదికబుధాగ్ర్యకుటుంబజనాగ్రగణ్యరూ
ఢిం దగుఁ బాండితిం గనిన శీవుల దేవులపల్లివంశ మొ
ప్పం దనరాన్ప ముత్తెముల పోఁడిమి వృత్తవిశుద్ధమై గుణా
స్పందగతిం దనర్చి మహిపత్యుపకంఠవిభూషణంబుగాన్. 38

కం. ఆ దేవులపల్ల్యన్వయు
[1]యాదోనిధిపూర్ణచంద్రు లగు విద్వాంసుల్
వేదంబుల శాస్త్రంబుల
వాదంబుల నెదురు లేని వారలు గారే. 39

కం. ధరఁ గొంద అందు సీతా
వరపదసేవనవిధానపావనులు గరం
బరయఁగ గొందఱు లక్ష్మీ
నరసింహపదాబ్జసేవనప్రహ్లాదుల్. 40

మ. సముదంచద్గతిఁ దత్కుటుంబములు కృష్ణాగౌతమీమధ్యభా
గమునం దాగిరిపల్లి నామక మహాగ్రామాగ్రహారంబు ము
న్నమరన్ స్వప్రతిభావిశేషముల కత్యానందుఁడై పాదుశా
యమరం బిచ్చుట నచ్చట న్నిలచె నిత్యంబైన[2]కాణాచిగాన్. 41

ఉ. వారలలోన రామపద పంకజభక్తి నిరంకుశప్రభూ
[3]తారభటీప్రభూతపటిమా సమమంజులవాక్ప్రసంగ వి

1. సముద్రము. 2. స్థానము, ఉనికిపట్టు. 3. ప్రౌఢిమ.

ద్యారమణీయకీర్తిసము దారుఁడు వేంకట ధీరుఁ డెంతయుం
గూరిమి నిల్చెఁ జామరల కోట పురిం దదధీశు కోరికన్. 42

తే. గీ. అప్పుడప్పుడువారలయందు మఱియుఁ
గొండ జల మండపేటయుఁ గోరుమిల్లి
మొదలుగలయూళ్లఁ గాఁపురంబుగ వసించి
రచ్చటచ్చటి విభుల సంప్రార్థనముల. 43

కం. దేవులపల్లికులాగ్రణి
యా వేంకటసూరిమణి బుధావళి మదిసం
భావింప మించు ప్రతిభం
గావించెం గావ్యనాటకము లమితముగాన్. 44

తే. గీ. సప్తగోదావరాంతర [1]జనపదమున
నెందు షడ్దర్శనీపారదృశ్వుఁ డైన
యతని సిద్ధాంతసంప్రదాయంబె కాని
పరమతోదితరాద్ధాంతఫణితి గలదె. 45

కం. అతనికి స్వప్రతిబింబ
ప్రతిముఁడు ప్రతిభావిశేష [2]వాచస్పతి యా
సుతుఁడు జగన్నాథార్యుఁడు
ప్రతతయశస్కుఁడు జనించె వంశకరుండై. 46

---

1. గ్రామము. 2. బృహస్పతి.

శా. సాధుస్తుత్యచరిత్రుఁ డర్కసమతేజస్కుండు సర్వావనీ
నాథానీకసభాప్రపూజ్యుఁడు జగన్నాథాభిధానార్యుఁ డం
భోధిస్ఫారతరంగరంగదురువిస్ఫూర్జద్వచస్సంగసుని
గాథా భోధనశాలి వేంకటబుధుం గాంచెం దనూజోత్తముల్. 47

కం. ఆ వేంకటబుధమణి గనె
ధీవాచాజితబృహస్పతిభుజంగపతి
శ్రీవృతుల రామకృతి ఘనుఁ
డౌ వేంకటరామశాస్త్రి యను నందనులన్. 48

తే. గీ. అగ్రజుం డొప్పె సకలశాస్త్రార్థవేది
సేతుసీతాచలాంతర ఖ్యాతచరితుఁ
డఖిలసర్వంసహాధీశ్వరార్చితుండు
కీర్తిలసితుండు శ్రీరామకృతివరుండు. 49

తే. గీ. అతఁడెలమి మైలవరపు వంశాబ్ధిచంద్రుఁ
డగుచు విఖ్యాతిఁ గను వేంకటావధాని
పుత్రికామణి ధర్మకళత్రముగను
గొనియె సీతాంబ సకల సద్గుణకదంబ. 50

సీ. మును ధారిణి జనించి జనకాన్వవాయంబుఁ
బరమపవిత్రమైపరఁగఁ జేసి
పిదప శ్రీరామసాధ్వీరత్నమై మించి
యినవంశమున కెల్ల ఘనతఁ దెచ్చి

భర్తతోడను [1]మహావనవర్తన మొనర్చి
[2]సకలదోషాటనాశము ఘటించి
భాస్వత్సుతాదికుల్భక్తిసంయుక్తులై
పరిచర్య సేయ సంపదలఁ బొదలి.

తే. గీ. యూర యీసతి నాయంబు సార్థకముగఁ
దనరె ననుచును జనులచే వినుతిఁగాంచె
ముఖవినిందితహిమధామనిఖిలభాగ్య
ధామ సీతాభిదానకాంతాలలామ. 51

ఉ. భాసురకీర్తియై [3]విబుధవర్గనుతుం డగు రామమూర్తి సీ
తాసతిఁ బెండ్లియాడి వసుధ న్విలసిల్లినకైవడి న్జగ
ద్భాసురకీర్తియై [5]విబుధ వర్గనుతుం డగు రామశాస్త్రి సీ
తాసతిఁ బెండ్లి యాడి వసుధ న్విలసిల్లెను ధర్మశాలియై. 52

సీ. తనదు రామాహ్వయంబున కనుగతిగాఁగ
సీతాసతీశుఁడై చెలఁగె నెవఁడు
తనదు [5]సర్వజ్ఞత్వమున కనుకృతిగాఁగఁ
రామాదివిజయంబుఁ గాంచె నెవఁడు

1. మహా+అవనము—గొప్పగా రక్షణసేయుట. మహా+వనము—గొప్ప అడవి.
2. రాక్షసనాశనము—చెడ్డ పనులను నాశనముచేయుట. 3. దేవతాసమూహము.
4. పండితసమూహము. 5. ఈశ్వరత్వము.

తన చతు [1]రాస్యత్వమునకు సమంబుగా
సరసవాక్సంగతిఁ బరఁగె నెవఁడు
తనదు [2]సూర్యాత్మజత్వమునకు సరిగాఁగ
ధర్మప్రతీతిచేఁ దనరె నెవ్వఁ.

తే. గీ. డతఁడు నుతిఁ జెంది జగతియం దలరెఁ గీర్తి
ఘనమహీపతి జగపతి గజపతీంద్ర
వరసభాస్థానపాండిత్యపదనిరూఢి
భాసురుం డైన రామభూమీసురుండు. 53

చ. నిజపదమూలదత్తకృతి నిత్యకృతోత్తమ[3]తారకాఖ్యమం
త్రజపములం బ్రతుష్టుఁ డగు రామునిచే వర మాతఁ డాత్మవం
శజులకునై కొనె న్నిగమ శాస్త్రపురాణరహస్యతత్త్వవి
త్త్వజనక మాతదంఘ్రియుగ భక్తివిశేషము శాశ్వతంబుగాన్. 54

చ. అతనికిఁ బూసపాటికుల జాగ్రణియుం గవితారసజ్ఞుఁడుం
బ్రతతయశుండు నౌ విజయ రామనృపాలవరుండు గౌరవాం
చితమతి రాజధానిదరి సీమ నొసంగెను సర్వసస్యశా
శ్వతఫలసార మౌ వెలగవాడ సమాఖ్యమహాగ్రహారమున్. 55

కం. ఆతని సోదరుఁ డగుచు మ
హీతలమున వెలసె లసదహీనవచో వి

1 బ్రహ్మత్వము. 2. ధర్మరాజత్వము. 3. శ్రీరామమంత్రము

ఖ్యాతుఁడు వేంకటరామసు
ధీతిలకము సర్వదేశ[1]దీవ్యద్యశుఁడై, 56

తరల. జనకజాధిపపాదపంకజషట్పదాయితమానసుం
డనుపమానకళాధురంధరుఁ డర్కసన్నిభతేజుఁడున్
ఘనుఁడు వేంకటరామసూరి [2]విఖండితాంతరవైరియై
వినుతిఁ జెందెను లోకమందు నవీనపాండితి దండినాన్. 57

కం. ఆతఁడు మృదుసంగీత
ఖ్యాతిని సాహితికళాచకాచకి నఖిల
ఖ్యాతలనేతలచేత న
హా తగు గౌరవముఁ గను సభాంగణములలోన్. 58

ఆ. వె. అతఁడు సుకృతిని రఘుఁడతివగాఁ గొనెఁ గోట
మర్తిహానుమదార్యమణికుమారి
సత్యసుమతిని రఘుపత్యంబ యను పేరఁ
దగు వధూటి నకల సుగుణపేటి. 59

కం. వారి తనయుఁ డలరారె న
వారితనయుఁ డాత్మనృపతిపార్శ్వగనానా
సూరిహిత కారి బ్రహ్మన
సూరి[3]దశాస్యారి భక్తి సువ్యక్తమతిన్. 60

1. ప్రకాశమైన కీర్తిగలవాఁడు. 2. అంతశ్శత్రులగు కామక్రోధాది గుణములను జయించినవాఁడు. 3. పదిముఖములుగల రావణునివైరి శ్రీరాముఁడు.

చ. నవరసభవ్యకావ్యరచనారుచిరప్రచురస్ఫురద్వచో
నివహుని రామనామజపనిర్మలధర్మలసత్ప్రవర్తనా
ర్జవలసమానమానసుని రావు మహీపతి రాయ భూపతి
ప్రవరగురుత్వభాసురుని బ్రహ్మనభూసురు నెన్న శక్యమే. 61

కం. పాపన దీనజనార్తిం
బాప నరాధీశు కడఁ గృపామతి నెసఁగుం
గోపన యే తరగతులకుఁ
గోపనఁ దగువారి నెడపి గురుభావమునన్. 62

కం. తారావళిఁ గృతిఁగొని యా
త్మారమణుం డతని కొసఁగె మాన్యక్షేత్రం
బారూఢి భక్తి మదిఁ జెలు
వారఁ బగర్దీనుపాలె మను గ్రామమునన్. 36

తే. గీ. అతని జ్యేష్ఠపిత్రృవ్యుఁ డైనట్టి రామ
సూరి దత్సతి సీతాంబ సుతులఁ గోరి
రామచంద్రాంఘ్రిపూజనవ్రతనిరూఢిఁ
బెంపుఁగనుచుండి తత్కృపావిలసనమున 64

తే. గీ. తనయు వేంకటకృష్ణాఖ్యుఁ గనిరి పిదప
రామసూరియు నఖిలగార్హస్థ్యసుఖము
గని [1]తురీయాశ్రమంబున ఘనతఁ గాంచి
పరఁగె ధారిణి శ్రీశివస్వామి యనఁగ. 65

---

1. నాల్గవయాశ్రమము; సన్యాసాశ్రమము.

కం. తత్పుత్రుఁడు [1]సర్వమహీ
భృత్పూజితపదుఁడు సదయహృదయుండు గళా
విత్పతి రఘుపతిసేవా
తత్పరమతి కృష్ణకృతి నుతస్థితిఁ దనరెన్. 66

శా. జోహారు ల్గదియింతు రాతనికి శిష్యుల్ దేశదేశాగతుల్
సాహిత్యోన్నతి శాస్త్రపద్ధతినిఁ బ్రజ్ఞాశాలులై ఘట్టసం
దేహాపేతమనస్కులై భువిఁ బ్రసిద్ధిం జెంది విద్వాంసులై
యాహా వేంకటకృష్ణశాస్త్రిమణివిద్యాప్రౌఢి నెన్నంగ్యానే. 67

గీ. ఆతఁ డప్పలపురుషోత్తమాభిధప్ర
సిద్ధ[3]కార్తాంతికావళీశేఖరునకు
గొనబు గారాబుఁ గూతురై కోమలు మిగులు
దాని వేంకటలక్ష్మి నుద్వాహ మయ్యె. 68

మ. కృపకుం జోటు సుమంగళీత్వమునకుం గేహంబు సర్వార్థ్యనా
నిపుణత్వంబున కాటపట్టు సుగుణానీకంబు శోభిల్లు చో
కృపుసద్మంబు పతివ్రతాత్వమునకుం గాణాచి నీకీర్తిపై ము
ర్వి పయి న్వేంకటలక్ష్మిజో డగు పురంధ్రీలోకచూడామణిన్. 69

మ. జననం బందిరి వారి కార్యులు [3]తనూజన్ముల్ త్రిమూర్తుల్ వలెన్
ఘనవిద్యానిధి రామశాస్త్రియును లోకఖ్యాతశాస్త్రప్రప

1. అందఱు రాజులచేత పూజింపబడినవాఁడు. 2. జ్యోతిష్కు.
3. కొడుకులు.

ర్థను డా॥ వేంకట రామశాస్త్రియును సీతారామస్వైకవ
ర్తనసంలబ్ధకళావిశేషుఁ డగు సీతారామ విద్వాంసుఁడున్. 70

కం. ఆముప్వురిలో నగ్రజుఁ
డామరకరితురగతరుసమామలకీర్తి
స్తోమవిశదీకృతాఖిల
భూమండలుఁ డగుచు రామ బుధవరుఁ డలరెన్. 71

సీ. రచియించె నెవ్వాఁడు రమ్యచంపూప్రబం
ధము రామచంద్రోదయ మను దాని
ఘటియించె నెవ్వాఁడు కనదలంకారశా
స్త్రము వరసాహితీ దర్పణంబు
వచియించె నెవ్వాఁడు బాలభాగవతాఖ్యఁ
దనరారు మృదుకావ్యమునకు వ్యాఖ్య
నొనరించె నెవ్వాఁడు ఘనతరధ్వనిభావ
నవరసంబులఁ బెక్కు నాటకములు

తే. గీ. నాతని నుతింపఁ దరమె రాజాధిరాజ
రావు వేంకటనీలాద్రిరాయలబ్ధ
సరసతరసాహితీసారచక్రవర్తి
బిరుదపరికరుఁ డల రామ విబుధవరుఁడు.

కం. అతనికి వేరొక నామము
పతి పేరని సీతమాంబ పలుకమిచే నం

చిత మగు ముద్దులపేరై క్షితి
బుచ్చయశాస్త్రి నాఁగఁ జెలఁగుచు నుండెన్. 73

మ. ఘనుఁ డాబుచ్చయశాస్త్రి ధర్మగృహిణింగాఁ గైకొనెం బ్రీతి ను
ర్విని విద్యానిలయంబనాఁ దనరు నవ్విట్టాల లక్ష్మీనృసిం
హునిపుత్త్రి న్నరసాంబ [1]వక్త్రతులనాప్రోద్య న్నిశానాథబిం
బను సత్కీర్తికదంబ బింబఫలసంబంధార్హ్వదంతాంబరన్. 74

సీ. అఖిలదేశికసమూహా[2]రథాంగనిత్యభా
సురసూర్యమండలి నరసమాంబ
నిఖిలదీనప్రజానీకచాతకచయా
విరత[3]కాదంబిని నరసమాంబ
సర్వబాంధవపికజాలసాంతత్యకాం
తవసంతవేళ యా నరసమాంబ
సకలయాచకచకోరకనిరంతరవిభా
స్వరచంద్రరేఖ యా నరసమాంబ

తే. గీ. నాథసేవావలంబ యా నరసమాంబ
పరమసుగుణకదంబ యా నరసమాంబ
నయనియుక్తకుటుంబ యా నరసమాంబ
నరసమాజస్తవాలంబ నరసమాంబ.

---

1. మొగముదామరలు. 2. చక్రవాకము. 3. మేఘమాల.

కం. ఆ బుచ్చయశాస్త్రికి సుతు
లై బహుశాస్త్రాగమజ్ఞులై వేంకటభూ
మీబుధుఁడుఁ గృష్ణశాస్త్రియు
నాఁబొడమిరి మువురు లక్ష్మణమనీషియునా. 76

కం. ఆ మువ్వురిలో నవరజుఁ
డై మెఱసెను లక్ష్మణార్యుఁ డవనీతనయా
స్వామి పదాబ్జయుగధ్యా
నామలమతిజగతివిశ్రుతామితయశుఁడై. 77

వ. అందగ్రజుండు. 78

ఉ. వేంకటరాయశాస్త్రి పృథివీతనయాహృదయాధినాథప
త్త్వంకరుహద్వయాపచితి వైభవజాతసమగ్రసాహితీ
సంకలితప్రగల్భసువచస్కు మనోజ్ఞయశస్కు రూపమీ
నాంకు విధూతశంకుఁ దరమా నుతియింపఁగ నేరి కేనియున్. 79

ఆ. వే. వినుతసుగుణశాలి వేంకటరాయార్య
పాళి మాళిహాళి నాలిగాఁగఁ
బేర్మిచే వరించె విట్టాల కృష్ణార్య
సుతను దిమ్మమాఖ్యఁ దతసమాఖ్య 80

చ. అతని సహోదరుం డలరె నా మలయాద్రిహిమాచలాంతర
క్షితితలవర్ణ్యశేషనృప శేఖరభవ్యసభాంతరాళసం

స్థితపర[1]విద్వద్ఘోకరి సింహము వేంకటకృష్ణసూరి స
న్నుతగుణహారి శిష్యజన తోషణకారి యశోనుసారియై. 80

కం. ఆ వేంకటకృష్ణాఖ్యా
ర్యావిబుధుఁడు పతిసమాఖ్య వేంకటలక్ష్మీ
దేవి వచింపమిఁ దమ్మన
గోవిదుఁ డను వేఱు పేరఁ గొమరొందె భువిన్. 82

సీ. సంత [2]తాంతేవాసి చింతితవిద్యాస
మృద్ధిక్రియాహయగ్రీవమూర్తి
దినదిన శ్రీరామ దేవసేవాభినం
దితమనస్స్ఫుర దాంజనేయమూర్తి
నిత్యసూనృతభాష ణాత్యంతతాత్పర్య
సాంద్రవర్తనహరిశ్చంద్రమూర్తి
సతతదీనావన వ్రతమహాకారుణ్య
విభవసంపూర్ణతా విష్ణుమూర్తి.

తే. గీ. వఱలె హరిదంతకరిదంత వలయకాంత
మహితకలధౌతకటరాయ మానకీర్తి
నయగుణస్ఫూర్తి తమ్మన నామధేయ
సకలపండితమండలీ చక్రవర్తి. 83

1. విద్వాంసుల సమూహము. 2. శిష్యుఁడు.

కం. చెన్నలరుబుద్ధి గురుమిం
చెన్నలరుచి నెంచె రూపు సిరి మేలని త
మ్మన్న నల విబుధు లెల్లను
మన్నలను మెచ్చి నిచ్చ మనిచెద రెలమిన్. 84

చ. ఘను డతఁ డింద్రకంటికుల [1]కంధిసుధాకరుఁ డైన కొండయా
ఖ్యునకును బాపనమ్మకును గూర్మికుమారిక యైన బుచ్చమా
ఖ్యను హరిదంతదంతురిత కాంతసుధాకరకాంత సత్సమా
ఖ్యను వరియించెఁ బంచశర [3]ఘస్మరుఁ డద్రికుమారి కైవడిన్. 84

సీ. స్ఫూర్జిత క్షాంతివిస్ఫూర్తిచే సర్వంస
హాదేవితోడ సామ్యము వహించుఁ
బరమపాతివ్రత్య గరిమచేత నరుంధ
తీ సతితోడ మాదిరి వహించు
బహుభోగభాగ్యసంపదచేత నిందిరా
సుందరీమణితోడ [4]జోకగాంచు
ఘనతరసౌభాగ్య కలనచే [5]భూమిభృ
త్పతికుమారికతోడ జత వహించు. 85

తే. గీ. నహహ యా సాధ్వి కెనయైన యట్టి దాని
నెందులను గాంచ మని యెన్న నెసఁగె నవని

---

1. సముద్రము. 2. రోదోంతరము. 3. చంపినవాఁడు. (ఈశ్వరుఁడు)
4. సామ్యము. 5. పార్వతి.

నసమసుగుణకదంబ కృపానలంబ
పూర్ణతరసత్కుటుంబ శ్రీ బుచ్చమాంబ. 86

కం. సుతు లాదంపతుల [1]కయా
న్వితులై బుచ్చయ్యశాస్త్రి వేంకటరామ
క్షితిసురవర్యుఁడు బొడమిరి
మతిమంతులు కీర్తిపూర్తిమగ్నదిగంతుల్. 87

కం. వా రిరువురిలో జ్యేష్ఠుఁడు
శ్రీరామసమర్చనా గరిష్ఠుఁడు సుమనో
వారశ్రేష్ఠుఁడు బుచ్చయ
సూరివరిష్ఠుండు దనరె సుస్థిరకీర్తిన్. 88

సీ. ఏ యార్యవర్యుండు గాయత్రితోఁ గూడ
నధ్యయన మొనర్చె నాగమముల
నే పండితుఁడు పదియేండ్ల యీడునను వ
క్కాణించె నల పంచకావ్యములను
నేసూరి పదియు రెండేండ్లవాఁడై కనె
నాటకాలంకారపాటవంబు
నే కోవిదుఁడు పదాఱేండ్లప్రాయమ్మునఁ
జదివె శబ్దన్యాయశాస్త్రయుగము

1. శోభాన్వితులు.

తే. గీ. నే విచక్షణమణి పూర్ణ యౌవనమున
నాంధ్రభాషామహారహస్యంబు నెఱిఁగె
నతని వినుతింపఁ దరమె దిగంతకాంత
సద్యశస్సాంద్రు బుచ్చయశాస్త్రిచంద్రు. 89

ఉ. నిచ్చలు రామనామజపనిష్ఠ సమాశ్రితశిష్యకోటికి
న్మెచ్చుగ విద్యలం గఱపు నేరుపుల న్గురువృద్ధసేనల
న్సచ్చరితప్రభూతసుయశంబుల నెల్లధరాతలంబున
న్బుచ్చయశాస్త్రి సాటియగు పూరుషులుందురె యందు రందఱున్

మ. ప్రకటగ్రంథవిదుండు బుచ్చయసుధీంద్రశ్రేష్ఠుఁ డావింజమూ
రి కులేంద్రుం డగు వేంకటేశబుధుపుత్రీరత్న మౌ సుబ్బమన్
సకలస్త్రీజనతాశిరోమణి సమంచన్మంజువాగ్ధోరణి
న్వికచాంభోజదళాక్షిఁ బత్నిఁగ మహాప్రేమంబుచేఁ గైకొనెన్ 91

చ. అతని సహోదరుండు తనరారె నిరంతరరామనామసం
స్మృతిపరిపూతచిత్తుఁడయి మేదిని వేంకటరామశాస్త్రి య
ప్రతిమవిహాయితప్రచుర రావుకులేశ్వర రామరాణ్మహీ
పతి కరుణాకటాక్షసముపాత్తబహూకృతియై కృతీశుడై. 92

కం. ఆ వేంకటరామార్యుఁడు
శ్రీ వంగలవంశ వరనృసింహాహ్వాయసం
ఖ్యావన్మణిసుత లక్ష్మీ
దేవి న్వరియించెఁ గులసతీమణి గాఁగన్. 93

ఆ. సత్సతీసమాజసంశ్లాఘ్యమానపా
వనపతివ్రతాత్వభాసమాన
యగుచు గఱుతిఁ గాంచె జగతి లక్ష్మిదేవి
సాటి బోఁటులెల్ల మేటి యనఁగ. 94

కం. ధరణీకుమారికావర
కరుణాస్ఫురణాభివృద్ధకాంక్షితుఁ డా యి
ర్వురకుం దనూభవుండై
ధర శంకరరామశాస్త్రి తనరారె నొగిన్. 95

కం. అతఁ డతివగ వరియించె
న్వ్రతత శ్రీ వింజమూరి వేంకట రామ
క్షితిసురవర్యుని కూరిమి
సుత వేంకటరమణమాంబ సుగుణకదంబన్. 96

కం. అతనికి వేంకట రాముఁడు
సుతుఁ డెసఁగుచు నున్నవాఁడు సుగుణాన్వితుఁడై
క్షితిజాధినాథకరుణో
న్నత విద్యాయుర్యశోధన శ్రీయుతుఁడై

ఉ. అతని తాత తాత యయి ఖ్యాతివహించిన రామశాస్త్రికిం
బ్రీతిఁ దనర్చు తమ్ముఁడయి వేంకటరామసుధీవరుండు భూ

మీతనయాధినాయకసమిద్ధకృపాసముపాత్తసర్వ[1]ఖ
ర్వేతరశాస్త్రకౌశలసమేతుఁ డనం దనరారె ధారణిన్. 98

శా. తర్కవ్యాకరణాదిశాస్త్రముల సిద్ధాంతంబు సందేహసం
పర్కం బించుక రాకయుండ జగతిం బ్రఖ్యాతి యాతారకేం
ద్వర్కం బైతనరారఁగాఁ దెలిపి శిష్యశ్రేణికి న్నిత్యముం
గోర్కె ల్వేంకటరామకోవిదుఁ డొసంగుం గూర్మి వాటిల్లఁగన్.

మ. అతఁ డార్యాగ్రణి వింజమూరికులజుం డై యొప్పు లక్ష్మీశుఁడన్
క్షితిదేవోత్తము కూర్మికూఁతు సుగుణశ్రీసంవిధాన స్మహా
యతకీర్తిప్రతిభాసమాన రఘుపత్యంబాభిదాన న్నమం
చితరాగంబున ధర్మపత్నిఁగ వరించె న్నారి లక్ష్మిన్వలెన్. 100

మ. అఘవిధ్వంసనహేతుసువ్రతవిధానాసక్తి లోకప్రియా
లఘుసత్సూక్తి హరిత్సమూహపరివేల్లత్కీర్తియు [2]స్సర్వభూ
తఘృణాస్ఫూర్తి నితాంతశాంతియును నిత్యక్షాంతియుం జూడ నా
రఘుపత్యంబకుఁ గాక యన్యులకిలం బ్రాపించునే యేరికిన్. 101

కం. తనయుఁడు వారికి సమధిగ
తనయుఁడు జనియించె రూపతారుణ్యరమా
తనయుండు కృష్ణవిబుధుం
డనిశముఁ దన యశము దిశల నసదృశతఁదగన్. 102

---

1. సాంఖ్యము మొదలగు శాస్త్రము. 2. అన్నిభూతములయందు దయ.

గీ. సరస విద్యల గురువుల సరస నేర్చి
నిర్మితిగఁ గావ్యనాటకనిర్మితిఁ గని
రాజు లర్చింప బహుశిష్యరాజు లలర
మహితగతిఁ గృష్ణబుధుఁ డొప్పె మహితలమున. 103

ఉ. అర్కనిభుండు కృష్ణబుధుఁ డాతఁడు రాజసభాంతర్గంబులం
[1]కర్కశతర్కశబ్దము లఖండతరంబుగ [2]వ్యాహరించుచో
శర్కర లట్ల దోఁచు మృదుసాహితివాక్యము లుచ్చరించుచో
శర్కర లట్ల దోఁచును రసజ్ఞరసజ్ఞులచంద మెట్టిదో. 104

ఉ. నిర్జితవైరియూథుఁ డవనీసురనాథుఁడు కృష్ణ కోవిదుం
డార్జవ మొప్ప భూవరసభావళి శాస్త్రములం బ్రసంగము
[3]ల్వార్జనుదుద్భవాండచయభాండవిఖండనలీలఁ జేయుచో
నూర్జితగర్జితస్ఫురణముం బచరించుచు మించు నెంచఁగన్. 105

కం. కిరణవిభాస్వరుణవిభా
స్ఫురణ దగెం గృష్ణశాస్త్రి భువిఁ దనవు మహీ
వరజనతాదరము నత
స్థిరఘనతాప్రాపణముఁ బ్రసిద్ధి ఘటింపన్. 106

సీ. తనదువ్యాఖ్యాక్రియాదక్షత విశ్వగు
ణాదర్శకావ్యసద్వ్యాఖ్య పలుకఁ

1. కఠినము. 2. చెప్పుచో. 3. పడగండ్ల సమూహము.

దనఘనపాండితీదార్ఢ్యంబు దర్కసా
రంబునాఁ దనరు గ్రంథంబు నుడువఁ
దనసరసప్రబంధనిబంధనంబు సా
హితిసార మను మహాకృతియె తెలుపఁ
దనసర్వవిద్యాప్రదానైకతానత
శిష్యప్రశిష్యగోష్ఠియె వచింప.

తే. గీ. నలరె శ్రీరామచంద్రపాదారవింద
యుగళసంసేవనప్రాప్త నిగమశాస్త్ర
సారసారస్యసరణిప్రశస్తమధుర
మృదువచనపాళి కృష్ణశాస్త్రీంద్రమౌళి. 107

గీ. పృథులగుణశాలితయును సద్వృత్తతయును
విమలకాంతియుఁ దనరు నుర్వీసురాగ్ర
గణ్యుఁ డగు కృష్ణశాస్త్రి విఖ్యాతిఁగాంచె
లలితగతి వంశముక్తాఫలం బనంగ.

మ. శ్రితవిద్యార్థిజనప్రతోషణహయగ్రీవుండు కృష్ణార్యుఁ డా
యతకీర్తిస్థిరవెల్మకన్నికులజుం డౌ సూర్యనారాయణ
క్షితిదేవోత్తముపుత్రి సన్నుతగుణశ్రేణి న్మహాలక్ష్మి న్సం
తతమోదంబు మనంబునందుఁ బొలుపొందం బత్నిఁగాఁ గైకొనెన్

సీ. కాంతపాదాంబుజాక్రాంతసంసర్గసం
క్రాంతభృంగాయితస్వాంత యగుచు

సంతతగురుజనసంతోషసంధాయి
శాంతతాదిగుణ [1]నిశాంత యగుచు
సంతానభూజలతాంతకాంతిస్ఫుటా
నంతకీర్త్యుజ్జ్వ [2]లాశాంత యగుచు
కాంత రాఖిలసతీసంతతి ప్రతిదినా
త్యంత సమ్మానితోదంత యగుచు.

గీ. మఱి కృతాసేతుకాశికామధ్యసంస్థ
సకలపుణ్యనదీక్షేత్ర నికరయాత్ర
యుభయగోత్రపవిత్రశ్రీ శుభచరిత్ర
యై మహాలక్ష్మి తనరారె [3]నౌరగోత్రి. 110

శా. శ్రీమానాఖిలభామినీ జనవతంసం బౌ మహాలక్ష్మియం
దావిద్వజ్జనతాశిరోమణి సముద్యద్భాగ్యసౌభాగ్యస
ద్వైశద్యముచేత హృద్య మగు పుత్రీయుగ్మముం గాంచి తా
నావారాణసి మేను వాసి కనె నిత్యానందమా స్థానమున్.

సీ. శ్రీదగు నక్కుమారీద్వయి జ్యాయసి
యై పురంధ్రీరత్న మగుచుఁ దనరు
చున్నలక్ష్మిదేవి [4]నన్నగాధీశ్వర
కన్యకఁ జంద్రశేఖరుని కరణి

1. స్థానము. 2. దిగంతము. 3. భూమి. 4. పార్వతి.

విజయమూరికులాబ్ధివిశదాంశుఁ డైనట్టి
వేంకటరామకోవిదవరేణ్యుఁ
డుద్వాహమై శ్రీరఘూద్వహపాదపం
కజయుగసేవాప్రకర్షలబ్ధ

తే. గీ. బహులసదపత్యభృత్యసంప్రత్యయాతి
భాగ్యసౌభాగ్యసంపద భాసి చెందె
వసుధ నాదంపతులె కదాభవ్యకీర్తిఁ
[1]ప్రథిమ గనుచంద్రుఁడు మామకశ్వశురు లగుచు. 112

కం. భాసిలె నా కృష్ణబుధా
గ్రేసరుని పితృవ్యుఁ డగుచు శ్రీరామపదా
వాసహృదయాంతరుండై
శ్రీసీతారామశాస్త్రి చిరతరకీర్తిన్. 113

సీ. సకలలోకఖ్యాత సకలలోకవ్రాత
నిత్యసంస్తుత్యపాండిత్యశక్తి
మిత్రనందనముఖ్య మిత్రనందనసఖ్య
రామపాదామలోద్దామభక్తి
శ్రుత్యంతసమ్మతి శ్రుత్యంతసమ్మిత
సత్యసాంగత్యసంప్రత్యయోక్తి

1. ప్రఖ్యాతి.

బంధురక్షణకథా బంధురక్షణవిధా
గణ్యసాధ్గుణ్యనైపుణ్యయుక్తిఁ
తే. గీ. గాంచి మించె నబ్ధికాంచి మధ్యస్థనా
నాధరాతలాధినాథలబ్ధ
రాజితస్వమాన్యరాజి సీతారామ
బుధవరుండు ధీ విబుధ గురుండు. 114

శా. శాంతిం జూచిన మూర్తియే శుచిత నెంచ న్రూపమే జానకీ
కాంతాంఘ్రిద్వయభక్తి నారయఁగ నాకారంబె యశ్రాంతహృ
త్సంతోషం బరయంగ విగ్రహమె సీతారామవిద్వద్వరో
దంతం బెంతసి యెంతు ముర్విఁ గలరే తత్తుల్యు లౌ పండితుల్.

శా. సీతారామసుధీవరుం డతఁడు వాసిన్ భాసిలెం బాండితీ
స్నీతిప్రౌఢిఁ బరోపకారనిరతి న్నీలాద్రిరాయాధిపుం
బ్రీతుం జేయుచుఁ దత్కుమారమణి యా శ్రీసూర్యరాయక్షమా
నేతన్ రంజిలఁ జేయుచు న్సరసవాణీధోరణిన్ ధారుణిన్. 116

కం. కొలచెలకొండనాఖ్యో
జ్జ్వలబుధసుత సుబ్బమాఖ్య సహధర్మిణిగా
నలసీతారామార్యుం
డల సీతారాము రాముసట్లు వరించెన్. 117

సీ. ఏ పురంధ్రి మనంబు గాఁపురంబుగ నుండు
నేపుగఁ బతియంఘ్రిదాపునందు

నే సతి సౌభాగ్య మాసతితో సాటి
యై సరిలేని వికాస మూను
నే భామ సౌందర్యశోభావిశేషంబు
శ్రీభామినీజకాంతాభఁ బూను
నే వధూటి శమం బిలావధూసదృశమై
ధీవరేణ్యాస్తవశ్రీ వహించు.

తే. గీ. నట్టి కల్యాణి మృదువాణి నసితవేణిఁ
గులయుగపవిత్ర సుచరిత్ర జలజనేత్ర
సుతనుగణముఖ్య సుసమాఖ్య సుబ్బమాఖ్య
వినుతిఁ జేయంగఁ దరమె శేషునకు నైన. 118

ఉ. ఆ మహనీయదంపతుల కాత్మజుఁడై పొగడొందె భవ్యతే
జో[1]మిహిరుండు కుందశరసుందరుఁ డూర్జితబుద్ధిశాలి వి
ద్యామహితుండు మేరుధరధైర్యుఁడు వేంకటకృష్ణశాస్త్రి ల
క్ష్మీమహిళాబ్జనాభులకు [2]జిల్కాహుమాయివజీరు తీరునన్. 119

సీ. తన ముఖాంభోజాతమున కంబుజాతాస
నాంగనామణి రాజహంసి గాఁగఁ
దన మనస్సారసంబునకు రాఘవరామ
భద్రుండు మత్తషట్పదము గాఁగఁ

1. సూర్యుఁడు. 2. మన్మథుఁడు.

దన కీర్తి యోషిదాననసీమకు నభంబు
కస్తూరి[1] కాచిత్రకంబు గాఁగఁ
దన యోతిథేయతా [2]ఘనసమాగమవేళ
కతిథిజాలము [3]బర్హివితతి గాఁగఁ

తే. గీ. బరిఢవిల్లెను దేవులపల్లివంశ
కలశజలనిధియామినీకాంతుఁ డఖిల
భూతలాధీశ్వరనికాయపూజ్యుఁ డగుచుఁ
బృథులగుణహారి వేంకటకృష్ణసూరి. 120

గీ. క్షితివినుతి గాంచె వేంకటకృష్ణసూరి
శ్రీమహారాజపద రావు రామరాయ
రాజమౌళికిఁ దారకబ్రహ్మమంత్ర
సిద్ధతత్త్వోపదేశ దేశికతఁ బూని. 121

కం. ఆ వేంకటకృష్ణార్యుఁడు
భావుక జనమంచివంశ వారిధిలక్ష్మి
దేవి యగు వేంకమాంబను
బావనతరగుణకదంబఁ బరిణయ మయ్యెన్. 122

శా. పాతివ్రత్యముచే నరుంధతిని సౌభాగ్యంబుచే గౌరి వి
ఖ్యాతస్ఫీతశమంబుచేత ధరణిం గల్యాణసంపత్తిచే

1. బొట్టు. 2. మేఘములు; గొప్పవారు: 3. నెమళ్లసమూహము.

శ్రీతన్వీమణిఁ బోల్పఁ గాఁ దగు.నవం జెల్వొందు సాధ్వీజన
వ్రాతోత్తంసము వేంకమాంబ వినుతింప న్శక్యమే యేరికిన్. 123

సీ. అనఘాత్ముఁ డైనట్టి జనమంచి కృష్ణాఖ్య
ధరణీసురేంద్రుండు తండ్రి గాఁగఁ
సాధ్వీలలామ యైజగతిపైఁ దనరిన
గౌరమ్మ తల్లియై గరిమ మీఱ
సుజనావతంసమై సొబ గొందుచున్న ర
త్నాకరాఖ్యుఁడు దమ్ముఁడై తలిర్ప
నీహారశిఖరి తండ్రిగ మేనకాసతి
జననిగా మైనాకుఁ డనుజుఁడు గను

తే. గీ. శివి నెనఁగెడు పార్వతీదేవి యనఁగఁ
దేజరిల్లిన సత్పురంధ్రీమతల్లి
తతయశఃకల్పవల్లి మాతల్లియైన
వేంకమాంబను వినుతింతు విపులభక్తి. 124

ఉ. ఇజ్జగమందు నెచ్చటయు నిట్టి సతీమణిఁ గాన మంచు వి
ద్వజ్జనము ల్నుతింప సతతంబుఁ జెలంగుచు భవ్యకీర్తిసం
పజ్జితకల్పవల్లి యయి మాన్యతఁ గాంచిన వేంకమాంబ న
స్మజ్జనని న్నుతింపఁ దరమా ధర మాదృశు లైన వారికిన్. 125

కం. ఆ దంపతులు తనూజుల
నా దశరథనృపతనూభవాంఘ్రిసపర్యా
పాదితసకలకలాస
మ్మోదితలోకులను గనిరి ముప్వుర మమ్మన్. 126

కం. భాసిల్లె మాకు నగ్రజుఁ
డై సీతారామశాస్త్రి యనఘుం డనిశ
శ్రీసీతారామధ్యా
నాసక్తిపవిత్రమానసాంతరుఁ డగుచున్. 127

గీ. వింజమూరికులపవిత్ర సీతారామ
యార్యునకును రాజమాంబికకును
సుతను సుబ్బమాఖ్యసతిగ సీతారామ
విబుధమణి వరించి వినుతిగాంచె. 128

గీ. ఆమహితురాలు మహిమజాహ్నవిని బోలుఁ
బున్నియంబులబాసు నోముల కొసారు
సతులకను మేటి కరుణారసంపుఁ జేటి
సుగుణనికురుంబ దనరారె సుబ్బమాంబ. 129

కం. వరగుణుఁడు చిరంజీవిగఁ
బరఁగుచునున్నాఁడు రామభక్తుఁడు మత్సో
దరుఁ డన్నిట మత్సముఁడై
ధర వేంకటకృష్ణశాస్త్రి తమ్మన్నయు నాఁ. 130

గీ. అకలుషస్వాంతవర్తనుం డగుచు వింజ
మూరి చినసుబ్బరాయవతారనామ
యుగళి విఖ్యాతిగనిన యార్యునిసుపుత్రి
ధర్మపత్నిగ నాతఁడుద్వాహమయ్యె. 131

కం. కనె నతఁడు సుతుఁజిరాయువుఁ
జిన వేంకటకృష్ణశాస్త్రి శ్రీరామకృపన్
దనరారుచు నున్నాఁడీఁక
దనరఁగలఁడు వాఁ డపత్య ధనసంపదలన్. 132

సీ. హితపండితులఁగూడి శతలేఖనీపద్య
నిర్మాణచాతురిఁ బేర్మినరసి
నిజవంశముక్తావళి జనంబు వినుతింప
గీర్వాణభాషను గృతి గ్రహించి
యాశ్చర్యకరవిధా నాష్టావధాన వి
నోదకేళులఁ గడుమోదమంది
యభిమతబహుపురాణార్థగుంభితశుంభ
దాశుధారాలీల లాలకించి

తే. గీ. కల్పితానన్యసామాన్య గౌరవమునఁ
బ్రేమ రావు గంగాధర రామ రాయ
భూమివరమణిసానుజన్మునిఁగ నెపుడు
మించు కృపఁజూడ విఖ్యాతిఁ గాంచినాఁడ. 133.

ఉ. సాధుజనావనప్రవణ శస్తయశస్తవనీయ రావు గం
గాధర రామరాజు నృపగౌరవపూర్వకదత్తసింహపీ
ఠీదనరత్నభూషణ[1]పటీప్రకటీకృతకావ్యకల్పనా
సాధనుఁడం దదాత్మభవసంస్కృతదేశికతాప్రసిద్ధుఁడన్. 134

కం. శ్రీమద్రఘురామప్రభు
నామస్మృతిపాదపూజనవ్రతముఖదీ
క్షామతిఁ జంద్రమపాలె
గ్రామ నివాసుండ సుబ్బరాయాహ్వయుఁడన్. 134

ఉ. వేలుపు రాఘవుండుఁ పదివేల పురాణము లన్యు నేన్న నీ
మేలిక లన్న. రావుకులు లెప్పటి వారల కప్పు డొప్పు భూ
పాళి నిజంబుగాఁ దనకటంచును దేవులపల్లివంశ భూ
పాళిదలంచుచుండుఁ దనపాలిటి కీ యుభయంబె ప్రాపుగన్. 136

ష ష్ఠ్యం త ము లు.

కం. ఏవంవిధమత్కులముల
దైవతభావానుభావదర్శయిత్రుత్వా
ర్థావిష్కృతావతార మ
హావిభవాకృతికి స్వీకృతాస్మత్కృతికిన్. 137

కం. మిత్రాన్వవాయమణికి సు
మిత్రాపుత్రానుస్మృతిసమేధిత విశ్వా

1. వస్త్రములు.

మిత్రాధ్వరవిమతసురా
మిత్రాగ్రగసంసదసుసమీరణఫణికిన్. 138

కం. గ్రావార్యభిమర్శభవో
గ్రావార్య క్రోధగౌతమాగ్రహయుగ్వా
గ్రావాభితాహల్యా
గ్రావాకృతిముక్తికరచరణరేణునకున్. 139

కం. జపదధిపగాధినృపజ
న్యుపదిష్టవిదేహవల్లభోపాసీతా
నుపమకపర్దిధనుర్వా
త్యుపగతసీతాస్వయంవరోద్వాహునకున్. 140

కం. సూక్ష్మేతరచక్రాదిక
లక్ష్మాకరకరపదాదిలలితాంగునకున్.
లక్ష్మణహనుమత్సీతా.
పక్ష్మలచక్షుర్నితాంతపరిషంగునకున్. 141

కం. భాసురత భూసురవర
ధీసుముచిర కవనపద్ధతిస్తుత్యగుణ
శ్రీసక్త్యభిరామునకును
శ్రీసీతారామువకును శ్రీరామునకున్. 142

వ. సమర్పణంబుగ నాయొనర్పంబూనిన మహేంద్రవిజయంబునకుం గథాక్రమంబెట్టి దనిన.

చ. కల దిల నైమిశం బన నొకానొక పావన మహా వనంబు స
ల్లలితఫలావనమ్రబహుళద్రుమ పుష్పలతావనోచితా
మలతటినీవనంబు కలమంజులనాదలసత్పికీశుకీ
కులకలహంసనంస దనుకూలసమంచితజీవనంబునై. 144

చ. కులపతి శౌనకాఖ్యమునికుంజరుఁ డందు జగద్ధితంబుగాఁ
దలఁగనిదీక్షతోఁ జలుపుద్వాదశవార్షికసత్రముం గనం
బలువురుమౌనిముఖ్యులు సమాగతులై నిజశిష్యకోటితో
నిలిచిరి పెక్కునాళ్లచటనిర్మలకర్మలసత్ప్రసక్తిగాఁ. 145

సీ. తరుమూలవేదికోపరిభాగజపవిధా
నాస్తీర్యమాణకృష్ణాజినంబు
ద్రుమకోటరన్యస్తసుమసమిత్కుశ పరి
గ్రహణప్రసారితకరతలంబు
[1]మృగశృంగసంగతాత్మీయాక్షమాలికో
న్మోచనోన్మీలితలోచనంబు
[2]కుజశాఖాక్షేప్యమాణవల్కలసమా
దానసమున్నమితప్రవేష్ట

తే. గీ. మగుచు నచ్చోట నెచ్చోటనరయ సరయు
సముప కల్పితసువిహితసవనహవన

1. లేడికొమ్ము. 2. వృక్షశాఖ.

నవనవద్రవ్యసంభృతిప్రవణశిష్య
సంకులము దోఁచు సంయమీశ్వరకులంబు.

ఉ. వారలు భక్తియుక్తు లయి ప్రత్యహముం గృత నిత్యకృత్యులై
శౌరికథార్థము ల్వినుచుఁ జక్రిఁ దలంచుచు శార్ఙ్గిమంగళా
కారము నాత్మ నెంచుచును గాలముఁ బుచ్చుచు నుంద్రు సంసృతి
క్షీరధిఁ దాఁట శ్రీరమణుఁ వలె కేవల నౌక లౌటచేఁ. 147

గీ. నిరతశౌరికథాకర్ణనరతవరత
పోధనశ్రేణిఁ గనియె సుబోధనప్ర
తీతుఁ డగు రోమహర్షణజాతు గుణ స
మేతు నధిక ప్రభారుణ సూతు సూతు. 148

గీ. కాంచి యాదరణాతిరేకాంచితముగ
విహగపతిశైలమహిమంబు వినఁదలంచి
పలికె నో వ్యాసశిష్య నీవలన వింటి
మమిత దివ్యస్థలీమహిమముల నంచు. 149

చ. కలిగెను గాదె యాదట జగంబునఁ గల్గు నగంబు లెన్ని యో
వలమురిదాల్పువేల్పు నిలువం గలునన్నియు వాసియు న్విరా
జిలఁ జెలువొందు నందలి యశేషవిశేషము లాలకింపఁగా
నల గరుడాచలస్థల మహత్త్వకథ న్వినుటే కొఱంతగాఁ. 150

సీ. గోత్ర విఖ్యాతమై స్తోత్రవాగ్విన్యాస
పాత్రమై పరమపవిత్రతాతి
మాత్రరీతి సరిత్కళత్రరోధఃక్రోశ
మాత్రదూరస్థమై యాత్రనీక
నేత్రపర్వంబుగా మిత్రశతాంగభృ
త్పుత్రమార్గాంతర్ధిచిత్రశృంగ
[1]సత్రరథాన్వయ నేత్రాభిఖ్యాకస
ద్గోత్రసన్నిధిజనస్తోత్ర సౌఖ్య

తే. గీ. దాత్రళిసుగీతిపదశతపత్రమాంస
సత్రపాకరబంధురగోత్రసరసి
[2]ధ్యాత్రఘముఁబాపనోపునోమిత్రపుణ్య
గాత్ర శ్రీబాదరాయణచ్ఛాత్రవర్య. 151

కం. ఉపమాకలనము గానమి
నుపమాకయనం బ్రసిద్ధిఁబొందినయద్ది
వ్యపదంభున హరి యప్పర
మపదంబున నెట్టిలఁటుల మసలునఁట కదే. 152

ఉ. ఆయుపమాకమందు నిఖిలాశ్రితకోటి కభీష్టదాయకం
బై యరవిందమందిర యహర్నిశముం దరి నిల్వ నల్వయుం

1. పక్షిరాజుపేరు. 2. ధ్యానముచేయువారిపాపము.

గాయజవైరియుం గొలువఁగా నలవేంకటశైలభర్తనా
రాయణుఁ డప్రమేయుఁడు పరాత్పరుఁ డేల వసించె లీలతోన్.

కం. [1]నిగ్రహము ననుగ్రహము ను
దగ్రముగా నొదవ సదవనాప్తత సర్వా
విగ్రహము నిలిపి యచట స
మగ్రముగాఁ గలి నడంచెనఁట యటఁ గరుణన్. 154

కం. ఏలయచోటను [2]గరు
డేలా భృన్మౌళి వాడమె నేలా తన్మౌ
ర్ధాళిందమందుఁ గమలము
మాళినిుకిందమన ముదితమతి హరి నిలచెన్. 155

కం. మానవలీలతో నన
మానవరాభోగభోగమతిఁ గలి నేచం
దానవరిపుఁ డం దేచం
దాన వసించెను వచింపఁదగు సుగుణనిధీ. 156

కం. బంధుర మనుకొలను జగ
ద్బంధురజనిరమణానఘనుఁ గాటితభవదు
ర్బంధురమావిభు నంబుజ
బంధురమై తనుప నేయుల భాసిలె నచటన్. 157

1. కోపము. 2. గరుడాద్రి.

శా. ఆచార్యాగ్రగణి యైన వ్యాసుని దరిన్ స్వాంతైక సంతుష్టియై
నీచారిత్రము లెల్ల దెల్లముగ నీ వేరీతి నాలించితో
మాచిత్తంబులకు న్ముదంబు నిడ వే మాధుర్యమాధుర్యమా
వాచాచాతురిచేత నాతతగతిన్ వాక్రుచ్చి యారీతిగాన్. 158

చ. అనవుడుఁ బల్కె [1]వల్కలులనారసి యారశిరఃపరిస్ఫుర
ద్ఘనఘనజాలమై దృఢసుధాధవళాజిరచంద్రశాలమై
యనుతటధాతురాగపటలారుణితాఖిలసాలమై జనా
ర్దనుని వహించుతార్క్ష్యగతిఁ దన్నగ మొన్నఁగ మించు నంచొగిన్.

చ. వెరవునఁ బక్షిరాజు దన వెన్నున వెన్నునిఁ బూని విన్ననం
గరమును వింత యైన నడక ల్పచరించుచు మున్ను పోరులన్
హరికి హయంబు గింకరుఁడునై కొలువం గెలు పొంది తృప్తుఁడై
పరమకృపాప్తిచేత నొకపట్టున నానతి యిచ్చె నీగతిన్. 160

తే. గీ. ఓవిహగవర్య నీ సేయు నూడిగముల
కెంతయును సంతసించితి మేమి వరము
గావలయుఁ గోరికొను మన్న ఖగవరుండు
విన్నప మొనర్చె నీగతి వెన్నునకును. 161

సీ. దేవదేవర లసద్దివ్యమంగళవపు
స్స్పర్శనంబున ననుఁబావనునిగఁ

---

1. బట్టలు.

జేయుతలంపుతో సేవకావళిలోనఁ
గారుణ్యపాత్రతగానిపింపఁ
బడి [1]పల్యాణంబుపైఁ బదంబులఁ జాఁచి
యనువుగ మూఁపునం దధివసించి
మనుమూర్తి [2]తేజిభవమూర్తి [3]సాదిగా
వాహ్యాళులందరి ప్రథన కేళు

తే. గీ. లందు విడువని పగిది నెల్లపుడు నాదు
వీఁపున వసించుట యె నా యభీష్ట మసిన
నీవు శైలాకృతివహింపు మేను మేను
సర్చ్య మొనరింతు నని మేనుఁ డానతిడిన. 162

కం. భగవల్లసదనుకంపన్
జగమెల్ల భజింపఁ దగిన సంపద చెలఁగన్
ఖగవల్లభుఁ [4]డగతల్లజ
ముగ నల్లనమూర్తి నిలిపె భువినబ్ధిదరిన్ 163

చ. అరయఁ గృతంబునందుఁ గనకాకృతి రాజిలు రాజతంబుగాఁ
బరఁగును ద్రేతయందు నలద్వాపరమందునఁ [5]దామ్రమూర్తి సుం
దరమగు రూప [6]మౌపలముఁ దాల్చి కలిం జెలు వొందుచుండు నీ
గరుడధరాధరంబు త్రిజగన్నుతపావన భావభవ్యమై. 164

1. జీను. 2. గుఱ్ఱము. 3. సాహణి. 4. కొండలలో శ్రేష్ఠముగా.
5. రాగివలె నెఱ్ఱనిరూపము. 6. శిలారూపము.

సీ. ఆ వీటిచిఱుదాసరయ్యల నెయ్యంబు
గోరుచుందురు నిత్యసూరివర్యు
లా వీటిచటకాదులైన పక్షులతోడ
వియ్యమందఁగఁ గోరువిహగభర్త
యా వీటికుల్యావయఃపూరములదాస్య
వృత్తిఁ గొల్వఁగఁ గోరువిరజవారి
యా వీటిచిదుపత్త్రాలైన నాత్మాచార్య
బుద్ధి సాలగ్రామములు దలంచు

తే. గీ. మఱియు నా వీటిపొలము గుల్మములఁ దమకుఁ
గొలముసామలగా నెంచుఁ దులసివనము
లహహ యా వీటి నిత్య కల్యాణమహిమ
పరమపదమందు వలె నందుసూరి వసింప. 165

ఉ. స్వామిరథోత్సవంబుఁ గననచ్చిన దివ్యులు వేల్పుచేటి పాం
డామరపాకు పొట్లముల దాఁచిన కల్పతరూపదంశముల్
వేమఱు నంజికొంచుఁ జటవేళభుజింతురు [1]సౌరసౌరభే
యీమథితంబుతోడఁ దగఁ దృప్తి సుధామలశీతలాన్నముల్. 166

క. విధియైనను బహువర్షా
వధియైన నశక్తుఁ డనుచుఁ బలుకం బడ నే

1. కామధేనువుపాలమజ్జిగ.

విధి నేరుపు[1] శ్రేయస్సే
వధి నే నుపమాకమహిమ వర్ణించుటకున్. 167

క. వినను మద్గురుచరణ
ధ్యానముఁ గావించి మీకు దయ గలిగినచో
నా నేర్చుపగిదిఁ దెలిపెద
ధీనియతి వినుండు మానితిలకములారా. 168

సీ. మును ప్రపంచము సర్వమును సర్వకారణ
మును సర్వశక్తికమును బ్రధాన
మును నైన వ్యక్తియందున లీనమైన యా
ప్రకృతి విశ్వాత్ముని భావమందు
డిందె నప్పుడు మహానందంబుతోఁ బరా
త్పరుఁడైనయట్టి శ్రీవాసుదేవుఁ
డొకఁడ యిందిరతోడ నుల్లసిల్లుచు నుండె
నమితయుగంబు లానంత దనుక

తే. గీ. నంతట జగత్సిసృక్షునిజాత్మఁ దగుల
నామహర్షి సృజించె హైమకటాహ మొకటి
యందు నేకార్ణవోదకమందు నైక
వర్ణములఁ దాను గ్రీడించె బాలులీల. 169

1. శుభములకు స్థానము.

ఆశ్వాసాంతము.

కం. పారావారగభీరా
[1]భీరాహిత్యప్రచారవిజయాధారా
ధారాళకృపాసారా
సారామలవర్ణనీయ సద్వ్యాపారా. 170

శా. బ్రహ్మాదిస్తుతభవ్యదివ్యమహిమ ప్రఖ్యాతపాదద్వయా
జిహ్మాకృతితాటకేయహననాక్షీణక్రియా సంతతా
బ్రహ్మణ్యోక్తిమహర్షి హర్షఘటనారంభప్రియా తారక
బ్రహ్మాకారనిజావతారశుభసంపన్నాంకితానిన్వయా. 171

మాలిని. అగణితగుణధుర్యాహార్యనీకాత్తకార్యా
జగదభినుతచర్యాజాగ్రదత్యుగ్రశౌర్యా
నగపరివృఢధైర్యా నామసంప్రీణితార్యా
సగరకులజవర్యా సమ్యగానందితార్యా. 172

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామనామపారాయణ పరాయణాభిధన్య కౌండిన్యగోత్ర
పవిత్రదేవులపల్లికులపయఃపయోనిధికళానిధిసీతారామశాస్త్రి పౌత్ర,
వేంకట కృష్ణశాస్త్రి పుత్ర, తమ్మనాభిధానాంతర వేంకటకృష్ణ
శాస్త్రి నామాగ్రజన్మ, త్రిలింగదేశాగ్రజన్మ సుధీ
విధేయ సుబ్బరాయశాస్త్రి నామధేయప్రణీతం
బైన మహేంద్రవిజయంబను ప్రబంధంబు
నందు ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ సీతారామార్పణమస్తు.

1. భయము లేనివాఁడు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీ మహేంద్రవిజయము

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీపద్మబాంధవాన్వయ
దీపక గోపకజముఖ్యదివిషత్పరిష
త్ప్రాపక భూపకలాపక
లాపక ధృతచాపశరకలాపక రామా. 1

గీ. అవధరింపుము శౌనకాద్యఖిలమౌని
జనులఁ దిలకించి రోమహర్షణసుతుండు
స్పష్టవాక్పుష్టి [1]నుక్తావశిష్టకథను
వక్ష్యమాణవిధంబుగఁ బలుకఁ దొడఁగె. 2

క. అటులుండఁగ దన్నాభీ
పుటమందు ఘటిల్లినట్టి [2]పొందామరఁ ద
త్పటుసంకల్పమునన యొ
క్కటఁ నలుమోములనిసుంగుగలిగి యొసంగెన్. 3

---

1. మిగిలిన కథ. 2. బంగారు తామర.

క. ఎవ్వానివలనఁ బొడమితి
నెవ్వఁడ నే నాకుఁ జేయ నెద్ది యగు నటం
చవ్విధి వికలత మొఱలిడ
నవ్వేళను గగనవాణి యడలకు మనియెన్. 4

ఉ. శ్రీహరి యిట్లమూర్తిగ విరించి గురించి వచించె నప్పు డీ
మోహ మదేల నీ కభయమున్ శుభముం బ్రభవింపఁ గూర్తు నీ
దేహము నే సృజించితిఁ గదే జగదేకసిసృక్షువృత్తి ను
త్సాహము మీఱ నౌర [1]తనుజా విను జాగ్రదనుగ్రహంబునన్.

ఉ. నా విని యావినిద్రనలినప్రభుపుండు చతుర్ముఖుండు దే
వా! విను నాదు వాంఛను బ్రపన్నతఁ దెల్పెద సుప్రసన్నతం
దావకభావుకాకృతిఁ గనం గమణించి కృతార్థుఁ జేయవే
కేవలపావనుండ నయికీర్తిఁ బ్రవర్తిలుచుందుఁ బొందుగాన్. 6

క. అన విని వనజోదరుఁ డ
య్యనఘుని మ్రోల న్నటించె నాశ్చర్యము కాఁ
గను [2]సారంగము భంగినిఁ
గనుఁగొనన్నై మహిమ పేర్మి క్షణమాత్రములోన్. 7

గీ. తనదు ఝాంకృతినోంకృతి స్వనము దెలుప
నదియ ప్రణవోపదేశ మానంచు నెంచి

---

1. కొమారుఁడు. 2. లేడి.

కొం చలవిరించనుండు వీక్షించుచుండ
నంత నంతర్హితుం డయ్యె నవ్విభుండు. 8

సీ. వేధ యప్పుడు తాను వేదంబులు భజించెఁ
దన్మూలకంబు లై తనరునట్టి
వేదాంగములును సేవించె నంతట నతం
డీక నా కొనర్చెడు కృత్య మెద్ది
యొకో యనుచుఁ జింతించుచుండఁగాఁ బొడసూపి
పుత్రకా నీ వెల్ల భువనములను
నిర్మింపు దిట మూని నే నెల్లు నీకుఁ దో
డౌదు న టంచు శ్రీహరి వచింపఁ

తే. గీ. బూర్వరీతిఁ జతుర్దశ భువనములను
గడఁగి సృజియించి సత్యలోకమున వీత
కలుషమునిసేవ్యమానాంఘ్రికమలుఁ డగుచు
మించు వేడుకతోడ వసించియుండె. 9

క. తామరససూతి యొకతఱి
సోమరితన మూని యుండఁ జోరత నిగమ
స్తోమముఁ [1]దదంగములతో
సోమకనాముఁడు రాక్షసుఁడు వడిఁగొనియెన్. 10

గీ. విధిని గికురించి యవ్విధివిధినిషేధ
బోధకం బగు నామ్నాయయూథకంబు

1. వేదాంగములు.

నధికధృతిఁ గొని మఱియు నవ్యథితుఁడై యు
దధిని మీనాకృతి వహించియధివసించె. 11

క. తా మఱచి నిద్రపాల్పడి
తా మఱచిన వినమి శ్రుతులు తలఁగి చమటకై
తామరచూలి ముకుందు [1]న
తామరచూలీసమర్చితాంఘ్రిఁ దలఁచినన్. 12

గీ. ఇంచు కెంచక క్రించున క్తంచరుండు
వంచన నకించనునిగా విరించనునిఁ ద
లంచి శ్రుతులు హరించి భూకాంచి నుంటఁ
గాంచి కాంచనపటుఁడు యోజించి యపుడు. 13

సీ. తపనీయవసనకాంతిపరంపరలు రమా
స్తన [2]హరిద్రాముద్రలను వచింప
మహనీయకౌస్తుభమణిఘృణిశ్రేణులు
లక్ష్మ్రపదాల క్తలక్ష్మ నుడువఁ
గమనీయవనమాలికా ప్రభాపూరము
ల్కమలాకటాక్షలీలలను బలుక
రమణీయలాంఛనోరశ్ఛవిచ్ఛట లింది
రా [3]కజ్జలాంకవిభ్రమముఁ దెలుప

1. నమస్కరించుచున్న దేవతాసమూహము. 2. పసుపు చిహ్నాలు.
3. కాటుక చిహ్నాలు.

తే. గీ. శంఖచక్రగదాఖడ్గశార్ఙ్గధరుఁడు
సజలజలదప్రభుఁడు చతుర్భుజుఁడు భుజగ
శయనుఁ డంబుజమిత్రేందునయనుఁ డండ
జాధిపాశ్వుండు శౌరి ప్రత్యక్షమయ్యె. 14

క. కాంచనపటు నిటు లెదుటం
గాంచి నమస్కృతు లొనర్చి కడునంచితరో
మాంచము మించ విరించి ప్ర
పంచితగతిఁ జంచదర్థఫణితి నుతించెన్. 15

క. దేవా తావకపదయుగ
సేవాహేవాకలబ్ధచిదచిద్విజ్ఞా
నావాసవాసితాత్మలు
[1]భావాతిగమూర్తి నిన్ను భావింతు రొగిన్. 16

శా. నీమాయాపరిమోహితాత్మలు నిను న్నైక్యంబు భావింపఁగా
సామర్థ్యం బొకయింతయుం గనక దుస్సంసారనిర్మగ్నులై
కామక్రోధముఖారివర్గజితులై కష్టైకతానస్థితిన్
సీమాతీతవిషాదమేదురగతిం జింతింతు రో యీశ్వరా. 17

సీ. నేనె నీతత్త్వ మెఱుఁగంగలే ననంగ
నితర సురు లెంతవారు మత్సృష్టమూర్తు

1. భావముల కతీతుఁడైనవాఁడు.

లంర్త్రక్షోవినాశనవిశేషాంతరంగ
కరధృతరథాంగ సద్విహంగమతురంగ. 18

గీ. ఆద్యుఁ డవ్యయుఁ డచ్యుతుఁ డక్షరుండు
నప్రతీకాశుఁ డనఘుఁడు నప్రమేయుఁ
డఖిలమయుఁడు ననంతుఁ డనామయుండు
ననుచు నామ్నాయములు నిన్నునభినుతించు. 19

క. సర్గస్థితిలయహేతుని
సర్గగుణత్రయవికారసంజ్ఞాకారో
త్సర్గామలదివ్యజ్యో
తి ర్గురుమూర్తి వని నిన్నుఁ దెలుపు నిగమముల్. 20

క. కర్మజ్ఞానఫలాత్మక
ధర్మస్వర్గాపవర్గదాయక మగు నీ
నిర్మల నామస్మరణము
నర్మిలి మా కొసఁగి ప్రోవుమయ్య మహాత్మా. 21

గీ. దిక్కు లెందాఁక నీ వ్యాప్తిఁ దెలియ లేవు
కాల మెంతకు నీ తుదిఁ గాంచ లేదు
కాన[1]దిక్కాలనిర్విశేషానవద్య
హృద్య తేజోమయాత్ముఁడ వీవ దేవ. 22

1 దిక్కాలములను మించిన తేజస్సుగలవాఁడు.

గీ. పొందలేనికతంబున నెందునుండి
మనసుతోఁ గూడి వాక్కులు మరలుచుండు
నట్టి వస్తువు నీ వంచు నాశ్రయింతు
నమిత కారుణ్యరసభావయాదిదేవ. 23

గీ. మశకహృన్మధ్యవర్తివై మఱి యనంత
భువనముల బొజ్జ నొకపజ్జఁ బూనుట నణు
వణువుకంటె మహత్తు మహత్తుకంటె
ననుచుఁ [1]బ్రామిన్కుతుదలు ని న్నభినుతించు. 24

క. సామీప్యంబన నీమెయి
సామీచీన్యం బెలర్పసామీ! యస్తో
కామితపరిపాటిగ నా
కామితము లొసంగఁ గానఁగా నైతివిగా, 25

క. అని వినుతించిన వనజా
సనుఁగనుగొని యప్పయోధిశయనుఁడు తనయా
ననుఁ దలఁచిన పని యేమొకొ
వినిపింపు మనంగ హరికి విధి యిట్లనియెన్. 26

క. శ్రీవర! నీవరదయ నా
పై వఱలు టెఱుఁగ కెవఁడొ ప్రామిన్కు లొగిం

1. వేదములు.

గావరమునఁ గొని చనుటం
గాన రహిన్నిన్నుఁ దలఁపగా వలసె హరీ. 27

మ. అనఘుం డా ఘనపుండరీక నయనుం డప్పద్మజుం గాంచి మిం
చిన కారుణ్యమున న్మనస్థ మగు [1]గస్తిం బాపఁగా నోపు లా
లనవాక్యంబులఁ దేల్చి పల్కె నిఁక వైక్లబ్యంబు నీ కేల ప్రా
మినుకుల్ ద్రుచ్చిలినట్టి యచ్చెనఁటి బల్మిం బట్టి నేఁ దెచ్చెదన్. 28

క. అద్దిర యెంత ప్రమాదపు
సుద్ది రహస్యముగ నొక్క [2]సోకుఁడు వడిగా
ని ద్దురవస్థితిఁ దెచ్చెను
నిద్దుర నీ వొడలు మఱవ నిగమంబులకున్. 29

ఉ. ఉపదేశం బొనఁగూడకున్నఁ జదు వెందో కాని శోభింప దే
వ్యపదేశంబున నైన విస్మృతికిఁ బ్రాపౌఁ గాన వేయేల ని
ష్కపటప్రక్రియ నొజ్జపజ్జ దృఢశిక్షన్నేర్చి తాశిష్యునిం
గృపచే నేర్పి కృతార్థుఁ జేసినఁగదా పృథ్విం బ్రసిద్ధిం గనున్. 30

సీ. విద్య లోకాచారవిజ్ఞానమును గూర్చు
విద్య యెల్లెడ గారవింపఁ జేయు
విద్య యూతాత్మన్యసీవృద్ధబంధువై పేర్చు
విద్య రూపవిశేషహృద్యుఁ జేయు

1. కష్టము. 2. రాక్షసుఁడు.

విద్య లోకాలోక విఖ్యాతిని ఘటించు
విద్యయుక్తాయుక్త విదునిఁ జేయు
విద్య యానంద మావిర్భవింపఁగఁ జేయు
విద్య ప్రజావశ్యవిధ మొసఁగు.

తే. గీ. విద్య యెన్నని మేల్గు గావించుఁ గాన
విద్య నరులకు ముఖ్యసంపాద్య మైన
ధనము దానికి ముఖ్యసాధనము నాదు
మంత్ర మొక్కటియే సుమీ మాన్యచరిత. 31

కం. విద్యోపదేశ గురుఁ డన
విద్యామతిసుబోధకత్వపద్ధతి నైనా
పద్యుఁడు జాతివయోమహి
మాద్యున్నతివందనీయుఁడై యొసర వలెన్. 32

చం. వినయవిధేయవర్తనుఁ డవిస్మృతిశాలి యుపాంశుశీలుఁడుం
డనితరసక్తమానసుఁ డపార్థవిదూరుఁడు ధీతిపాటించిం
తనవరుఁడున్ సుఖగ్రహణధారణశక్తిఁడు సూక్ష్మబుద్ధి సు
స్వనుఁడు గురుప్రియుండు నగు వానినె శిష్యునిఁగాఁ గొనం దగున్

గీ. ఏను [1]స్వర్భానుభానుజ భానుభూమి
సూనులను సితభానుకృశానుబాణ
సానుమత్థానముల నుండఁగానరసితిఁ
గాన నిష్టార్థపునరాప్తిఁ గలుగు నీకు. 34

1. రాహువు.

కం. సోమకుఁ డనియెడు సోఁకుం
డామున నిన్నుఁ గికురించి సాంగముగ శ్రుతి
స్తోమంబును ద్రుచ్చిలి నీ
ర్వామిం జొఱి మేను పూని వసియించె నజా. 35

కం. కావునఁ బునరానయనం
బేవడువున నగు నటంచు నెన్నెద వేమో
యోవిధి విను విధివిహితం
బౌవిధిఁ దపమాచరించునపుడు లభించున్. 36

కం. ఆదిత్యపత్యముం గృత
వేదాపహృతి న్వధింతు విశ్రుతముగ నో
యాదిత్యపత్యభిష్టుత
వేదాఁపక దెల్పితిం దపింపకుము సుతా. 37

కం. తపనీయగర్భ! నిర్భర
తప మియ్యెడ నాచరింపుదానఁ దలంపుల్
విపులముగ నొదవు గానన్
విపులఁదపంబె సుమీ యభీష్టద మరయన్. 38

కం. తప మఘదుర్దమకర్దమ
తప మవిరళతమతమః ప్రతారణచండా
తప మనీ మహర్షులు పరం
తప మన్నించెదరు దానిఁ దరమె నుతింపన్. 39

సీ. దుస్తరంబు దురాపంబు దుర్గమంబు
దుష్కరంబును సాధ్యమౌఁ బుష్కలముగఁ
బుష్కరోద్భవతపముచే భువిఁ దపంబు
మాత్రమొకటియ దురతిక్రమంబు సుమ్మి 40

ఉ. ఇందిర నేనుఁ గూడి వసియింతుము తాపసమానసంబు లం
దిం దిరమంచు సక్కముగ నెంచుచుఁ దామరసంబులందు [1]నిం
దిందిరయుగ్మకం బన సిందితో మా శిఖతోడ వహ్ని వే
దిం దిరమైనరీతిగ నతిప్రమదంబు మదిం గదించుచున్. 41

క. విను మస్మత్ప్రియము దపం
బనఘ తపోధనులు మత్ప్రియాత్మకు లటు కా
వున ననుఁ దలంచుచును దప
మొనరింపుము సిద్ధి తేఁదియుఁడె వగుమనజా. 42

క. రంగగు జలనిధిలోకప్ర
క్కంగన గరుడాద్రి యద్రిగతిసోఖిలతా
లింగితమహోజసంగత
శృంగారోత్తుంగశృంగశృంగాటకమై. 43

సీ. అది మదిష్టపదంబు సౌఖ్యాస్పదంబు
పరమదివ్యతపః ఫలప్రదము దాని

---

1. తుమ్మెదలజంట.

కెలన బంధుర మన నొప్పు కొలను కొలను
మించు కొలను గొలంగ శాసించు మహిమ. 44

గీ. తత్తటాకతటాకల్పతరులఁ దరులఁ
దద్ధరిత్రీధరేంద్రంబుదరుల నరులఁ
జెందు నాకల్పకృతతపస్సిద్ధిఫలము
స్వల్పకాలాసకృన్మంత్రజల్పనమున. 45

శా. ఆ కాసారతటంబునం దయినఁ [1]దార్క్ష్యాహార్యమం దైన న
న్నేకాగ్రాత్మత నెవ్వఁ డేనియుఁ దపోవృత్తిం బ్రసేవించు వాఁ
డోకంజాతభవా! స్వవాంఛితఫలప్రోద్యన్మహాలాభల
క్ష్మీకల్యాణమహోత్సవంబు గను సుమ్మీ నెమ్మి వేగమ్మనన్

మ. మహిమోత్కృష్టతచే నొకా నొక మహామంత్రంబు రాజిల్లునో
ద్రుహిణా! నీ కుపదేశ మిప్పు డొనరింతున్ దాని నిష్ఠన్మహా
ర్మహరాన ర్తన మొప్పఁ జొప్పడుఁ దపోరూఢిన్ జపింప న్శుభా
వహమై భావహమై యభీప్సితలబ్రాప్తిన్ ఘటించుం జుమీ. 47

గీ. దాని ఋషియును ఛందంబు దైవతంబు
బీజశక్తికీలకముల విశద మగుచు
వెలయు నంగకరన్యాసములును గవచ
మాలలును దెల్పి మఱియు నమ్మాధవుండు. 48

---

1. గరుడాద్రి.

గీ. కంజసంజాత! షోడశాక్షరి యనంగఁ
దనరుఁ దన్మంత్రమున కధిదైవతంబు
జ్ఞాననిర్మలతరవిభానందమయము
సేవకాభీష్టదము హయగ్రీవమూర్తి. 49

క. కానఁ దపం బొనరింపం
గా నరుగుము గరుడగిరిశిఖం దగుసాలపో
కానకు నని సామాగమ
గానకుతూహలివచింపఁగా నజుఁ డెలమిన్. 50

చ. అరిగి సహోరుహప్రభవుఁడంతఁ గనుంగొనియెం బయోధికిన్
సరసను గూటకోటికులఝాటలసత్కిసలారుణప్రభా
నిరతవిజృంభణాత్త తపనీయమయ ప్రథిమామరాపగాం
తరచరదచ్ఛపక్షశకునచ్ఛదజాలముఁ దార్క్ష్యశైలమున్. 51

గీ. కాంచి [1]కాంచనగర్భుఁ డాగ్రావసీమ
సేమము దలిర్పఁ దపమందు నెఱపఁ దగి
నెలవు నెమకుచు నందంద నిలిచి నిలిచి
యరసె నా పాదశిఖరాంచలాద్భుతములు 52

గీ. ఆత్మసృష్టికి నది లోనిదయ్యు విధికి
వింత యొనరించె నొక్కొక్కవేళ నాదవు

1. బ్రహ్మ.

కవనలిపిశిల్పగానపాకములు గ ర్త
లెఱుఁగని తెఱంగుమెఱుఁగుల నెసఁగుఁ గాదె. 53

క. కబరీజితవాలములై
శబరీజాలములఁ వెంటఁ జమరీగణముల్
నిబరీసత నందు నవి
క్లబరీతిఁ జరించు జితుల గతు లట్లు కదే. 54

సీ. లీలాశయాన శార్దూలప్రదేశంబు
రత్నకంబళసంస్తరణతలంబు
దీర్ఘాహిఫణమణీదీప్తప్రదేశంబు
కర్పూరదీపికాంగణతలంబు
వనవారణకరాగ్రవమథుప్రదేశంబు
ధారాంబుయంత్ర శీతలతలంబు
హరికర్ణకోద్యుక్తశరభప్రదేశంబు
చంచదష్టాంఘ్రిమ్రుంచకతలంబు
తే. గీ. కపికరాఘాతచలసరఘాప్రదేశ
మతివిచిత్రవితానసంవృతతలంబు
గాఁగఁదోఁచుట నగ్గరుడాగసీమ
కమలసంభవునకు భీమకాంతమయ్యె. 55

క. సింగము లచ్చన లాడఁగ
డంగిన చెంచెతల కచ్చటం గాయలఁ గూ

ర్చం గరిశిరములము త్తైము
లింగితము లెఱింగి కొలుచు గృహసేవకులై. 56

సీ. సెలయేటియిసుకతిన్నెల గూఢమణికేళి
కల నిలింపాంగనల్గలసి యాడ
దీర్ఘికాబ్జముల నధిత్యకహంసమం
డలములు జతకూడి వెలయఁ జేయ
వృక్షశాఖల డాసి ఋక్షాళిదేజస్తి
మిరమేళి నాశ్చర్యగరిమఁ జూపఁ
గటక కూటములందుఁ గదిసి గంధర్వసం
ఘాతంబు సంగీత కలనఁ బెరయ

తే. గీ. నాకభూలోకములకు సంతతముగాఁగ
రాకపోకలు నెరపఁ బరస్పరంబు
దివిజమనుజులు కోర్కిసంధించుకొనిన
దండిమిన్నిశ్రేణి యనఁగ నకొండ దనరు. 57

సీ. ఘనసారకదళికా కాండ మొకచోట
మఱియొకచోట [1]జాంబవచయంబు
సముదగ్ర[2]లాంగలీ షండ మొకచోట
వేఱొకచోట జంబీరతరులు

---

1. నేరేడు చెట్లు. 2. నారికేళములు.

ఫలనమ్రశాఖామ్రవణము లొక్కచోట
నొండొకచో దాడిమోత్కరంబు
ఫలపూరకుజపూరవాట మొకొక్కచోట
నీక నొకచోట కంటకఫలద్రుమ

తే. గీ. లమరసుమరసకుల్యాతటాగ్రసీమ
పూగపూగానువేల్లిత నాగవల్లి
గణము లొక్కొక్కచోట నొకానొకయెడ
నందు మందారకుందకుంజాళిఁ గనుచు. 58

వ. మఱియు నగ్గిరివరంబు బుధుతరసురుచిరసురవరశరాసనానుకారిభూరి కీరశారికామయూరకాంతిసంతానంబుల నత్యంతకాంతలంబులై, సంతతదంతురంబు లగు సంతమసంబుల నితాంతంబు నసూర్యంపశ్యోదరంబు లగుటం దరంబు గదురఁ గృతమాలనక్తమాలతమాలసాలరసాలాదిసాలజాలంబు లగువనషండంబులను ఘనమండలంబులకు శంపాలతలసంపదలసొంపు సంపాదించుచు నుద్ద్యోతమానంబు లగు జ్యోతిరింగణజ్యోతిర్గణంబుల విస్ఫురణంబులు దుఱంగలింప నిరంతరాసారధారాధారంబులగు మరందరసపూరంబు లీరంబుల చేరువులం గాలువలై ప్రావృషేణ్య సమయసముజ్జృంభణంబు దలఁపించు తావులుం, దావులకుం దావలంబు లగుచుఁ గుస్తరించి యందందఁ బ్రస్తరించికస్తూరికామృగస్తో

మంబులు [1]దీమంబులం దగిలి దిగులువడి చూచుచూపులకుం
జాలివడి విడిపింపం జాలి వడిఁ బరతెంచి మెడలించు సిద్ధముని
శుద్ధాంతసంఘాతంబులును, ఘాతంబులఁ గొఱగు సెలయేటి
తీరంబులఁ దోరంబు లగు కరీరాంకూరంబుల మోరలం దెమలించి
నమలఁ గమకించి కించిదాకుంచితపూర్వాంగంబు లగు గోలంబులఁ
గోలలం గేలిమెయిం దోలి తూలించు గోలల నాలోకించు చెంచు
నాయకుల దేహచ్ఛాయలకు దాయాదంబులై దండల దండిగ
మొండుగఁ దిసుగునన వేదండంబులతండంబు గండమండలంబుల నుండి
పింపు గట్టి యెగయు గండు తేఁటులకూఁతువులతోడికూటమిం
బాటించు లోవత్రోవల క్రేవలఁ గేవలంబు సావలంబంబులగు లతా
వితానంబులు వనదేవతాళాలికాపాలికాకేలికాందోలికల పోలికలఁ
గ్రాలి కనుపట్టు విడిమట్టుల మట్టు మీఱియుట్టలంబులగు
చిట్టకంబుల దట్టంబుగ రొట్ట బలిసిన తులసిచెట్టులు కట్టువలై
చుట్టువలగొని చెలంగ దిట్టంపు ఆకట్టులం బడి జర్జలంబులగు
బిందుబృందంబులై యెగసి ముత్తెంబులమొత్తంబులపగిది నాగి
దిదృక్షుపీతాసేచనంబులై వృక్షాసేచనంబు సేయు నసమకుసుమ
సముదయకుశవిసరసమిత్సమిద్ధంబులును బ్రవృద్ధంబులునై ప్రచ్ఛా
యతరుచ్ఛటాచ్ఛాదనశీతలచత్వరభూతలంబులై సవిధంబుల
వివిధంబు లగు మల్లికావల్లికామతల్లికల నల్లికొన నుల్లసిల్లుచు

1. వేటకానిచే, పక్షులను మృగములను పట్టుకొనుటకు పెంపఁబడిన పక్షి లేక మృగము.

న్నల్లంబులకు నుల్లాసంబు పల్లవింప నింపు నింపు మంజులకుంజ
పుంజంబుల రంజిల్లుచుం బరివేష్టితకుటజంబు లగు నుటజంబులం
బొలిచి పావనంబు లగుతపోవనంబులఁ బరిస్ఫురించుచుండు. 59

శా. అందందం బరికించి యంతటఁ బవిక్తావాసయోగ్యాశ్రమా
ళిందంబుం దరవిందనందనుఁడు హాళిన్నిర్మలాస్పందమై
డెందం బొప్పఁ దపంబొనర్చుకొనఁ బాటించుం గదా యంచు నా
నందం బొందుచు రూఢనిశ్చయమతిం దత్ప్రాంత సీమంబునన్.

చం. తనజనయత్రియిమ్మ దన తమ్మునియైదవమైనయమ్మలుం
దన నగువాయనమ్మలు సతమ్ము హితమ్ముగ వర్ధితమ్ములై
తనరఁగ నాత్మబంధురచితప్రియమై ఖరిఁ బేర్చుబంధురం
బనుతాలంపు స్వీకరించి గనె సద్వపరిశ్రమ మూఱఁ జేరువన్. 61

శా. సారం గార్భకము ల్విహారమతినుత్సంగంబులం జేరి యిం
పారం గ్రుమ్మరఁ బుండరీకనిచయుం బచ్చాంతరంగాప్తిని
ర్వైరప్రక్రియ నొప్ప సిద్ధమునిసేవ్యం బైనపుణ్యాశ్రమా
గారంబో యన సౌమ్యమై తనరు నక్కాసార మత్యంతముల్. 62

సీ. బంధురకాసార బంధురోదకములం
దు నిరూఢనియతి మజ్జన మొనర్చి
సర్వతోముఖముల సర్వతోముఖముల
నాచమనంబుల నాచరించి

విహితకృత్యములభావి హితకృత్యాసక్తిఁ
గావించికొని లేచి కదలి వచ్చి
యతవివిక్తంబైన యలవివిక్తప్రదే
శము సొచ్చి యచ్చట శమదమంబు
తే. గీ. లమర సమధికనిష్ఠమై నధివసించి
భగవదుపదిష్టపద్ధతిఁ దగ జపింప
గాఁ గడంగెను సైంధవ కంధరాధి
దైవతిక మైన దివ్యమంత్రము నజుఁడు. 63

క. అతనికి లోకపతి జపమునఁ
జతుర్గుణంబుగ ఫలంబు సమకుఱె సత్త్వ
స్థితి నక్కఁ బెక్కు ముఖంబుల
జతనం బపు గాదె యర్థ సంసిద్ధి యిలన్ 64

గీ. అతఁ డెప్పుడు కమలజ ధ్యాతుఁ డగుట
ముదము గదుర మహాతపం బనవసించి
సారసత్వంబు బూనుట చనునుగాని
స్వాత్మరాజసవృత్తిఁ బోనాడుటరిది. 65

గ్రీష్మర్తు వర్ణనము.

క. అట్టియెడ వెట్టకాలము
బెట్టిదముగఁ దోఁచె మన్ను బిట్టగసి చదల్

ముట్టఁగ వడి సుడిగాడ్పులు
నెట్టన నెట్టుకొని వీవ నిఖిలావనిపై. 66

క. పాటలకుసుమపరీమళ
పాటచ్చరవృత్తి బయలుపడకుండఁ బవల్
మాటుగ నిశాంతముల నొక
పాటిగఁ జరియించు నపుడు పవమానంబుల్. 67

గీ. ఇనునిసత్కృపదినలక్ష్మి హెచ్చుటరసి
నిశలునానాఁటఁ భృశకృశదశలఁ గాంచె
నొరులసిరులకుఁ జూపోపకున్నఁ దనదు
పెంపుదఱుఁగుటగా కన్యవృద్ధి సేయునె. 68

గీ. ఇచ్చ [1]ఘను లుండి రని [2]యప్పు లిచ్చవడసి
పొంగి పొరలిన [3]సరసుల పొలపు దఱిగె
మున్ను గల కీర్తిసారముల్ పోనవప్పు
[2]డప్పులను జొప్పడినయొప్పు ముప్పు గాదె. 69

ఉ. గాలికిఁ గాలు నిల్పుకొనఁగాఁ దగు నూఁటపంపు వాభుజం
గాలికి నక్తభోజనమహావ్రతపర్వదినంబు తాళవృం
తాళికి వన్నెవాసియు బయల్పడు యోగదశాగమంబునై
తాలిమి దూల నాఁ డొకవితాన జనం బెడపెట్టె దినంబులన్. 70

1. గొప్పవారు; మేఘములు; 2. ఋణము; నీళ్లు. 3. సరస్సులు; సగసత్వముగలవారు.

సీ. పూటకొక్కొక్కనూఁతినీటి డప్పి యడంచు
కొనెదవ్వుచని తెచ్చికొని జనంబు
వెలఁబెంచి పానీయవిక్రేత లింటిబా
వుల క్షారనీరముల్ గలిపి దెచ్చి
రనుదినంబు మహాంగులను దెచ్చియిచ్చుచాకి
నాలుగైదా జేసునాళ్ల కొనఁగఁ
గుంకులాడఁ గొలంకులింకఁ బోవుట శ్రోత్రి
యులకు వేళలఁ దాన మొదవకుండెఁ

తే. గీ. కరటచటకాదికంబైన గ్రామ్యపక్షి
జాల మిలు సొచ్చి బెదరక జనులసమ
కుంభసంభృతజలములఁ గ్రోలఁ జొచ్చె
బుడమి నొదవిన [1]నీటియెద్దడికి నప్పుడు. 71

సీ. తొలుత వ్రాల్చినప్రక్కనులివచ్చెఁదనమెక్క
నొండొకప్రక్కకునొత్తిగిలుచు
వ్యజన సమాకర్షకజనంబు సెయివ్రాల్చు
కొనినంత హుంకృతిఁగినుక వడుచు
వారియంత్రపుసూక్ష్మధార లిట్టటుగాలిఁ
దెరలిన నఱచూడ్కిఁ దెఱచి కనుచు

1. నీరులేని కష్టము.

నిదురఁ దోఁగె నటంచు పదము లొత్తుభుజిష్యు
లారకుండిన సంఘుమ్రోఁగుఁ గొనుచు

తే. గీ. వలపుఁ బన్నీట చిలికినచలువవలువ
సెజ్జ లామజ్జకప్రతిసీర లెసఁగు
నిడుదగుమ్మాలచుట్టు పందిళ్ల యిండ్లఁ
బవలు పొరలాడు సామంతనివహమపుడు. 72

ఉ. గొజ్జఁగినీటి చిన్ని చినుకుల్వలిపంబులు గంధసారమున్
మజ్జిగతేట మల్లెకుసుమంబులు వెన్నెలబట్టబైటిపూ
సెజ్జలు వీణపాటలును శీరపుఁబీవనలున్ ఘటించు భూ
భృజ్జనకోటికెన్నిదురనించుక వేసవి రేల వేసవన్. 73

సీ. ప్రహిమాహిమ కుట్టిమాభ్యర్ణగాంభఃపూర్ణ
కలశాంబువులు గతిక్లమముఁ బాప
నవనారికేళపర్ణకలింజకస్థితుల్
మార్గాతపోత్థశ్రమంబు నుడుప
జంబీరరసపూరసమ్మిశ్రమగుతక్ర
సారంబు దృషను జల్లారఁ జేయ
నాటుతకాయమానాంతరస్థితతాళ
వృంతముల్ ఘర్మాంబువితతి నడఁప

తే. గీ. నిదురగదురంగ నపుడధ్వనీనజనము
విడియు నొక్కొక్క పుణ్యాత్ముఁ డిడినయట్టి

ప్రపనపారసుఖాప్తిమై బనుల మఱచి
పట్టపవలింటి వడసోఁకుదట్టకుండ.

సీ. వాతూలతూలతల్పముపొల్పు సవరించి
శౌరిఁ జొక్కించు దాసేరకుంభ
ఘనఘటావళినీటఁ గర్షకుల్ దనియఁగఁ
గలమాంకురము వెంచు పొలము గాఁపు
హరిపదంబునఁ గాఁపు బిసగుకల్యాలదాయ
వంతుమార్చెడు దళవాయి పెద్ద
కడలియింటికి ధునీకన్యలఁ గై సేసి
తొలిసారి యంపించుఁ గులగురుండు

తే. గీ. దోఁచె గ్రీష్మావసానముత్తుంగసౌధ
జాలబహిరంగణాప్రదోషప్రభాత
విచరదూష్మార్తదంపతీవిస్మృతాతి
దృఢపరీరంభపునరుపదేష్ట యగుచు. 75

గీ. పైటి తలిమంబులనులోన పైట లోని
తలిమముల నై చికొనుచు రాత్రుల జనంబు
పొక్కుఁ జనుకులచే నప్పుడొక్కయింత
యైన నిదురింప నెడలేకయలఁతఁ జెందె.

క. ఘనులు కరకాంబువుల భూ
జనులం దనియించు సిరి లసచ్చిత్రరుచిం

దనరెడు దవశిఖల నెఱిం
గనుఁగొన గ్రీష్మంబు వర్షకాలముఁ బోలెన్. 77

గీ. కదసి [1]కలకంఠములకు మూకవ్రతంబు
నెఱప నుపదేశ మొనరించి నీలకంఠ
తతికి సోత్కంఠముగ ద[2]దుద్యాపనంబుఁ
గఱప గ్రీష్మర్తు వాచార్యకంబొనర్చె. 78

క. పంచజనపంచవక్త్రుఁ బ్ర
పంచగురు న్మదిహయాస్యు భావించి సదా
పంచాగ్నిమధ్యమున న
[3]ప్పంచాస్త్రజ్యేష్ఠుఁ ఘనతపం బొనరించెన్. 79

వర్షర్తువర్ణనము.

క. వర్షర్తు వొదవె సంతతఁ
గర్షకహర్షకరవర్షకలితపయోదో
త్కర్షాభిశంసితాపా
కర్షి ఝరీస్రవణసన్నికర్షం బగుచున్. 80

సీ. మండూకములు చర్మమాత్రశేషత వీడి
చెలఁగి మెలంగ సంజీవకరణి
బర్హిణంబులు వరస్వరభాస్వరముగ ఘో
షింప సారస్వతసిద్ధరసము

1. కోయిలలకు. 2. వ్రతసమాప్తి. 3. బ్రహ్మ.

బిసకంఠికలు చాలు వెసఁ దాల్చి యొసఁగ స
త్త్వ పయోఘసంగమోత్తాఫలంబు
చాతకంబులు బహాసను బాసివాసి భా
సిలఁ బ్రసారంభమంగళముహూర్త

తే. గీ. మగుచుఁ గొంగఁపొందె పఫుఃలోక్కై కతాప
హరణకరణాభ్రనిత్యసంచరణసాంద్ర
తరుణతరుణాభ్రవిభ్రమస్ఫురణకరణ
మైన [1] ప్రావృడనేహస్సమాగమంబు. 81

గీ. స్వాతిమౌక్తికములఁ గాంచి స్వాతిశయముఁ
బూనె నని కీర్తి జగమూర్తిముగఁ దలిర్పఁ
బద్మరాగంబులను గాంచిపరఁగె ననఁగ
నింద్రగోపంబు లెల్లెడ నెసఁగె నవ్పుడు. 82

క. అకలంకద్యుతికలహం
సకులము స్వకుల మగు మానసమునకుఁ జనుపూ
నిక పోలుపుఁ దెలుపు ప్రస్థా
నిక శుభదానకములై స్తనితములు మొరసెన్. 83

ఉ. గర్జితనిస్స్వనం బవుడు కర్ణకఠోరముగా ముహుర్ముహుః
స్ఫూర్జితమైన వీనుఁగవఁ జొన్పిన యంగుళులు లొప్పఁ బ్రాజ్ఞులున్

1. వర్షకాలము.

స్ఫూర్జఘువిభ్రమభ్రమను జొక్కి రి నివ్వెఱపాటు దోఁపఁగా
[1]నర్జునముఖ్యనామదళకౌసకృదుచ్చరదాత్మజిహ్వులై. 84

క. చిట చిట మని సొటసొట మని
పొట పొట మని ఝల్లు మనియు భోరని ధారా
స్ఫుటనియతి నపుడు జలధర
పటలము పటునియతిఁ గుంభవర్షము గురిసెన్.

క. పెళ పెళ నుఱుములు నుఱుమఁగఁ
దళ తళ మెఱుపులును మెఱయ దళముగ జలదం
బులు గ్రమ్మి కాఱుకొని వి
చ్చలవిడి వర్షింపఁ దొడఁగె జడిగొని వడిగాన్.

శా. సారంగావళి మేఘలోలుపమనస్కం బౌట వెన్వెంట నే
తేరం బుష్కరశీకరంబులు ధరిత్రిం జింద మందంబుగా
నీరంధ్రస్థితిఁ ద్రిమ్మరం దొడఁగె సుస్నిగ్ధాంజనశ్యామలా
కారంబు ల్దనరంగ రేణుతతినాఁ గాదంబినీ బృందముల్. 87

సీ. కలమాంకురారోపకరశాలిపాలికా
స్త్రీపాళికి సరస్వతీప్రసన్న
మాత్మక్షితికృషిక్రియార్థవృద్ధనియుక్త
హాలికబాలుర కనధ్యయనపర్వ

1. అర్జునః, ఫల్గునః అని అర్జునుని పదిపేళ్లను పలుకువారు.

మన్యసంపసథప్రవాహప్రయోజన
        ప్రవణ ప్రజల కెల్ల గ్రహణకాల
యత్నసందర్శనానంతరాభ్యవహార
        శీలుర కేకాదశీవ్రతంబు.

తే. గీ. నిజనివాసగృహాన్యమందిరయిమాను
    ఖగసమూహంబులకు నెల్లఁ జిగురుఁగంటె
    నిఖిల పశుయూథములకెల్ల నిగళబంధ
    మెప తెగని వాన జడినప్పు డేఁగె మునుపు.

చ. వెడ వెడఁ బ్రొద్దు సింకు తతి పిటికి విటు ల్లునువీటి కాదు తె
    క్కుపు తమిఁ గూర్చుచున్న గరి కొల్వగునంతకుఁ [1]బోనగ స్త్రీయుల్
    దడయుటచే హజారమునఁ దాళి చెలుల్ సను దేర సజ్జసీ
    గొడుగులువట్టి చెట్టఁగొని గొబ్బునఁ దోడ్కొని పోదు రిండ్లకున్.

సీ. వివిధప్రజలు గూడి శివసహస్రఘటాభి
        షేకప్రయత్నముల్ సేయకుండ
    బాహాటశయ్యచే వాచకు ల్నియతి మిం
        చ విరాటపర్వంబుఁ జదువకుండ
    మాపుహవిష్యాన్న మాత్రభుక్తిని ద్విజుల్
        వారుణజపదీక్షఁ బట్టకుండ

---

1. వంటకత్తెలు.

మృద్వీకారాకారు బుష్యశృంగునిఁ బూని
విప్రు లుచ్చైస్స్తుతిఁ బిలువకుండ

తే. గీ. గొంతిజాతరఁ బామరుల్ గోరకుండ
సంజప్రొద్దులఁ బోసిళ్లు చల్లకుండ
సూర్యచంద్రులపరిధులఁ జూడకుండ
ధరణినాసారవర్షంబు గురిసె నపుడు. 90

సీ. ముసుగిడ్డ కుఱుమాపు ముదుకదుప్పటి చెమ్మ
గిలకుండ నలఁతికోవెలలు చొచ్చి
హత్తించి తొడిగిన క్రొత్తచెప్పులజోళ్లు
దడియకుండఁగ వీథి బసులఁ జేరి
గుత్తంబుగాఁ జుట్టి కొనిన చుట్టల నిప్పు
లాఱకుండఁగఁ బంచటరుఁగు లెక్కి
పొన్నుఁ గఱ్ఱల యూఁతఁ గన్నుఁ గానక జాఱి
పడకుండ రచ్చసావడుల నిఱికి

తే. గీ. చేల పనులందుఁ జొప్పడు చెలిమి సంజఁ
గాఁపుఁ గొమరులు పడుపు సుంకములఁ గొనిన
శాలిపాలికల కుటీరపాళిఁ జేరి
రెట్టకేలకు నజ్జడి నేకతముగ. 91

సీ. కేళీగృహాళింద పాళీసముజ్జ్వల
దీపద్యుతుల తెల్పు దెల్పుచున్న
దృఢతరాలింగన స్పృష్టముక్తాహార
ముల చల్లఁదనములు వలుకుచున్న
శశ్వత్పరస్పరాస్యగృహీతతాంబూల
రుచులవైకృతులు వాక్రుచ్చుచున్న
[1]వాతాయనాంత రాయాతవాతానీత
నూత్నాబ్జగంధముల్ నుడువుచున్నఁ

తే. గీ. బ్రొద్దువోడచె నేమో యను సుద్ది విడిచి
ఘనఘనంబులు గ్రమ్ము చీఁకట్లకతనఁ
దమ తమకములవలన నూతనపు దంప
తులు విడువకుండి రజ్జడిఁ దలిమములను. 92

క. ఆతటిఁ బ్రాతఃకాలం
బై తగు సంగవముఁ జూడ నటు సాయాహ్నం
బై తగు నపరాహ్ణము ఖ
ద్యోతుఁడు ఖద్యోతరీతి నొందిన కతనన్. 93

చ. ఘనుఁ డని పేరుఁ గైకొనియెఁ గాని సదా చపలాంతరంగుఁడై
పనిగొని యూరకే విమల పక్షచరద్విజపీడఁ జేయఁ దా

1. కిటికీ.

ర్గ్యాని చెలఁ రేగి యవ్విషధరుండు వెసం గఁగువిచ్చె నప్డు స
జ్జనవితధాపకాపలకు శాశ్వతమా తమజీవనస్థితుల్. 94

క. పద్మాసనుఁడై జప మ
ప్పద్మాసఖు నశ్వముఖుని భావించి మహా
పద్మావృత్తి నొనర్చెను
బద్మాసనుఁ డపుడు గిర్యుపరిభాగమునన్. 95

హేమంతఋతు వర్ణనము.

మ. అపు డేతెంచె హిమర్తువాసర మనంతానంతభాగాంతరా
త్మపరిస్ఫూర్తికశీతభూతపరిభూతత్యాసకృద్వేపథు
గ్లపిత ప్రాణ్యభయప్రదాగ్నిరవితూలస్థూల [1]కూర్పాసక
[2]ద్విపటీచక్రకటీపటు స్తనతటీ వీటీవటచ్ఛాయమై. 96

క. మృగమదవీటీభుగభుగ
లగుటుం బాగలున్ [3]హసంతి కాగ్నులసెగలుం
దొగరుం దుప్పటు లప్పటి
కొగి ముగియించెను హిమోద్య మోద్ధతి ప్రజకున్. 97

సీ. వైకుంఠమందిర ద్వారికవాటపుటంబు
లంచితంబుగ విప్పఁ గుంచెకోల

1. కప్పసము. 2. దుప్పటి. 3. కుంపటి.

యంజనాగర్భ సౌఖ్యప్రసూతి ఘటింప
నందిప్రత్యావర్త నక్రమంబు
బలిరసాతలజగత్ ప్రస్థానసన్నాహ
సాఫల్యమొనరింప సన్మహార్త
మంభోజినీబాంధ వాశ్రయాశులవెట్ట
సమగతిఁ జల్లార్పఁ జలువమందు

తే. గీ. వాహినీనదవాప్యవగాహనక్రి
యాదితత్పరజనులతీరావతరణ
విధికిఁ జోరకుండఁగా వెఱపింప ఘోర
మకర మెల్లడమించె హేమంతఋతువు.

98

సీ. కుచనిపీడనపీడ కచలవృత్తి వహించు
గాని తియ్యనిమోవియానఁ బెదటు
దృఢపరీరంభవృత్తికి లతాకృతిఁ దాల్చుఁ
గాని నీ వీవిమోక్షమున పొదుఁగు
గండనఖాంక రేఖకుఁ బ్రసన్నతనూనుఁ
గాని గంధాలేపకలన పలుకు
హాలామదగ్లాని కామోదము వహించుఁ
గాని పన్నీటిసేకమున కసలు

తే. గీ. స్త్రైణ మప్పుగు మిక్కిలి [illegible]ణాతనము
గలిగియుండియు నాథులఁ గవయు[illegible]

విజహాదజహాత్త్రిపావేశవిలసముల
వెలయు మధ్యాత్వసమయకేళులను బోలె. 99

సీ. పట్టుఁ బుట్టముఁ జుట్టినట్టి బోడిశిరంబు
పై నొప్పు నక్షయపాత్రి నొకటి
యురకక్షములలోని తిరునామముల పుస్త
కమునను దాళవృంతమున రెండు
క్షుద్రకుటీప్రాంత శునకభీతినిఁ గుడి
కేలఁ దాల్చిన తిరుకోల నొకటి
డాచేతి [1]దారుఖండపుఁ దాళయుగి రెండు
స్వప్రతీకంబులఁ బదియు రెండు

తే. గీ. రమణ నష్టాదశోర్ధ్వపుండ్రములు దమకు
నమర నత్యర్థవైష్ణవత్వము ఘటిల్ల
బికిర మెత్తంగ సాతాని పిండు దిఱుగుఁ
దగ ధనుర్మాసవాసరాంతముల నపుడు . 100

సీ. నవశాలిసస్యకృంతనవిధానైకసం
భ్రమముహుర్భ్రమదంఘ్రి భవకులంబు
వార్షికవ్రీహిసంపాదనాజస్రస
త్వరచరద్గ్రామసేవకజనంబుఁ

1. రెండు కొయ్య తాళములు.

శార్ఙ్గివగ్రాహ్యాపహ్వగగ్రహణజాగ్ర
దుద్యోగిపురుషభటోత్కరంబుఁ
బ్రతిగేహపర్యట ద్వాద్యనాదసనాథ
కోణంగిముఖ్యభిక్షువ్రజంబుఁ
తే. గీ. దనర నవ్వేళ నా ప్రభాతప్రదోష
మా ప్రదోషప్రభాతంబు నటుల యిటుల
తిరుగ నయ్యాయిసందడి తెఱపి లేమిఁ
జేల నూళ్లకు నొకవింత చెలువు దోఁచె. 101

క. ఆ సారసవాహుం డపు
డాసారసదృక్ప్రదద్వయసదాధ్యానుం
డై సారతప మొనర్చె హి
మాసారములోఁ గళద్వయస మగు నీటన్. 102

క. రాజీవనయనుఁ డాశ్రిత
రాజీవనచైత్రుఁ డెపుడు ప్రాఁబలుకులకై
రాజీవనవాక్కృతిత్రో
రా జీవనరాశిలోని రక్కసుఁ డెలమిన్. 103

మ. తిమిరూపంబున నేపుతోఁ గడఁగి వార్ధిం బ్రసమ్మరం బ్రగమ్మజం
గమలాక్షుండు తిమింగిలాకృతిని రక్షశ్శిక్షణారంభసం
భ్రముఁడై పొంచి పరిభ్రమించి యరిఁ జేపన్నించి మేస్సించి యా
గమముల్ వేగమె యాక్రమించి విధికిం గాంక్షించి యుంచద్గతిన్.

సీ. నిద్దంపుటద్దంపు నిగనిగద్యుతులతో
నెగడుమైచాయ వెన్నెలలు గాయఁ
జిందంపుఁ జందంబు చెందుమోరఁ దొరంగు
నురువు జ్ఞానామృత స్ఫురణఁ దెలుపఁ
బలుసొంపు నులివింపుఁ దొలుకు హేషాధ్వనుల్
నెఱిగుల్కఁ దొలిబల్కు టొఱపు నెఱవ
నిరు ప్రక్కలను జక్క నెసఁగు చూపులకోపు
శ్రితపక్షపాత సంగతి వచింపఁ

తే. గీ. [1]బంచశాఖచతుష్టయిఁ బాంచజన్య
మును సుదర్శనమును బొత్తము నుపదేశ
ముద్రయు నెసంగఁ గనుఁగొ సముద్రుఁడైన
హరి హయగ్రీవమూర్తిఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె. 105

క. అప్పగిదిం బొడసూపిన
యప్పరమపదేశుఁ గని యహో యీతఁడు మా
యప్ప యగు శౌరి సుకానని
యప్పరమేష్ఠియు సమగ్ర మగు హర్షమునన్. 106

క. ముమ్మాఱులు వలగొని మది
ముమ్మరమగు భక్తి సాఁగి మ్రొక్కుచు నటులే

1. (అయిదు వేళ్లుగల) నాలుగు చేతులయందును.

క్కమ్మఱి మ్రొక్కుచుఁ బులకలు
గమ్మరహి న్నటలతటల గత్తరపుట్టన్.

—: కందగీతిగర్భచంపకమాల. :—

ఘనఘనవిగ్రహా! వరద! కాంచన చేల! కృపా విశాల! స
జ్జనవినుతా! హరీ! జలధిశాయి! పరాత్పర! చక్రహస్త! పా
వన! వనజేక్షణా! భువనపాలన ఖేలన! పుణ్యశీల! లా
లన నిరతాశయా! ప్రవిమల ద్యుతికౌస్తుభ రత్నభూషణా!

—‖ గర్భకందము. ‖—

ఘనవిగ్రహా! వరద! కాం
చనచేల! కృపావిశాల! సజ్జనవినుతా!
వనజేక్షణా! భువనపా
లనఖేలన పుణ్యశీల! లాలననిరతా! 119

—‖ గర్భగీతము. ‖—

వరద! కాంచనచేల! కృపావిశాల!
జలధిశాయి! పరాత్పర! చక్రహస్త
భువనపాలనఖేలనపుణ్యశీల!
ప్రవిమలద్యుతికౌస్తుభరత్నభూష! 110

క. భక్తుల మత్ప్రముఖసుధా
భక్తుల [2]శుక్తతులఁ బాపి పనిగొని కరుణా
యుక్తము లగు చూపుల సుఖ
యుక్తము లగునట్లు సేయుదో హయవదనా! 111

శా. జ్ఞానానంద మయా! స్ఫుటస్ఫటికభాస్వద్విగ్రహా! సర్వవి
ద్యానిత్యప్రతిభావిశేష ఘటనాధారా! బుధారాధితా
భానుప్రాకటతేజ! పుస్తకపుటీ వ్యాఖ్యాన ముద్రాబ్జచ
క్రానూనాయతశస్తహస్త! హయకంఠా! శ్రీవికుంఠాలయా!

మ. అని యెన్నేని విధంబుల న్వినుతిసేయంగాఁ దురంగాననుం
డనియెం బంకజసూతిఁ గాంచి వినుమయ్యా! నీదు వేదంబులం
గొని సోమనామకుండను సనఁ దత్కుక్షిన్ విభేదించి ప్రా
మినుకుల్ దెచ్చితి నీ కొసంగ నివె పేర్మిం గూర్మి వాటిల్లఁగన్.

క. ఉపదేశ మొక్కండని చదు
వుపయోగముఁ జెంద దనుచు నొమ్మని యా వే
లుపుఁ బెద్దకు హయవదనుం
డపు డుపదేశించె శ్రుతులు సాంగంబులుగాన్. 114

చ. మఱియు మదీయమూర్తి మది మాటికి మాటికి మాఁటి మంత్ర మే
మఱక జపించు మానిసి సమగ్రకలావిభవాభిరాముఁ డై

1. శ్లోక సంఖ్యతులు.

కోఱంత యొకింత లేక పలుకంబడికిం గడితంపుటిక్కయై
నెఱతన మేర్పడం జెలఁగు నేర్పులయందుఁ బ్రధానగణ్యుఁడై.

క. నా [1]మనుజపగరిమంబున
నామనుజపగరిమ సిరి మహామహిమంబున్
భూమహితప్రఖ్యాతియు
భూమహితప్రసితసుతసమూహము నొదవున్. 116

ఉ. కావున నీవు నమ్మికఁ దగం ద్రిజగన్నుతి మైన సిద్ధి నన్
భావన చేయుచున్ మనుజపం బొనరింపుము దానఁ జేసి నా
నావిధభూతజాతభువనంబుల నంబుజగర్భ కౌశలం
బావహిలంగ నశ్రముఁడవై సృజియించెదు సొంపు పెంపునన్.

క. మహి నితర క్షేత్రంబుల
బహుకాలజపంబుఁ వలనఁ బడయం దగు నా
త్మహితార్థసిద్ధి యిచ్చట
ముహూర్తజపమాత్రమున నమోఘముగ నగున్.

క. ఉపమాకాస్యక్షేత్ర
స్యపృథివ్యా మనుచు విబుధు లనుకొనుటఁ జుమీ
యుపమాకాభిధ నీది
వ్యపదంబు ప్రసిద్ధిఁ గాంచె నంభోజభవా. 119

1. మంత్రము జపించుట.

గీ. క్షోణిపై ఫాల్గునంబున శుక్లపక్ష
మందు నేకాదశిని మదీయావతార
మగుట నాఁ డిందు వేదపారాయణంబు
సేయఁ జేయింప విన ఘనశ్రేయ మొదవు

గీ. సింధుతీరగ మైనయీ క్షేత్రసీమ
బంధురాహ్వాయ మగు సరోవరము నందు
నాఁడు మజ్జన మాడు నెవ్వాఁడు వాఁడు
సంతరించినకర్మసస్యములు వాఁడు.

క. ఈయశ్వగ్రీవాకృతి
నాయవతారములయందు నయుల కుపాస్యం
బై యఖిలశ్రీవిద్యా
దాయకమై యఖిలసుఖనిదానంబు నగున్. 122

క. అని యుపదేశపురస్కృతి
గను వేదము లొసఁగి [1]తురగకంఠుఁ డరుగన్
వనజజుఁ డానంద మెదం
దనరం దనరమ్య మగు పదంబున కరిగెన్. 123

—:★: ఆశ్వాసాంతము. :★:—

క. శ్రీరాఘవ! నతజన దు
ర్వారాఘవనప్రతానపావక! మునిరా

1. హయగ్రీవుఁడు.

ద్రా రాఘువనధరిసమీా
రా! రాఘువ సటడమోటు రయవిశిఖౌఘూ! 124

మ. మునిరాజక్రతురక్షణా! స్ఫటసితాంభోజాతపత్రేక్షణా!
వినతాభీష్టకృతిక్షణా! పరమధీవిజ్ఞాన [1]సంధుక్షణా!
ఘనసంగ్రామవిచక్షణా! సురముహూర్తికకల్యాణకృ ల్లక్షణా!
వినుతశ్రీకృతలక్షణా! ఖలమరుద్విద్వేషిసంశిక్షణా!

పృథ్వి. పురందరమణీగణస్ఫుటనముజ్జ్వ లాంగ ప్రభా!
ధురంధరదిగంతదంతురితదోర్యశస్సౌరభా!
నిరంతరదయాభినందితవనేచరౌఘస్సభా!
మరందరసమంజువాఙ్మహితమైథిలీవల్లభా! 126

—:౦: గద్యము. :౦:—

ఇది శ్రీమద్రామనామపారాయణపరాయణాభిధస్య కౌండిన్యగోత్ర
పవిత్రదేవులపల్లికులపయఃపయోనిధికళానిధిసీతారామశాస్త్రి పౌత్ర
వేంకటకృష్ణశాస్త్రి పుత్ర తమ్మనాభిధానాంతర వేంకటకృష్ణ
శాస్త్రినామాగ్రజన్మ త్రిలింగదేశాగ్రజన్మ సుకవి
విధేయ సుబ్బరాయశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతం
బైన మహేంద్రవిజయం బను ప్రబంధంబు
నందు ద్వితీయాశ్వాసము.
శ్రీ సీ తా రా మా ర్ప ణ మ స్తు.

---

1. వెలుగునట్లు చేసెడువాఁడు.

శ్రీ రా ము.

శ్రీ మహేంద్ర విజయము

తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ విద్వన్నుతకవితా
భావుకకౌండిన్యగోత్ర భావితపరధీ
దేవులపల్ల్యన్వయకుల
దైవత యజపౌత్ర దశరథప్రభుపుత్రా. 1

గీ. అవధరింపుము శౌనకాద్యఖిలమౌని
జాల మా [1]జాలపాదరాజన్యవాహ
నుని తపస్సిద్ధిపద్ధతి విని వచించె
దనివితీరనిమది సూతుఁ గని వినీతి. 2

ఉ. ఓ మహనీయబోధగరి మోజ్జ్వలధీసము పేత సత్కవా వా
ణీమహిళామణీరమణ నిశ్చలభక్తితపస్సమాధియో
గామితనైష్ఠికస్థితి సమగ్రముగా నిటు వింటి మింక నిం
చేమును లేమి సిద్ధి గని రేర్పడ నేర్పడర న్వదింపవే. 3

---

1. హంస వాహనుడు బ్రహ్మ.

క. ఇంపొందఁగల మహిమల విధం
బొందఁగల న్మధురసుధ రహిందగు నుడులన్
జిందుము మా వీనుల కీ
వెందు ముదంబునఁ గదంపవే కథ వేడ్కన్. 4

ఉ. ఆన విని సూతుఁ డిట్లనియె నమ్మునిముఖ్యుల నెల్లఁ జూచి యో
యనఘచరిత్రులార! వినరయ్య మదీయ గురుప్రభావమున్
ఘనమగు మీ కటాక్షమును గల్గుటచే వచియింతుఁ గాని చో
ననుపుగఁ జెప్ప శక్యమగునా? [1]ఖగనాథగిరిప్రభావముల్. 5

క. అచ్చోట మును తపముం బూని
యొచ్చెము లే కదితికశ్యపు లొనర్చి హరిన్
ముచ్చట దీరఁగ సుతునిఁగ
నిచ్చఁ గనిరి దాని తెఱఁగు నెఱిఁగింతు నిటుల్. 6

సీ. దీక్షానిరూఢజ్యోతిష్టోమకర్తలా
[2]యాయజూకుల కెద్ది తావలంబు
న్యాయ్యపరిపాలనాసక్తచిత్తులా
ధరణీశ్వరుల కెద్ది తావలంబు
ధర్మవాణిజ్యతత్పరహృత్పరీతులా
వణిగగ్రణుల కెద్ది వాసగృహము

1. గరుడాద్రి. 2. యజ్ఞములు చేయువారు.

ద్విజసేవనాసక్త విఖ్యాతిధన్యు లౌ
పాదజన్ముల కెద్ది పట్టుఁ గొమ్మ

తే. గీ. పరమశాంతతఁ బతిపాద భక్తియుక్త
హృదయ లౌ సాధ్వులకు నెద్ది కుదురుఁ బట్టు
దాని వర్ణింపఁ దరమె సత్కర్మఫల సు
భోగసుకరంబు శ్రీస్వర్గపురవరంబు 7

క. ఆపుర మమరావతి యన
గోపుర మనఁ గనకరత్న గోపురశిఖర
శ్రీపరిచుంబిత పంకజ
భూపట్టనహట్టఘట్ట ముఖ మై తనరున్. 8

ఉ. కోరినకోర్కు లిచ్చు నఁట గోవును జెట్టును తాయి మేలిబం
గా రఁట నేలయెల్లఁ ద్రిజగంబుల నప్పుర మగ్రగణ్యమై
పేరిమి గాంచి మించు నఁట వేయి విధంబుల జాగరూకుఁడై
యారసి ప్రోచునాథుఁ డటఁ యచ్చటివారల భాగ్య మెట్టిదో. 9

ఉ. పాయనిజవ్వనంబు గల ప్రాయము సానలఁ దీర్చి యెవ్వరుం
జేయని వాఁడితూపులును జింగిరిమాంగిరిగాఁగ నెవ్వరు
న్నేయనివల్వ లప్పులను సిప్పుల వండని వంటకంబులున్
మాయనికన్ను లన్నగరి పోఁడుము లెంతయు వింతలై తగున్.

ఉ. అప్పురి చొప్పుఁ జెప్ప దరమా వివరింప నసాధ్యరీతియై
యెప్పుడుఁ దా సుసాధ్యముగ నే కనుపట్టు నభోగమూర్తియై

యెప్పుడుఁ దా సుభోగముగనే కనుపట్టు విమానరమ్యమై
యెప్పుడుఁ దా సుమానముగనే కనుపట్టు విచిత్రవైఖరిన్ 11

క. [1]వసువిసరప్రసితంబై
సుసిద్ధమహిమాఢ్యమై విశుంభత్సంతా
న సుమహితామోదంబై
యెసఁగెడి నచ్చోటి వార లే కద స్వస్థుల్. 12

ఉ. ఇచ్చటి బ్రహ్మచర్యనియమైకధురంధరవర్తనంబు లా
యచ్చరపూవుఁబోండ్లఁ గలయం దగునుంకువ లౌచు నెంతయుఁ
మచ్చట దీర నందన సముద్భవభూరిఫలప్రదంబులై
మెచ్చుగ నచ్చటం బరిణమించుచు మించు సమంచితంబుగన్.

సీ. అంశుమత్ఫలకు మధ్యంబు దథ్యముగ నే
తత్సామగాయ మో తరుణయజ్వ
సారంగివదనంబు సారంగలాంఛను
యద్దేవ సేయు నో యాయజూక
చంద్రమఃకళనాభి చంద మింద్రోపల
స్యసమాన మో హవిర్యాజివర్య
యష్టాపదగృహంబు నందె కదా యాత్రి
యామసుఖంచమే యాహితాగ్ని

1. బంగారముతో కూడుకొనినది.

తే. గీ. యనుచు మందాకినీతీరమునను దాన
మున కుషఃకాలమునఁ గూడికొనినక్రొత్త
సోమయాజులు స్థాలికల్ ద్రోమికొనుచు
నాత్మపరిభాషభాషింతు రచట నెపుడు. 14

మ. తనకేమున్న గ్రమొక్కెనూర్వసి వృషూత్తంసం బటంచొక్కఁడుం
దనకే కల్పఫలం బొసంగెఁ దొలుదొల్తన్ రంభ యం చొక్కఁడుం
దనకే మేనక మేన మున్నలఁదె గంధంబంచు వే ఱొక్కఁడుం
దనియుం [1]గర్మసురాళిలో నచట ధన్యంమన్యభావంబునన్. 15

చ. ఎడనెడ వేల్పు సాను లెదు రేగి వరింపఁగఁ దద్గృహంబులన్
పడిఁ జోరఁబాఱఁ గొంక రట వాకిట జందెము లుద్ధృతోరులై
యొడుకుచు నన్నలున్నను స్వరోన్నతి లోపల వేదపన్నముల్
నుడువుచుఁ జంద్రసు లుండినను నూత్నసమాగతయజ్వ లచ్చటన్.

సీ. స్నానజపోపవాసశ్రమంబుల కోర్చి
తి మటంచు యజ్వలొద్దికను వేఁడ
సంభారసన్నాహ [2]సాహ్యం బొనర్చితి
మని కారయితలు మంతనముఁ బలుక
నూరకుండినవారిఁ బ్రేరణం బొనరించి
తి మటంచుఁ బ్రేరకుల్ దమినిఁ దెలుప

1. బ్రాహ్మణులు. 2. కలయిక.

నౌను గా దనక మే మంగీకరించితి
మని యనుమోదకుల్ మనవు లనుప

తే. గీ. ద్రవ్యమును బట్టి కద సుకృతంబు గాన
యాగభిక్షాప్రదాతల భాగ మేము
వలసినను మీకు బానిసల్గలరటంచుఁ
బరిహసింతు రోకింత యచ్చరలు వారి. 17

సీ. స్వాశ్రితావనము సేయక యన్యులను బ్రోచు
భూవరు లొప్పరరాని భువన మెద్ది
యుపకారవిముఖులై యపకారము లొనర్చు
మూర్ఖులు సొరరాని భువన మెద్ది
పరగుణస్తుతికిఁ బాల్పడక నిందలు సేయు
ముష్కరుల్ సొరరాని భువన మెద్ది
స్వమతవిదూరులై పరమతాశ్రయులైన
యవగుణుల్ సొరరాని భువన మెద్ది

తే. గీ. త్యాగభోగంబులకుఁ గాక ధనముఁ గూర్చి
పోసఁగు లుబ్ధులు సొరరాని భువన మెద్ది
యద్ది దన కుద్ది గనక నిత్యానపాయి
మోదభవనము శ్రీస్వర్గభువన మొప్పు. 18

మ. నిజమాతాపితృభక్తిశూన్యులు స్వపత్నీ త్యాగులున్ దేవతా
భజనాశక్తివిహీను లాత్మ విభు విశ్వాసానభిజ్ఞుల్ స్వకీ

యజనద్రోహులు మిత్రఘాతుకు లసత్యాలాపకుల్నేరరా
ని జగం బాత్రిదివంబు దన్మహిమ వర్ణింపంగ సామాన్యమే. 19

సీ. విశ్వాసపరుల వీ వీథిసౌధంబులు
వీరిఁ గూరిమి జూచు వేల్పు ఱేఁడు
కన్యాప్రదుల విక్కడి చంద్రశాలికల్
వీరి మన్నింతురు విబుధు లెల్ల
సంగరోద్ధతుల వీ చాయవిమానముల్
వీరి నచ్చరలు సేవింతు రెలమి
సత్కార్యకరుల వీసరణిఁ బ్రాసాదముల్
వీరి గురుండు భావించు మైత్రి

తే. గీ. నన్నదాతల వీచక్కిహర్మ్యతతులు
వీరి నిందఱుఁ గడుఁ గారవింతు రనుచు
దినదినము వచ్చు నవకర్మదేవతలకుఁ
దెలుపు నచ్చోటి పరిపాటి దివిజకోటి. 20

ఉ. అప్పురి నొప్పు[1]నుప్పరిగ లందుల విందుల విందు లంచుఁ బొం
దుప్పతిలంగ నొక్కదిన మొక్కొకరింటఁగ వేల్పుఁ గన్నియల్
దప్పక యాడుచో దరిసుధాకరు గుజ్జెనగూటిగిండి దెం
డప్ప లివే యటంచుఁ గదియం జని తే గమకింతు రెంతయున్.

1. పై మేడలు.

క. అమృతంబును మందాకిని
యమృతంబునుఁ గల్పతరుసుమాసవసారం
బమరగవిపయఃపూరం
బమరఁ జతుర్ముఖుఁడె యిట్టి వనియెన్నఁ దగున్. 22

సీ. గంధర్వకరతలాఘాతపుష్కరమృదం
గధిమింధిమిస్వన క్రమము లెసఁగఁ
గిన్నరీమధురసంగీతగాంధారనా
మగ్రామతానసంపద లెసంగ
విద్యాధరీపాణి వీణాకలక్వాణ
మూర్ఛనాగమకవిస్ఫూర్తి లెసఁగ
నప్సరస్సుకమలాస్యాలాస్యవిభ్రమ
భ్రమదంఘ్రినూపురారవము లెసఁగ

తే. గీ. నిత్యకైలాసవైకుంఠసత్యలోక
నియతగమనాగమనకృత్యనిరతసురవి
మానఘంటానినాదగుంభనము లెసగ
వీనులకువిందు గావించు వేల్పుఁ బ్రోలు.

మ. సరిగా నప్పురిఁ గానవచ్చు సిరిఁ గాంతౌన్నత్తిఁ గీర్తింపఁగా
నురగాధ్యక్షుఁడు దక్షుఁడౌనె [1]యమితాస్యుండయ్యు నేమన్నచో

1. అనేకముఖములు గలవాఁడు-వేయిముఖములు గలవాఁడు.

నిర వొందం గనెనే యతండు త్రిదివం బేయూరి కేత్రోవ య
గ్గురుఁ డేకాననుఁ డయ్యు నచ్చట మెలంగుం గాన నష్టాంగుఁడగున్.

ఉ. ఆపుర మేలు నాత్మ గురునానతి దప్పఁడు సౌమనస్యముం
జూపును తేపు మాపు మనుచున్ బుధసంతతి నెంతయున్ సుధ
ర్మోపగతిం దగున్ సదయనోచితవ ర్తనకీ ర్తసీయుఁ డౌ
రా! పరికింపఁగా నితఁడె రాజన నింద్రుఁ డతంద్రవ్రై ఖరిన్.. 25

ఉ. ఆతని భాగ్యభోగసముదగ్రతఁ దెల్పఁగ నేల సాటిగా
నాతఁడె సూటిగాఁ దెలుపనొఁ దదుపేతులకెల్ల ధైర్యశౌ
ర్యాతిశయంబు దెల్పవలె నా కులశైలమదాపనోదన
ఖ్యాతతరాపదానము శతాహవక ర్తృత దెల్పుచుండగాన్. 26

చ. అతఁ డొకనాఁడు లీల చెలువారఁగ వారగజేంద్ర గామినుల్
చతురత [1]దండలాస్యమును జక్కఁగఁ బేరణిఁ గుండలిన్ సమం
చితగతిఁ జూపఁగా నెలమిఁ జిత్రశిఖండిజవహ్ని ముఖ్యాది
కృతితతితో రసైకవశ భావమునం దిలకించు చున్నెడన్. 27

క. నందనవనపవనము రా
నందనయము నలరుఁ దావి యపు డొక తీరై
నం దన డెందము కుతుకము
నం దనరఁగ నింద్రుఁ డటు చనం దలఁపొదవన్. 28

1. నాలుగువిధములైన నృత్యములు.

చ. కెలఁకుల నున్నవారిఁ బరికించి సఖుం గని యేమి! సామి యిం
దలరు వినోద మిప్పటికి నాఁపుదమే మన నందనంబులో
పలి పనసం బపూర్వము సువాసన దోఁగుచు వీచెఁ గాన నం
దలి వనపాలదోహదవిధానచమత్కృతిఁ జూచి వత్తమే. 29

చ. ఇట నసురేంద్రుఁ డిట్లు వచియించుటకై గురువంకఁ జూచునం
తట నట [1]నాగవాసమున నాయికురా లొనరించు సన్నచేఁ
దటుకునఁ దాళశబ్దము మృదంగరవంబు నుపాంగనాదము
స్ఫుటమయి తోఁప [2]మౌరజికుఁ ముంగల నర్తకి నిల్చె నొద్దికన్.

సీ. పడసినబహుమానపాత్రంబుతోనె పా
ణులు మోడ్చి విభుపాదములకు మ్రొక్కి
శ్రుతికిఁ గూర్చిన వీణె జతనంబుగా బోటి
చే నుంచి యనుఁగులఁ జేరి మ్రొక్కి
తాళంపుఁ జిప్పలు గీలుగొల్పిన నీవి
తోనేగి నమ్రత దోఁప మ్రొక్కి
నాయికురాలి చెంతనె నిల్చి యొక్కింత
నానతోఁ బదపీఠ మాని మ్రొక్కి

తే. గీ. వెనుక నడకల మార్దంగికుని పిఱింది
దనుక నెఱతన మొయ్యారమును హొరంగ

1. వేశ్యాగృహమున. 2. మద్దెల వాయించు వాని.

మురిపెమును మీఱ నేఁగి యపూర్వపాత్ర
మందఱు గ్రహించి యచ్చర లరుగునంత. 31

గీ. వైజయంతీవికాసభాస్వరతఁ గనుట
శ్రీనివాసవిలాసంబుచేఁ జెలంగు
వైజయంతం బుడేగివచ్చి యాజయంతుఁ
గలసి యింద్రుఁడు మొగసాలకడ వసింప.

మ. గరుడుల్ సాధ్యులు సిద్ధులున్ వసువులున్ గంధర్వులుం జారణుల్
దురగాస్యుల్ మొదలైనవ్యోమచరసందోహంబు సోత్సాహమై
పరివేష్టింపఁగఁ [1]పావకప్రముఖదిక్పాలావళు ల్తోడ రా
నరుగం జొచ్చె వియచ్చరేంద్రుఁ డటకై యైరావతారూఢుఁడై.

క. అరుగు నెడఁ దిరుగ నూతన
పరిమళపరిమిళితమైన పవనము వడిగా
నరుదెంచె నిదె యుపాయన
మరసి గ్రహింపుమని తెలుపునట్టు లతనికిన్.

గీ. అపుడు దేవర్షి బ్రహ్మర్షులభ్రగతులఁ
గలసి యభ్రమువల్లభగతుని నతని
బలసి ప్రాస్థానికస్వస్తివాదముఖర
ముఖరమలతోడ రాఁ జూచి మురియు చరిగె

1. అగ్ని..

గీ. అతుల మందాకినీసరి త్తటముఁ దరిసి
యచట నొక్కింత యిచ్ఛావిహారకలన
వలన వలనగు సంతృప్తిఁ బడసి మరలఁ
దరలి యుద్యానవనిఁ జూడ నరుగు వేళ.

సీ. సహజరోషానలజ్వాలాకలాపంబు
పగిది జటాకలాపంబు దనర
నియతభస్మీకరానిపుణత్వ మెఱిగించు
భాతి సర్వాంగీణ భస్మ మమర
స్వాభావికావిమర్శప్రకర్షముఁ జూపు
రీతి నిర్లక్ష్య దృక్పాత మొప్పఁ
బ్రకృతి సంలబ్ధశీఘ్రప్రసాదముఁ దెల్పు
మాడ్కిని స్ఫటికాక్షమాల గ్రాలఁ

తే. గీ. బరమమాహేశ్వరుండు దుర్వాసుఁ డప్పు
డెందునుండియొ యెచటికో యేగుచుండి
పిడుగు వడినట్టుగా నుట్టిపడియె నెదుట
నమరసమితికి సత్యాహితము ఘటిల్ల. 37

ఉ. వచ్చిన [1]పారికాంక్షి సురవల్లభుఁ డల్లనఁ జూడఁ డన్న చో
నచ్ఛపుభక్తి స్వాగతము నారయునే పరిచర్య సేయునే

1. ముని.

పొచ్చెపుఁ బంటిపల్లెకుఁ బ్రభుత్వము గల్గునటన్న మాత్రనే
హెచ్చుమదంబు ముజ్జగము లేలెడి వానికిఁ జెప్ప నేటికిన్. 38

మ. ప్రకృతిక్రోధనుఁ డయ్యు నింతటికె రౌద్రస్ఫూర్తిఁ జూపింప నే
టి కటంచున్ ముని యెంచెనో ? దివిజరాణ్ణిర్లక్ష్య భావంబుఁ జం
ద్రకళాశేఖరదివ్యమంగళవపుర్ధ్యానైకనిష్ఠాప్తి నిం
చుక యేనిం బరికింపఁడో కలటిసంస్థున్ వాసవున్ డగ్గఱెన్. 39

క. ఆసుత్రామున కటు దు
ర్వాసుం డతిశీఘ్రకోప రసపరవశతా
భ్యాసభవశాపఘటనా
వ్యాసవచఃక్రమవిలాసుఁ డాసన్నుండై. 40

మ. ఒక విద్యాధరకన్యకామణి తపో యుక్తిం దుషారాద్రిపు
త్రిక మెప్పించుట నామె సత్కృపఁ బ్రసాదింపన్ సువర్ణాబ్జదా
మకముం దోయుటఁ బూని తెచ్చికొనుచో మార్గంబునం దాను డా
సి కుమారీ యిడు మాకు దీని నన నిచ్చెన్ శాపభీతాత్మయై. 41

క. దానిఁ గొనివచ్చు పథమం
దానిర్జరనేత మూని కపు డెదురుపడం
దా నిడ శిరమునఁ బూనక
దాని శిరంబున సరం బతండును విడిచెన్. 42

క. మది గాన నదియునుం దన
మదిఁ గానక కరము కరము మస్తకసీమన్

గదియించి తివిచి కాలం
జిదిపెం బొండమ్మిసరముఁ జిత్రపలు గాఁగన్. 43

శా. ఆనిర్లక్ష్యమదాంధభావగరిమో ద్యద్దుర్వినీతత్వముం
దానే కట్టెదుటం గనుంగొనుట నిత్యక్రోధుఁ డత్యుగ్రహా
సూనభ్రూకుటి దుర్నిరీక్ష్యవికటా స్యుండై హఠాచ్ఛిత్కృతి
స్వానోన్మిశ్రముగా మునీంద్రుఁడు కర ద్వందంబుఁ దాటించుచున్

క. జ్వాలదనలకణము లొలుకం
దిలకించెం గాని యింద్రు నిచుమ త్యత్వం
బలజడి వడ నీకుండఁగ
నలవడియు శరణ్య మగుచు నయ్యాపదకున్. 45

శా. ఏరా! యోరి దురాత్మ మమ్మెఱుఁగవో యీకావరం బేలరా!
గౌరీదివ్యపరప్రసాదమహిమాం కం బస్మదానీత మీ
నీ రేజాతసరంబు దీని నవమానింపంగ నెట్లొప్పెరా!
స్వారాజ్యప్రభుతామదంబునఁ గడా ప్రాపించె నీ కీ క్రియల్ 46

గీ. ఈదృగవలేపమున కెల్ల హేతు వైన
కలిమి శాత్రవులను జేరఁగాత మనుచుఁ
బుట్టుదిట్టుల దిట్ట యైనట్టితపసి
యుపశమింపనికినుక [1]లేఖపు శపించె. 47

---

1. ఇంద్రుని.

మ. అనుచున్ బిట్టుగఁ దిట్టఁగా మఘవుఁ డత్యంతంబు భీతిన్ గుభా
లునఁ జా[1]దంతిని డిగ్గి తచ్చరణము ల్మూర్ధంబు సోఁకంగ మ్రొ
క్కి నితాంతార్తి క్షమింపు మన్న నతఁడుం క్షిప్రప్రసాదుండుఁ గా
వున గోవిందుఁడె రక్షకుం డనుచు సేవ్యుం దెల్పి స్వేచ్ఛం జనెన్

క. అటు లామునిపటలాగ్రణి
చటులాక్షరరూక్షఫణితి శాపాలాపా
ర్భటులాననమునఁ బెనఁగొన
జటు లాహాయనఁగఁ జనఁగ సంక్రందనుఁడున్. 49

క. శాపంబు నొంది పశ్చా
త్తాపంబునఁ గుంది నింది తము లగు నార్తా
లాపంబుల నపరాధక
లాపంబుల నిమ్మెయిం దలంపఁ దొడంగెన్. 50

గీ. వింతవలపున కంతగంభీరగుణము
విడిచి యరసికగతి రక్తి వెల్లి గొలుపు
వేళఁ గొలు పట్లు చాలించి వెకలితనము
గలుగు టిబ్బంగిఁ గానుంటవలన నేమొ 51

సీ. పవనంబు వెడలుచోఁ బవమాన మెదుకొట
దుర్నిమిత్తం బనితోఁప దయ్యె

1. ఐరావతము.

వాహనంబులు లేక బ్రహ్మర్షి ముఖ్యులు
దోడరాఁ దగదని దోఁప దయ్యె
మాహేశ్వరుండైన మౌని పాదవ్వులఁ
దోఁప నమ్రతఁ జూఁప దోఁప దయ్యె
గౌరీప్రసాదరుక్మపయోజమాల కం
దోయి నద్దుకొనంగఁ దోఁప దయ్యె

తే. గీ. నేమి సేయుదు దివ్యపరిమళాఖ్య
బడిశమునఁ బడి శమగుణం బుడుగ వడిగఁ
జిత్తమీనంబు చిక్కులఁ జిక్కెనకట
దైవనిర్ణయ మెవ్వారు దాటువారు. 52

మ. మునిరాణ్ముఖ్యుని శక్తి మున్నెఱుఁగనో ముక్కంటి యీదంటయై
యనసూయాసతియందు నత్రికి సుతుం డై పెల్ల నాలింపనో
జనసక్రోధనుఁ డీ తపోధనుఁ డసమానప్రభావాఢ్యుఁ డం
చని విన్నాఁడను గానో నా తెలివి యేమై పోయెనో యక్కటా.

మ. అని చింతించుచు నింటికై శమితతూర్యస్వానుఁడై దీనుఁడై
చనుచో నేమిర! సామి! రక్షక! రమేశా! యంచు ఖేదంబుతో
వెను వెంటం జెఱగంటిదంటలును సోద్వేగంబుతో నేగి రా
క్కనిమేషంబున నిట్టిపాట్లనుచుఁ [1]గింకర్తవ్యతామూఢులై. 54

1. ఏమి చేయుటను దోచనివారై.

క. ఎచ్చటి యరదం బచ్చట
నెచ్చటి ద్విరదంబు నచట నెచ్చటి తురగం
బచ్చట మఱి యెచ్చటి సుర
లచ్చటగా విచ్చి చొచ్చి రాత్మాలయముల్. 55

శా. ఈరీతి న్నతమన్యుఁ డన్యముఖము ల్వీక్షింపఁ గాలేక స్వా
గారం బందున గారవం బుసుఁగ సింగారంబులే కొక్కెడన్
దారాపత్యనిజాంఘ్రిభృత్యులును జెంతం జేరఁ గుశ్రూషలన్
ధీరస్వాంతముతోడ సూఁకొనక మందీభూతుఁడై యున్నెడన్.

చ. అణఁకువతోడ నెప్పటి యుదంతము నప్పుడె విన్నవింప ను
ల్బణతరనీతిశాలి యగు భార్గవు పంపున గూఢవృత్తిఁ ద
త్ప్రణిధులు నాకలోకముల వర్తిలు వారలు వేగ రాక్షసా
గ్రణులు వినంగ నిట్లు బలిఁ గాంచి వచించిరి శుక్రు సన్నిధిన్.

క. దేవా! దేవాధీశ్వరు
కావరమున కావరముని గన్గొఁడు శైవాం
శావిర్భావుఁడు లసదను
భావుఁడు దుర్వాసుఁ డలిగి వడి శపియించెన్. 58

క. ఆ శాపవిధముఁ దెలిపెద
మాశాపతిసేవ్యతాభవాతిశయమదా
వేశాపశదా యోదే
వేశా పరులను భజించు నిఁక నీదు సిరుల్. 59

మ. అని శపియింప [1]శక్రుఁడు సదాశంకుఁడై యేమియుం పుమన్నచో
పని వీఁకన్ బ్రా శాపవిని వృత్తి కెప్ప దర్పంగ లేదు గాన గౌ
ప్రస్పష్ట ఘాటికోఁ కలం జెనుచుఁ గోపమున తం దెఱ కేనియో గృహం
బున కరిగె న్విషాదమున మున్గుచు సీతఁ బవేత మోదుఁడై. 60

క. అని చారు లివ్విధంబుగ
వినిపించిరో లేదొ గాని వికవిక నోర్తో
డనుమించెఁ గహకహార్భటి
యనుగతమై రాక్షసాట్టహాసము తోడన్. 61

శా. ఏ తెట్టూ మునిపంచకోటి కడకే యుష్మచ్ఛాపదాహార్తుఁడై
తిట్టన్ దిట్ట యనం బ్రసిద్ధుఁడగు సద్బ్రహ్మర్షి నేఁ జేసెనే
కట్టా మాతని గారవింపఁడె త్రిలోకస్వామ్య గర్వాంధుఁడై
గుట్టల్గొట్టెడు వెట్టివాఁడు మునియుం గ్రోధోగ్రుఁడై తిట్టెనే. 62

ఉ. మేలు భళీ బలిం బలిమి మించినవారల వీరులం ద్రిలో
కీలసమానమానఘన కీర్తివిశాలుర దానశీలురం
బోలఁగఁ జూచినారమె బుభుక్షుప్రభుసంపదఁ బెంప దక్షు లే
మూలఁగ రారు. గల్గిన బుభుక్షుసి కాపులె గాక శత్రులే. 63

క. వారలకు మనము మనకున్
వారలుఁ బరుల మని యెల్ల వారికిఁ దెల్లం

1. 2. ఇంద్రుఁడు.

బారాజు వైభవము మన
యీరాజుం జేర నిర్ణయించెన్ విధియున్. 64

క. ఇదె విమతులపై కెత్తుట
కద నని కదననియమజ్ఞుఁ డగు భృగుజుఁడు దె
ల్పఁదగఁ బలిపీఠముపైఁ
గదలక గద లందికొనియెఁ గద తద్బలముల్. 65

శా. అంతం దంతుర మయ్యెఁ దేజమున నయ్యాస్థానగేహాజిరో
పాంతం బెంతయుఁ గుంతచాపపరిఘప్రాసాసిముఖ్యాయుధో
ద్భ్రాంతాత్యంతఘనస్ఫులింగరుచిసంతానంబుతోఁ దచ్చమూ
కాంతానంతపరిభ్రమిప్రియాగణమణీ కాంతుల్ విసాళింపఁగన్. 66

క. నగరి మొగసాల నపు డె
న్న గరిమ నిస్సాణనిక్వణంబు చెలఁగె
న్నగరిపుఁడు వసించెడున
న్నగరి పయికి దాడి తక్షణ మని తెలుపుచున్. 67

శా. ఆసన్నాహముఁ జూచి యిబ్బలియు దృప్యన్నైజయోధాళితో
నోసువ్యక్తబలాఢ్యులార! వినుఁడీ యుష్మద్భుజావిక్రమో
ల్లాసం బెల్ల నిగూఢవృత్తిగఁ బటు ల్భావింప లేకుండ వి
న్యాసం బొప్పఁగ నేగు టిప్పు డుచితోపాయంబుగాఁ జొప్పడున్.

గీ. అతఁడు శాపోపహతుఁ డయ్యె నతని శాప
మునకు నవసానమిదియని మునివచింపఁ

డయ్యెఁ గాక నేమి మనకు జయంబు సిద్ధ
మంచు నెంచఁగ వలదు తథ్యంబు గాఁగ. 69

క. ఏమన నీమనసేనా
సామగ్రికె దేవసైన్య సామగ్రి సమం
బై మోహరింప కనఁగ
నే మఱి భయమే మటంచు నేమఱి యున్నేఁ. 70

క. వాసఁ దపియునివాఁ డా
పూసి న్నెప్పించువాఁడు మన కెపు డేమో
గా నేరము సురపతిదసఁ
గా నేరము బుద్ధిపూర్వకమె యది సూరికెఁ. 71

క. దేవిప్రసాదలబ్ధం
బోవాచంయమియె తెచ్చెనో యెచ్చటిదో
పూవుందండ తెలియం గా
దేవేంద్రుం డెఱుఁగఁ డతని దే యీ తప్పౌఁ. 72

గీ. ఒదవు నల్పాపరాధున కొక్కవేళ
నధికదండంబు నొకవేళ నల్పదండ
మొదవు నధికాపరాధుని కదియు నిదియు
ననుభవముపట్ల నొదవుయథార్హ్యముగనె 73

గీ. కాన శాపఫలం బంతకట్టి కుడుప
దెంచ శాపవిముక్తి వచించె మునియె

హారియొకలఁడంచువజ్రికాహారియెప్రాప
కుండు గావునఁ దఁరిఁ జేర్పకుండు టెట్లు· 74

గీ. మఱియు నాతఁడు జిష్ణుఁ డమర్త్యకోటి
కెల్ల నాథుఁడు నోట బాహిరముగాఁగ
దాడివెడలంగఁ దగ దంచుఁ దలఁతు సురలు
వట్టిచేసేతలనె గెల్వఁబడెడు వారె 75·

చ. అనవుడు శుక్రుఁ డిట్లనియె నా శరవల్లభ యెల్లభంగులన్
విను వినువీడు ఫీడి గిరి భేది దొలంగక నిల్చియుండఁ డ
మ్మునివరు శాప మెంతయు నమోఘము గావున నొక్కపూఁటమై
నను రిపుకల్మి బల్మిఁ గొనినం గద బీరము శూరమూర్తికిన్.

తే. గీ. కోరి కైవస మొనరించుకొనఁగఁదగిన
సిరి తనంతనె రా నుపేక్షింపఁ దగునె
మది వలసి వచ్చినను మేనమామకూఁతు
వావిగాదంచుఁ బలికిన వాని కరణి. 77

తే. గీ. బాహిరముగాఁగ సురలపై మోహరించి
జనఁగఁజనదనఁదగు రహస్యముగ నేగి
ముట్టడించి· వెస న్మహిముట్టడించి 78.
శక్రుపద మేలు పదమేలుసమయ మిదియె.

క. అని బోధించి పురందరు
నని సాధించి జయ మూన నభిమత మనుచున్.

దనుజాగ్రణి మది ముద మొం
దనుజాగ్రన్నీతిహేతిధరతతితోడన్. 79

ఉ. బీరము మీఱ మీ రమర వీరులు సారెకు భూరిసార మే
పారఁగఁ జొక్కమైన మెస పారఁగ ధీరగభీరధీరమో
దారతఁ దారతమ్యరహితారభటిం దగఁ దారసిల్ల లే
దో రహిఁదోరమై దనరు దోరహిఘోరతఁబోరితంబులన్. 80

క. ఒకవేళఁ జయము వారల
కొకవేళ జయంబు మీకు నొదవుట గల దిం
తకు మున్నిప్పుడుగుం ద
ప్పక మీకు నతండు శాప భగ్నుం డగుటన్. 81

క. ఐన సమప్రతియోధుల
పై నెత్తెడుతఱి నిగూఢ వర్తన మొప్పం
గాన నిశీథిని నటఁ జనఁగానగు
నొరు లెఱుఁగకుండఁగా నణఁకువతోన్. 82

మ. అని కావ్యోదిత మైనపద్యమున సుద్యత్ప్రాసవిన్యాసగుం
భనమత్తేభరథోత్థితాశ్వగతి శుంభద్విక్రమస్థానగో
పనభంగీహృదయుంగమం బగుచు దేవద్వేషిసైన్యం బొగిం
జనియె న్నాకపురీనిరోధనసము త్సాహస్ఫుటాహంకృతిన్. 83

తే. గీ. [1]నల్లద్రావుటపమూఁకలు నడికిరేయి
నల్లనల్లన నటరహస్యమగు వృత్తి
నల్ల సుమనఃపురోపశల్యంబు నందు
నల్లరి యొకింత లేకుండ నరిగి విడిసె. 84

సీ. అభిసారికావృత్తి నరిగి వచ్చెడు వేల్పు
మెఱుఁగుఁబోఁడుల సడ్డగించి కదిసి
ప్రోషితాభర్తృకాదివ్యులవిమానము లూరు
సేరకుండఁగ లాగి చెఱలఁ ద్రోచి
యవుడె క్రొత్తగ మింటికిఁ దోఁగు కర్మదే
వతల బిట్టుగ వెట్టిపనులఁ గొనిరి
యింద్రుఁ జూడఁగవచ్చు నితరలోకర్షుల
నట్టిట్టుఁ బోనీక పట్టి నిలిపి

తే. గీ. యొరులు సొరలేని గడితంపు పరిఖ యనుచు
వెలయు మిన్నేటి నీ రెల్ల వెలికిఁ బాఱఁ
గూల మందందగనుమలు గొట్టి కూల్చి
ముట్టడించిరి దితిజు లప్పట్టనంబు. 85

ఉ. ఆపురిచుట్టు నిండ అవు డానల నీవలఁ ద్రోసఁ బోవరా
గుప్పలు గూడి రక్కసులు గొబ్బున నాత్మపటీకుటీతటిం

1. రక్తముఁ ద్రాగువారు; రాక్షసులు.

జొప్పడుచప్పరంబులఁ బశుప్రకరంబుల గోయ లోయనం
దప్పక రాటకొక్కనిగఁ ద్రాటఁ బిగించిరి ఖేటకోటులన్. 86

మ. వరుసం దానవు లన్నిలింపవరు సంబంధంబుచే నొప్పన
మ్మరుదారామకుజంబులం దమరుదామక్షౌమభూషానులే
పరసాదుల్మణిగోహయద్విపరసావాసాదులున్ వమ్ముచే
సిరి వీఁకన్ ఖలకోటి కన్యసిరి వీక్షింపంగఁ జూపోపునే. 87

సీ. మీఁదిమేడలపై రమించునిర్జరలోక
[1]పల్లవుల్ పైనుండి పైకిఁ బోవఁ
గ్రిందిమిద్దెలఁ బాన్పులందున్న రణహతా
గతరాజు లాయుధప్రతతి వెదుకఁ
బెరటిపంచలలో జపించు సోమాసులు
పెడ్డిగంతల ద్రోవఁ దెఱచి పోవ
లోనిసావళ్లఁ బొర్లుచు నున్నయితర పు
ణ్యుల మూఁక లిఱుకు సందులను దూఱఁ

తే. గీ. గహకహార్భటిఁ జెల రేఁగి గములుగట్టి
తెఱవ నింటింటికొక కొందఱుగఁ గడంగి
రక్కసులకూటు వొక్కటనుక్క మిగిలి
సురనగరి వేశవాటంబు సొచ్చె నపుడు 88

1. విటులు.

మ. ఇదమిత్థమ్మని యెంచు కేను మది నూహింపంగ రాకుండుటం
ద్రిదినౌకఃప్రకరంబు లేమి కెవరే రీ యేల యీ గోల యు
ల్లదె యచ్చోఁ గనిదె యిందెసె యనుచు యాతాయాత వీ క్షోత్రరీ
యదశేరి గొట్టిలఁ దల్లడిల్లె నగరం బాబాల గోపాలముల్. 89

శా. ఆకోలాహల మాలకించి దివిజాధ్యక్షుండు రక్షోగణో
ద్రేకం బౌనని యంచు నెంచి యనలార్కప్రఖ్యాది క్ష్మాలకా
నీకంబుం బిలిపించి యిప్పుడె సమిన్నిస్సాణ ఘోషార్భటి
న్నాకానీకిను లెల్లఁ గూడుకొను సన్నాహంబు సేయుం డనన్. 90

సీ. సోఁకినవో కెల్ల సురసుర దెగ మాడ్చు
నహ్నాయుద్యత్ప్రతాపమున నెగడె
సకలజీవులకు నంతకవృత్తిభయదుం డౌ
యముఁడు మృత్యువనేతఁ డగుచు నడచెఁ
బచ్చిరక్తముఁ ద్రావు పలలాశ నుండైన
నైఋతుం డతిభీషణతఁ గడంగెఁ
దనవారి బలిమిచే తనె గుభాలున ముంచు
[1]పాశి వాహినుల నాడింగ నెదిరె

తే. గీ. జగము దూలింపఁగల ప్రభంజనుఁడు రేఁగె
భూరిసారంబుదసరు కుబేరుఁ డేగెఁ

---

1. యముఁడు.

గంటమంటలఁ జలుకు ముక్కంటి గదిసె
వారి వెనుకొని గీర్వాణవర్యుఁ డరిగె. 91

క. అయ్యభియోగము గని తొలి
దయ్యపుజోదులును బాహుదర్ప మొలర్పం
జయ్యనఁ బిఱుతివియక గడి
కయ్యమునకుఁ గాలు ద్రవ్వికవిసిరి కడిమిన్. 92

గీ. వ్యోమచరు లొంట దైవతయోధు లపుడు
చదలున నెయుండి పోరికి సంభ్రమింపఁ
గామచరు లొంట రాక్షసగ్రామణులును
గలసి యుండిరి యెంత నేప్రతి ఘటించి. 93

శా. నేమిస్వానవిహీనమై కలయుగీ సర్వద్రజశూన్యమై
వ్యామర్దప్రచరద్విమానరహితంబై నారదారబ్ధగా
నామోదభ్రమణాదివిభ్రమవిశేషాపేతమై వారిసం
గ్రామారంభము చూడఁ జొప్పడెఁ నపూర్వప్రక్రియావక్రమై. 94

మ. సరిగా నయ్యిరువాగు జోదులు యథేచ్ఛన్ డాసి శీకం బర
స్ఫురశస్త్రాస్త్రనిపాతనంబులను లేశంబైన లోగాసి చెం
దరు వెంతంబులవాఁడి దీవస ప్రసిద్ధప్రౌఢతిం జేసి క్రమ్మ
దరు పొంకంబులఁ గాసి పోరుదురు రణోద్యత్సాహసోత్సాహులై.

ఉ. ఆసమరాంగణంబున జయాపజయంబులు రెంటిలోన దే
వాసుర లెద్ది యెవ్వరికి నౌనొ యెఱుంగఁగరాక యుండ నా

సాసలఁ జేసి గెల్పునకు నైతగఁ బోర నదృశ్యరూపుఁడై
వాసవుఁ డున్నతావునకు వచ్చి గురుండు వచించె నిమ్మెయిన్. 96

ఉ. ఓ విబుధాగ్రణీ! యెఱుఁగవో! మునిశాప మమోఘ మాటచే
భావిజయంబుతో రిపుల పాలగు నీసిరి యంచు వేగమే
యావల శ్రీవధూవరుకటాక్షమునన్నినుఁ జేరునంచునుం
గావున సేన నిట్లువితగా వెతఁగాటియు వెట్ట నేటికిన్. 97

శా. ఘోరం బోర నమర్త్యసేనలకు గెల్పుం జావునున్ లేమిచే
రారా ప్రాకృటిమాత్ర దోఁచు నతిమాత్రక్రూరదుర్వారదు
ర్వారంభు ల్దితిజు ల్మడంగియును వీరస్వర్గముం జెంది యా
త్మారాళిత్వము వాయ రేమి ఫలమీ వ్యర్థప్రయాసంబునన్. 98

ఉ. కావున నిప్పు డెందయినఁ గన్పడకుండఁగఁ డాఁగి యుండి నీ
వేవిధినైనఁ గాని విధునే భజియించుచు నుండు మాతఁడుం
దైవకోటిపై నెనరు దప్పఁడు తప్పడుగంటఁ ద్రోచు దై
త్యావళి ద్రుంచఁ జేయు నని యందఱెఱింగిన చందమే కదా. 99

క. అని తనగురుఁ డుపదేశిం
చిన విని యనిమిషవరుండు శ్రీహరిఁ గొలువం
జనియెన్ మందరశిఖరికి
జనియించిన ధృతి స్వపక్షసంగతుఁ డగుచున్. 100

శా. అంతన్ దానవసైన్యనాయకులు ప్రత్యర్థు ల్పటాపంచలై
యంతర్ధానము నొంద నెందరిగిరో యంచు న్నిరూపింపలే

కెంతే మే లిదె చాలదే విముఖులై యింద్రాదికు ల్వాఱ ని
శ్చింతం దత్పుర మాక్రమింపఁ గలిగెన్ శ్రీశంభుశుంభత్కృపన్.

చ. మన బలిరాజుకోల్లల కమర్త్యులె నిల్వక పాఱి రన్నచో
మనుజు లనంగ నెంతపని [1]మానుషభుక్తతి నాతఁ డేలుఁ జే
కొన్నని గణుతింప నేటి కుఱుగు ల్బుడుసుం ల్గద వారి దృష్టికిఁ
బనివడి ముజ్జగంబు లిటువై నతఁ డొక్కఁడె ప్రోచుఁ జక్కఁగన్.

క. అని సంరంభవిజృంభణ
మున స్వర్గపురప్రవేశమునకు ముహూర్తం
బును శుక్రుఁ డిడి యెదుటఁ
గనుపట్టం బెట్టినాఁడు గర్వులై రసురుల్. 103

ఆ. పుట్టినది గోల యసుర సమూహమునకు
నాత్మల సురాలయప్రవేశాభిలాష
కలదు నాఁడున నది యుబ్బెఁ గాని యప్పు
[2]డాసవామోద మింతైన నబ్బదయ్యె. 104

ఆ. వేశవాటమందు విడిసడి పూర్వదే
వేశభటులు చటుల వృత్తితోఁ బ్ర
వేశ మొసరఁ జేసి వేల్పుసానుల మదా
వేశగరిమఁ బట్టి వెదకు నపుడు. 105

---

1. మనుష్యులఁ దినుట.   2. మద్యపానామోదము.

సీ. ముద్దుగుమ్మలు నేళమున కేగ నింటికా
    వలి యుండు ముసలిపాపలును లేరు
[1]గోవాండ్రతో సందు గొందుల గుసగుసల్
    సలిపెడి తాపి కత్తెలును లేరు
కన్నుసన్నలవీధి గడపల [2]లేబాజుం
    గులనాస కొల్పు కన్నెలును లేరు
సవరింపఁదగు పనుల్సమకూర్చ నూడిగం
    బులకుఁ జేరిన బానిసలును లేరు

తే. గీ. సాను లెట పోయిరో వాండ్రతోనె వీండ్రు
    దరలి రని తోఁచుఁ దెఱచిన తలుపులెల్లఁ
    దెఱచినట్లనె యుండె నద్దిర యటంచు
    మిగుల విసివిరి రక్కసిమిండ లపుడు. 106

సీ. పిల్లి పోర్లించి త్రావినపాలకుండనా
    నమృతకుండము శూన్యమై తనర్చె
నూనె చట్టపునేల నయినాఁగ సురగవి
    పొదుఁగు పయోహీనముగను దోఁచెఁ
జెలఁది గూండ్లిడిన ప్రమాకులు వోలెఁ గల్పవృ
    క్షములు నిష్ఫలములై కానవచ్చె
మండు వేసవినాఁటి మడుఁగునా మన్నేటి
    యసు లెండి బీఁటలై యడుగుఁ జూపె

1. ప్రాయపు వారు. 2. విటులు.

తే. గీ. నమర నమరావతీపట్టనమును విడిచి
సకల విబుధవ్రజంబుతో సత్పథమునఁ
బొదలు నలరాజు వలసలు పోవఁ దఱిమి
యసుర విసరంబు వెడవడి యాక్రమింప. 107

సీ. నందనోద్యానంబు నందనోకహసమూ
హం బవకేశిభావంబుఁ గనుట
మందురామందిర మందు రాజిలు తేజు
లెంతేసి జవశూన్యవృత్తి గనుట
నాలానబద్ధశుం డాలానవద్యసం
ఘాత ముద్వాంతవైఖరిని గనుటఁ
గామయానతమించు వ్యోమయానంబు లు
డ్డీనసామర్థ్యైకహానిఁ గనుటఁ

తే. గీ. నరసి నిరసించుకొని రాత్మలందు వట్టి
గొడ్డు తాకట్టువిడువఁ గైకొనఁగ వలదు
దొంగిలింపంగఁ బోయిన మంగలంబు
దొరకెనను మాడ్కి నంచు దైత్యులువిరక్తి 108

చ. దితిసుతకోటు లిప్పగిది దివ్యులపట్టన మాక్రమించి య
ప్రతిహత రీతి ఖ్యాతిగల రాజగృహంబున రాజు నార్యస
మ్మత మగు మంత్రిగేహముల మంత్రులు జోదుల యిండ్ల జోదు లం
చితగతిఁ దత్తదర్హులు వసించిరి తత్తదగారసీమలన్. 109

మ. అసురస్తోమము నాఁడు దానవరహితంబై భేదదండద్వయం
బెసఁగన్ వేల్పులపట్ల శౌర్యమున నుజ్జృంభించి యభ్యంచితా
ప్తసమూహంబుగ నింద్రుమందిరమునం దత్తత్ప్రసిద్ధప్రదే
శసమాలోకనకౌతుకం బడర సంచారంబుఁ గావించుచున్. 110

సీ. కట్టించుకొనినాఁడు కద వైజయంతంబు
 తన కేమొ యిది శాశ్వతం బటంచుఁ
గావించెఁ గద [1]యోలగము సుధర్మాస్థాని
 తన యధికారంబె తప్ప దనుచుఁ
బాలించెఁ గద స్వర్గపట్టనం బేపట్టు
 నను దన కదియె కాణాచి యనుచుఁ
గాలిపించుకొనెఁ గదా నలపించి యప్సర
 స్సతులచేఁ దన పెంపె సత మటంచు

తే. గీ. నౌర యా యింద్రుఁ డిప్పు డెందరిగ నాకొ
మనలఁ దోలి వేలుపులమాట మఱియు సవతి
తల్లికొమరుల మాటఁ దత్స్వర్గరాజ్య
మెల్లమన కనుభోజ్య మంచెఱుఁగఁడొకో. 111

గీ. అనుచు నమరేశ్వరసమృద్ధిహరణరూప
కాభిమతసిద్ధిజనితధన్యత్వబుద్ధి

1. కొలువు కూటము.

శుద్ధమాత్సర్యగుణసమాబద్ధ మగుచు
నుద్ధతత్వంబుఁ బ్రకటించుచుండు నంత. 112

సీ. మునుమున్నె లేదయ్యె నెనసియుండిన హవి
ర్భాగముల్ సురలతోఁ బడయఁ దమకు
సమకూరలేదయ్యె సమ్మతి మింద్రునితోనె
యంతర్హితంబౌట నపుడు భుక్తి
యందుండి యెట కేని యసురగంగఁ బ్రతిబంధ
కం బయ్యె నాత్మీయకర్మపాశ
మెట్లైన నచ్చోటనే యుండవలె నన్న
దుస్సహం బయ్యె దైత్యులకు బాధ

తే. గీ. యయ్యయో యిట్టి దిపై గల్గె నయ్యయోగ్య
మైన యధికారమునఁ దప్పదయ్యె "స్వర్గ
మునకుఁ బోయిన నాకీయులకు" లను వితాళి
ననుచు వగఁజెందెఁ గర్మదేవాళి యపుడు. 113

ఉ. ఆమెయి నాకలోకవిభవాక్రమణం బొనరించి దానవ
గ్రామణి దానవత్ప్రథమగణ్యయశం బనిశంబునుం ద్రిలో
కీమహనీయుమై వెలయఁ గేవల ధీవిలసత్ప్రభావుఁడై
స్వామిహితైకతంత్రులగు వారల మంత్రులు గాఁగఁ గైకొనెన్.

చ. స్వజనములోఁ బరస్పరము స్వప్నమునందున మత్సరత్వముం
బ్రజల కొకళ్లొకళ్లకును భావములం గలహప్రవృత్తియుం

ప్రజనితమైనచో విభుఁడె [1]ఖిన్నము నొందు టెఱుంగఁ గాన న
గ్గజిబిజి లేక యుండ సకలాంశ మొనర్చె సమర్పితాత్ముఁడై. 115

ఉ. ఎవ్వరి నెట్లు మన్పఁదగు నెవ్వరి నేక్రియ గారవింపనౌ
నెవ్వరి నేవితానఁ దనియింపఁగ వచ్చును వారి నెల్లఁదా
నవ్విధి నాదరం బెసఁగ నారసి ప్రోచిన సుస్థిరంబుగా
నివ్వటిలున్ విభుత్వమను నీతిఁ జరించు సతం దతంద్రుఁడై. 116

గీ. అతఁడు బలియును బుణ్యజనాగ్రగణ్యుఁ
డమితకర్బురసముపేతుఁ డగుటఁ జేసి
యరసి యాత్మీయులకు నెల్లనభిమతార్థ
సిద్ధి గావించుచును బ్రోది చేయుచుండె. 117

క. ఇచ్చోట వియచ్చరపతి
లచ్చిమగని ప్రేమ గని తలంపునఁ గల యాం
గ్రచ్చర లాదవించుకొనం
దచ్చరణశరణ్యవృత్తిఁ దగ వర్తిలుచున్. 118

సీ. ఉరుతరమణికిరీటోత్తమాంగము వాఁడు
ఘనసన్నిభోత్తమాంగముల వాఁడు
బాహాంతరాళసంభరితత్పలము వాఁడు
[2]పటదళాహ్యాబ్ధితల్పముల వాఁడు

1. భంగము.

కమనీయఘనకనత్కాంచననేత్రము వాఁడు
ధవళాబ్జపత్రనేత్రముల వాఁడు
పరిపాలితానేక భక్తచక్రము వాఁడు
కరధృతశంఖచక్రముల వాఁడు

తే. గీ. ఘనభుజప్రభాకరాటోపధామములుగల వాఁడు,
కౌస్తుభాద్యమితమణిగణముల వాఁడు
విధికి నిగమంబు లొసఁగిన విభుఁడు నాదు
పిలుప నాలించి యిప్పుడు రక్షించునొక్కొ. 119

ఉ. ఎవ్వఁడు విశ్వ మెల్ల సృజియించె విరించిస్వరూపధారియై
యెవ్వఁడు ప్రోచుచుండుఁ గమలేక్షణుఁడై యుపసంహరించు నా
డెవ్వఁడు రుద్రరూపమున త్రిభువనస్థితి సర్గనాదుల
నెవ్వఁడు నిర్వహించె నతఁడెప్పుడు నన్ గృపఁ బ్రోచుఁ గావుతన్.

మ. తన కేకృత్యములం బొనర్చితి యనన్ స్వాతంత్ర్యము లే దీశ్వరుం
డను సర్వజ్ఞుఁడు సర్వసాక్షి భగవంతుం డైన యాశౌరిదే
యని యెవ్వండు ప్రపన్నుఁడౌ నతని స్వీయత్వాభిమానంబుచేఁ
గని రక్షించు ముకుందుఁ డేల ననుఁ జల్లం జూచు నిప్పట్టునన్.

క. అనపాయని యై సిరి యె
వ్వని పాయనికరుణఁ దోడుపడ లోకములన్
గని కరముఁ బ్రోచు నాతని
కనికర మింక నెప్పుడు పడయఁ గలుగునో నాకున్. 122

మ. అని యీరీతి నమర్త్యనాథుఁడు ప్రపంచాతీతసామర్థ్యవ
ర్తనుఁడౌ శ్రీహరిదివ్యమంగళ పవిత్రశ్రీచరిత్రంబు లె
ల్లను గీర్తించుచు నార్తి మీఱఁగ బునర్లక్ష్మీశప్రసాదార్థియై
యనిశంబున్ మది నాదిదంపతుల నే ప్రార్థించు చున్నంతలోన్.

క. అరుదెంచి గురుం డప్డా
హరిహయుఁ డప్పగిది దీనుఁడై యుండిన యా
యరుదెంచి భగవదిచ్ఛా
పరిణతికిం దిరుగు లేమి భావించి యనున్. 124

చ. పురుషుఁడు దానె కర్త నని పొంగుట యెంతయు బుద్ధిలోప మీ
శ్వరుఁ డఖిలప్రపంచపరిపాలకుఁడై నిఖిలాంతరంగమం
దిరుఁ డయి కర్మవృత్తులు జనింపగఁ జేసి స్వతంత్రశక్తి చే
సరవిగఁ దత్ఫలంబుల నొసంగుచు నొక్కఁ డెసంగు లీలచేన్. 125

ఉ. వచ్చును మేలొకప్పు డటు వచ్చును గీడు నొకప్పు డంచు నే
లిచ్చఁ దలంపకుండు నరుఁ డెవ్వఁడు గీడుఁ దలంచు వాఁ డెవం
డెచ్చును దగ్గు లేక ఫలియించు శుభాశుభకర్మసంచయం
బచ్చుపడంగఁ గర్మతతి యప్పరమేశ్వరులీలచే నగున్. 126

సీ. [1]గ్రావ సంఘంబులాఘవ మొందుఁ దూలము
ల్గౌరవ మొందునక్కజముగాఁగ

---

1. రాళ్లు.

స్థలవిభాగములు కేళీవనములఁ గని నూపముల్
మహిభూములఁ గని విస్మయముగాఁగ
నాశ్చర్యఁ బొందుచును మఱియు నిట్టనుఁడు మహా
ధృత్వంబు నొందున ట్లుంబుగాఁగ
నాశీయతతి యరణ్యశీత్వము నహాంమ
విశీనములై పురములై వింతగాఁగ

తే. గీ. చిత్రచిత్రప్రభాసైక పాత్రమైన
యీశ్వరుని శక్తిచేత నీ యింద్రజాల
మును గనుచునుండి పుష్పకుంతు తత్రలోకింత
శక్తిగల దని భ్రమయు నాశ్చర్యమును గను. 127

క. పెట్టి మును పెద్ది యిప్పుడు
పుట్టుట తాఁ గాఁగా నంబుధుఁ డెదలోఁ
బెట్టకయుండిన యర్థము
పుట్టమికై వగల మిగుల బాగులఁగ నేలా. 128

చ. ఒకఁ డుపకారముం జలిపె నొరుడుఁ జాలక కీర్తినంచు వే
ఱొకఁ డుపకారముం జలిపె నొప్పగు ప్రేమ దలిర్ప నంచు నూ
రక పసులందుఁ బెట్టు నది ప్రాజ్ఞతయే తన చేసికొన్న చేఁ
తకు ఫల మప్పు డప్పు డగుఁ దప్ప కటంచు నెఱుంగ కక్కటా.

క. ఎప్పు డెప్పు డెద్ది యొనర్చిన
నప్పు డపుడు ఫలించు నదియె యని యెంచిన నో

నుపశాంతి నొంది మానస
మపరిమితానందమగ్నమై తనివిఁ గనున్. 130

క. కావున నో శ్రీవల్లభ
కావు ననుం గృప నటంచుఁ గని వేఁడినచో
నావంత మనములో నీక
[1]నావంత మనము వహింప మవ్విభు కరుణన్. 131

క. అరిదరకరుఁ డసుహారి యిపు
డరిదరకరుఁ డగుచు నీకు నభయం బిడునో
సురవరదానవరిపుభా
సురవరగారుణ్యగరిమ చొప్పెఱుఁగ వశో. 132

గీ. అపుడు పరిసరవర్తులైనట్టి సురలు
దివిజవిభుఁ గాంచి యొజ్జలు తెలిపి నటుల
భక్త వత్సలుఁ డగు పర వాసుదేవు
దర్శన మొనర్ప కిందేల తడవు సేయ. 133

చ. అనవుడు దేవ భర్త చతురాస్యునకైన నలభ్యమైన యా
ఘనునిపదాంబుజంబులను గన్గొను నంతటిభాగధేయమూ
సనకసనందనాదు లగు సంయమివర్యులలో నొకండనో
యనవరతాత్మ బోధభరి తాత్ముఁడనో యెటు నాకుఁ జొప్పడున్.

---

1. ఆవగింజంత.

శా. ఆవైకుంఠ పురాధిరాజవిభవం బామూలచూడంబుగా
నే వేమాఱులు సన్మునీశ్వరులు వర్ణింపంగ భక్తిస్ఫుర
ద్ధీ వింటిం గనుగొంటి నొక్కతఱి వాగ్దేవాదు లేగంగ నే
నీవాచస్పతి మున్నుగాఁ జని దిశాధీశానుషక్తుండనై. 135

క. అప్పటి నాచొప్పెప్పుడుఁ
జెప్పఁగ లేదయ్యెఁ గాని చెప్పఁగ వలసెం
దప్పక యిప్పుడు విూతో
నప్పురి మాయూరుఁ బేరునడిగెన యొకఁడున్. 136

సీ. కడుపునఁ గన్నట్టి కొడుకైన బ్రహ్మకుఁ
వెలుపలి పూఁదోట విడియఁ గలిగెఁ
బులహపులస్త్యాది మునిసంఘము వసించె
గరుడముఖ్యుల గృహాంగణములందుఁ
సఫలఁ గాలక్షేపకరు డౌట మన యొజ్జ
లక్కడక్కడ నిత్యయాత్ర జరిపె
నేను విష్వక్సేను నింటిపంచ టరంగు
సందు నిల్చితిఁ దదీయాజ్ఞ వడసి

తే. గీ. విప్పి దిక్పాలకులచొప్పుఁ జెప్ప నేల
విరజదరులందు నిరవొందు తరుల జాడ
నిలువనీడయ్యె వారి కన్య లగునట్టి
యమరులకు నందు నామరూపములుఁ గలవె. 137

సీ. ఉపనిషద్విద్యార్థముపదేశ మొనరించు
రాజకీరము గిశోరములఁ గూర్చి
సామగానక్రియా సామర్థ్యమును దెల్పు
బుంస్కోకిలము శాబములను జేర్చి
హరినామకీర్తనం బభ్యసింపఁగఁ జేయు
శారికదారికా సమితిఁ గదిసి
ప్రణవనాదబ్రహ్మపరతత్త్వ మెఱిఁగించుఁ
బుష్పంధయముడింభములను డాసి

తే. గీ. యచట నుద్యానతరువుల నధివసించి
సంతతానందకందిల స్వాంతవృత్తి
నిర్విచారప్రచారంబు నివ్వటిల్ల
శౌరికరుణాకటాక్షప్రసారమహిమ. 138

చ. గరుడుఁడు శేషునిం దరియఁగాఁ దన కోఱల దుప్పఁ జట్టుప
ల్లరుదనిలాంకురాన్న కబళంబులఁ దృప్తిగ వేయునోళ్ల వా
విరిఁ దగు పేర్మి డాసి తిరిసించు నతండును నిచ్చలుం బర
స్పరకలహంబు కల్మిగల పట్టునఁ బుట్టునె యెట్టివేళలన్. 139

మ. ఘననీలాపఘనంబులున్ భుజచతుష్కంబుల్ పయోజాతలో
చనముల్ గౌస్తుభభూషణంబులును భాస్వచ్ఛంఖచక్రంబులున్

వనమాలల్ గనకాంబరంబులును శ్రీవత్సంబులుం గల్గి వా
సను వీరంచును వేరులేదు [1]హరిసారూప్యాంశు లందందఱున్.

క. కలశీహృతవిరజామల
జలశీకరసేకరచిత సంస్థులతాంచ
ద్దలశీతలతులసీవన
తలసీమ మెలంగు ముక్తతతులం దెపుడున్. 141

సీ. కోమలతులసీసరామోచన శ్రీమ
హిమవిచారణవృత్తి నెసఁగు వారు
ధవళమృదూర్ధ్వపుండ్రవిశేషకవిశేష
ధారణగోష్ఠిచేఁ దనరు వారుఁ
గల్యాణగుణగణాఖండతరాను సం
ధానచింతనచేఁ దనర్చు వారు
నిత్యసూరిసమాజ నిర్ణీతహరితత్త్వ
సిద్ధాంతఫణితిఁ జర్చించు వారు

తే. గీ. నగుచు నెందెందుఁ బరికింప నందు నందు
నెగడు నిత్యవిభూతిఁ జెందిన యనేక
దాససంఘ మప్పరమపదంబునందు
సందడిగఁ గ్రందుకొని మహానందగరిమ. 142

---

1. విష్ణువుతో సమాన రూపముగలవారు.

సీ. ఆందు గోవిందదివ్యపాదారవింద
యుగళసందర్శనస్పృహా నిశోద్ధ
దశనసించిత సుమిత్రవత్సలము లేము
లేము లేమున్న నతి నెఱతోఁ నటించు. 143

గీ. అది యఖండతరప్రకాశాభిరామ
మాగపట్టు నది పర లిది రే యటంచుఁ దలఁప
గాఁపి నన్వేష్టుఁ గాలనిర్ణయము సేయఁ
దరము గాదయ్యె మన బుద్ధిగుణునకైన. 144

క. అటులుబాడఁగ నా మనమున
ఘటయిల్లె నొకింత విసుపు కటకట యుల్లి
చ్చట నిల్చు టెన్నినాళ్లో
యటమటగా నున్న దనుచు నవివేకమునన్. 145

క. పురిఁబౌర నపరాజాబుల
దరిఁ గాలక్షేపమునకుఁ దగియుండ జన నె
వ్వరున్నైన నించుకైనను
బరికింప గటన్నఁ బలుక భావింతు నెటుల్. 146

గీ. ఒక్కతఱి నొక్కటుండఁగఁ బురోపశల్య
ననులవనపాలురైన నానంకఁ జూచి
పలుకరించిన నుబుసుపోవచ్చు ననుచు
సంచరించుచు నిటు మదినెంచుకొంటి. 147

సీ. నిత్యకృత్యంబుగా భృత్యభృత్యులనైన
కార్యకారులటంచుఁ గాంచు కష్ట
మెప్పాటు కాపాడు నెక్కొను సమ్మానంబు
దీనిని సమ్మానంబుగాఁ దలఁచు శ్రమము
నెవ్వరైన స్వామికి సేవఁ గొంపకారణ యుంచుఁ
బ్రతిసేవకుల భజింపఁ జాలు ప్రభువు
నేఁడారి [1]విహార్యకై కేళింటి భరియించుఁ
బని యొనర్చుఁ గ్రొంకలకయుక్తి

తే. గీ. కటకటా యిట్టి దనము మెల్లఁ బిల్చుకొనఁ దరము
పినుక పుట్టించు నా శ్రేయస్సు త్రియుక్తి
వాడి కైనను గ్రహింపవలను కార్య
పనుల కెచ్చోట నట్టివేళాము లనుచు 148

సీ. ఎవ్వరైన నకీనడి నెదురుగా నేతేర
ననుఁ బిల్చుటకె వచ్చె రని తలంచు
సఖుల పయనిస్తూరై నను వారి వార్తలు
విని నాకు గాను చెప్పు డని తలంచు
నగరిమోసలకీపి నడపూవువారి న
ల్లను స్వామివల్లభు లని తలంచు

1. విహారము.

దేవేరిబోనసి త్రైలచేత నైన నా
మనవిఁ దెల్పింతునా యని తలఁతుఁ

తే. గీ. నాకలోకంబునుండి నారాకఁ జెవుల
సోఁకి నెఱిఁగించువారలు లేక యిటుల
[1] శ్రీకళత్రుం డుపేక్షించెఁ గాక యున్న
నీ కరణి నుంచునే యంచు నేకతమున. 149

శా. ముల్లోకంబుల నేలుచుండు సవనంబు ల్నూఱు గావించితిన్
దెల్లంబై తగు సౌమనస్యమున వర్తింతున్ బుధశ్రేణియం
దెల్ల న్ముఖ్యుఁడనై మెలంగుదును నన్నే యిట్లుపేక్షించి నాఁ
బల్లంబందు నెఱుంగఁడో హరి యటం చూహించుచున్నంతలోన్

మ. ఒక మందారమహీజకోటరకులాయోపాంతమం దున్న శా
రిక వేరొక్క నికుంజనీడగతశారిం జూచి వీఁ డెవ్వఁడో
వికలస్వాంతుఁడొ దుర్వినీతుఁడొ గ్రహావిష్టుండొ నానూఁచు చే
రక వర్తించుచు నుండెడిన్ హరిసపర్యాగంధహీనుండనన్. 151

ఉ. నావిని వీఁడు మూఁడు భువనంబుల నేలెడు వాఁడ నంచునుం
దా విధి మీఱ నూఱుసవనంబు లొనర్చినవాఁడ నంచునుం
గేవలసౌమనస్యమునఁ గీర్తిఁ బ్రవర్తిలుచుండు నంచు నా
నావిబుధప్రధానతఁ దనర్చెద నంచు మెలంగు గర్వియై. 152

1. శ్రీహరి.

సీ. ఒకకొక్క రేణువు జగంబు లొక్కొక్కట నిండేలు
వాంఛ సంచును గర్వపంచుమనుండు
నిట్టివి పదునాల్గు సృజియించిన విరించి
రోమమూలల నుంచెనో యొజ్జఁగ మొదల
నట్టి బ్రహ్మాండంబు లమితసంఖ్యలు సృజిం
పను లెంప గణియింపఁగను సమర్థుఁ
డైన శ్రీరమాధిపపాదాబ్జముల్ దిలకించు
స్పృహయను నిగళంబు చేత గట్టు

తే. గీ. పడియె నంట దానుముక్తుఁడే పదియుఁ దనకు
ఫలము లబ్ధమగు కేరితిఁ గలుగు నాకొ
యని తలంపక తన కబ్బు ననె తలంచు
నెంత మూర్ఖుండొ పీడించు నేవగించి. 153

కం. హరిపదసందర్శన మంట
దురహంకారాతిరేక దుర్గళితహృదం
తరుఁ డగు దన కంట వెస నది
దొరకమి కొక్కింత విసుగు దోఁచెనఁట కటా. 154

సీ. బహుజన్మవాసనాపరిపాకసంలబ్ధ
నిశ్చలాత్మజ్ఞాననియతిఁ జెంది
భగవదర్పణముగా భావించి సత్కర్మ
ముల నొనర్చుచు వినిర్మలమనీష

సకల భూతములందు సమత వర్తించుచు
శాంతుఁడై దాంతుఁడై సంతసమున
సర్వజ్ఞభావంబు సార్వత్రికత్వంబు
సర్వేశ్వరత్వ మీశ్వరుని దనుచుఁ

తే. గీ. దెలిసి సంతతసత్సంగ విలసనమున
సారిని నిస్సంగుఁడై ద్వంద్వశూన్యవృత్తిఁ
బరమ భాగవతుం డైన వాఁడు కాని
శ్రీహరిపదంబు నందుఁ జెందఁగలఁడె. 155

శా. తా సేవ్యుం డట సేవకత్వమున నిత్యంబు న్నిజస్తోత్రవి
న్యాసం బొప్ప నఘవ్రజంబు దనగే హద్వారపార్శ్వంబునం
దీ సంక్రందను డస్మదం బెపుడు చేయించుం బ్రతీహారియం
చానం జేసి వసింపఁ గోరు నట వీఁ డత్యంత గర్వాంధుఁడై.

క. అని [illegible] మాటలు
విను నప్పుడు నేను మునుల విస్మయలజ్జా
వనతాస్యుండనై వాసికి
వినతాంగుండ నగుచు విన్నవించితి నిట్టుల్. 157

ఉ. శారికలారా! శౌరికడ సారెకుఁ జానకథార్థముల్ మనో
హారికలౌ రవస్ఫురణ నద్భుతభంగి నెసంగు నట్లు గాఁ
గోరికలారఁ దెల్పుచును గూరిమి గాంచెదు మీర లీ జగ
ద్ధ్వారికలార సాస్యముల వోఁడిమి బుద్ధి నెఱుంగ టబ్రమే. 158

క. ఏ నెప్పుడు హరిపదసే
ధ్యానము గావించి నా కొక్క యనె మదిలో నెం
దే నెప్పుడును వివేక
ధ్యానమున నే యుంట సూ హృదయము వెలుగన్ నాకోన్. 159

సీ. శౌరిపదదర్శనవ్యగ్రత నేడు వచ్చె
యింతకాలంబు నిండుగ వీనిదలియును
మా యుదంతంబు నొక్కంతి మాత్రమైన
స్వామి కెఱిగించు వార లెవ్వారు లేరు. 160

గీ. మాకు నయ్యోపదముల కమ్మాన్నధర్మమొండె
ప్రోవ్వ నెనుచు నథికారముల నొసంగ
భక్తినే మమ్మహాత్మ్యమయుక్తి జేసి
పాదుకొనియుంటి మయ్యయి పదములందు. 161

క. ఈవలనుబ్బున నే మెల్లను
శ్రీవల్లభుదివ్యపదము సేవింప మదిన్
భావించి వచ్చి యిచ్చట
నేవిడియుట నచటి చంద మేమయ్యెనొకో. 162

చ. అన విని వారిలో నొక విహంగము సగ్గనె యెంతమాట నీ
మనమునయందు నెప్పుడు రమారమణాంఘ్రిసరోజయుగ్మద
ర్శనకుతుకంబె కాని యితర స్పృహ లేమియు లేమికి న్నిద
ర్శన మిదె చాలు నింటికడ చందము లందలి చింత యొప్పదే.

చ. పదపద నీకు జూడ భగవత్పదదర్శనమేడ బ్రహ్మల
ర్పదములు పంచలం దిరిగిపోవుదు "రేనుఁగులేటఁ గ్రుంకుచో
వదలక పాటి రే వసుగ వచ్చెను నక్క" యటన్న భంగి ను
న్నది కద నీదు చందము వినందగ వింకిట నూకు నీ నుడుల్. 164

చ. అనుచుఁ దృణీకరించి తెగనాడిన రెండవయండజంబు ప
న్నని వచియించె నీకిపుడు గల్గదు నీయభిలాషసిద్ధి యె
వ్వనికి లభించె మున్ను భగవత్పదదర్శన భాగ్య మెంతయున్
ఘన మగు ప్రాజ్యరాజ్యమద గర్వము సర్వము పీడ నంతకున్.

సీ. స్వామి సన్నిధిఁ దెలుప నెవ్వాఁడు లేర
టంచుఁ బల్కితి వింతయా నౌర శౌరి
యనఁగ సర్వజ్ఞుఁడతఁ డెఱుంగ నివి గలవె
యింత యజ్ఞాని వేమిర యింద్ర నీవు. 166

గీ. అతఁడు ప్రాకృతనేతలగతిని మనవి
దెలుపఁ దగువాఁడె భక్తులు దలఁపఁ దోఁచు
నప్పు డిప్పుడు నందిందు నతని కితసి
కనక యొప్పుడు నందంద నందఱికిని. 167

ఉ. మంతనమంచుఁ గొన్ని మటుమాయల మాటలఁ జెప్పి పుచ్చు ట
య్యంతిపురంపుటూడిగపు టన్నులమిన్నల నాశ్రయించు ట
త్యంతముఁ గార్యసాధనములౌఁ గలికాలపుఁ బ్రాకృతావనీ
కాంతులపట్ల నట్లనె జగత్పతియౌ హరిపట్ల నెంచితో. 168

చ. [1]ఉపచితిపాత్రుఁ డార్యుఁడు సమున్నతకీర్తి యుదాత్తమూర్తి వా
జ్నిపుణుఁడు ప్రత్యయాస్పదుఁడు నిర్మలచర్యుఁడు ధైర్యధుర్యుఁడా
త్మపరబలాబలజ్ఞుఁ డసమప్రతిభాంకుడు నైన నీ గురుఁ
డెపుడుఁ ద్వదీయకార్యఘటనైకరతిం దగు నీతిచాతురిన్   169

క. నిరతంబుఁ దదనుమతిక్రమతి
నిరతం బగు చిత్తవృత్తి నిరహంకృతివై
కరణీయంబుల భృత్యుని
కరణిం గావింతు వేని కరుణింతు నినున్.   170

క. అని బుద్ధిఁ గఱపి హేమ్నను
మన పురికిం గుశదిగీశ మంజలితోడం
జనుదెంచి యచటి వార్తలు
వినవిన స్మయ ముడిగి మది విస్మయ మొదవెన్.   171

ఉ. పౌరుల నెల్ల రాఁ బిలిచి వచ్చితి మిచ్చటికిన్నినాళ్లకే
మీరలు నందఱున్ సుఖులె యెప్పుడు నొప్పుగ మా నియోగముల్
నారెకు నప్రమాదగతి సల్పుచు నుందురె క్రూరదైత్యులె
వ్వారును దాడి రారు గద వచ్చిన వారల నోర్తురే కదా? 172

సీ. వైజయంతము పోంత వర్తింతు రెవ్వార
లెవరు సుధర్మ చెంత వసియింతు

---

1. వృద్ధినొందువాఁడు.

యమృతకుంభోపాంతము దాఁటిన రెవ్వరు
కామధేనువుపొద్దుఁ గాచి రెవరు
సురమందిరమున నెవ్వరు కావలిగ నుండ్రు
చింతామణిని బరీక్షించి రెవ్వ
రైరావతముఁ బ్రోదిసరియువా రెవ్వారు
లుచ్చైశ్శ్రవముఁ ద్రిప్పఁచుందు రెవరు
తే. గీ. నందనవనమ్ముఁ బరికించుచుందు రెవ్వ
రెవరు మందాకినీతీర సవిధవివిధ
మణిఖచిత వేది సోపాన మంటపములు
శిథిలములుగాక యుండఁ జిక్కించి రెవరు. 173

సీ. ఇచ్చోటి కెప్పుడైన విచ్చేయుచుండునే
స్వైరసంచారుఁడౌ నారదుండు
మునితపోవిఘ్నార్థముగ నిల్పఁబడిన య
చ్చరలు వర్తింతురే సఫలగతులఁ
బుణ్యకర్మఫలానుభూతికై రా వ్యోమ
యానముల్ సుకృతుల కనుపఁబడునె
దైత్యనాథుల రాజధానులఁ ద్రిమ్మరు
ప్రణిధులు వత్తురే వార్త లరసి
తే. గీ. యాశ్వినేయుల భైషజ్యమును మన్న
పుష్కలావర్తకములాభ్రములు ధరిత్రి

సమచుసముచితభంగివర్ణములు గురియు
చున్నవిదె జన్నములఁ బిల్వ లోదవుచు న్నె. 174

మ. అను నాపల్కుల నాలకించుచునప్పు డన్యోన్యంబు వక్త్రంబులం
గనుఁగొంచున్ భయవిస్మయంబులు పెనంగ న్వారు వేరొక్కచో
టనఁ జూపట్టఁగఁ జెప్ప నేమిటికి మిమ్ముం జూడ నాడెందమం
దున నొండొక్కవితానఁ దోఁచు నన నన్నుం జూచి వారందఱున్

క. దేవా దేవరహృదయం
బీ వీఁకనుభ్రాంతి జెందె నీరలు మాత్రో
నావైకుంఠమునకుఁ జనఁ
గావలె నని పలికి చాల కాలం బయ్యెన్. 176

క. వేవేలయేండ్లక్రిందట
నీవడుగున ననుట మాత్రమే కాని యదే
మో వైకుంఠపురంబున
కై విచ్చేయుటయె లేదు కద యిప్పటికిన్. 177

సీ. మొన్న గదా మీరు పూజించి ముచ్చటిం
చితిరి నారదముని శ్రేష్ఠు తోడ
నిన్న గదా మీకు విన్నవించిరి దైత్య
పురులవార్తలు గూఢ చరులు వచ్చి
నేఁడేకదా మిమ్ముఁ జూడఁగా వచ్చి ర
చ్చర లుర్వి మునులనిష్ఠలను మాన్పి

యిప్పుడే గద మీర లేతెంచు పుణ్యుల
కంపించితిరి వ్యోమ యానములను

తే. గీ. మఱియు నెల్లి గదయ్యె యేమఱక మేము
మీరు గావింపుఁ డని నియమించినట్టి
కర్జముల నెల్ల జాగరూకతఁ గడంగి
కొలువు వేళకు సవరించుకొనఁగ వలయు. 178

క. ఈలో మహి కెన్నిపరుల్
హేళి న్నృపకన్యకా స్వయంవరకల్యా
ణాలోకనార్థ మీరెం
తేలలిశచి వెంట నరిగితిరి సురయుతులై. 179

మ. అనుచుండం బయినుండి తోఁచు నొకఘంటారావమాలించి వా
రును నేనుం దలలెత్తి మీఁదుఁ గనుచోఁ గ్రొమ్మించులన్మించుచున్
స్తనితోదంచిత మైనమేఘ మనఁగా [1]సైరిణంబు రాణ గాం
చిన చొక్కం బగు వ్యోమయాన మరుదెంచెన్ శంఖచక్రాంకమై.

క. క్రమశమిత వేగమై యా
విమానమసబానమైన విభవస్ఫురణం
బమరంగ నల్లనల్లన
మము డగ్గఱినిలిచెఁ జూచు మాత్రములోనన్. 181

1. స్త్రీజనంబుచే.

క. అందుండి యిందిరాకృతిఁ
లం దగుగొందఱవెలందులం గూడి శచీ
సుందరి వెలువడిరా మా
యందఱిఁడెందముల యందు సబ్బుర మొదవెన్. 182

ఉ. ఎక్కడి కెప్పు డేగితి విదేటి విచిత్రము ప్రాణనాయికా
యిక్కడ నిన్ను నిప్పుడు గదే కనుఁగొంటి నటంచుఁ బల్కఁగా
నక్కజ మంది యేమి యిటులానతి యిచ్చెద రిప్పుడే కదా
యిక్కమలావధూసఖులు నేనును డిగ్గితి మీ విమానమున్. 183

సీ. నాఁడు వైకుంఠంబునకు మీర లటు లేగు
నపుడె తోడనె వత్తునన ఁగ నుడుగు
మని యింట నను నిల్పి యరిగిన మఱునాఁడె
ప్రేలియుఁగర మానవా లొసంగి
శ్రీదేవి నినుఁ జూడఁగాఁ దోడి తెమ్మనె
నని యీ విమానంబు ననుప లేదె
పనిచిన నన్నందు వసియింపఁ జేసి యీ
పద్మావధూసఖుల్ పరమపదము

తే. గీ. నందు నామె వసించు శుద్ధాంతమందు
డింప నామెయుఁ బ్రేమ వాటిల్లఁ బిలిచి
యుంపు మిచ్చోట నీ భర్త యుండునంత
కాల మని యానతిచ్చినన్గారవించె. 184

గీ. ఎన్నినాళ్లందు జరిగెనో యెఱుఁగఁ గాని
నాఁటిబోటులఁ నల విమానమునుగూర్చి
యిపుడిపుడె యూయితంబు సేయించి పలికె
నన్ను సానుగ్రహాలోకనములఁ జూచి 185

క. అమ్మా! నీ పతి నిజనగ
రమ్మునకుం జనియె నిపుడు గ్రక్కున నీవుం
బొమ్మా మేలగుఁ జక్కఁర
బొమ్మా యని భద్రవస్తువుల నిడి పనుపన్. 186

క. వచ్చితి మీ యనుపదమున
నిచ్చటికై యిప్పుడిపుడె యింతకు మును మీ
రిచ్చటఁ గాంచితి మను మీ
ముచ్చట కెంతయును స్వాంతమున వింతయగున్. 187

గీ. అనుచు దన వ్రేలి నుండి ము న్నానవాలు
పనిచి నట్టిది యిదియె కైకొనుఁ డటంచు
నుంగర మెడల్చి నా చేతి కొసఁగు నపుడు
నాకరాంగుళిఁ జూడ శూన్యముగఁ దోఁచె 188

క. దొంతరవింతలచే నిఱు
దంతుర మగు భ్రాంతి దోఁగి తల్లడపడ నా
స్వాంతంబుచెదర నచ్చటి
కంతట నారదమునీంద్రుఁ డరుదెంచె వడిన్. 189

ఉ. వచ్చిన వానిఁ గాంచి తగువైఖరి మన్నన చేసి యేమి రా
యిచ్చటి కిప్పు డీయతివిశృంఖలుఁ డైన మహానుభావునిం
దెచ్చితి వీశ్వరా యని మదిం దిగులొందుచునున్న నా తలం
పిచ్చ నెఱింగి యా తపసి యిట్లనె నల్లన సస్మితాస్యుఁడై. 190

శా. ఓహో యేమిది విన్నఁబాటొదవ నేదో వింతయో చింతయో
మోహంబో మదిఁ దోఁచినట్టుల యథాపూర్వాననశ్రీసము
త్సాహాకారవిచేష్టితస్థితులచే స్పష్టంబుగా నాత్మలం
దూహింపం దగి యుండె దీసురశచీ యుక్తుండవై వాసవా. 191

గీ. అనిన నప్పటి నా స్థితి యంతవట్టుఁ
దెలుప నాలించి పలికె నద్దివ్యబోధ
మహితుఁ డిది యెల్ల నల్పసామ్రాజ్యమత్త
మతి వయిన నీదు దుర్మోహగతినె కద్దె. 192

గీ. ఇంత దుర్మోహమతివి గావేని నన్ను
నతివిశృంఖలుఁ డైన మహానుభావుఁ
డని తలంతువె దేవర్షి నగుట నాకుఁ
ద్వద్విచారంబు నుపహరావలసె నిపుడు. 193

మ. [1]నిగమాంతంబులు నిట్టివాఁడనుచు వర్ణింపంగ లేవన్నచో
జగదీశుం గనుఁగోఁ దరంబగునె దుస్సంసారమోహాంధులై

1. వేదాంతము.

తగు విభ్రాంతహృదంతరంగులకు యత్నం బెంతఁ గావించినన్
భగవద్భక్తుల కట్లుగా కతఁడు చూపట్టుం గదా యంతటన్. 194

మ. తన భక్తుండను నేను గాన నను వాత్సల్యాతిరేకంబునం
గని స్వీయం బగు దివ్యవిగ్రహము సాక్షాత్కారముం జేసి ధ
న్యునిఁ గావింపఁగ రాదొ యంచనెదవేమో నీవు భక్తుండవై
ననతం డిట్టులుపేక్ష సేయునె సురేంద్రా యేల యీదుర్భ్రమల్.

క. విను భక్తుల తెఱఁ గెఱిఁగిం
తును గోప్యము దృశ్య మగుచుఁ దోఁచిన యది యె
ల్లను వారలు శ్రీహరి భా
వనఁ జూతు రతఁడు జగన్నివాసుం డగుటన్. 196

క. హరి సర్వత్ర కలం డను
బరమార్థము నెవ్వఁ డెఱుఁగు భక్తుఁడు వాఁడే
హరియు న్వానికె యెల్లెడఁ
గరుణించుం దనదుమూర్తిఁ గనుభాగ్యంబున్. 197

గీ. తరలి వైకుంఠపురికి నీ వరిగి యందు
నెందు గోవిందుఁడుండునో యెపుడు నన్నుఁ
బిలువ నంపించునో యంచు దలఁచు చుంటి
గాని దృఢభక్తి ధ్యానింపఁ గడఁగవైతి 198

మ. గురుభక్తిన్ గుఱినిల్పి నేర కలవైకుంఠంబుఁ బ్రోలంచు న
వ్విరజన్వాహినియంచు నత్తులసి నుర్వీజాత మంచున్ ఖగే

శ్వరశేషాదుల నిత్యసూరులనుచున్ భావించితే కాని య
ప్పరమేశప్రతిబింబబుద్ధి మదిసంభావింపనై తక్కటా. 199

క. ఎక్కడి శారీ జన్మం
బెక్కడి యితరాంతరంగ వృత్తిజ్ఞత్వం
బక్కడఁది యెఱుక దొరకను
టక్కడ హరియే చరాచరాకృతి నుంటన్. 200

క. హరిమాయ నెఱుఁగ నెవ్వరి
తరమా పరమాత్ముఁ డెటుల తలఁచిన నటులోఁ
బెరమాట లేల భ్రమయుట
సురమాన్యరమాఢ్యమహిమ చొప్పున నె సుమీ. 201

క. నీ వెపుడు సపరివారుఁడ వై
వైకుంఠమున కఱిఁగి తప్పడె యిచటన్
నీవిధమున నొకమాయా
దేవేంద్రుని సపరివారుఁ దివిరి సృజించెన్. 202

ఉ. అంతట నూరకుండక త్వదంగన యైనశచీవధూమణిన్
స్వాంతమునందు భ్రాంతి దొలఁ కాడకయుండఁగ శీలరక్షణం
బెంతయుఁ బ్రేమఁ జేయ మది నెంచి రమాసతిచేత నామె [1]శు
ద్ధాంతమునందునుంచుటకు నై పిలిపింపఁగఁ జేసె వేల్మిడిన్. 203

---

1. అంతఃపురము.

సీ. అప్పుడు శచి కానవాలు గ్రోవంపి తనిన
యుంగరము శౌరిమాయాసముద్భవంబె
యిప్పుడు నీచేత నది తిరోహితవిధంబు
గనుటయును శౌరిమాయాప్రకల్పితంబె 204

గీ. నీవు స్వర్గంబునందు లేనితఱి నచట
నెగుడుకర్జంబు లేరీతి నగుడొ యంచు
నీతలను భార మెల్లనుండెనను బుద్ధి
పుట్ట హరి నిన్ను సిలుగులబెట్టఁ దలఁచి. 205

గీ. శౌరికాదంభమున నిన్ను శౌరికాని
మాటల నహంక్రియాగర్వ మదము లణఁచి
కాదుకాలాంతరంబునఁగాని నేఁడు
హరిపదాలోకనంబు పొమ్మనుచుఁ బంచె. 206

క. గెంటనికృప నంటినమతి
వెంటనె శచినింటి కనుపవే యని సిరి వా
ల్గంటి కెఱిఁగించి హరి తెఱ
గంటిదొరా పనిచె నామె గ్రక్కున సిటమున్. 207

ఆ. వె. ఈశచీవధూటి యిపుడు చూపినయట్టి
మాయయుంగరంబు పోయె నపుడె
నీదు వ్రేలిదైన నిజమైనయుంగరం
బిప్పు డుండుఁ జూడుమీ సురేంద్ర 208

క. అనునపుడు నాకరాంగుళిఁ
గనుఁగొనుచో సంగుళీయక సమేతంబై
కనుపట్టు నచటి వాకల
మనంబు లద్భుతరసైక మగ్నము లయ్యెన్. 209

గీ. మఱియు సహాశ్మని యిట్లనె మఘవనీకు
గుసుగురూపాయచాటుకీ గుపతవలనఁ
గలుగు కాలాంతరంబునఁ గమలనాభు
దర్శనము క్షీరవారాశిఁ దప్పకనుచు. 210

గీ. ఇది యనఁగ నెంత వింత నీమది కొంకింత
భ్రాంతిమాత్రంబె కలిగె నిప్పటికిముందు
నాటునస్వస్థతార్తి యంతట లభించు
నిష్టసంసిద్ధి యని తెల్పి స్వేచ్ఛ నరిగె. 211

గీ. ఇన్నివిధముల హరిశక్తి యిట్టి దనుచు
నెఱిఁగి యెఱిఁగియు నల్పసమృద్ధిగర్వ
పరవశుఁడ నొచుఁ బడరానిపాట్లఁబడితిఁ
గాని యిటుమలవిపినాడఁ గలిగె నిపుడు. 212

క. ఆ సంయమి పలుకగునను
నాస న్నాసంశయంబు లడఁగె న్నుడు లే
లా సన్నము లయ్యె శ్రమము
లా సన్నము లయ్యె రమలు హరికృప నింకన్. 213

చ. సురవరులార సూరిపరి శుద్ధుఁ డుదారుఁడు దక్షుఁడైన యీ
గురుఁడు గురుండు మంత్రియు సఖుండు నియంతయునై స్వనీతిచా
తురి నను నెల్లకర్జములఁ దోడ్పడి కావఁగ నావగల్పిరం
తరముగనుండు నే మది ముదంబు పదంపడి కూడకుండునే 214

ఉ. ఈ మహనీయబుద్ధి బలమే కద నా కదనైనచో రిపు
స్తోమములన్ జయించు నెటి చూపును తేపును మాపు నోపి స
ర్వామరసామరస్యకల నైకదశన్ఘటియించు నేఁడు శ్రీ
స్వామికటాక్షముం బడయఁ జాలు నుపాయముఁ దెల్పకుండునే.

క. అనవుం డాంగిరసుం డి
ట్లను నను నాత్మీయు నింత యగ్గించుట యొ
ప్పునె యిట్లగునని సుర
ముని వలుకఁడె యతని పల్కు మోఘము కాదే. 216

గీ. సాధనీయార్థమున కెందు సాధకుండు
గావలయునంచుఁ గోరుట గలదు గాని
సిద్ధ మగు నర్థములకుఁగాంక్షించు టెందుఁ
గలదు సాధకుఁ డొకఁడు గావలయునంచు. 217

క. శారీన్వప దేశ శ్రీ
శౌరీరిత మైన యర్థసందర్భము నే
నారదమునియుం దెలిపెఁ గ
దా రూఢిగ దాని కన్య థాత్వము గలదే 218

ఉ. ఇప్పుడె క్షీరవారిధి నహీనశయాను ఖగేశయాను బొం
దుప్పటిఁ బూను జానుజిగితోఁ దగు మేను మెఱుంగు రంగు బా
గొప్పగు గొప్పకప్పు మొయిలో యనఁ బొల్పగు శ్రీరమేశు నే
చొప్పునఁ జేరి కొల్చుటకుఁ జొప్పడు నట్లొనరింపఁగాఁ దగున్.

క. అన సందఱు నల మందర
మున నుండి పయోధితీరమును జేర గడం
గి నితాంతంబు నతాంతం
బు నుదాంతం బయిన స్వాంతమున వెడలి రొగిన్. 220

క. మిహిరకులకలశజలనిధి
మిహికాకిరణానమత్స్య మీహితకరణా
వహబహు సుగుణా భరణా
మహురస్మద్వంశ పురుషపూజిత చరణా. 221

ఉ. కుంచితచిత్రకూటగిరికూటరటత్కరటక్షపాటదృ
ష్ట్యంచలపాతపాటవస్ఫుటారభటీత్రుటితారికాటవా
పంచవటీతటీఘటితపర్ణకుటీనికటాటవీనట
త్కాంచనకృష్ణసారబలగర్వవిపాటనసద్విపాటనా. 222

తోటక. స్థిరగౌరవ మానసదృష్టజటా
యురభిఖ్య విహంగధృతోరుజటా
భరకృష్ణమృగాజినవల్కపటా
నిరవద్య కృపాకరనిష్కపటా. 223

—::: గద్యము. :::—

ఇది శ్రీమద్రామనామపారాయణపరాయణాతిధన్య కౌండిన్యగోత్ర
పవిత్రదేవులపల్లికులపయఃపయోనిధికళానిధిసీతారామశాస్త్రిపౌత్ర
వేంకటకృష్ణశాస్త్రిపుత్ర తమ్మనాభిధానాంతర వేంకటకృష్ణ
శాస్త్రినామాగ్రజన్మ త్రిలింగదేశాగ్రజన్మ సుధీ
విధేయ సుబ్బరాయశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతం
బైన మహేంద్రవిజయం బను ప్రబంధంబు
నందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ సీ తా రా మా ర్ప ణ మ స్తు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీ మహేంద్రవిజయము

చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీహనుమత్కృతపదసం

వాహన సౌందర్యరచిత [1]వాచంయమి స

మ్మోహన రుచివిజిత [2]హరి

ద్వాహన రఘురామ సార్వభౌమలలామా. 1

గీ. అవధరింపుము శౌనకాద్యఖిలమౌని

మణుల కిట్లని రౌమహర్షణి వచించె

సుచిరపరిలబ్ధపుమపత్యసుసుచిరకల

మంజుసంజల్పమాధురీమహితఫణితి. 2

మ. కని రాచార్యపురస్సరంబుగ సురల్ [3]గ్రావారితోఁ గూడి యిం

పునఁ జెంపౌ శరధిం బురారిశరధిం భూదేవికిం గట్టి వి

ప్పనిపుట్టంబును శేషశాయికి లసద్వారాభిరూప్యంబుచే

ఘనమై చొక్కఁగఁ జొక్కమైన శయనాగారం బదూరంబునన్. 3

---

1. మౌని. 2. సూర్యుఁడు. 3. ఇంద్రుఁడు.

మ. కనదుత్తుంగతరంగహస్తముల నైసర్గంబు జేసి యాత్మీయ ని
స్వనసంరంభమునన్ ముకుందుడిదె యస్మన్మధ్యమం దున్నవాఁ
డని యాహ్వాన మొనర్చుచుం బృషతిపాద్యం బిచ్చి తద్మాదరిం
చునదీనుం గని కార్యసిద్ధియగు నంచుం జాల సంతుష్టులై. 4

క. గురు నసమయోగవిద్యా
గురుఁ గని యుపయోగమై తగురుచిరతరవా
గురుఫణితి నచట నపు డజ
గురుఁ గనుయోగంబును నెఱుఁగురుచిన్ వేఁడన్. 5

క. శ్రీకారుణికు సదవనాం
గీకారుని నిత్యవిహితకిల్బిషచయబం
దీకారుని హరి నిచ్చట
సాకారునిగాఁ గనంగనగు భక్తులకున్. 6

మ. ప్రణమద్వశ్యుఁడు పాపకోపదురభిప్రాయా¹దృశ్యుండు కా
రుణికస్వాంతుఁ డనంతుఁ డెప్పుడెవ రేరూపంబునన్ భక్తి భా
షణవీక్షణ భాషణంబులను నిష్ఠన్నార్తిఁ గీర్తింతురో
యణుమాత్రంబును వేఱులేకతఁడు ప్రత్యక్షంబగున్ వారికిన్. 7

క. నావుడు సురలందఱు నీ
వే వినుతింపఁదగు సద్వివేకివి గాకే

1. కనుపట్టనివాఁడు.

మేవిధి నుతిఁ జేయంగల
మావిశ్వజనీను మహిమ నన నతఁడు దగన్. 8

ఉ. [1]ప్రాఙ్ముఖుఁడై కరంబులు శిరంబున మోడ్చి నిరంతరంబులౌ
వాఙ్మనసప్రవృత్తు లెడ వట్టఁగ నిశ్చల రూఢనిష్ఠన
మ్యాఙ్మతియై యతీంద్రియచిదాస్థితివిస్మృతవిశ్వచేష్టచే
దృఙ్మిళదేక లక్ష్యనియతిం దగ నిర్గుణతత్త్వచింత చేన్. 9

గీ. కొంతవడి నిర్వికారనిర్గుణసమాధి
నంతరంగంబు నిస్తరంగాత్మబోధ
పరిణతానందరసమయత్వమునఁ బొదలి
యంత సగుణవిధోపాస్తి నధిగమించి. 10

సీ. నవనీరదేందీవరవనీతమాలప
ల్లవనీలమణిలీల నవధరించి
శతభానుమండలోదిత[2]భానుమండలాం
చితభానుభావశాలిత వహించి
విమలోరువిస్ఫురత్కమలోదరసమగ్ర
తమలోచనాంతవిభ్రమము గాంచి
యసమానచంద్రికా లసమానధాళధ
ళ్యసమానవద్యహా పసరహించి

1. తూర్పుమొగముగా నున్నవాఁడు. 2. కిరణముల సమూహము.

తే. గీ. మించుఘనకాయ [1]మెఱుఁపుదీపించుచాయ
చల్లనగు చూపు మందహాసంపుఁ గోపు
గలిగి రాణించు దివ్యమంగళమనోజ్ఞ
మైన తేజంబు ప్రోలఁ బ్రత్యక్షమైన. 11

ఉ. పెన్నిధిఁ గన్న పేదవలె వేదనఁ బాసి [2]సవాసితాభ్రసం
పన్నిధియౌ తదాకృతి రమాపతి దంచుఁ దలంచి సేవకా
పన్నగభేదవజ్ర మగు పన్నగశాయి వెసం బ్రసన్నుఁడై
సన్నిధి చేసినాఁ డనుచు సంతసమందుచుఁ జూచుచున్నెడన్. 12

మ. మృదులం బంబుజడంబరం బుపనిష స్సౌభాగ్యంబు యోగిచ్ఛటా
హృదయాగారవిహారధీరము మహాశ్రీహస్తసంవాహనా
స్పద మాకాశధునీజనిస్థ్రహ మజత్వప్రఖ్యసర్వోత్తమా
భ్యుదయశ్రీదము శౌరిపాద మెదుటన్ మున్ముందు చూడం దగెన్.

ఉ. [3]క్షీరపయోధినుండి దరిఁ జేరి గజేంద్రునిపట్లఁ దండ్రి ని
ష్కారణదోషమున్ సలిపెఁ గాన మముం దదపత్యతాదురా
కారులఁ బ్రోవవే యనుచుఁ గాళ్లఁ బెనంగెడు నక్రపోతముల్
నా రహి మించు నవ్వనజనాభునిజంఘులఁ గాంచె నంతటన్. 14

గీ. ఊర్వసి కరిష్ట మను మాటయుండెఁ గాన
రంభ కేలయరిష్టమై క్రాలకుండు

---

1. చక్కఁదనము. 2. క్రొత్తదైన తెల్లనిమేఘము. 3. పాలకడలి.

సనఁగఁ దగు శౌరి యూరుద్వయంబునందుఁ
గొంతసేపు వసించె సద్గురుని చూపు. 15

క. [1]పొందుప్పటికాసె బిగిం
బొం దుప్పతిలంగ నెల్లపుడు సజ్జనతా
నందకమై యొప్పెడు నల
నందకమునఁ దనరు కటి గనం దగె సంతన్. 16

గీ. అఖిలమునకుఁ బితామహుఁ డావిరించి
యిది యతని కెన్న ప్రపితామహుండు గానఁ
దన కొకించుక యందు బాంధవము గలద
టంచు హరినాభి సరసి సేవించె గురుఁడు. 17

సీ. ముగ్ధలీలావళీ స్నిగ్ధనీలావళీ
సరళసోపానాగ్ర సరణిఁ బోవఁ
గ్రేవ శ్రీవత్సమన్ క్రీనీడపై జాడ
హరియురస్సీమ గేహాజిరమున
శుంభద్భుజోన్నతస్తంభసంభృతవైజ
యంతికాగారుత్మతాశ్మశృంఖ
లామధ్యభాగ ప్రలంబమానానూన
కౌస్తుభమణిదీపకళికదీప్తి

1. బంగారు పచ్చడము.

తే. గీ. యిదిగోఁగను నీ మనోరథాభ్యుదయ రేఖ
యనుచుఁ జూపింప నగ్గురుం డరసిమురిసె
సరసిజాసనముఖసురైశ్వర్యదాత్రి
భువనజనియిత్రి నందు నంభోధిపుత్రి. 18

క. తిలకించి యకించనుఁ డి
మ్ముల మించినపెన్నిధానమును గాంచిన య
ట్టుల సంతరించి గీష్పతి
పులకించిననేనితో సముత్సుకుఁ డగుచున్. 19

క. తల్లీ [1]యోషిల్లోకమ
తల్లీ త్వల్లీలచేఁ గదా యవ్వాణీ
వల్లభముఖులెల్లను సం
పల్లాభోల్లసితులై ప్రవర్తిల్లు టొగిన్. 20

క. [2]ముక్తాహారులు నవిరళ
ముక్తాహారులును సుహిత భూరిరసోద్య
ద్భక్తులు నగుదురు గద త్వ
ద్భక్తులుగా గణుతిఁ గనిన వారలు తల్లీ. 21

సీ. కడుపేదలై డస్సి కడుసేద నిల్లిల్లు
దిరుగువాఁడైన నీ కరుణఁ గాంచి

1. స్త్రీజనములలో శ్రేష్ఠురాలు. 2. ఆహారము విడిచినవారు.

వలువంతయును లేక వలవంత దైన్యంబుఁ
జూపువాఁడైన నీ ప్రాపుఁ గాంచి
నిలువనీడగఁ జూడ నిలువ నీస్థలియమై
యొనరువాఁడైన నీ నెనరుఁ గాంచి
మాఱుమానిసికి నేమాఱు మానసపుఁబెం
పుడుగువాఁడైన నీ యడుగుఁ గాంచి

తే. గీ. యసమశాల్యన్నములయుఁ జీనాంబరంబు
లయుసముత్సేధసౌధంబులయుఁ గుటుంబ
పరిజనంబులయును బెంపు పరిఢవిల్ల
భూరిసామ్రాజ్యఁ డగుఁ గదే భువనజనని? 22

క. అని యెన్నేని విధంబుల
[1]ననిమిషగురుఁ డిందిరామహాదేవిని బే
ర్కొని యామె సుప్రసాదం
బునఁ దిరమగు సిరి నొసంగు ప్రోఁడిమిఁ జూపన్ 23

క. మన కిఁక శాశ్వతసంపద
లొనగూడె నటంచు మోద మందుచు మఱియా
ఘనమూర్తి యితరలసదవ
ఘనసందర్శన మొనర్పఁగాఁ గడఁగుటయున్. 24

---

1. బృహస్పతి.

గీ. పొందుగా నంతఁ గటినద్ధ నందకేత
రాయుధచతుష్క మైన శ్రీహరిభుజాచ
తుష్టయమునందు నిలిచి సంతుష్టమయ్యె
ననిమిషస్వామిగురువిలోకనచయంబు. 25

చ. [1]కమలజసూతి ఫాలఫల కంబులఁ బుట్టువుచంద మేకకా
లమున లిఖింప దాసపటలంబున కొక్కటఁ జక్కఁగాఁ బుమ
ర్థముల నొసంగ నాలు గిటెఁ దాల్చెనొకో యన నొప్పు శౌరిహ
స్తములకు మస్తకంబు వినతం బొనరించె గురుండు భక్తితోఁ

గీ. కంధరాభిఖ్యభువన విఖ్యాతి గాంచి
గర్జితస్ఫూర్జితధ్వని గణుతిచేఁ ద
నర్చువై కుంఠకంఠంబున కుపకంఠ
మున సముత్కంఠ గురుఁడు చూపులఁగదించె 27

క. మానసమున గురుఁ డాహరి
యాననరుచి నలువ గన్న యాననరుచిర
శ్రీనలరు దానిఁ గని యన
మానసముల్లాసభాస మానుండయ్యెన్. 28

మ. దివిజామాత్యుఁడు స్వామికార్యఘటనా దీక్షైకదక్షుండు శ్లా
ఘ్యవివేకుండు పదాదిగాఁగ ముఖపర్యంతంబు నత్యంత భ

1. బ్రహ్మ.

క్తివిశేషంబున నంబుజోదరునిమూర్తిం గాంచి సాక్షాత్కరిం
చె విరించాదికదుర్లభుం డనుచు నక్షీణప్రమోదంబునన్. 29

క. బడి బడి సాష్టాంగముగాఁ
బడి వడిమ్రొక్కులిడి లేచి పలునుతులఁ బ్రా
ర్థనలు సలిపి యుపచారము
లొనర్చి నిలిచె భక్తిఁ బొంగడుచుండఁగ హరియున్. 30

గీ. గీష్పతినిఁ గాంచి నీవు [1]వాస్తోష్పతియును
సురలునను జూడ నిటకు వచ్చుట యెఱింగి
ధ్యానగమ్యుండఁ గానఁ బ్రత్యక్షమైతి
నీకు మాత్రంబె సురపాల నైకలోల. 31

క. మెచ్చితి నీసచ్చరితకు
వచ్చినపనిముచ్చటించి వర మడుగుము [2]వై
యచ్చరకులదేశిక యన
నచ్చతురుఁడు విన్నవించె హరి కిప్పగిదిన్. 32

గీ. ఏను వాస్తోష్పతియె సురలిటకు నిపుడ
వచ్చుట యెఱింగినట్టి సర్వజ్ఞమతికి
దేవరకు విన్నపము సేయఁగావలెనె మ
దీయ విజ్ఞాపనం బౌది తేయవరద. 33

---

1. బ్రహ్మ. 2. దేవతాగురుఁడు.

ఉ. శ్రీవరదేవరం గనుటచేతను జేతను లాజవంజవ
ప్రావరణంబువాసి సతతమైనభవత్పదసేవనంబునం
బావను లౌచు నిత్యవిభవంబును గాంచి సమంచితానుమో
దావహులై సదాసుఖితు లౌదు రటంచు వచింత్రు కోవిదుల్ 34

గీ. అట్టిదేవరదర్శనం బైనపిదప
వెట్టివాఁడైనఁ గోరునే వేఱె వరము
నమృతవారాశిలోనోలలాడఁ గాంచి
గంజికై యాసపడెడి ముష్కరుని కరణి 35

క. దేవర పొడసూపుట కా
దే వర మన వేఱె యున్న దే వర[1]వరటా
దేవరథ సంయమీశ్వర
దేవరచితవినుతిపాత్ర దేవ రమేశా. 36

క. నీ వొనరించినజగములు
భావింపఁగ స్వర్గమర్త్య పాతాళంబుల్
దేవమనుష్యాసురులకుఁ
దావలములు తత్క్రమంబు దప్పునె యెపుడున్. 37

గీ. సంజ్ఞ త్రిదశాలయం బని స్వర్గమునకుఁ
దనరు బలిపద్మమనుచుఁ బాతాళమునకు

1. హంస వాహనుఁడు.

నమరు నది యిప్పు డేల వ్యత్యాస మొందు
సత్యనిర్మాణ నీకటాక్షంబు గలుగ. 38

గీ. మాది మాకిచ్చుటయె మడి మాన్య మిడుట
యనుచుఁ [1]ప్రాకృతు కోరిన యటుల మిమ్ముఁ
గోర నేటికి మున్నె యెవ్వారి కెద్ది
యుచితమగు దాని నటు చేసి యుంటఁ జేసి. 39

క. బలి శుక్రుని ప్రేరణమున
బలభేదిని స్వర్గపురముఁ బాయఁగఁ జేయం
బలమఱి మీచరణంబులఁ
గొలువం జనుదెంచె నిటకు గోవింద హరీ. 40

సీ. దితితనూభవదండహతులకు దశశతాం
బకు వీఁపు నల్లులమంచ మయ్యెఁ
బలలాశికుట్టాకములకు వేఁడివెలుంగు
కొమరుని తల సంతకుండ యయ్యె
దైత్య[2]కరాసిక్షతముల కంబుధినాథు
మే నూర్ధ్వదరిబొడ్డుమేడి యయ్యె
దనుజాంగుళీప్రపీడనమున కర్థేశు
చెవిదోయి కిన్నెర చీల లయ్యెఁ

1. విద్యాసంస్కారము లేని వాఁడు. 2. కత్తిపోట్లకు.

తే. గీ. గొమ్మ కేనుంగులే ధావన మ్మొనర్ప
నేమి చెప్పఁగవలయును దోమలగతి
ననినగతిఁగోణపులఁ జేరకొనగఁ నేల
చెదరి యొక్కొక్కమూల వారొదిగిరపుడు 41

గీ. దీనజనతార్తిసంహారి దానవారి
శౌరి యనుఖ్యాతి నిల్పుకో సమయ మిదియె
శిష్టరక్షణ దుష్టసం శిక్షణములు
నీవు పూనిన పూన్కలు గావె దేవ. 42

మ. అని సాష్టాంగముగా వడిం బ్రణతుఁడై యాదేవదేవాంఘ్రులం
దన [3]మూర్ధంబున సోఁకుచుక శరణుదైత్య వ్రాతగర్వాపనో
దనదీక్షాపర బ్రోవవే మము సురేంద్రత్రాసనిర్వాపణా
యనుచున్ లేవక యున్న శౌరి కరుణా యత్తైకచిత్తంబునన్. 43

గీ. అఖిలసజ్జనలోకాభయప్రదంబు
లైన నాల్గుభుజంబుల నతనిఁ బొదివి
లేవఁగా నెత్తియిట్లను దేవమంత్రి
యీాయుపేక్షకుఁ గారణంబెల్ల వినుము. 44

చ. కులబలసంపదాదులు దగుల్కొనహత్తినమత్తవృత్తి యె
ట్టులు దొలఁగుం దదున్నతి కడుం దగుచుండినయంతవట్టుఁ ద

1. తలమీఁద.

ద్బల ముడివోయి నప్పు... గదా యిది యిట్టి దటంచు నాత్మలం
దెలివి వినీతి నీతియు విధేయతయున్ సమకూరు నేరికిన్. 45

క. ఋభువిభుఁ డీతఁడు త్రిలోకీ
ప్రభుతాప్రభవప్రభూత పటువైభవ గ
ర్వాభరంబునఁ దజ్జ్ఞత ద
ప్పి భవాని ప్రసాద మభిభవించెం బెలుచన్. 46.

చ. ఒరుఁ గని యాదరింపమియె యొప్పదు తప్పగు విప్రుఁ జూచి స
త్కరణ మొనర్ప కున్కి కొఱగాము తపస్వుల నెందుఁ జుల్కఁగా
నరయుట శైవులందు విసయం బెనయింపమి కానిమాట వా
విరి మనయత్రినందను నుపేక్ష యొనర్చినఁ జెప్ప నేటికిన్. 47

శా.[1] శర్వాణీకమితానులబ్ధమని యాసన్మాలికావృత్తము
స్త్రీర్వాణీశుఁ డెఱుంగఁ జాలఁ డట పోనీ దాని కేమయ్యె నా
సర్వేశాంశమునన్ జనించిన మహాశైవుండు దుర్వాసుఁ డీ
దుర్వాసుండని మున్నెఱుంగఁడొ ప్రశస్తుం డయ్యె వ్యర్థంబుగాన్

క. ఆవరమునిశాపమ్మతి
గోవిందుఁడె కలఁ డటంచుఁ గొనకొని సదయుం
డై వాక్రువ్వక యూరక
యే వెడలినఁ గ్రమ్మఱింప నెవ్వరి తరమా. 49

1. పార్వతి.

క. ఐశ్వర్యదాత యప్పర
మేశ్వరుఁ డని మోక్షదాత నేనని శశ్వ
ద్విశ్వప్రఖ్యాతో క్తుల
విశ్వాసంబున్న సంభ వించునె యిడుమల్. 50

క. ఏ నన నీశ్వరుఁ డన నిం
తైనను భేదంబు కలదె యది యెఱుఁగక [2]దు
ర్జ్ఞానులగొందఱు భేదము
గా నెంతురు వారికెట్లు గలుగును సుగతుల్. 51

క. నేనజుఁడనై సృజించెద
నేనేహ్మై పెంచె దన్మ హేశానుఁడనై
పోనడఁచెద వారలు ని
ట్లేనెరపెద రేది భేద మీముప్వురకున్. 52

ఉ. మామకభ క్తుఁ డెవ్వఁడో సమస్తము నాతడు మన్మయంబుగా
నే మదిలోఁ దలంచు నతఁ డెద్దియు భేదముగాఁ దలంపఁడే
మేమొ మదన్య మున్నదని యెంచినచో నిఖిలాత్మభావము
న్నేమి ఘటించు నా కపుడు లేదు కదా తగుదారి వానికిన్

క. ఈశ్వరభావనచే న
నైశ్వర్యంబునకుఁ గొలిచి యవ్వలి నిత్యా

1. చెడుబుది గలవారు.

[1]నశ్వరసుఖమునకై గరు
డాశ్వునిఁగఁ దలంచి కొలుప నగు వాంఛాప్తుల్. 54

గీ. ఈశ్వరానుగ్రహము లేని యెడ నొకండు
శాశ్వతైశ్వర్యముల నొందఁజాలఁ డెపుడు
నా యనుగ్రహమును గోరెనా తదీయ
విత్తము హరింతు నిది లోక విశ్రుతోక్తి. 55

మ. సిరి సంపూర్తిగ నున్నవేళ మదవచ్చేతోభిమానంబునం
బరమార్థ మ్మొకయింతయైన మదిలో భావింపఁగా లేక ము
ష్కరులై కొందఱు కన్నుఁగాన రదివోఁ గాంక్షింతు రిం కెప్పుడే
వ్వారి మూలంబున వెండియుం గలుగు సంపల్లాభమంచార్తులై. 56

క. ఇంకేల పెక్కునుడువులు
శంక యొకింతయును లేక చనుఁ డిపుడు నిరా
తంకముగఁ బంపెదను మీ
సంకటములు దీఱ బలి రసాతలమునకున్. 57

క. నావుడు గురుఁ డిట్లను నో
దేవా దేవాధిపాదిదివిజావళికిన్
భావత్కపాదదర్శన
భావుకము నొసంగవలయు భక్తార్తిహరా. 58

1. నాశనము లేని సౌఖ్యము.

క. ఓ దేవ వారికిని మీ
పాదాంబుజరసముఁ గ్రోలు భాగ్యము దొరకం
గాఁ దలఁతు నిపుడ యేక
స్స్వాదునభుంజీత యనెడు వాక్యము వినుటన్. 59

క. పలుమఱు శ్రీహరిగురునిం
దలఁపు తెలుపు మనిన నింద్రుఁ నాకమునందు
న్నిలువు మని కోరె స్వార్థముఁ
దలఁపరు కద స్వామి కార్యతత్పరు లెందున్. 60

క. అన నవ్వుచు నటు కాని
మ్మని హరియు ననుగ్రహింప నాంగిరసుండుం
దన పిఱిఁది సురల కరిదిగఁ
గనుఁగొనుఁడని చూపి చెప్పఁగాఁగ ట్టెదుటన్. 61

మ. కని రింద్రాదిసురు ల్ముకుందునిఁబయః కల్లోలమాలా[1]పృష
ద్ఘన[2]ముక్తాఫలచారుతోరణలసత్కాదంబినీ కాయమా
ననితాంతాంచదనంతమంటపగ తానంతస్ఫటానంతశో
భనశయ్యాంతరశాయి భక్తగణసంపద్దాయి నొక్కమ్మడిన్.

క. కనిసాష్టాంగప్రణమిత
తనులై భక్తిప్రశస్య తనులై [3]గతయా

1. నీటిబిందువులు. 2. ముత్యములు. 3. పోయిన బాధగలవారై.

తనులై సఫలచిరప్రయ
తనులై వినుతించి రివ్విధంబున వరుసన్. 63

క. నలువకు నిది యీదృశమని
పలికి నిరూపింప వలను పడ దెద్దియొ యా
వెలుఁగుం గనుఁగొంటిమి యికఁ
గలుగదు కద కొసఁగుటిర్లుఁ గడలుకొనంగన్. 64

గీ. జలధిపాత్రపయస్స్నేహ సర్పరాజ
వర్తి ఫణామణిదీపాగ్ర వర్తికజ్జ
లప్రభుజనాండభాండజాల ప్రభునినుఁ
గంటిమోహాంధవృత్తిఁబోఁగంటినధిప. 65

గీ. [1]కృష్ణవర్త్మాహ్వయంబు నాకింతవట్టు
మలిన మార్గుండ నగుటచేఁ గలిగెఁ గాని
కృష్ణు నినుఁ గాంచుదారి నే నిపుడు కనుట
నలరె నిర్దుష్టసార్థ్వర్థమైముకుంద 66

గీ. దితిజగణభయరోగాధమత వహించు
టనుగదానే [2]గదాధరుండ నను పేర
నుంటినింతకుమును [3]గదాయుధ వహింతు
నిఁక గదాయుధధారినామకయశంబు. 67

---

1. అగ్నికీయను పేరు. 2. రోగముచే హీనుఁడను. 3. గద ఆయుధముగాఁగల విష్ణూ!

క. అజ "నేతిబీర" వలెం బు
ణ్యాజనుం డని నాదు పేరు వ్యర్థము సుమ్మీ
వ్రజ లెఱుంగ నింతదనుక
న్నిజమవిసంవాది యయ్యెనేం డది నాకున్. 68

ఉ. కట్టడిం దొట్టి దానవనికాయము కాయమునందు హస్తము
ల్గట్టిగం బట్టి పాశములం గట్టుటం బట్టి జగం బెఱుంగనే
బెట్టుగం[1] బాశహస్తసమభిఖ్య వహించితి నిన్నినాళ్లు నా
కట్టి సడి న్మడి న్విడువనయ్యెం గదయ్య ముకుంద యియ్యెడన్.

ఉ. నాదు మహాబలుం డనెడు నామము మిక్కిలి [1] స్వాత్వహీనుండ
న్వాదు ఘటించె దైత్యబల వర్గబలార్భటికాంగ కేదిటం
బేది పలాయనప్రవణ వృత్తిభజించుట నింతకాలమో
శ్రీదయితా భవత్కరుణ చే నివు డొందె బలాధికార్థమున్. 70

చ. దనుజులు బల్మిం గల్మిం గొని దర్పమునం బురమాక్రమింపంగాం
గనుకని భీతిం బర్వ నలకావిభుండుం చొరు లింతకాలము
న్నను నల కుత్సితప్రభుం డనం దగు నర్థముం దోంపం బిల్వనుం
టిని గద యింక నీకరుణ నే నలకేశ్వరసంజ్ఞ నొందెదన్. 71

క. [2]కరికృత్తివసానతచేం
బరంగితి మున్నేనుం గృత్తివసనుండనన్నే

---

1. బలములేనివాండు. 2. ఏనుంగుచర్మము కట్టుటచేత.

డరి హ్రూత సర్వస్వతచే
ధరియించిన యశోఽంత తప్పెఁగద హరీ. 72

క. అని యింద్రాదిదిగీశులు
తన తన పడినట్టి కష్టదశ లిట్లెఱిఁగిం
చి నుతించి రేకముఖముగ
నెనసి పురస్థాయిఫణధరేశ్వరశాయిన్. 73

దండకము—శ్రీమన్మహానర్ఘ రత్నచ్ఛటోదారకోటీరకోటీరవిజ్యో
తిరాటీకనోద్దీప్రవ పశ్యద్ఘనధ్వాంత విభ్రాంతికృత్కుంతలాత్యంత
కాంతాళికాంతాభిరామాననా యిందిరామానసాధీన నానాజగ
ద్వల్లభాగల్లభాస్వన్మణీమండలాఖండలాలిత్యభాక్కుండలా కుండలీ
శానతల్పా యురస్థాయితల్పా సదానిర్వికల్పా కనత్కౌస్తుభాక
ల్పకా సత్యసంకల్పకా భక్తబృందాలయాళిందకల్పా యనల్పాను
కల్పాకంపామతీభూరిశంపాతతిద్యోతమానాంబుదాడంబర శ్రీసమా
లంబిజాంబూనదాచ్ఛాంబరాంగప్రభాసుప్రభావా శుభావాస వా
సంతవేళా ప్రఫుల్లప్రసూనప్రతానోల్లసన్మల్లికావల్లికావల్లికాకార
రేఖానళీమయూఖ ప్రజాభంగగంగానుషంగాంఘ్రిపద్మద్వయా
యద్వయా చిద్విలాసా కలాసాదరా ఖేదరాహిత్యకృత్త్యాత్రిపాండి
త్యనిత్యాదరా మేదురామోదదామోదరాపాదసేవైకహేవాకభా
వాకలంకస్థితింబొల్చులోకంబులోకంబుహస్తా నిరస్తాఖిలాంహస్త
మస్తోమవృత్తిన్సమస్తప్రశస్తప్రకర్షోన్నపప్రత్తిం బ్రవర్తించి యంచ

ద్వివేకాతిరేకంబులై యంబుజప్రోద్భవాదు ల్నిరూపింపఁగా లేని
విజ్ఞానసంపత్తికిం బాత్రభూతంబులై సర్వభూతప్రకృష్టానుభావం
బుచే విశ్వభూతప్రభూ! తత్క్షణంబే సముద్రక్షణాక్షీణవై చక్షణీ
లక్షితాతుద్రదాక్షిణ్య మా నీకటాక్షప్రసారంబునుం జెంది
మానందముం బొందుచు న్ఘోరదుర్వారనిస్సారసంసారకూపార
పారంబునుం జేరి నీదౌపరత్వస్వరూపంబుఁ బ్రాపింపఁగా నోపు
నో పుండరీకాక్ష యీయక్షయాజాండభాండంబులం గుక్షినిక్షిప్త
విక్షిప్తముల్సేసి రక్షించుదీక్ష ల్నిరీక్షించు నీ వేల నీ వేల నీ వేల
నుద్వేల దుర్విక్రమాభీల విద్విట్కృతోద్వేగ యోగార్తి ఘో
షించు మమ్మేల రాకుందువంచుం గడు న్నమ్మి యుండం గృపా
యత్తచిత్తంబునం దత్తఱం బంద నీకుండ నీవ్యూహలీలాసము
త్సాహమాదివ్యదేహంబు దర్శించు భాగ్యంబు మాకుం బ్రసా
దించితే నింతకు న్మున్నుగా నెన్నియో వైభవోదాత్తలీలావతా
రంబులం బూర్ణతిర్యక్స్వరూపంబుగా నర్ధతిర్యక్స్వరూపంబుగాఁ
జూపి పాపిష్ఠరక్షఃకృతోపప్లవంబు న్నివారించి తీ వింక మాయం
కిలిం దీర్పఁగా నిప్పు డొక్కింత యేదేనియుం బిన్నవై యున్ననుం
బన్నుగాఁ జెన్నుగా వన్నెఁ గాన్పించి వర్ణింపఁగా వర్ణియానట్టి
రూపంబుచే నేపు దీపింపఁగా నో పరంధామ యుద్దామసామర్థ్యముం
జూపవే పాపము ల్బాపవే యాపదుద్ధారకా కోపకాపట్యనిస్తారకా
సచ్చిదానందకందా సదాస్పంద గోవింద మమ్ముం దరిం జేర్చి కాపా
డవే దేవదేవా నమస్తే నమస్తే నమః. 74

మ. అని యాసర్వసుపర్వు లాత్మదశ లాత్మాభీష్టము ల్విన్నవిం
చిన భక్తాభయదానదక్షుఁ డగు లక్ష్మీశ్రవక్షుఁ డజ్ఞాక్షుఁ డి
ట్లనియె న్వారలఁ జూచి మీరిచిరతరాయాసంబు లిం కుండునే
చనుఁడీ మీరలు మీయభాగతముగాసంత్యక్తసంత్రాసులై. 75

క. అన విని యాగీష్పతి యి
ట్లనియె స్వి ద్దానతిచ్చినది వరమే దై
నను సైరింపఁగవలె నొక
మనవి నొనర్చెద[1]మమృతన్నమాజశరణ్యా. 76

క. దేవరసంకల్పంబ క
దేవిశ్వోత్పత్తిసంస్థితిలయంబులనం
గేవల మఘటనఘటనా
ప్రావీణ్యాత్మున కొకింతపనియే యిదియున్. 77

క. చనుఁడీక శ్రమముండునె మీ
కనినంతనె వెఱపు దొలఁగునటె యిది యన్నం
బనినం దీరునె యాఁకలి
తిని తనియక యున్నచో [2]క్షుధితునకు నెందున్. 78

ఉ. నేరము నేరు పెంచకుము నేరము నీకడఁ గోర్కెఁ దెల్ప నీ
వారముగాన నిట్లు బహువారము దెల్పఁగఁ జెల్లె మాకు నీ

1. దేవతా సమూహము. 2. ఆఁకలి గలవానికి.

సారముఁ దొల్లి చూపితి విసారముఖోత్తమదివ్యమంగళా
కారము లూని యిప్పు డుపకారము నే తను వూని సేసెదో. 79

క. ఎప్పటి కెప్పగిదిని మ
మ్మెప్పటి వలెఁ బాదు కొల్పె దెఱిఁగింపుము మా
యప్పా దార్ఢ్యస్థితికై
యిప్పాటనభీతమతుల కెఱుఁగఁగ వలసెఁ. 80

గీ. ఏను జీవుఁడ ననియు నీ వీశ్వరుండ
వనియు రూఢార్థసంజ్ఞవిఖ్యాత మగుట
[1]మృద్ఘటస్వర్ణభూషోపమేయ మగుచు
మనకుఁ దనరారుఁగాదె సంబంధ మీశ 81

చ. అన విని జీవుఁ గాంచి పరమాత్ముఁడు వల్కె దయాత్ముఁడై స్మితా
ననమున సంజ్ఞ రూఢమయిన న్మఱి యౌగిక మైన నేమి న
న్గనుఁ గద వాఁడు భేద మని కాని యభేద మంటచుఁ గాని యె
వ్వనిమతి జీవుఁ డీశ్వరునిభాస మటంచు దృఢత్వ మొందునో. 82

గీ. ఏలకామ్యార్థులైన మీ కిపుడు మోక్ష
సరణి యిట్టిది యని దెల్పఁజాలదొక్కొ
యింతమాత్రంబె యీ తెల్వి దృఢముగాఁగ
మదిఁగుదురుకొన్ననోబుధమాన్యచరిత 83

---

1. మట్టి బంగారు నగలు.

గీ. క్షణికమదమాత్రమున నిట్లు సంభవించె
నధిగతసుధస్సుఁడైన బుధాధిపతికె
నిత్యమదమత్తులకు నెట్లు నిల్చియుండు
ననిశముగ స్వర్గభోగ మయ్యసురులకును 84

క. అని యింద్రునవంక మొగమై
వనజాక్షుం డాన తిచ్చె వాంఛాలాభం
బొనగూడు నె తపమునఁ గా
కనఘుం బడి సకలవాంఛితార్థము లొసగున్. 85

మ. స్థిరపై నొప్పుకళింగమండలమునన్ దివ్యస్థలం బస్మదా
దరణీయం బభీష్టదాయకము సిద్ధక్షేత్రమై [1]తార్క్ష్యభూ
ధర మష్టాక్షరిమంత్రరాజము సముద్యన్నిష్ఠ నచ్చోఁ బురం
దరభక్తిన్ జపియించు నాతనికిఁ జేతం జిక్కు నిష్టార్థముల్. 86

క. నీవచ్చో నిత కాలం
బావిర్భూతప్రపత్తినమ్మంత్రజపం
బావర్తించిన మదిలో
భావించిన వాంఛితార్థ ఫలము లభించున్. 87

ఆ. వె. అని యనుజ్ఞ నొసఁగి యాంగిరసుని గాంచి
వనజనాభుఁ డిట్లు లనుచు నాన

---

1. గరుడాద్రి.

తిచ్చె నేము నిశ్చయించినకర్జంబు
లెల్ల నొకట నిర్వహింపవలయు. 88

సీ. వచ్చినదారిగా వరుసదైత్యుల నెల్లఁ
బాతాళమును జొరఁబనుచు టొకటి
మీ మీ పదంబుల మిమ్ము యథాపూర్వ
ముగ సంప్రతిష్ఠించు పూన్కి యొకటి
నను సుతుఁగనఁ దపంబును బొనర్చెడున య్యా
దితి కశ్యపులకోర్కి దీర్చు టొకటి
తార్క్ష్యశైలాఖ్యసిద్ధక్షేత్రమహిమంబు
స్థిరముగా వెల్లడి చేయు టొకటి

తే. గీ. యిన్నియును మాదువైదగ్ధ్య మెఱుక వడఁగ
నొక్కట రచింప నవతార మొందువార
మేము మీ కోరినట్టుల యిపుడ పిన్న
యనఁగ వర్ణియనంగ మీరరుగుఁ డనిన. 89

ఉ. దేవ మహాప్రసాద మని ధీరమతిం దగ సాఁగిమ్రొక్కుచో
నావనమాలి కన్మొఱఁగె నంత సుర ల్దలి దంద్రులందముం
గావరె యంచు నయ్యదితి కశ్యపులం గని తెల్ప గారుడ
గ్రావముఁ జేరి బంధుర సరస్తటసీమ వసించి రందఱున్. 90

ఉ. అచ్చట నొక్కనూటతటమం దుటజంబున నంబుజోదరుం
బొచ్చెము లేని ముచ్చటల ముద్దులపట్టిగఁ గాంచు[1]నిచ్చల

1. కోరికలతో.

[1]న్నిచ్చలు [2]నిచ్చలంబయిన నిష్ఠఁ దపం బదితిద్వితీయుఁడై
యచ్చపుఁబూన్కి గశ్యప మహర్షి యొసర్ప వసించి హర్షియై.

క. అరుణోదయంబునకు ము
న్నరుణోపముఁ డతఁడు లేచి హరిఁ బొగడుచు బం
ధురగతిఁ సతితోఁ రా బం
ధురసరసిఁ[3]గృతావగాహనుండై యంతన్. 92

గీ. వాస రారంభవిధు లెల్ల వరుస నందు
నెరపికొని లేచి ధర్మపత్నియును దానుఁ
బర్ణశాలకు నరిగి తత్ప్రాంతసీమ
వెలయు నశ్వత్థతరుమూల వేదిఁ దరిసి. 93

సీ. అనతిదూరమున దర్భాసనంబునకుఁ బా
ర్శ్వమునందు నలఁతి పావలనువిడచి
సప్తకచ్ఛములతో సరిమడిమలుదాఁక
నునుఁబట్టుపరిధానమును ధరించి
దశముగా ముఖముఖస్థలముల గోపిచం
దనమున నూర్ధ్వపుండ్రములు వెట్టి
పద్మాసనస్థుఁడై పైనిండ ముసుగుగా
నావికప్రావార మలవరించి

1. ఎల్లప్పుడు. 2. చలములేకుండ. 3. స్నానము చేసిన వాఁడై.

తే. గీ. మ్రోలదామ్రమయామలస్థాలికయును
గేలఁ జిఱుతప్రవాళాక్షఁ మాలికయును
గ్రాలఁ బ్రాఙ్ముఖుఁడై యర్ధమీలితాక్షుఁ
డగుచు మునిద్వాదశాక్షరి దగ జపించు

ఉ. ప్రొద్దున లేచి బంధురసరోవరమందునఁ దీర్థమాడి పే
రొద్దికతో సమిత్కుశఫలోదకపుష్పము లంది యిచ్చుచుం
దద్దయు భక్తిమీఱ నిజనాథుఁడు చూడఁగ నీడగా సదా
యొద్ద మెలంగునయ్యదితియున్ క్షణమైనను బాయ కర్మిలిన్. 95

సీ. వెలిపట్టురైకపై వీఁపు నిండఁగ బైఁట
మలఁచినమడికచ్చవలువతోడఁ
దడిపి దళంబుగాఁదగనలందినచాయ
పసుపునిగ్గుల నక్రిపదముతోడ
నలికభాగమునందు నడ్డుగాఁబెట్టిన
పొడికుంకుమపుబొట్టుపొందు తోడ
తెప్పలపై పాటుకప్పు దేరగఁ నిడ్డ
గాటంపుఁ గాటుక కనులతోడ

తే. గీ. సామిపలితసమాయతాశ్యానమృద్వ
రాళపశ్చాద్ఘటితకచగ్రంథితోడ
నెదుట నర్ఘ్యంబు గూర్చి యయ్యదితి సేవ
సేయుచుండును బతితపస్సిద్ధి వోలె. 96

క. మునిపతి యీగతిగఁ దపం
బొనరిచి దీక్షావసానమున నొక్కఫలం
బును బ్రోలఁ బడసి తా నగ
మును గొని సాఁబాల్కశ్రమునకు నొసంగన్. 97

ఉ. ఆమె మహాప్రసాద మని యంజలిపట్టి గ్రహించి భక్తితో
వేమఱుఁ గంటనద్దికొని వేడ్కభుజించె మహాపతివ్రతల్
సామి భుజించు వెన్క విఘసం బమృతాధిక మంచు నెంత్రు స
ద్భామల కంతకంటెను సుధాక్రతుశేషములౌ విశేషముల్. 98

క. పతిభుక్తశేషభక్షణ
మతివల కిష్టార్థసిద్ధి నాయుష్యంబుఁ
సతతము సౌభాగ్యము సం
తతివృద్ధి శుభంబు సిరి ముదంబు నొసంగున్. 99

గీ. ఏరి కేనియు ధర నొరులిడక యుండఁ
గా నయాచితముగఁ బ్రాప్తమైన ఫలము
భావినిజవాంఛితార్థలాభంబుఁ దెలుపు
గాన నది తెల్పె వారిసంకల్పసిద్ధి. 100

క. సంపూర్ణసమాప్తతప
స్సంపత్ఫలతత్ఫలైక చర్వణమహిమం
బెంపగుసొంపున నమ్మని
జంపతులకుఁ బొడమెనిండు జవ్వన మంతన్. 101

సీ. ఉలుపాగ లావణ్యమలవరించిన [1]భత్త్రి
క యనంగఁ దనువు బింకము వహించె
ననలఁ గా లిడఁ బ్రాయ మరవ్రాల్చి క్రమ్మెఱ
నిల్పుదల్పు లనఁగ నెప్పలెగసె
విడిసినజర పీడవృక్షపక్షిన్యాయ
గతి నంగకంబుల కంప ముడిగె
మునుముట్టి డించినమదిమిసైన్యం బునాఁ
బలిత మెల్లను బటా పంచలయ్యె

తే. గీ. వార్ధకపుదాడిఁ గాంచి యౌవనవిభుండు
వలసఁ బోనెంచి శృంగార వాహినీశు
తోడుఁ గని దంపతీదేహ దుర్గసీమఁ
జలన మొందక పురికొని నిలిచె నపుడు. 102

క. అపు డా దంపతులకె కా
దుపత్యకాధిత్యకాంతరుర్వీధర భా
గ్వపినమ్మలకును మాధవు
కృపయౌవన మంకురించి యుగురొత్తె రహిన్. 103

ఉ. అట్టివసంతవేళ విపినాంతర మందు మునీంద్రుఁ డింతితో
నట్టిటు సంచరించుచు వియచ్చరమంత్రినియుక్తిఁ గేలుగే

1. గాలితిత్తి.

ల్వాటి [1]నికుంజగర్భములఁ బల్లవయుక్తిగ నంత నంతఁ జూ
పట్టినయప్సరస్సతుల వైఖరు లారసి కామవిద్ధుఁడై. 104

శా. ఆయాపుష్పనికుంజపుంజములలో నాయాకుటీరంబులం
దాయానిర్ఝరవారిపూరముల నాయాకూటఘోటంబులం
దాయాకందరమందిరావళుల నాయాసానుదేశంబులం
దాయావింతలఁ గాంచుచుం దిరిగి రత్యంతంబుఁ దద్దంపతుల్. 105

చ. అటులు పవల్మని ప్రవరుఁ డాత్మసతీసముపేతుఁడై [2]కుభృ
త్కటకదరీఝరీవిపినకౌతుకము ల్గనుఁగొంచు కేల స
య్యుటజముఁ జొచ్చి యచ్చట సముత్సుకలీల నోలిఁ గేల లం
పటమతియై సుఖానుభవ భవ్యత నుండఁగఁ గొన్ని నాళ్లకున్. 106

క. అప్పడఁతులమిన్నకు నెల
దప్పెం దోడ్తోసుర్రతాసముప్పాల్
దప్పెం దైత్యులయొప్పం
దప్పె న్మనియెడ మనోజు దర్పముఁ దప్పెన్

సీ. పోడము దట్టపుఁజిట్టుముల తమియఁగ నెంచ
కోకిలింతల కంతయొల్లఁ బోక
నడల మాంద్యము గ్రమ్మనడియాడుటుడుగక
నిద్దుర గదురఁగ నెప్ప వ్రాల్ప

---

1. పొదరిండ్లు. 2. కొండ చఱియ.

కావులింతల కోకింతైనఁ గ్లాంతి వహింప
కరుచి పెల్లైన భోజ్యముల విడక
బడలిక ల్దఱుచైనఁబనిపాట లేమఱ
కూర్పులు మెండైన నుస్సు రనక

తే. గీ. పెక్కుగాన్పులు గాంచి పెం పెక్కినట్టి
యదితి యవ్వేళ నొదవుచూలాలితనము
నందుఁ దొలుతటి నవదౌహృ దాభ్యుదయము
నాఁటివలెఁ గాక దృఢపరి పాటి నుండె. 108

చ. నడు మిది పేద చంద్రకలనం బచ లోన్నతి మావిధంబునం
బడసెనె యంచుఁ దన్ను నగునక్త్రిముఁ జన్గవ వెల్లబాఱ న
ల్పడరెసు మోములం దనర నయ్యెడ నందఱు వేడ్కఁజూడఁ జా
లెడునభివృద్ధిఁ గాంచె నిలలేములు కాపురముల్ఘటించునే. 109

శా. మింటం ద్రిమ్మరువారిఁ బ్రోచుటకు లక్ష్మీశజాని గర్భస్థుఁడై
యుంటం బంటవెలందితోడ భవదీయు ల్గూడ రక్షార్థు లీ
దంటం గాఁవగ వేఁడుకొ మ్మనుచు నాత్మక్రోడముం జేర్చె నా
మంటిం దింటకునై కడంగె మునిభామారత్న మవ్వేఁకటిన్. 110

ఉ. ఆ దరి నున్న తాపసకులాశ్రమసీమల నుండి పెద్దము
తైదువరాండ్రు కొంద ఱవు డామెను జూడఁగ నేగుదెంచి స
మ్మోదపుగోష్ఠిచే నుబుసు పుత్తురు వింత తెఱంగు కందమూ
లాదుల సంతరించుకొని యర్మిలి సూడిదఁ దెచ్చి యిచ్చుచున్.

సీ. నివరిప్రాల్పోసి వండినబమ్మ్కాయిణిపాల
పరమాన్న మొకమౌనిపత్ని యిచ్చెఁ
దనప్రోపుఁ గాంచి క్రొత్తగ ఫలించిన వింత
చెట్లపండ్లొకమునిస్త్రీ యొసంగె
నిజగృహేశాభిమంత్రితసిద్ధమహిమాక్ష
తల నొక్కమునివధూతిలకమునిచె
యువమయష్టికపిష్టనవఘృతపక్వభా
ద్యము లొక్కతబిసియిల్లాలు దెచ్చెఁ
తే. గీ. దాను బూజించు దేవిపాదముల మీఁది
గొనబు నిర్మాల్య మొక తపోధనపురంధ్రి
యిడియె సీమంతశుభశోభ నెసఁగుకశ్య
పమునిసామంతసీమంతవతికి నచట. 112

సీ. చరణము ల్నిడుపుగా సాఁచి కేలొక్కటి
పుడమిపై నూఁతగా నిడి వసించుఁ
గూర్చున్నతటి నాయకుండురాదవుదవ్వు
నను గాంచి కడు ప్రయత్నమున లేచు
ద్విత్రాంఘ్రివిన్యాసమాత్రాన దరితరు
స్కంధాదులవలంబకముగ నడచు
నొకకొంత లేనియోపికఁ దెచ్చికొని భర్త
నుపచార మొనరింప నుద్యమించు.

తే. గీ. నలసదృష్టులవలయువస్తులను దెలుపు
నలఁతి యెలుఁగునఁ బరిమితోక్తులనుబలుకు
గలికి నీర్కావివలిపెంపు వలువఁ దాల్చు
నెలలు నిండినకొలఁది న వ్వెలఁది మిన్న 113

క. ప్రొద్దులు కడచినకొలఁది
న్మద్దియ కచ్చొట వేలుపుంజేడెలు తా
రొద్దఁజరించుచుఁ దద్దయు
నొద్దిక నొనరించుచుండి రుపచారములన్. 114

క. వైజనన మిదియె యని బరు
వై జననము నొంద నున్న యాగర్భపుసా
రాజనని బడలికలతీ
రాజననిచయమున కెఱుఁగు నట్లొనరించెన్. 115

సీ. శ్రవణగమ్యము నారణ్యకోపనిషత్తుఁ
బారాయణముఁ జేయ వలయు నేమొ
బలమెలర్పఁగ మహేశ్వరుని ముంగిటి నందిఁ
బట్టి యిట్టిటు ద్రిప్ప వలయు నేమొ
గుక్క లొక్కటిరెండుఁ గ్రోలఁగా స్వధితిచే
జలము మంత్రించి యీ వలయు నేమొ
కచమునం దిడుకొనంగాఁ బత్రపుటముపై
విలిఖించి యంత్ర మీ వలయు నేమొ

తే. గీ. యనుచు[1]శీఘ్రప్రసూత్యుపాయజ్ఞు లెల్ల
నుటజబహిరంగణంబున నుండి రపుడు
జరఠమౌనికుటుంబినీజననియుక్తి
నొక్కటఁ దదీయబాలకాహూతు లగుచు. 116

గీ. అపుడుపురిటింటిదరినున్న యాంధ్రలోన
నొకతె శీర్షోదయమునదర్ధోక్తితోన
పలికె మగవాఁడె యనుచు సంభ్రమ మెలర్ప
నీవలను వేళఁ బరికించు ఋషులు వినఁగ. 117

ఉ. అంత [2]నభస్యమాసమున నాదిమపక్షమునందు యామినీ
కాంతుఁడు [3]శ్రోణయందు రవి కన్యకయందును నుండ ద్వాదశిం
[4]గంతుగరుండు లోకములఁ గాచుటకై యుదయించె వాసరా
భ్యంతరవేళ న [5]య్యభిజిదాహ్వయలగ్నమునం గృపామతిన్.

ఉ. అప్పుడు విప్పఁగంటిదొర లందఱు నం దరుణాబ్జనేత్రముల్
కప్పు మెఱుంగుగాత్రమును గల్గిన యమ్మునిపట్టి పొట్టిరూ
పొప్పఁగఁ బుట్టినట్టి పురుషోత్తముఁగాఁగఁ దలంచి సన్నుతుల్
చొప్పడఁ దొంటి చెప్పరపుఁ జొప్పడ గెం దమకంచుఁ బ్రీతులై 119

క. ఆనతి యొసఁగిన గతి మన
పై నతికృప నవతరించె భగవంతుఁ డటం

---

1. వేగము పురుడు వచ్చునట్టి యుపాయములు. 2. భాద్రపద. 3. శ్రవణ.
4. విష్ణువు. 5. సూర్యుఁడున్న రాశికి 4-వ లగ్నము.

చానతిపూర్వకముగఁ బెం
పై నతిరోధానశక్తి నరసిరి భక్తిన్. 120

క. [1]సుమనఃకాండంబుంగ నల
[2]సుమనఃకాండగురుఁ డదితి సూనుం డగుటన్.
[3]సుమనఃకాండంబులు మహీ
[4]సుమనఃకాండములవృష్టిశోభిలఁ జేసెన్. 121

గీ. జాతకర్మాఖ్యసంస్కార జాతకర్మ
శాలిఁ గావించె సుతు మునీ శాలిమాళి
వీత విచికిత్స యజ్ఞోపవీత మొసఁగి
నాభి కృంతనవిధివిధా నాభికాంతు. 122

క. అధిగతమనోరథుం డా
బుధమాన్యుఁడు శిశువుకుశలమునకై రక్షో
వ్యధదొలఁగఁగఁ బదిప్రొద్దులు
విధిగ ఫలీకరణహోమ విధియొనరించెన్. 123

సీ. ఉల్లిపొట్టావాలు నుముక రాఁజెడుపోగ
ల్లడపల పొదిగిళ్లఁ గ్రమ్ముకొనఁగ
గుమ్మంపుఁ బైవంకఁ గ్రుచ్చినపచ్చిభూ
తులసి మాబీరతోఁ గలసి వ్రేలఁ

---

1. మంచిమనస్సులు. 2. దేవతాగురుఁడు.
4. దేవతలు. 3. పుష్పవృష్టి.

బార్శ్వద్వయమునందు వ్రాసినగోమయ
ప్రతిమ లస్పష్టాంగ భంగిఁ దోఁప
నింగువ పొంగింపు లెసఁగింపఁ బొసఁగిన
కటుగంధ మెల్లెడఁ గడలు కొనఁగఁ

తే. గీ. జమురు ముంచివెలింగించి సంజనిడిన
దృష్టిదీపాల వెలిమిడి తెట్టె లలరఁ
గాఁపు గూర్చినతత్సూతికాగృహంబు
నాగ్రహంబున నేగ్రహం బావహించు. 124

మ. పదిరేలుం బదిలంబుగాఁ గడపి యా బ్రహ్మణ్యుఁ డాబ్రహ్మఁగ
న్నదొరం బుత్రునిగాఁగఁ గంటి ననునానందంబు డెందంబునం
బొదల న్వామన సంజ్ఞ నామకరణంబుం జేసి యచ్చో సభా
సదు లాశీర్వచనంబు లొక్కటఁ సమంచద్రీతిఁ గావింపఁగన్.

ఉ. [1]ఆసతిమాళియందుఁ బసు పద్దినయక్షత లీక్షితంబులై
భాసిలె భాసమానగతి వార్షికవారిదమండలాంతరా
వాసములై కరం బచిర భావినవాంకుర రేఖఁ దాల్చి యొం
తే సొబ గొందు నమ్మెఱుఁగుఁ దీఁగెలదుంపలనంగ నయ్యెడన్.

సీ. నడికట్టు బిగియించిన చెఱంగు సరిక్రొత్త
చీరలో సందిట శిశువుఁ బొదివి

1. స్త్రీలలో శ్రేష్ఠురాలు.

యాపాదమస్తకంబైన కొంబసుపుని
　　గ్గుల పచ్చిమేను సంకోచ పఱిచి
యులసాంఘ్రి విన్యాసముల పెద్దలున్నచ
　　క్కటి కెల్లనల్ల న గడచినడచి
మనుమని మీ చిన్ని మనుమని దీవింపుఁ
　　డని వారలకు నాత్మ తనయుఁ జూపి
తే. గీ. భర్తయనుపదమాసాధ్వి బాలసారెఁ
　　బందిటఁ జరింప మునులు దేవతల తతులు
　　వెత లడఁగెనింకననుచుసమ్మతుల నతుల
　　గతుల మన్నించి రామెసన్నతులనుతుల. 127

క. అందలి విప్రుల మునిసం
　　క్రందనుఁ డందఱను విందు కై పిలిచి తగన్
　　మందిరమున నాప్రాద్దెల
　　మిం దనియఁగఁ జేసె నిష్ట మృష్టాన్నములన్. 128

మ. నెలలో నొక్క సువాసరంబునఁ బురంధ్రీశ్రేణి సంప్రీతి పా
　　టిలఁ బిల్పించి కడంకమై నదితి పట్టిం దొట్లలోఁ బెట్టి జో
　　లలఁ బాడించి యుదంచనగ్రహణలీలాకౌతుకాచారము
　　ల్వేలయం గప్పకు మ్రొక్కి వాయనము లిప్పించె న్సమంచద్గతిన్
క. విప్రమణి నందనున క
　　న్నప్రాశన కేశఖండనముఖసుసంస్కా

రప్రక్రియలను గ్రమముగ
నప్రతిహతవిధి నొనర్చియలరుచు నుండెన్. 130

చ. [1]ఉపనయనక్రియోచితవయోయుతుఁడై సుతుఁ డొప్పుటన్ ద్విజ
త్వపుసిరి సంఘటింపఁ దన పట్టికిఁ దే తగు ప్రాయ మంచుఁ గ
శ్యపుఁ డపు డాత్మ నెంచి ప్రణయావహయా సహధర్మచారిణిం
దపసులనుం గనుంగొని మనంబునఁ గల్గుతలంపుఁ దెల్పినన్. 131

క. వారందఱుఁ దనతో నను
వారం దలఁచుగ మనఃప్రియం బని యంగీ
కారము నెఱిఁగించిన నధి
కారమున ముహూర్తనిశ్చయం బొనరించెన్. 132

సీ. ద్రాక్షాశిఖాతోత్తంభి తస్నిగ్ధసరళపూ
గప్రకాండోచ్చప్రకాండజాల
మాశుతంతన్యమానాయతలాంగలీ
పత్రపరిచ్ఛదో పరితలంబు
సహసాగ్రథితచూత సాలజాతాచ్ఛిద్ర
చారుపల్లవజాత తోరణంబు
ఝుడితిసంఘటితచంచద్దలాంచత్ఫల
స్తబకరంభాప్రతి స్తంభమాల

1. వడుగుచేయుట.

తే. గీ. మగుచు నజ్జన్నిగ ట్టున్న యట్టి నట్టు
సుట్టు దట్టంబుగాఁ గను పట్టె వేగ
మానిమాణవకాకల్ప్య మానమైన
[1]కాయమానంబు శుభసూచకముగ నపుడు. 133

సీ. తత్రత్యఘనతపో ధనజనాకారణా
కారణవ్యగ్ర సంచారపరులు
జలసమిత్కుశఫలాక్షత వేదిపీఠాది
కద్రవ్యసంధాన కరణపరులు
శాకాజ్యదధిపయ శ్శర్కరాముఖ[2]మహా
నసయోగ్యవస్తుసన్నహనపరులు
ప్రాంతాశ్రమాగత బ్రాహ్మణౌఘస్వాగ
తప్రశ్నముఖ్యసత్కరణపరులు

తే. గీ. నగుచు నమ్ముని రాజశిష్యప్రశిష్యు
లఖిలనిర్వాహకులుఁ దారయై చరించి
రపుడు గురుకుల మరయ విద్యార్థికోటి
కాత్మగృహనిర్విశేషభావ్యంబు గాదె. 134

సీ. శిర సంటె నొకసువాసిని నెన్నుదుట శోభ
నంపుబొట్టిడి దీవనల నొసంగి

1. పాక ; పందిరి. 2. వంటయింటికి యోగ్యమైన.

నలుఁ గిడె నొకవధూతిలకంబు గంధామ
లకముతోఁ బసుపు మేళన మొనర్చి
చిక్కు వాఱక యుండ నొక్కసీమంతిని
యటకలివెట్టెఁ బాయలుగ దువ్వి
జలకంబు లాడించెఁ గలశంబులను ముంచి
యొక్కపురంధ్రి [1]కవోష్ణవారి
తే. గీ. నొకకుటుంబిని ప్రాంశుపీఠికను నిల్పి
వలిపె నీర్కావి మడుఁగు దోవతి చెఱంగు
చమిరి మైతడి యొత్తి [2]కైశ్యంబుఁ దుడిచి
కొన ముడిఘటించెనమ్మౌనితనయమణికి 135

చ. తిలకముఁ దిద్దె నెన్నుదుటఁ దీరిచెఁ గాటుక లోచనంబులన్
లలి నిడెఁ జుక్కఁ జెక్కిటను లాక్షఁ బదంబులయందుఁ బూసె మైఁ
గలప మలందెఁ బూసరులఁ గంధర వైచెను బచ్చగోఁచియున్
మొలఁ గదియించె నొక్కసతి పొందుగ నమ్మునిపట్టి కంతటన్. 136

ఉ. ఆ ముని దంపతు ల్దగ [3]నహర్ముఖమందుఁ గృతాభిషేకులై
[4]క్షౌమవసానులై ప్రవిల సత్తిలకాళికులై సుగంధచ
ర్చామహితాంగులై సుతుకరమ్ములఁ దమ్మిలము న్ఫలంబులు
న్నేమ మెల్పరఁగా నునిచి నిల్పిరి పందిట వేది ముందటన్. 137

1. వెచ్చని నీరు. 2. కొప్పు.
3. ప్రొద్దున. 4. తెల్లనిపట్టు బట్టలు కట్టుకొన్నవారై.

సీ. సఫలతాంబూలహస్తద్వయంబుగ సభా
యై నమ యంచు సభ్యానుమతిని
బ్రార్థింపఁగా వా రయంముహూర్తస్సుము
హూర్తోస్త్వితంచుఁ బీఠోపవేశ
మున కియ్యకొనఁగఁదాంబూలఫలములు [1]బు
రోధచే నుంచి పుత్రుఁడును బత్ని
వరుస సవ్యంబుగా వసియింపఁ గూర్చుండి
యాచమనత్రయం బాచరించి

తే. గీ. యతఁడు విఘ్నేశపూజపుణ్యాహవాచ
నములఁ గావించి యుపనయనక్రియార్థ
మంతసంకల్ప మొనరించియాత్మజునకుఁ
బసుపుఁ బ్రాల్నించి యుంపించెఁ బంచశిఖలు 138

గీ. ఆతఁడు పునశ్శుభోదకస్నాతుఁ డైన
సుతుని దగ సంభృతబ్రహ్మ సూత్రుఁ జేసి
యంకురార్పణ మొనరించి యటుల సకల
నాందిముఖకృత్యసంవిధానములఁ దీర్చి 139

గీ. బ్రహ్మచారులఁ బూజించి స్వసుతువారి
పఙ్క్తిఁ గూర్చుండఁబెట్టి యవ్వారతపస్వి

1. పురోహితుఁడు.

యర్థి[1]నిర్వర్తితాభ్యవహారుఁడైన
వాని లేవంగ నెత్తె సత్వరముగాఁగ. 140

మ. ఉచితాచారముగాఁ బురోధయును దా[2]నుచ్చావచాశీర్వచో
రచనాసంభ్రములై సదస్యులగు సర్వబ్రాహ్మణగ్రామణుల్
ప్రచురప్రక్రియనానతీసుతునకున్ బ్రహ్మోపదేశంబు మా
నిచయాధీశుఁ డొనర్చెఁ [3]దజ్జ్ఞ సుమనోనిర్ణీత లగ్నంబునన్. 141

గీ. అంత నాతఁడు మౌంజికృష్ణాజినంబు
పసుపుగోఁచియు దండంబుఁ బంచశిఖలుఁ
దనర జనయిత్రియొద్దఁ బ్రాథమికభిక్ష
గాని పిదపఁ గైనియె భిక్ష జనకునొద్ద. 143

క. మహదాశీర్వచనధ్వని
ముహురుక్తతథాస్తు వాదముగ ముగియు మహా
మహులగు నార్యులకు ద్విజో
ద్వహుఁ డతఁ డప్పుడు ఫలప్రదానములొసగెన్

ఉ. మున్నుగఁ దామె కైకొన సముత్సుకులయ్యును వారిలోన వా
రున్నన్నుగ మీరు కొండు మఱి మున్నుగ మీరలె కైకొనుండటం
చు న్నిజము న్వెలెం బ్రియముఁ జూపుచు సభ్యులొకింతవంతు పో
కున్న నొసంగి రన్యముని కొక్కని కగ్రఫలప్రదానమున్. 144

1. భోజనాదికము చేసినవాఁడై. 2. వివిధములయిన. 3. తెలిసినజ్యోతిశ్శాస్త్రపండితులు.

సీ. స్నాతాగతోప విష్టస్వస్తి వాచనో
త్సుకబుభుక్షుద్విజస్తోమపంక్తి
యాస్తీర్యమాణాతివిస్తీర్ణ సాగ్రాంశు
మత్ఫలాతరుద[1]ళామత్ర వటువు
పాత్రాభిఘారాది పరివేషణనియుక్త
సాత్త్వికాచార విచ్ఛాత్రగణము
తారతమ్యగృహీత తాంబూల దక్షిణా
ప్రతినివృత్తోత్తమ బ్రాహ్మణంబు
తే. గీ. నగుచుఁగనుపట్టె మధ్యాహ్న మందు మహాని
భోజనావాసకాయమానాజిరంబు
బాంధవాతిథివిప్రసంబాధకలన
వలన మిక్కిలి గన్నులపండు వగుచు. 145

సీ. పుచ్చుకొన్నవితోడిబుడుతల కిడి వెండి
యును దమ కంచుఁగైకొనెడు వారు
బాల్యంబునుండి యభ్యాసంబు లేదంచుఁ
గాని వేఱొకనిచేత నునుచు వారుఁ
గడు లేఁత వివి యంచు విడిచి పళ్లెరమందు
ముదురు ప్రక్కలకునై వెదకు వారుఁ
గసటు వోవంగఁ బోఁకలు సున్నముడికింప
నెసటఁబోసి రటంచు నెంచు వారు

1. అమత్రము=కంచుపాత్రము.

తే. గీ. నై [1]యనాహూతజానపదాతిపూత
నైష్ఠికశ్రోత్రియబ్రాహ్మణప్రవరులు
వీటికాదాతల కొకింత విసువుఁ జేసి
రంత నొకకొంతవడిఁ జత్వరాంతరమున 146

క. తద్వాసరాంతమున న
వ్విద్వత్కులశేఖరుండు విశ్రుత శాస్త్రో
ద్యద్విధిసంధ్యావందన
సద్విధము నుపక్రమించె స్వతనూజునకున్. 147

చ. ఘనమతి నాతఁడాభ్యుదయికంబుఁగ మూఁడవనాఁడు కూర్మినం
దనునకుఁ గల్మిమీఱఁగ సదస్యులనెల్లర గారవించి దీ
వన లొనరింపఁ జేసి మణివస్త్రసువర్ణవిభూషణాదులం
దనిపెఁ దపోధనుల్దలఁచినం గొదయే వివిధార్థసిద్ధికిన్. 148

క. ఘనమతి నాలవనాఁడ
మ్మునిపతి తన తనయునకును మునుకొని మేధా
జననం బొనరిచి బంధుల
ననిపెఁ దగ బహూకరించి యనుపమ గరిమన్. 149

క. ఈవడువున నమ్మునిపతి
యావడుగు ద్విజత్వ మొందియభివృద్ధిఁ గనం
గా విధిగ నుపాకర్మము
గావించెం [2]గోవిదప్రకాండ యుతుండై. 150

1. పిలువకుండ వచ్చువారు. 2. తెలిసిన వారు.

క. ఆవెంట వటువు మదిసం
భావించి గురూపదేశమాత్రసవినయుం
డై వేదశాస్త్రముఖనా
నావిద్యాగ్రహణధారణప్రౌఢిఁ గనెన్. 151

సీ. గురుజనంబులకంటె గుఱిగాఁగఁ బూర్వప్ర
బోధుఁడై తత్పదంబులకు మ్రొక్కి
కల్యకాలోచితకరణీయములఁ దీర్చు
కొని పూర్వపాఠచింతన మొనర్చి
పఠనీయపాఠార్థపద్ధతి యోజించు
కొని సహాధ్యాయులఁగూడి యేగి
ఫలసమిత్కుశజలంబులు దెచ్చి యర్పించి
జపదేవపూజావసరములందుఁ

తే. గీ. దఱి నిరీక్షించి యుండి తత్పరిసమాప్తిఁ
గ్రమము మీఱంగఁ బూర్వపాఠములఁ జదివి
నియతి భుజియించి తగుగోష్ఠి నెఱపి పవలు
రేయి గురువులపిదప నిద్రించు నతఁడు. 152

క. [1]కలశభవప్రతిపాదిత
కలంబకార్ముకనిషంగకరవాలకరా
ఖలదూషణ ఖరముఖదు
ర్దలితగుణాకరనిశాచరప్రశమకరా. 153

1. అగస్త్యుఁడు.

శా. [1]ఛత్రగ్రాహిక దూర్మిళారమణ చంచచ్చామరగ్రాహిక
చ్ఛత్రుధ్వంసక కైకయీతనుభవాద్యాసౌవిదద్వ్యాత్రజి
త్పాత్రా సభ్యదగాటభల్లుకమణీపౌరాణికత్వావసీ
మిత్రాద్దాశకులేశ రాజ్యపదలక్ష్మీశ్రీఘూర్వ్యహత్పాదుకా. 154

స్రగ్విణి. శ్రీవిదేహక్షమాభృత్కుమారీధవా
పావమానిప్రశస్తస్వనామస్తవా
రావణైశ్వర్యనిర్వాపణప్రాభవా
భావనాతీతదివ్యప్రభా గౌరవా. 155

:: గ ద్య ము. ::

ఇది శ్రీమద్రామనామపారాయణపరాయణాతిధన్య కౌండిన్యగోత్ర
పవిత్రదేవులపల్లికులపయఃపయోనిధికళానిధిసీతారామశాస్త్రి పౌత్ర
వేంకటకృష్ణశాస్త్రిపుత్ర తమ్మనాభిధానాంతర వేంకటకృష్ణ
శాస్త్రినామాగ్రజన్మ త్రిలింగదేశాగ్రజన్మ సుధీ
విధేయ సుబ్బరాయశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతం
బైన మహేంద్రవిజయం బను ప్రబంధంబు
నందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ సీ తా రా మా ర్ప ణ మ స్తు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

1. గొడుగు పట్టువాఁడు.

శ్రీ రామ.

శ్రీ మహేంద్రవిజయము

పంచమాశ్వాసము.

శ్రీరమ్యవిక్రమక్రమ
కారుణ్యాగభీరతాదికల్యాణగుణా
ధార సుధారసధారో
దారవ్యాహార [1]దశశతాంగకుమారా. 1

గీ. అవధరింపుము శౌనకాద్యఖిలమౌని
మణులఁ దిలకించి రోమహర్షణసుతుండు
రహిఁ వచింపఁ దొడంగెను రాజభవన
చత్వరస్వనదానక స్వానపటిమ. 2

క. అత్తఱి బలి [2]పలభుక్కుల
సత్తముఁ డుత్తమయశుండు స్వారాజ్యశ్రీ
మత్త తన కెడయకుండ న
మత్తత నొకక్రతువుఁ జేయు మతి నతినియతిన్. 3

1. దశరథుని. 2. రాక్షసుల.

మ. ధరణీమండలి కేగుదెంచి ఖగనాథఖ్యాతధరప్రాంతమం
దరయ న్యోజనయుగ్మదూరమున వింధ్యాద్రిప్రవత్రోత్కటరా
ట్సరిదభ్యర్ణమున న్జగత్త్రితయపూజ్యం బైనబ్రహ్మేశ్వర
స్ఫురితక్షేత్రము చెంత సంతతసువస్తుశ్లాఘ్యదేశంబునన్. 4

క. వాటముగా నాతఁడు క్రతు
వాటముఁ గావింపఁ జేసెఁ బ్రాగ్వంశగయూ
పాటీకనవేదీపరి
పాటీకనదనఘగర్భపదశాలముగాన్. 5

క. ఆతఁడు క్రతువం దీక్ష
ప్రీతిగ భువనైకవినుత రీతిగ విలస
ద్ఖ్యాతిగ సకలేష్టదవి
ఖ్యాతిగఁ జేయంగఁ బూని యారంభమునన్. 6

గీ. సన్నిధికిఁ బిల్చి సేవితోశనుల సర్వ
మునిసముత్కరదుర్ద [1]శాశనుల విప్ర
సాధుసజ్జనతాశిరోశనుల బంధు
సచివ భటముఖ్య మానుషాశనులఁ జూచి. 7

గీ. సాత్వికత మీఱ లోకైకసమ్మతముగఁ
జేయుజన్నంబునకు ఫలసిద్ధి గలుగుఁ

1. వజ్రాయుధములు.

గానమీరెల్లరను సహకారు లగుట
వలయుఁ గావున నాపల్కుపల్కు వినుఁడు. 8

క. దనుజులు మీరయ్యును [1]భవ
దనుజులు మనుజు లని సత్ప్రియంబునఁ జూడుం
డనిశముఁ దాలిమి గూడుం
డనిశముదాళిమిళితాత్మలగుచున్మతియుర్. 9

చ. మనుజుల గౌరవింపుఁడు సమర్చ లొనర్పుఁడు విప్రకోటికిన్
మునులకు భక్తియుక్తిఁ దగుపూజలుఁ జేయుఁ డభీష్టవస్తువు
ల్దనియఁగ యాచకావళి కుదారతమీఱఁగ నింపు నిండుమ
న్ననలొనరింపుఁ డింపు మదినాటఁగ నాటగఁ జూడ కర్మిలిన్.

చ. అని నియమించి మించిన ప్రయత్నమునం గ్రతుయోగ్యవస్తువుల్
ఘనముగఁ గూర్చి ఋత్విజులఁగావ్యనియుక్తుల భక్తియుక్తి చే
ననుమతుఁడై వరించి యొక యర్హముహూర్తమునందు దీక్షఁ బూ
ని నియతి మీఱఁగాఁ గడఁగి నిశ్చలనిష్ఠఁ బ్రవిష్టశాలుఁడై. 11

గీ. నిలిపెఁబూర్వోత్తి [2]రారణులలవరించి
నిర్మథితవహ్ని యగుచు సన్నియతియుక్తిఁ
గని పరిస్తీర్ణ మగు వేది గార్హపత్య
దక్షిణాహవనీయము ల్దగ నతండు. 12

1. నీ తమ్ములు. 2. అగ్నిని పుట్టించు కాష్ఠము.

సీ. బ్రహ్మసమ్యగ్గీతి వహ్నులఁ బ్రణవింపఁ
జేసి క్రియ ల్పరీక్షించుచుండ
నధ్వర్యుఁ డొక్కట నర్హాత న్మంత్రప్ర
యోగసామీచీన్య యుక్తిఁ దనర
నుద్గాత సామగానోద్యత్ప్రగల్భ తా
విస్ఫూర్తి నీశ్వర ప్రీతిఁ జేయ
హోత సద్వ్యాహృతి ఖ్యాతవై శారద్య
లీలఁ దత్త్రిక్రియ ల్దెలుపుచుండ

తే. గీ. మఱియుఁదక్కినవార లేమఱక తాము
నెఱపుకృత్యంబులత్యంత నియతిసలుప
నారిది వింధ్యావళీదేవి నోమిదమ్మ
గొలువ బలి యజ్ఞ దీక్షఁ గైకొని చెలంగె. 13

ఉ. అప్పుడు సర్వదేశసముపాగతులైన మును ల్సదస్యులై
యొప్పుగ నెప్పుడే క్రియ ప్రయోగ మొనర్పఁగ నర్హమప్పుడా
చొప్పున నవ్విధు ల్నడపుచు న్యజమానుని బ్రత్యవాయము
ల్చొప్పడకుండఁగా నరయుచు న్నెఱవేర్చిరి జన్న మంతయుఁ. 14

ఉ. వచ్చినవారి నెల్లను గృపం దనివారఁగఁ దా నవారిగా
నిచ్చను దానవారి కడు హెచ్చఁగ నిచ్చలు మెచ్చి యిచ్చు న

మ్ముచ్చట లచ్చ టచ్చట గుబుల్కొన బల్కొనియాటవిూఱఁగా
[1]దచ్చికడ ల్గడల్కొనియె దాతలచేఁతలు ఖ్యాతము ల్గదా. 15

క. ఆవార్తకశ్యపర్షిత
పోవన [2]నేదిష్ఠదేశమున వ్యాపింపం
గా విని యా మునితనయుం
డౌవామనమూర్తి యిట్టు లాత్మఁ దలంచెన్. 16

—: వామనమూర్తి బలియజ్ఞశాలకుఁ బోవుట :—

గీ. దానవారి కడు న్మెచ్చఁ దానవారి
గాఁగ మెచ్చుచు నిచ్చున న్గణనగన్న
క్షితిజనశ్రుతి నాకుపశ్రుతిగఁ దోఁచెఁ
గాన నిపుడే నచటి కేగ నౌనటంచు 17

ఉ. అచ్ఛపుబూదిరేకలు మృగాజిన మక్షసరంబు వూంజియుం
బచ్చనిగోఁచియుం గొడుగుఁ బావలు జందెము గిండి దండము
న్మచ్చికచూపులుం జనువు మాటలు గాటపుఁ దేజు నొప్పఁగా
నెచ్చట యజ్ఞవాట మట కేగె జను ల్గడువింతఁ జూడఁగన్. 18

క. దౌదవ్వుల నాతనిఁ గని
యాదిత్యుండ యగు నీతఁ డని తత్రత్యుల్
సాదరమేదురమోదర
సోదయహృదయులయి చూచుచుండఁగ నటకున్. 19

---

1. ఎనిమిది దిక్కులు. 2. సమీప మందున్న.

గీ. అరిగి యెఱిఁగినవారి నెట్టట్టులచటి
వారి నందఱ నందంద వావివరుస
లొనర నొగిఁ బల్కరించుచుఁ గునుకు నడలు
గుజ్జుతనపు నొడ లుమ్మద్దుగులుక నతఁడు 20

క. తగ బ్రహ్మఁ గాంచెఁ దొలుతొలు
తఁ గనుంగొనె నంత సముచితగతిగ నుద్గా
తఁ గడున్భక్తి నరసె హో
తఁ గనియె నంతసవిధేయతగ నధ్వర్యున్. 21

సీ. చతురత బ్రాహ్మణాచ్ఛంసిఁ బ్రశంసించి
ప్రస్తోతఁ బ్రస్తుతిఁ గుస్తరించి
మైత్రావరుణుని సన్మైత్రిఁ బేర్కొని ప్రతి
స్థాతను వినుతించి పోతఁ బొగడి
ప్రతిహర్తఁ గీర్తించి ప్రౌఢినచ్ఛావాకు
గణుతించి నేష్టను గారవించి
యాగ్నీధ్రుఁ జెల్మిఁ గొండాడి సుబ్రహ్మణ్యు
మెచ్చి గ్రావస్తును హెచ్చరించి

తే. గీ. యెలమినున్నేత మన్నించి యింపుసొంపుఁ
జనువుననువును దగసభాసదులఁ గలసి
తనదుదర్శన మెప్పుడెప్పుడని మనంబు
నందు యజమానుఁడభిలాష మొందమెలఁగె. 22

క. శ్రౌతవిధి సంప్రదాయము
నీతనికడఁ దెలియవలయు నెల్లర మనుచున్
బ్రీతిగ నచటి [1]సభాస
ద్వ్రాతము హర్షింప నతఁడు వర్తించు నెడన్. 23

క. చనవరులు పుణ్యజనవరుఁ
గని యిట్లని తెలిపి రిటకు ఘనుఁడొకఁ డేతెం
చెను వానిఁ జూడఁగాఁ దగు
ననఘా యబ్బురము లౌర యాతని చెయ్వుల్. 24

గీ. వామన యనఁ జూచు [2]వామనయనఁ జూడఁ
డేమి నియతియొక్కొ యామిటారి
వడుగుకడుఁగుయుక్తి నడుగుయుక్తులసభ
జుడుగుజుడుగునడుచునుడుగుననుడు. 25

ఉ. యాగము బాగుగా నెఱపి యాజకరాజి కతండు దక్షిణా
భాగములన్ యథార్హముగఁ బంచి యొసంగి యొసంగుపేర్మి న
భ్యాగతసభ్యరాజుల నుదారతఁ దన్పఁ గడంగి మున్నుగా
నీగి కితండె పాత్ర మని యెంచి వటుం దిలకించు వేడుకన్. 26

క. అబ్బలి యబ్బలికరుఁడై
యబ్బలి కెదు రరిగి యెఱిఁగి యాస్ఫురణకు లో

1. సభలోనున్న జనులు. 2. స్త్రీ.

నశ్వర మంది తిరస్కృల
నశ్వర మందిరముసం బహర్నిశము సహేల్. 27

సీ. అనుచుభావించి యమ్మహాత్ము నివాసము
దేశనామంబు పితృనామధేయములను
సతినామంబుఁ దెలియంగ మతిఁ దలంచి
వినయమొనయంగ నిట్లని విన్నవించె. 28

క. ఎవ్వసుధ నుండువా ర్కి
కెవ్వరు మీ తల్లిదండ్రు లెయ్యది నామం
బ[1]వ్వామదేవుఁడవో గా
కవ్వారిజభవుఁడవో మహాత్మ! తెలుపవే. 29

క. అన విని యొలన వ్వాలయఁగ
నను నను నీవడిగినట్టి యర్థమునకు నే
మని చెప్పుదు నుత్తరమై
నను విను కలయర్థము న్వీన న్వలతేసిక. 30

గీ. ఇన్ని వసుధలు గలవె యీయున్నవసుధ
యెల్ల నాయదిగాదె నా తల్లిదండ్రు
లెవ్వరంటివి వినుము దేవేంద్రముఖుల
కెల్లరకు నెవ్వరో నాకు నెన్నవారె. 31

1. ఈశ్వరుఁడు.

గీ. ఆత్మదేహాదులసమష్టియాకృతియగు
నామమనఁగల్పితమగు సంజ్ఞకద దాని
కెవ్వ రేకతమున నెట్టు లేర్పరించు
కొనిన నారీతి విఖ్యాతిఁ దనరుఁ బేరు. 32

చ. అనవుడుఁ గొంటికంటె వినయంబెనయంగఁ దనంతఁ దానె యి
ట్లనియె మదీయయజ్ఞఫల మంతయు నెంతయు నీవ యాదు వ
చ్చినపనీ యానతిమ్ము కృపచే [1]సుపచేళిమ మాను దాన నా
ఘనతరభాగధేయము జగద్వినుతప్రతిభాతిభాసురా. 33

ఉ. నావిసి నావినిశ్చయము సమ్ము నిజమ్ముగ సీదుపట్లలో
కావళీ కానళిం గెడపు నట్టిఁడ సంచు నిజేష్టదేవతా
భావన భావనవ్రత సపర్యల నార్యుల కెల్ల నెల్లెడ
స్ని విల సీవి లక్ష్యము గణింప కొనర్చెద వంచునుం జుమీ. 34

క. నావచ్చినపనిఁ దెలియఁగ
భావించితి దాత కడకుఁ బ్రత్యర్థులు [2]తృ
ష్ణావశులై భువి నెందుల
కై వత్తురొ యెఱుఁగవే యుదారవిచారా. 35

క. నీవృత్తి యప్రతిగ్రహ
భావము సూచించుఁ బలుకు వాక్కులను వినం

---

1. చక్కగాపరిపక్వముపొందినది. 2. కోరికలుగలవారు.

గా వాంఛఁ దెలుపు మనదే
మో విను వివరించెదఁ గ్లిష్టమును దెల్లముగాన్.

క. ఎన్నేని దానములు కల
వన్నిట దాతకుఁ ఫలంబు లబ్బును గొనువా
రన్నింట మేలు వడయుచు
గొన్నియుఁ గల వం దుభయములకును శుభదంబుల్. 37

క. బహువిధదానములు ప్రతి
గ్రహమున కర్హములు గదవె కన్యావిద్యా
మహిదానము లను నిపిమూఁ
డిహపరసాధనములుం [1]ద్రయీసమ్మతముల్. 38

క. అమ్మాంటిలోనఁ దొలుతటి
దిమ్మనికి నొదవ దెమ్మయి నెండవడా
నమ్మఁగృపనొసఁగి రొజ్జలు
నెమ్మి నమ్మాండవదిదియొదవు నీవలన నికన్. 39

సీ. ఉన్నచోటనె కదలకయున్న నొప్పఁ
గాని విశ్రాంతికిటునటుఁ గదలుటకును
బుద్ధిపొడమిన నొక్కింతభూమియాత్మ
వశమునం దుండవలదె యెవ్వానికైన. 40

1. వేదసమ్మతములు.

చ. మది నటు బ్రహ్మ చేసి తన మాత్రము ధాత్రిని నిన్ను వేఁడ ని
చ్చెద ననునిచ్చ నిచ్చటికిఁ జెచ్చెర వచ్చితి దానశూర! నా
కదియును జాలు మూఁడడుగు లంతియె హెచ్చుకొలంది కోర్కెతే
నొదవిన సంతసం బొదవకున్న నొకింతయుఁ జింతిలం జుమీ. 41

క. ఉన్నయది చెడిన వగ లే
కున్నది రా ముదము రాక యున్నను వగ పే
మున్నది వితరణగుణసం
పన్నా! యున్నఁగ నయక్రమం బిది కదవే. 42

చ. అన బలి యాసుయోగ్యమహిమా! మహిమానుష వేషధారివై
కన నగు నెద్దిరా యొక జగద్వినుతంబగు దివ్యతేజమా
దని తలఁతు న్నినున్ సఫల మయ్యెఁ గదయ్య మదీయజన్మ మె
వ్వనికిలభించు నీచరణ వారి శిరంబునఁ దాల్చు భాగ్యముల్. 43

గీ. అని నవినయోపచార వాక్యములఁ దెలిపి
యేనొసఁగువాఁడఁ గొనువాఁడ వీవు యజ్ఞ
వాట మిది తజీ యవభృథావసర ముర్వి
దేయ మిటు గూడుకొనవలదే యటంచు. 44

క. శృంగారపు మణిపీఠము
రంగారు మెఱుంగుపళ్లెరము నుదకముతో

బంగారపు [1]భృంగారువు
నుం గొనిరా నంగనం గనుంగొని పనుపన్. 45

బలి శుక్రసంవాదము.

ఉ. ఆరసి భార్గవుండు దను జాధిపుతో నను నో బలీంద్ర యూ-
రా! రసికుండ వౌదు తగునా యిటు చేయఁ [2]బ్రతిశ్రుతంబు నె
వ్వారికి నెద్ది యెట్లుడుగఁ బట్టఁ డటంచు నిజంగఁ జూతు వే
కారణ మేమి యీతఁ డడుగం గనుకొంచెపు నేల నిన్నిటుల్. 46

సీ. ఎవ్వసుధ వసింతో నీవంచు నడిగిన
నదియిదియని తెల్పఁ డయ్యె నిజము
తలిదండ్రు లెవ్వరో తెలుపుమం చడిగిన
నిరువారని నిరూపింపఁడయ్యె
నెయ్యది నీనామ మెఱిఁగింపవే యన్న
నాకృతియే తెల్పునను చుఁ బల్కె
నుపచారపద్ధతి సోముఁడవా బ్రహ్మ
వా యన్న నిర్వ్వర నగుదు ననియెఁ
తే. గీ. గపటవేషంబుగాఁదోఁచుఁ గాని నాకు
నిక్కమునకు నితండు [3]వనీపకుండు

1. జారీచెంబు. 2. వాగ్దానము. 3. భిక్షుకుఁడు.

గాఁడనుచుఁ దోఁచెఁ బరికింపఁ గారణంబు
లిన్ని యేఁ కావు మఱియు నెన్నేని గలవు. 47

క. దేవతలకుఁ బ్రాపుకదా
గోవిందుం డతఁడు మాయకు న్ముఖ్యంబౌ
తావుకదా ముని శాపముఁ
బోవేఁడిన వ్రజి కతనిముసి తెలిపెఁ గదా. 48

క. ఈ వటునకు దానత్రయ
మే వర మంట యందు విద్య నిడి రంట యొజ్జల్
గావలె నంట భూదాన మ
హా వల దంట [1]దారసంగ్రహక్రియ తనకున్. 49

క. అమ్మహిమయుఁ బదత్రయమా
త్ర మ్మంట కావలయుఁ దనకు దానివలనఁ గ
ర్జమ్మేమున్నదొ యీమా
త్రమ్మునకును స్వత్వ మెల్లరకుఁ గలదు కదే. 50

ఉ. వంచకు లిట్టివార లె ప్రపంచమునం దమ దైనకర్జ మె
క్కించుక యైనఁ బైకి వెలియింపక నిస్పృహ వృత్తిఁ జూపుచుం
బొంచి స్వకార్యసిద్ధి తుదముట్టెడు నంతకు నెంతయైన న
మ్మించి భ్రమింపఁ జూతురు సుమీ యడియాసపుటాస గొల్పుచున్.

1. పెండ్లియాడుంట.

ఉ. ఎమ్మెయి విశ్వసింపఁ దగ దీతని బ్రాహ్మణు లన్న నేని స
ర్గమ్మైన బ్రహ్మచారులనఁగా విను దేవహితార్థ మౌట నీ
రిమ్ముగ నిమ్ముఁ జేరి మన కెగ్గుఁ దలంపక లగ్గుఁ గూర్చి రే
నమ్మఁగ రాదుగా రిపుజనమ్ముల పక్షములోని వారలన్. 52

గీ. [1]త్రిదివమును బాసినది మొదల్దివిజు లెల్ల
మందరాద్రిని గొన్నాళ్లు మసలిజలధి
తీరమునందునఁ గొన్నాళ్లు దిరిగి గావు
డాద్రిఁ గొన్నాళ్లు చరియించి రనుచు వింటి. 53

గీ. అం దదితితోడ నపుడ కశ్యపుఁడు తపముఁ
జేసెనఁట యామె దేవతా శ్రేణికెల్ల
దల్లిగద యంత నొక యువ దంపతులకుఁ
బుట్టెనఁట యొక్క మగవాఁడు పొట్టివాఁడు 54

క. అని మనగూఢచరు ల్గా
డి నను గని చెప్పినప్పటికి నేఁటికి నీ
తని కింతవయసు రాఁదగుఁ
గనుఁగొన నీతం డతండుగా నూహింతున్. 55

క. [2]ప్రణిధుల వెస రంధ్రాన్వే
షణమున కనిచితినిగాని శక్యముగాలే

1. స్వర్గము. 2. చారులు.

దణుమాత్రమైన నమ్మని
మణిరక్షోఘ్నాది మంత్రమహిమమువలనన్. 56

గీ. ఆత్మ మాతాపితృసమాహ్వయముల నడుగ
నెల్ల వేల్పుల తలిదండ్రు లెవరో వారె
తనకుఁ దలిదండ్రులనుట తథ్యముగ నీతఁ
డదితికశ్యపులకు సుతుం డనుచుఁ దోఁచు 57

గీ. ధరణియున్నదియంతయునుఁ దనదె తాను
వామదేవుండ వారిజభవుఁడ నగుదు
నావినంగను వారిజనాభుఁ డితఁడు
మువ్వురకభేద మనిక దా మునిమతంబు 58

క. మందరగిరిబృందారకు
లందఱు మంతన మొనర్చి యంబుధితీరం
బందున గోవిందుని శర
ణొందఁగఁ గ్రందుకొని రంచు నూహింపఁదగున్. 59

క. అందున గోవిందుఁడు కృప
కందళితముగాఁగ నదితికశ్యపులకుఁ దా
నందనుఁడై గరుడాచల
మం దుదయము నొందియుండు నని తలఁపనగున్. 60

క. యునదంపతులనుటకు హే
తువు వారు పురాణదంపతులైన [1]మనో
భవగురుఁ గుదరగుఁ డగుటకు
ననయావనలీలఁ దాల్చినందాల్పనగున్. 61

మ. అనినన్ దానవ చక్రవర్తి నిజవంశాచార్యు నీక్షించి యి
ట్లను నోదైత్యకులావన ప్రవణశీలా! నేలు నీప్రజ్ఞ మెం
తని వర్ణింతును నాదు నిశ్చయము సత్యాజమ్మ నే నివ్వటుం
గనినంత న్వారు నంతవాఁ డనుచు వేడ్కం జెందె నాడెందమున్.

క. హరునంతవాఁడు హరియును
హరియంతటివాఁడు హరుఁడుహరిహరతుల్యుం
డరవిందభవుం డీము
గ్గు రభిన్నులో సములో తెలిసికొన నాతరమే. 63

మ. నరమాత్రుండును నన్ను వేఁడినది యున్నం గ్రన్న నన్నన్నసం
బరితోషించుచు లేదునా కిటుట్టకై కాల్యంబునందుండి పూ
న్కి రహిం దాల్చిన నాకు నియ్యెడను లక్ష్మీరాజామైనట్టి శ్రీ
హరి యాతం డగునేని నాదయినభాగ్యం బెన్న నింతింతయే. 64

క. పరమాద్భుతగరిమ న్మ
న్నురుకరుణ న్మత్పితామహునిఁ బ్రోచిన శ్రీ

---

1. విష్ణువు.

నరహరియగుహరి నరుఁడై
యరుదెంచుటకంటె భాగ్య మన్యముకలదే. 65

మ. వరయోగీంద్రహృదంతపర్యటనలబ్ధశ్రాంతి శాంతింప శ్రీ
కరసంవాహనసేవఁ గైకొనిన లోకస్వామియౌ శౌరి శ్రీ
చరణంబు ల్గలశోదకంబులను సంక్షాళింపఁగాఁ గంటి నె
వ్వరి కైనం బరికింప నీదృశమహాభాగ్యంబు ప్రాపించునే. 66

క. జలనిధికిఁ గలిగె మును నేఁ
డలవడియె న్నాకు శౌరియంఘ్రులఁ గడుగం
గలభాగ్యము సిరి నిడ నది
యిల నిడ నది హరికిఁ గాంత లిర్వురునగుటన్. 67

క. అన శుక్రుఁడు నివ్వెఱపడి
తన శిష్యునిచేయి పట్టి తగదు సుమీ యి
ప్పని నీకుం జెప్పిన విన
వనఘా యిది యేమి పుణ్యమయ్య బలీంద్రా. 68

క. కొలమునకు వేరు వి త్తని
తెలిసియు హరి కిష్ట మొసఁగఁ దివిరెద వయ్యో
తెలిసినవాఁడవొ యేమియుఁ
దెలియనివాఁడవొ యెఱుంగ దితిజ కులేంద్రా. 69

క. తనమేలు నొరుని మేలుం
దనకీడుం బరునికీడుఁ దలఁపని నినుఁ బో

లినవాని సిరులు సౌదా
మిని మిసమిస లగుఁ జుమీ యమేయచరిత్రా. 70

క. డెందమునం దింపొందఁగ
[1]నిందుకిరీటునిఁగఁ దలఁచి హితకామునకా
సందము ముందుగఁ గూరిచి
యొందఱి కేమిడినఁ బిదప నిడఁదగుఁ బతికిన్. 71

క. శ్రితుని విడనాడి యభ్యా
గతునకు ముని కిడిన ఫలము గలదే వలదే
శ్రితహితభుజిష్యజనతా
మతిమద్భటబంధుతాభి పూనము పతికిన్. 72

ఉ. వచ్చినవాఁడుఁ పుచ్చికొని వచ్చినదారినె పోవఁ జూచుఁగా
కిచ్చుటి హాని వృద్ధులకు నిచ్చుఁ గలంగునె లోఁ జెలంగునే
మెచ్చుటి ముచ్చట ల్పయల కిచ్చిన నేమి ఫలంబు నాదు ప
ల్కుచ్చపురీతి దీని వినుమా కనుమా నను మాన్యదృష్టిచేన్. 73

క. ఏరూపంబున నైనఁ బు
నారాజ్యప్రాప్తి కలసునాశీరుఁడు దు
ష్ప్రారంభము లొనరించును
మారుతసప్తకజనిక్రమం బెఱుఁగ వొకో. 74

---

1. శివుఁడు.

క. వారిపయిఁ గరుణ గలఁ డసు
రారి యతం డిప్పు డిట్లు [1]హ్రస్వాకృతితోఁ
జేర నినుఁ గపటవృత్తిం
దా రూపీగ నమ్మ నమ్మ నమ్మ ముదుక్తిన్. 75

క. పలికి వెలయింప కుండినఁ
గులదేశిక యంతకంటెఁ గాల దేహి కిలం
గలదే మొక్కెద నిఁక సూ
ర్వాలుకంగా వలదు వలదు వల దించుకయున్. 76

క. అనుటయు శుక్రుఁ డాలోకించుక
యును దాఁ జేయునది లేక యుస్సురటంచుం
జనె నచ్చోటు వాసి వసిం
చునె తన మఠి సాగనట్టి చో ఘనుఁ డెందున్. 77

క. తా నెంతటి బలిష్ఠుఁ డైనం
గానీ తన కవిహితోక్తి గౌరవం దగునే
మానం డపుడు దాతఁడు తన
పూనిక [2]భవితవ్యతావిమోహితుఁ డగుటన్. 78

మ. చని వింధ్యావళి యంతలోన మణిభాస్వత్ప్రీతిఁ దోయంబు నిం
చిన భృంగారవుఁ బళ్లెరంబుఁ గొనిరాఁ జేఁబూని యాతండు స

1. చిన్నరూపముతో. 2. ముందు ఏమిచేయుటకుతోచనివాఁడు.

య్యాసఁ బీఠిఁ దిడి యుష్ణోష్ణి న్నిలిపి యర్ఘ్యాభ్యర్చనం బాచరిం
చి నిజప్రేయసి ధారవోయుటకు నీక్షింపం దదాచార్యుఁడున్. 79

క. ఎంత తపస్వి యైన నంతియు
సంతోషం బడియె చాలు సమకూడ రాదే
యెంత నొక యంతరాయము
వింతగ నని యూతఁ డొదిగె భృంగారువునన్. 80

క. బంగారపు భృంగారపు
నంగన వంప నొక బిందు వైనను బడకు
న్నంగని బలి యిదియేమను
డుం [1]గుశకాండమున నవ్వటువు పొడఁచుటయున్. 81

క. నుడివడి వడి నిలఁబడె శు
క్రుఁడు కన్గ్రుడ్డనకుఁ గాఁడ గ్రుచ్చికొనఁగ న
ప్పుడు కాణుం డై కడు
నెక్కుడు వడిగా లోహనాళ గోళము వోలెన్. 82

క. స్వామిప్రియకాముఁడు తన
బాములు గణుతింప కధిపు పని చెడకుండం
గా మెలఁగు బలిసిరంకుశుఁ
డై మాటలు సరకుసేయఁ డనుకొనఁ డెందున్. 83

1. దర్భ.

గీ. ఏమి చెప్పవచ్చు నామెయి శుక్రసంఘ
సామి హితము గోరి "చావుఁదప్పి
కన్నులొట్టయయ్యె" నన్న సామెతకుఁదా
మూల మగుచు నొక్క మూలనొదిగె. 84

క. గురువును మంత్రియు స్వప్రియ
నిరతుఁడు నగువాఁ డిట్లు నిరసించినచో
నొరుమాట సరకు సేయునె
నిరంకుశు లధీశ్వరు ల్గణింతురె హితులన్. 85

గీ. అప్పు డందఱు నటు లెదురుచూచు
నంతలో నాతఁ డిల్లాలినరయ నామె
పాణిభృంగారువు నొకింతవంచునంత
జలజల జలంబుధారగా జాఱఁగాంచి. 86

క. సాక్షతముగ నయ్యుదకము
నక్షయ్యం బగునటంచు నవ్వటుచేతం
బ్రక్షేపించెను రక్షో
ధ్యక్షుఁడు సద్భక్తి నీశ్వరార్పణ బుద్ధిన్. 87

శా. ధారాపూర్వముగా నొసంగిన మహీదానంబుఁ బ్రీతి న్సుధా
ధారార్థంబుఁ బ్రతిగ్రహించె నటుమూర్ధన్యుండు వాఁ
డేరూపంబుననైన స్వీయుల భయోద్వృత్తి న్నివారింపఁగా
స్వారబ్ధక్రియ నిర్వహింపఁగ సదా యత్నించునే వాఁడిలన్. 88

క. ధారం గొని దాతను బహు
ధారంజకఫణితసంస్తుతిఁ దనియించి మహో
దారంబుగ రూపం బరు
దారం బూనఁగఁ గడంగె నతఁ డప్పుడు వడిన్. 89

చ. ధర నొగి నుద్గమించి విదితంబుగఁ బైపయి వ్యాప్తిఁ జెంది బం
ధురగతి మిన్ను ముట్టెను గనుంగొనుచుండఁగ నంతలోన స
త్పురుషుని కీర్తివోలె నలపొట్టి వటుండు పటుప్రభావ వి
స్ఫురణము తేటతెల్లముగఁ జూపఁగ లచ్చియు నొందునట్లుగన్.

మ. తనసార్వత్రికభావముం దెలుప రోదఃపూర్తిఁ బెంపొంది వా
మనదేవుం గని "దేవదేవ సకలామర్త్యేష్టసంధాయకా
యా! నమస్తే ఖలఘస్మరప్రశమితాన్యాయోహ్యాయ! తుభ్యంనమో"
యని దేవర్షులు మింటఁ బేర్కొనిరి భక్త్యాయత్తులై యత్తఱిన్.

శా. శుక్రాదుల్ భయవిహ్వలాత్ములగుచుం జూడం ద్విరాడంబరా
వక్రప్రక్రమలీలచేఁ జెరిఁగి [1]విష్వగ్వ్యాప్తదీప్తాంగుఁడై
శక్రప్రీతిగ విక్రమింపఁ దొడఁగెం జంచద్గతి న్ధారణీ
చక్రం బంబరచక్రముం బదయుగచ్ఛన్నంబుగా నీగతిన్. 92

క. మున్నొకపదమాత్రమ్మైన
మిన్నొకపదమాత్ర నాక్రమించి వటుండా

1. ఆకాశము నందంతట వ్యాపించిన వాఁడై.

యున్న పదమాత్రమునకో
యన్నా! యేమందువన్న నబ్బలి పలికెన్. 93

శా. దేవా! తావకసేవకావళికి నెంతే జూడఁగా దుర్లభం
బై వేదాంతశిరఃకిరీటతటవిన్యాసక్రియామాత్రపోషి సం
భావింపం దగి తార్క్ష్యమూఁపు పయి మోపన్మెంచు నీదౌ పదం
బీవేళం గృప నాదు మస్తకమునం దిచ్చారతి న్నిల్పవే. 94

మ. అనఁ దన్మస్తకదేశమందునఁ ద్రుతీయం బౌ పదన్యాసముం
బొనరించె న్దివి దేవదుందుభిరవంబు ల్పుష్పవృష్టు ల్మసి
ధ్వని తానర్తనముల్ మునిస్తుతులు గంధర్వాది గానంబులుం
దనరంగా నతనిన్ రసాతలము నొందం జేయుచు న్మెల్లనన్. 95

క. ఆహా రవ మెసఁగఁగ మ
ర్త్యాహారవరు ల్రసాతలాంతరమున క
త్యాహితమతిఁ జని రాది
త్యాహితమతిహైన్య మిసుఁగదా యెవ్వరికిన్. 96

క. మూఁడవపద మటు లిడ ముద
మూడ వగ ల్మానఁడనడఁగి యొగిబలితో శ్రీ
రాడవమానితగతిఁ గని
రాఁ డవనికి నొక్కఁడైన రక్కసుఁడు వెజున్. 97

చ. బలి గుణశాలియై నికటవర్తులు దుర్నయమూర్తు లౌటచే
నలవడె నిట్లు హస్తగతమైనచో కొంటపుఁ గల్మిఁ భాసి య

గ్గల మగు గాసి నొందఁగ జగంబున నెంతటి నొడ్డవానికిం
గలుగక మానునే యధికకష్టము దుష్టులఁ జేరఁ దీసినన్. 98

సీ. వడిశపించుట యెదుర్వాసుండొకఁడెకాఁ గాని
 కృపఁ దానె తగఁ గొలఁగింపఁడె మ్యో
వజ్రిదుర్జయుఁడంచు బలి వల్కె నేకాని
 కలపు లిప్పటిరీతిఁ గలవఁటె మ్యో
గురుసివంచఁగ శుక్రుఁడు తలంచె నెకాని
 యిదియిట్టులౌనంచు నెంచఁడె మ్యో
సురలఁదోలుట యె[1]యాశరులు చూచిరి కాని
 తత్ప్రాపికబలంబుఁదలపఁరైరి.

తే. గీ. భావి యారీతి నుండ నెవ్వాయ దానిఁ
 ద్రిప్పఁగల రప్పుడేచొప్పు దేవతలకుఁ
 జొప్పడియె నిప్పుడాచొప్పుసోఁకులకును
 గూడెఁ దోడ్తోనతిట్టిన గ్రుద్దినిట్లు.

మ. బలిఁ బాతాళముఁ జేర్చి యాతని గృహద్వారంబునం దాను గా
వలి యుండ న్వర మిచ్చి యచ్చట సదాభాస్వద్గదాపాణియై
నిలిచె న్దాసులపాలిపాలనవిధి న్నిచ్చోచ్చ భావంబులం
దలఁపం డాహరి తత్పరస్పర విరోధం బెన్నఁ డెన్నం డెదన్. 100

---

1. రాక్షసులు.

క. దైవతమునిసేవితత
త్త్రైవిక్రమమూర్తియై యథాస్థితి మరలన్
గోవిందుఁడు వామనుఁడై
కావించె నొమ్మొద మమరఁగా నమరులకున్ 101

క. ఇంద్రానుజుండ వగుట ను
పేంద్రుఁడ వైతివుడు మరల నింద్రునిచేతన్
సాంద్రప్రేమంబున [1]ని
స్తంద్రత నేలింపు మయ్య స్వారాజ్యంబున్. 102

క. అని యనిమిషులు మునుఁ ల్వేఁ
డిన సన్నాహంబొనర్పుఁడీస్వారాజ్యం
బున నింద్రుని వెస నభిషి
క్తుని జేయుట కనుచునచ్యుతుఁడు వచియింపన్. 103

సీ. మృదుఫేనవిశదబుద్బుదలసద్బిందుబృం
దస్ఫూర్తి నమృతకుండంబు నిండఁ
బీనతరాపీనపానవర్ధిత[2]తర్ణ
క వినోదమతిఁ గామఁగవి చరింపఁ
బల్లవకోరకప్రసవఫలవ్యాప్తిఁ
గల్పకద్రుమపంచకము దలిర్ప
ననుకూలగతిఖేల దనుకూలజలవీచి
కాసమున్నతి నభ్రగంగ వొంగ

1. అలసతలేకుండ. 2. దూడ.

తే. గీ. శ్రీహరికృపాకటాక్షవిశేషమహిమ
నహిమరుచిరోచిరనుషక్తి నంబుజాత
వనమురీతి సిరీతిసి వాసిఁ గాంచెఁ
బ్రదివ మెప్పటిగతి శ్రీసమృద్ధమగుచు. 104

ఉ. అప్పుడు విప్పుకంటివిభొర లాదటినుం దన వెంటరా గురుం
డప్పురుషోత్తముం దరిసి యస్మదభీప్సితసిద్ధి యయ్యె మా
యప్ప! భవత్కటాక్షమహిమాతిశయంబునఁ జేసి యిప్డు మే
మెప్పటిచొప్పు లొప్ప వసియింపఁగఁ జేయవె స్వస్థలంబునన్.

క. పట్టం బింద్రున కిఁక వెసఁ
గట్టము స్వాశిపట్టనాధి కారంబునకుం
బట్టిన పట్టొనరఁగఁ దుద
ముట్టినఁ గద పౌరుషంబు పురుషున కెందున్. 106

సీ. అదితికశ్యపుల కత్యంతంబునియతిఁయై
నతుఁడౌచు వారియానతిని బడసి
[1]హేరంబునకు మహోదారంబుగా నంత
సకలోపచార పూజలనొనర్చి
భక్తిమైఁ దారకేశ్వరలింగమూర్తికి
నమృతాభిషేకంబు లాచరించి
శాశ్వతైశ్వర్యభాస్వద్వృత్తి నివసింప
శ్రీమహాలక్ష్మిఁ బ్రార్థించిపొగడి.

1. విఘ్నేశ్వరుఁడు.

తే. గీ. యీవు సన్నాహ మొనరింపు మీ యటన్న
వెంటనే యింద్రుఁ డిన్నిగావించుకొనియె
బ్రహ్మబ్రహ్మర్షియుక్తుఁడై వచ్చుటయ్యె
నఖిల సంభారములు సిద్ధ మయ్యె నయ్య. 107

గీ. అనుడు శ్రీహరి నవ్వుచు నతనిఁ జూచి
యిట్లనియె నేకతంబున సింతపుట్టె
దాని నిపుడైన మరలింపఁ గానఁడయ్యె
నయ్యమరభర్తదాని కేమందునయ్య. 108

మ. అని యా శ్రీహరి వల్కె గీష్పతి మహాత్మా! చాలదే మున్ను చే
సిన లోపం బిపు డట్టులేల మరలం జేయుం [1]బిడౌజుండు పే
ర్కొని సద్భక్తిని దారకేశు నభిషిక్తుం జేయ సంప్రీతుఁడై
కనుపట్టెం బరమేశ్వరుం డెదుట శ్రీగౌరీ సమేతంబుగాన్. 109

గీ. ప్రేమఁ దనమ్రోల సాక్షాత్కరించినట్టి
పార్వతీపరమేశుల పాదములకు
భక్తిసాష్టాంగముగ మ్రొక్కి స్వాశ్రిప్రభుండు
స్వాపరాధంబుసైరింపుఁ డనుచు వేఁడ. 110

క. కరుణామతి నప్పరమే
శ్వరి యప్పరమేశ్వరుండు సంక్రందనునిం

1. ఇంద్రుఁడు.

గరములను బొదివి యెత్తిరి
శరణార్థుల నుత్తము ల్విసర్జింపరుగా. 111

గీ. అనుచు లేవంగ నెత్తి వారస్మదీయ
భక్తనిర్మాల్యములగౌరవం బెఱుంగ
కవమతియొనర్చితివి దాన ననుభవింపఁ
గలిగె నీకిట్టి ఘోరసంకటము లింద్ర. 112

గీ. అయిన దేమయ్యెనో భుక్త మయ్యెఁగాని
యిప్పుడైననుదృశ్యమందించుకైన
నీశ్వరునికంటె భేదముం జెంచఁ బోకు
దాన శాశ్వతైశ్వర్యమొందంగఁగలవు. 113

గీ. వెసనొనర్పించుకొనుము త్రివిష్టపాధి
రాజ్యపట్టాభిషేకభద్రప్రయత్న
మచ్యుతానుజ్ఞమున్నగా నంతదనుక
నిందె సాక్షాత్కరించి నే ముందు మింద్ర. 114

క. అని యయ్యాదిమదంపతు
లనుజ్ఞ నిడి నిలిచి రయ్య యచటనె నీవుం
జనుదెమ్మనినఁ ద్రివిక్రముఁ
డనుమోదముతోడ వెడలె నాకంబునకుఁ. 1[illegible]

సీ. ప్రవితతప్రతిచత్వర[1]ప్రతోళీసద్ధ
కాదంబినీసాంద్ర [2]కాయమాన
మాబద్ధపారిజాతాగపల్లవగుచ్ఛ
తోరణాఖిలగృహ ద్వారముఖము
ప్రోత్తంభితాష్టాపదోరులాంఛనవైజ
యంతీలసద్వైజయంతపదము
నిహితాచ్ఛచింతామణీభద్రపీఠ ని
రర్మలసుధర్మాస్థాన మండపంబు

తే. గీ. భావుకశ్రీప్రసాధనై రావతంబు
చారుసమ్యగలంకృతోచ్చైశ్రవంబు
నగుచునపుడొప్పె నింద్రపట్టాభిషేక
శుభవిభవసూచకస్ఫూర్తి సురపురంబు. 116

క. శ్రీమించురథము నిల్పె స
చామరమును సధ్వజంబు సచ్ఛత్రమునుం
గా మెఱయుంగ సరయగతి
శ్రీమాతలి హరులఁ బూనిచి [3]హజారమునన్. 117

సీ. పరమపదోపాత్త విరజాసరిఝ్ఝరీ
శుంభదంభ[4]శ్శాతకుంభకుంభ

1. పెద్దవీథిని గట్టఁబడిన. 2. మేలుకట్టు. 3. కొలువుకూటము. 4. బంగారు.

మీశకపర్దగం గాశైవలిన్యంత
రర్ణః ప్రపూర్ణ సౌవర్ణఘటము
నలినజకరకమండులుగర్భతలసంభృ
తాపస్స్ఫురజ్జాత రూపకలశి
త్రిజగన్నదీనద తీర్థాంబుపూరిత
స్వచ్ఛజాంబూనద స్థాలికయును
తే. గీ. సప్తరత్నాకరాంతర సముపనీత
పరమపావనజీవన పాత్రికయును
బంచవిధసారతరుపల్లవాంచితముగ
నుంచిరాస్థానిగురునిశిష్యులు గడంగి. 118

క. అమరగవిదధిఘృతక్షీ
రములుం గల్పద్రుసుమ మరందము నమృతం
బమరఁగఁ బంచామృతముల
సమకూర్చిరిమునులురత్న [1]చషకంబులలోన్. 119

చ. పరపుగ నేకనాదమయి పర్వి యఖర్వసుపర్వదుందుభు
ల్మొరయఁగ నేకధారమయి మ్రొగ్గిమరుత్తరుపుష్పవర్షము
ల్గురియఁగ నేకరేఖమయి కూడిసురీకరవల్లకీశ్రుతు
ల్బెరయఁగ నేకపర్వమయి బేర్చెఁ ద్రివిష్టప మప్పు డెంతయున్.

1. పాత్రను.

శా. స్నాతాలంకృతవిగ్రహుండయి శచీసంయుక్తుఁడై దిగ్వరా
నీతుండై త్రిదివేశ్వరుండు సురమానిశ్రేణి దీపింపఁగా
నేతెంచెం బెరిమెన్ జయంతుఁడు కరం బింపొప్పఁ గైదండ యీ
మాతాపిత్రనువృత్తి నత్తఱి సుధర్మామంటపాస్థానికిన్. 121

సీ. అప్పుడు తమతమవాసగేహములనుండి
వనజసంభవవామన వామదేవు
లచటికే తెంచిసమధిష్ఠితార్హపీఠు
లగుచు నిఁక నేలతడవు సేయంగ ననిన. 122

సీ. దేవరలయాజ్ఞ యనుచు సద్ధిషణుఁడైన
ధిషణుఁడు శచీయుతముగ నద్దివిజవరుని
భద్రచింతామణీపీఠిపై వసింపఁ
జేసి విఘ్నాధిపతిని బూజింపఁ జేసి. 123

మ. విధిపూర్వంబుగ నర్హకృత్యములఁ గావింపించి నానావిధా
మధిసారంబుల సంభృతాఖిలజగజ్జాలస్రవంతీపయో
నిధినీరంబుల నించినట్టికలశానీకంబు నర్చించి వా
గధిపశ్రీపతిపార్వతీశ్వరులయాస్యంబు ల్విలోకించినన్. 124

క. చూపులు కృపారసమునకుఁ
బ్రాపులుగా నరసి లేచి వాసవుభద్ర
శ్రీపీఠంబున కెదుట స
మీపంబున నిలిచి వారు స్మేరాననులై. 125

సీ. ఈవుమున్నుగాఁ బన్నుగా నిన్నగారి
నెన్నఁగారాని విభవంబు చెన్ను మీఱ
నాకలోకాధిపత్యాభిషేకమదితి
కశ్యపులచే నొనర్పింపఁ గడఁగుమనిన. 126

మ. గురుఁ డభ్యర్చిత [1]శాతకుంభమయసత్కుంభంబుఁ జేఁ బూని ని
ర్జరలోకేంద్రునకాభిషేచనికమంత్రగ్రామపూతంబుగా
శిరమం దల్లన పల్లవాగ్రముల మున్సించింపి త్రోఁక్షించ శ్రీ
కరనీరంబులచే నొనర్చె నభిషేకం బ్రపతీకంబుగాన్. 127

క. తరువాత నదితికశ్యప
హరిహరచతురాస్యు లతని కభిషేక మొన
ర్చిరి తిరముగఁ ద్రైలోక్యముఁ
బరిపాలింపుము నిలింప వల్లభ యనుచున్. 128

గీ. వరుస నంతట వసుదిగీశ్వరసురర్షి
యోధకన్యాపురంధ్రులత్యుత్సుకత్వ
మునసుగంధిప్రసన్నాంబు పూరములను
శక్రునభిషిక్తుఁ జేసిరి స్వర్గమునకు 129

సీ. తుంబురునారదాదులు త్రిమూర్తులసభ
నెఱపుపాటవినంగ నెగడువారు

1. బంగారు కలశము.

గంధర్వులందంద కాన్పించుదశవిధ
రూపకంబులకుఁ బర్వులిడువారు
సచ్చరల్ దగువారి యాస్థానములఁ జేయు
నృత్యంబు వీక్షింప నేగువారు
విశ్వకర్మబయళ్లఁ జేర్చియేర్చెడువింత
బిరుసులఁదిలకింప వెడలువారు
తే. గీ. నగుచుఁ దేజోవతీముఖ్యనగరవాసు
లమరలోకాధినాథుపట్టాభిషేక
విభవమీక్షింప నేతెంచి వింతలెల్ల
నరసిసంతసమందిరయ్యవసరమున. 130

సీ. తప్తతైలకటాహతాపంబువిడనాడి
యమలోదకములనోలాడుచుండ
నసిపత్రవనహతి వ్యసనంబులఁదొలంగి
నిబిడద్రుమంబుల నీడనిలువ
నంధకూపావాసజాయాసమునుబాసి
వెలుఁగొప్పు తెఱపుల విశ్రమింప
ఘనకాలసూత్రబంధనబాధలనువీడి
యిచ్ఛావిహారైకవృత్తి మెలఁగఁ
తే. గీ. గలిగె నత్తఱిఁగలనారకులకునెల్ల
నిరయముననుండిదండిదండితనముడిగి

యార్తరక్షకుఁడైన త్రిమూర్తి తెలమి
నిడిన యానతి వేవేగ విడిచిపుచ్చు. 131

ఉ. పట్టి జయంతుఁ డయ్యెడ స్వపాణిసుపాణిమెఱుంగుముత్తెపుం
దట్టపుఁబెల్లిఁ బట్టఁగ నుదంచితకాంచనరత్నమండలీ
ఘట్టితదండచామరయుగం బొగి నశ్వను లూని వీవఁ జూ
పట్టె మహేంద్రుఁ డొల్పు చెలువంబుగ సర్వసుపర్వపర్వమై. 132

ఉ. [1]అంటఁగ రాని వేల్పు మొద లౌకడ లేలుమనీలు [2]బాసవా
ల్దంటలు మింటిద్రిమ్మరుల దాఁటులునుం దెఱగంటిపెద్ద ము
క్కంటిని దమ్మికంటిదొరఁ గన్గొని యొప్పుగ నెప్పు డిట్లు మీ
బంటులబంటు బన్నముల పాల్పడకుండఁగఁ బ్రోవుఁడీ యనన్. 133

క. కనకోదర [3]కమలోదరు
లనలాదిదిగీశమునిజనామరవరులం
గని యిట్లని రిట్టుల మగు
కనికరమున నట్టివెరవుఁ గఱపుతలఁపునన్. 134

గీ. స్థిరతరైశ్వర్యమెవఁడు వాంఛించు నతఁడు
పరమమాహేశ్వరాచార నిరతవృత్తి
నూనవలె నట్లు లూనలే కున్నవాఁడు
పృథివిలింగప్రతిష్ఠఁ గావింపవలయు. 135

1. అగ్ని. 2. బ్రాహ్మణులు. 3. బ్రహ్మ. 4. విష్ణువు.

క. కావున నీతఁడు గరుడ
గ్రావసమీపమున బంధురసరస్తటి ని
ష్ఠావాప్తికి మహిని మహా
దేవుని లింగాకృతిం బ్రతిష్ఠింపనగున్. 136

క. అని యింద్రుని గరుడాచల
మున యం దుక్త ప్రదేశమున శివలింగం
బు నొగిం బ్రతిష్ఠఁ జేయఁగ
ననిచిరి ననిచినదయ నయంబున నంతన్. 137

మ. [1]పురుహూతుం డిల కేగుదెంచి మహిమల్పొల్పొందుసుక్షేత్రమా
గరుడాహార్యము పొంత బంధురమహాకాసారతీరోర్వి శం
కరలింగంబుఁ బ్రతిష్ఠితంబుగఁ దగం గావించె నిష్ఠాప్తి కాం
గిరసుం డుక్తవిధిం గ్రియ ల్నడుప భక్తిశ్రద్ధ లేపారఁగన్. 138

గీ. అందు నయ్యిందుమౌళి పెంపందుచుండెఁ
బ్రమథగణయుక్తిఁ దక్షేత్రపాలకుండు
గాఁగ నుత్తరపూర్వది [2]క్చత్వరమున
సత్వరక్షణదీక్షోల్లసత్వరతిని. 139

క. క్రమ్మఱ నమ్మఘవుఁడు స్వ
ర్గమ్మునకు న్సమ్మదమ్ము గ్రమ్మఁగ జని వృ

1. ఇంద్రుఁడు. 2. చౌపదము.

త్తమ్మవిధువిధులకు విశ
దమ్ముగ నెఱిఁగింప వారు దయదైవాఱన్. 140

క. నీకీర్తియు నికరముందు త్రి
లోకీసామ్రాజ్యమహిత [1]లుంటాక జయో
ద్రేకస్థితిపూజ్యము స
న్తోకధృతిప్రాజ్యమగుచు శోభిలు మఱియున్. 141

క. శత్రుక్షయ మిత్రోచ్ఛ్రయ
పుత్రోదయ నష్టరాజ్య పునరాశ్రయము
[2]ల్పత్రిపగోత్ర క్షేత్రప
విత్రస్థలి నీ చరిత్ర వినఁ జదువ నగున్. 142

మ. వినయం బొప్ప నెవండు నీదయిన యీ వృత్తాంబు నెందేనియు
న్వినుఁ విన్పించుఁ బఠించు శ్రీవరకృపా విస్ఫూర్తి దీపింప నె
ట్టన నాతండు జగత్ప్రసిద్ధి గని నష్టద్రవ్యలాభాఢ్యుఁడౌ
నని యమ్మౌనివరు నివ్వరంబు నిడి స్వేచ్ఛాసక్తి విచ్చేసినన్. 143

క. పునరధిగతరాజ్యోన్నతి
ననిమిషనాయకుఁడు [3]స్వస్థుఁడై త్రైలోక్యం
బునునిష్కంటకముగఁ బా
లన మొనరించెను త్రిమూర్తుల కటాక్షమునన్. 144

---

1. దోచుకొన్నవాని. 2. గరుడాద్రిక్షేత్రము. 3. స్వర్గరాజ్యమునందుండువాఁడై.

సీ. తనకార్యసాఫల్యమున కెవ్వ రెల్లట్లు
        శ్రమ మోర్చి రటువారి సత్కరించె
నీకల్మి తన శక్తినే కర్త మరలనం
        చవలేపపడ కడంకువ మెలంగె
గురుమహాసిముఖపూజ్యు లరుదెంచు వార్తలు
        దెప్పించుకొని వినీ తిని భజించె
నేలోక మేవేళ నేలీలఁ బాలింప
        నగునట్టు లప్పట్టు లరసి ప్రోచె

తే. గీ. విజితు లగువారు తమనెంత వినయవృత్తిఁ
బ్రేమ నమ్మించి కొలిచిన విశ్వసింప
కాప్తబంధుగురూక్తుల నాదరించె
నతఁడు క్రమ్మఱఁ దన రాజ్య మధిగమించి. 145

క. శతగుణసంస్థాపితభూ
పతికులజేగీయమాన పరమోదార్యాం
చితవితతయశస్స్తోమా
శ్రితవసననిబద్ధహేమ శ్రీరఘురామా. 146

చ. రవికులదీపకా! భువన రంజక దివ్యకలాకలాపకా!
నవఘనవిగ్రహా! నతజనప్రతిపాదితభూర్యనుగ్రహా!
పవనజసేవితా! సకల పండితపావనభావభావితా!
ప్రవిపులవర్తనా! మునివరప్రకరస్తుత పుణ్యకీర్తనా! 147

స్రగ్విణి. భానుమన్నందన ప్రాజ్యరాజ్యప్రదా!
మానినీగాఢహస్తాగ్య్రసంపత్కరశ్రీపదా!
జ్ఞానిచిత్తాబ్జసంచారకృత్షట్పదా!
జానకీమానసోత్సాహలీలాస్పదా! 148

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామనామపారాయణపరాయణాతిధన్య కౌండిన్యగోత్ర పవిత్రదేవులపల్లికులపయఃపయోనిధికళానిధిసీతారామశాస్త్రి పౌత్ర వేంకటకృష్ణశాస్త్రిపుత్ర తమ్మనాభిధానాంతర వేంకటకృష్ణ శాస్త్రినామాగ్రజన్మ త్రిలింగదేశాగ్రజన్మ సుధీవిధేయ సుబ్బరాయశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతంబైన మహేంద్రవిజయం బను ప్రబంధంబునందుఁ బంచమాశ్వాసము.

శ్రీ సీతారామార్పణమస్తు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ రామ.

శ్రీ మహేంద్రవిజయము

షష్ఠాశ్వాసము.

శ్రీరమ్యభూరిమహిమో
దార! సదారక్షితాఖిలాంఘ్రిప్రణమ
ద్వారా! సజ్జనచిత్తవి
హార! కృపాధార! దశశతాంగకుమారా! 1

గీ. అవధరింపుము శౌనకాద్యఖిలమౌని
బృందమున కల బృందారకేంద్రుచరిత
సాంగముగఁ బల్కి మరల నిట్లనుచుఁ దెలుపఁ
దొడఁగె నవ్వలి కథను సూతుఁడు గడంగి. 2

ఉ. ఇంద్రుని సుస్థిరంబుగ స్వరింద్రునిఁ జేసి యుపేంద్రుఁ డిట్లు [1]ని
స్తంద్రత నుండు మంచుఁ దలి దండ్రుల సన్నిధి కేగి యోదయా
సాంద్రమనీషులార! సురసత్తముఁ డుత్తమవైభవంబు గాం
చెం ద్రిదశు ల్మహోచ్చదశఁ జెందిరి యుష్మదనుగ్రహోన్నతిన్. 3

---

1. మెలఁకువతో.

క. దితిజప్రతతి రసాతల
గత మయ్యె సుతుండ నైతిఁ గద నేనును మీ
కతులతపోన్వితులారా!
హిత మింతకు వేఱె కలదె యెయ్యది యైనన్. 4

ఉ. నావిని వార లిట్లనిరి నందనునం దనువొందుకూర్మిచే
నీ విటు మా మనోరథము లెల్ల ఘటించితి దానఁ జేసి మా
భావము లుల్లసిల్లె నిఁక వాంఛితము ల్మఱి వేఱె యున్న వే
కేవల మిప్పు డేము కృత కృత్యుల మైతిమి ఖ్యాతి మీఱఁగాన్. 5

క. ఐనం గల దొక యీప్సిత
మోనందన! నీవు మాకు నుదయించిన యీ
స్థానంబున [1]నర్చాకృతి
వై నిలువఁగ వలయు నెపుడు నది యే మనినన్. 6

క. తనయులు పొడమిన వాసర
మునఁ బందువు సేఁత సుతులు పొడమిన గేహం
బున శుభవిధులం గూర్చుట
జననీజనకులకుఁ జిత్త సమ్మద మొదవున్. 7

క. తల్లియుఁ దండ్రియునుం దమ
యుల్లంబులలోనఁ బిల్ల లుల్లాసముతోఁ

1. పూజకుఁదగిన ఆకృతిగలవాఁడవు.

జల్లగ వర్ధిల్లఁగ భువి
నెల్లప్పుడు దలఁచుచుందు రిట్టి శుభవిధుల్. 8

గీ. కాన నీవు బలిని గానఁగా నేగిన
నాటిఁయాశ్రమంబునను సతంబు
నిలిచియుంట మాదుతలఁపని తెలుపఁ బు
త్రుండు కేలుదోయి దోయిలించి. 9

చ. అల బలిఁ గానఁగా నరిగి నప్పటియాశ్రమ మందు నుండఁగా
వలయు న టన్న మీ నుడులు వ్యర్థము లౌ నె తదాశ్రమంబునన్
[1]వలనుగ నెల్లకాలమును వర్తిలువాఁడ మదీయమా జని
స్థలమును వీడ కచ్చట నె సమ్మతి నుండుఁడు మీర లెప్పుడున్. 10

గీ. భాద్రపదమందు మజ్జన్మ వాసరమున
శక్తికొలఁదిగ భక్తి నుత్సవము లెవరు
సలుపుదురు వారి కోర్కు లొసంగు చుందు
ముఖ్యముగఁ బుత్రవాత్సల్య పూర్ణులార! 11

సీ. మీమాట జవదాఁట మీ రాన తిచ్చిన
యాశ్రయంబును వీడ నని తలంపుఁ
డగ్గరుడాద్రిపై నఖిలపూజ్యంబైన
యర్చాకృతి వహించి యధివసింతుఁ

1. ఒప్పుగా.

గలికల్మషవినాశకంబై మదర్చావ
తారంబు కడుమహాత్త్వంబు గాంచు
వేంకటేశాభిఖ్య వెలయు నాలుగుపుణ్య
దేశంబులందు మదీయమూర్తి

తే. గీ. ధరణిఁ గలివేళ శేషాద్రిద్వారకయును
నౌపురము నుపమాకయు నాఁదనర్చు
దివ్యదేశంబు లవి జగత్సేవ్యమాన
భవ్యవిభవమహాత్త్వసంభావ్యగరిమ. 12

గీ. కొంతకాలంబు శేషాద్రిఁ [1]గొమరసామి
యనుచు భావింపఁగాఁ బడియంత నంత
శ్రీనివాససమాఖ్యఁ బ్రసిద్ధమైన
వేంకటేశాఖ్య వెలయుదు విశ్రుతముగ. 13

ఉ. అంతట ద్వాపరాంత మగు నప్పుడు నారదమౌని మన్నగో
పాంతముఁ జేరు సేతుమధురాదికదక్షిణదేశయాత్ర ల
త్యంతము దీక్షఁ జేసికొని యందు మదీయ నివాసపుణ్యవృ
త్తాంతము నాన తీవలయు నంచు ననుం గడు వేఁడు వేడుకన్. 14

మ. అపు డానాలుగు మన్నివాసముల మాహాత్మ్యంబు సాంతంబుగాఁ
గృపనేఁ దెల్పఁగ దేవమౌని యురగాధీశాద్రిపై నుండి య
య్యుపమాకం గన నేగుచు న్నడుమ నెన్నోపుణ్యదేశంబు ల
చ్చపుభక్తిం ద్రిలకించు నంచును భవిష్యద్వృత్తమేఁ దెల్పఁగన్. 15

---

1. కుమారస్వామి.

క. అక్కడనె యుంటముని విని
యక్కడ కేతెంచి మిగుల నానందముతో
న[1]క్కొటికవడుగుఁ బనివిని
య[2]క్కొటిక న్విడిచి యేగె నభిమతగతిమై. 16

సీ. ఏగి యన్నారదుం డెపు డెపు డాద్వాప
రావసానం బని యాత్మయందుఁ
దలఁచుచు నుండంగఁ దత్సమయంబురా నంత
దక్షిణదేశయాత్రల నొనర్చి
కొని శేషగిరి నివాసుని శ్రీనివాసుని
వేంకటేశ్వరుని సేవించి యుండఁ
గరుణ శ్రీహరియు సాక్షాత్కరించి మదీయ
నిలయము ల్గొలువఁగా వలెనటన్న

తే. గీ. స్వామి! శ్రీమాధవ! మహాప్రసాద మనుచు
వెడలి ప్రథ[3]మావసథముగా వెలయుదాని
మాని శ్రీకాళహస్తినామప్రసిద్ధ
సిద్ధనిలయంబుఁ దొలుత వీక్షించె నెదుట 17.

మ. వినువీథిం జనుదెంచుచుం గనియె నవ్వీణామునీంద్రుండు తి
న్ననిభక్త్యున్నతిఁ దన్నుఁ గొల్వ మది నానందంబునుం బొంది తి

1. వామనబ్రహ్మచారి. 2. గ్రామము. 3. ఇల్లు.

న్నని లోఁగొన్నసమీరలింగని నిశాంతంబైన శ్రీకాళహ
స్తినగస్త్వప్రభవాతటి న్నతజనశ్రీదంబుఁ బ్రాసాదముఁ. 18

చ. ఘనతరభక్తి న మ్మునిశిఖామణి దచ్ఛిఖరత్రిశూలముఁ
గనుఁగొనినంతనే మహతికాజపమాలలతోడి కేలుదో
యిని నిటలంబు నందు ఘటియించి తదంతరమూర్తి నాత్మలోఁ
జొనిపి నమశ్శివాయ యనుచుం దగ మ్రొక్కె నతో త్తమాంగుఁడై

సీ. అడ్డదిడ్డంబుగా నౌదల నిడుకొన్న
వలిపంపుమడుఁగు దోవతులపిడుప
లళికప్రదేశాది కాంగకంబుల లెస్స
ప్రామినదట్టంపు భస్మరేఖ
లెడమమూఁపులయందు దృఢముగాఁ గన్పట్టు
స్వచ్ఛప్రభంబులౌ జన్నిదములు
గడుశుభ్రముగఁ దోమికుడికేలఁ దాల్చిన
యా[1]తామ్రతామ్రమయాంబుపాత్ర

తే. గీ. లమరఁ గాంచనముఖరీజ లావగాహ
నములఁ గావించి వాయులింగము భజించి
పరశివస్తవముఖు లౌచు వచ్చుద్విజులఁ
గాంచి దివిజమహర్షి హర్షించె మిగుల

---

1. ఎఱ్ఱని, రాగి.

శా. ఏవారిం గనుఁగొన్న [1]పాశుపతదీక్షైకస్ఫురల్లాంఛనం
బేవారిం గనుఁగొన్న నిర్జరధునీ హృద్యాంబుపూరోపమం
బేవారిం గనుఁగొన్న బద్ధమదమత్తేభేంద్రదానోక్షితం
బేవారింపఁగరానిభాగ్యగతిచే నిచ్చోటి కేతెంచితిన్. 21

మ. పురి పంచాక్షరి విప్రులెల్ల జితకాము ల్భూపతుల్ రాజశే
ఖరు [2]లూరవ్యులు గిన్నరాధిపతిసఖ్యప్రఖ్యు [3]లంఘ్ర్యుద్భవుల్
పరమాహీనగుణుల్ సమస్తజను లైశ్వర్యాఢ్యులుం గావునం
గర మాక్షేత్రముచూడ దక్షిణదిశా కైలాసమై భాసిలున్. 22

సీ. శ్రీకాళహస్తిపురీనాయకుఁడు సర్వ
మంగళాఢ్యుఁడు రాజమకుటమాళి
జ్ఞానప్రసూనాంబ సకలభూభృద్రాజ
మూర్ధావతంసంబు ముద్దుఁబట్టి
సౌవర్ణముఖరిప్రసన్నపావనమూర్తి
బహుజీవనాధార భవ్యకీర్తి
పరివారదేవత ల్పరశివధర్మప్ర
భూతప్రభూత విభూతిశాలు

తే. గీ. లహహా! దక్షిణకైలాసమై యెసంగు
నీమహాక్షేత్రవాసుల కిహపరములు

1. శివదీక్ష. 2. కోమట్లు. 3. శూద్రులు.

కరగతఫలంబులై యుండుఁ గాన నిందు
నిలువ నలువయు బలువైన నిష్ఠఁగోరు. 23

గీ. ఇచటఁ గీటసరీసృపమృగకిరాతు
లవ్యయానందమును జెందిరని యెఱిఁగియు
నేల స్వర్గాదిపదవుల నేలఁదివుదు
శతముఖాఖిలామర సముదయంబు. 24

చ. ఋషి దనియించె స్వర్గముఖరీసరిదంబుఝురీపరిస్ఫుర
త్ప్రుషతపరంపరాభరధురీణసమీరణపోతజాతము
న్నిమషదరవిందగంధభృతి మెల్లన వచ్చుతదీశలింగరా
హిషతురగార్భకానుగతి నిమ్మడియై యవు డల్ల నల్లనన్. 25

ఉ. వానిఁ దదీశ గేహముఖ మంటపసీమను సాఁగిమ్రొక్కి యా
స్థాన[1]సభాజిరంబునఁ బ్రదక్షిణకృత్యము దీర్చి నందిరా
జానుమతిం దదంతరగృహంబున కల్లన యేఁగి నమ్రుఁడై
జ్ఞానసునూంబికాహృదయ నాథుఁ గనుంగొని భక్తియుక్తుఁడై. 26

క. [2]మందాకినితోయంబుల
మందారప్రసవములను మరుదాకృతి నీ
శుం దానములను బూజల
నుం దనిపి మునీశ్వరుండు నుతియించె నిటుల్. 27

---

1. సభాంగణము. 2. ఆకాశగంగ.

గీ. దేవతాదేవ! తావక సేవకత్వ
భావుకులకును భవభవ ద్భవ్యనామ
సంస్మరణశీలురకుఁ గాక [1]సంసరణము
దాఁటఁ దరమెగజ[2]ఘుణదాటదమన. 28

క. బహుగతుల నిటుల శ్రీకా
ళహస్తినగరీశువినుతుల నొనర్చి ముహు
ర్ముహురావర్తితకీర్తన
మహాతిసహాయముగ గాన మాధురిఁ జూపెన్. 29

ఉ. అచ్చట నుండి వెల్వడి వియచ్చరమాని పినాకినీధునీ
ప్రోచ్చలదూర్మిమజ్జనను పూతతరాకృతులై భజించినన్
గ్రచ్చర లిచ్చు రంగపతిఁ గన్గొన [3]విక్రమసింహపట్టనం
బచ్చపుభక్తి మీఱఁగ విహాయసపద్ధతిఁ జొచ్చెఁ జెచ్చెరన్. 30

ఉ. శ్రీరమణీయమై కవివరేణ్యనరేంద్రుల కెద్ది యాంధ్రభా
షారసికత్వకీర్తి నిడఁ జాలి బృహస్పతినైనఁ గేరి యె
య్యారను ముద్దరాలయిన నుక్తిచమత్కృతిఁ జూపు నట్టినె
ల్లూరుపురంబుఁ జొచ్చెదన యోరలఁ బౌరులు వెంటఁ గొల్చిరాన్.

క. పెన్నఁ గని మాని నుతి సలి
పె న్నగనిర్ఝరిణి కాదు పిన్నగఁ దగు రూ

1. సంసారము. 2. నీటఁ దిరుగు మొసలి. 3. నెల్లూరు.

పెన్నఁగ నిర్జరనది కిది
పెన్నగ నిక్కముగఁ గాశ్యపి కిది యటంచున్ 32

గీ. లోని కరగి భుజంగశయానుఁ డగుచు
యోగనిద్రాభిరాముఁడై యొప్పువాని
రంగనాయకు మన మలరంగఁ గాంచి
మేని పులకాంచితాంగుఁడై మహితభక్తి. 33

క. వలఁగొని సాష్టాంగనతుల్
సలిపి రహిం గ్మహతి గాన సారామృతమున్
వెలిసి మెల పొలయఁగా మే
ల్కొలిపి ప్రసన్నునిగఁ జేసి కొని వెడలి వడిన్. 34

సీ. మంగళాచలసీమ మంగళామలధామ
వర్తియౌ నరసింహమూర్తి సేవఁ
గావింపఁగా నెంచి భావింపఁగా నంచి
తంబైనభక్తిచేతంబు లేవఁ
దనరంగ ఘనలీల దనరంగదనుకూల
సరణిగా వింతైన కరణి భావ
భవ్యంబుగా శ్రుతి శ్రావ్యంబుగా శ్రుతి
స్వరలయగ్రామభాస్వరతఁ గేవ

తే. గీ. లంబుగను జేతనాచేత నంబులుగను
వృత్తి వినిమయ మబ్బ ముద్వృత్తిఁ జేయ

వీణ వాయించెఁ గానప్రవీణ యై క
సుందరుం డందు మౌనిపురందరుండు. 35

గీ. స్వామిచేఁ గ్రోలఁగాఁబడి స్వామి శేష
మైనయాత్మకమండలు పానకంబు
నాని యందుండి యమ్మౌని యరిగి కాంచెఁ
గృష్ణవేణి పయోనిధి కృష్ణవేణి.

శా. ఆ కృష్ణానది దేవమౌని తడవు ద్యద్భక్తిమై స్నాన ని
ష్ఠాకృష్ణాశయవృత్తి మీఱ నియతుండై మజ్జనో న్మజ్జన
వ్యాకీర్ణాత్మజటాభరంబుగఁ దదే కాసక్తి నుండం బ్రజా
నీకం బారయుచుండె నొద్దునఁ ద్రివేణీసంగమభ్రాంతిచేన్. 37

గీ. ఆతఁ డచ్చోఁ దడవు తీర్థమాడి విహిత
కృత్యములఁ దీర్చికొని లేచి గిరితటమున
దిటముగా భక్తులను బ్రోచు దీక్షనున్న
కనకదుర్గామహాదేవిఁ గాననరిగి. 38

క. అంబా త్రయరూపిణి! యో
యంబా! శ్రితవితతిఁ గడు దయం బాలనఁ జే
యం బాపములం బాప భ
యం బాఁపఁగ నోపు దీవయంబా! జగతిన్. 39

క. నీపదములఁ జూడంగా
[1]నీపదళస్రగ్విభాసి నీ! పదపడి నే
నీపదములఁ బాడంగా
నీపదవి న్వచ్చినాఁడ నీపదమునకున్. 40

మ. అన నద్దేవి ప్రసన్నురా లగుచు నాహా! దేవ మానీంద్ర! నీ
ఘన సంగీతకలాకలాపకలనా కౌశల్య మెన్నాళ్లకో
వినఁ గల్గెం గద నేఁడు వెండియు మడి ద్వీపంబున న్నాఁడు విం
టిని శ్రీరామపదాంక గేయమును దాని న్వీణియం జొన్పితే. 41

క. అన విని యనిమిషముని యను
జననీ! శ్రీరామనామ సారజ్ఞత్వం
బనఁగా నీవల్ల భునిది
యును నీయదియును గదమ్మ! యోహారుకోమ్మా! 42

క. నీమణివీణాసన్నిధి
నామహాతి యనంగ నెంత నాగానకళా
సామగ్రి యెంత న న్నీ
వేమేమో పెద్దఁ జేసె దేటికి దేవీ. 43

క. వాఃయించెద నావీణియ
మ్రోయించెదఁ దంతియలను శ్రుతులకు రక్తిం

---

1. కడిమిపూఁతేకుల హారము.

జేయఁగ నీదరిఁ జాలుదు
నా? యమ్మా! తప్పదనుటయది నాయమ్మా? 44

క. నీ వాన తిచ్చినట్టులు
గావించెద ననుచు లెస్స గాన మొనర్చెన్
దేవియు జతగాఁ దనవీ
ణావాదన మాచరింప నారదుఁ డెలమిన్. 45

గీ. ఇట్టుల ద్దేవిసేవించి ఋషివరుండు
పనివినెడునప్పు డామె యిట్లనుచుఁ బలికె
మెచ్చితిని గోరుకొనుమయ్య యిచ్చెదాన
వరము నెద్దియునైననిర్జరమునీంద్ర.

గీ. అనిన విని యామెతోడ నిట్లనియె మునియు
నంబ నన్వీతరాగుఁడ నని యెఱింగి
యును వరముఁ గోరికొను మటంచును వచించి
తరయ నన్వీతరాగుఁడ ననియె చెపుమ. 47

క. ఐన నొక కోర్కి కలద
మ్మా! నామది రామనామ మంత్రమ్మునకున్
ధ్యానాద్యుపాసనల కే
వైన విశేషంబు లున్న నవి విన వలఁతున్. 48

మ. కో. నావుడుం దరహాసమున్ వదనంబునన్ వెలయించి యా
దేవి యమ్మునిఁ గాంచి యిట్లని తెల్పెఁ దారకమంత్రమం

దే విశేషము లున్నవో పరమేశ్వరుండు మదీశ్వరుం
డే వచింప [1]వలంతి గా కొరు లెవ్వరైన సమర్థులే? 49

గీ. వరము వేఁడు మనుచు బలవంత మొనరించి
యడుగనిడఁగ జాల కుడుగ వలసె
నైన నాదునుడువు వ్యర్థం బొనర్తునే
తగినవెరవుఁ దెల్పు దానఁ గాక. 50

గీ. మునిజనవరేణ్య కాశికాపురమునందు
విశ్వనాథుండు మన్నాథుఁడీశ్వరుండు
రామనామప్రబంధకీర్తనము వినినఁ
దన్మహామంత్రరాజతత్త్వంబుఁ దెలుపు. 51

తరలము. అనవుడు న్మని దేవి కిట్లను నమ్మరో! విను మమ్మ! నా
మనవి నే నిపు డిట్టు లయ్యుపమాక వేంకటనాథు సే
వన మొనర్చు కటంకమైఁ జనువాఁడనై నడు ద్రోవ నిన్
గని కృతార్థుఁడ నైతి మోదము గంటి ఖేదము గెంటితిన్. 52

ఉ. ఇమ్మహిఁ వేంకటేశ్వరుని యిమ్ములు నాల్గు చెలంగు దివ్యదే
శమ్ములు గేవలమ్ముఁ గలుషమ్ములఁ బాపఁగ నోపు నర్థవా
ద మ్మది గాదు శేషగిరి ద్వారక నౌపురి గారుడాద్రి స
త్యమ్ము ప్రసిద్ధసిద్ధనిల యమ్ము లభీష్టఫలప్రదమ్ములున్. 53

1. సమర్థుఁడు.

క. ఆనాల్గు దివ్యపదముల
లో నెవ్వఁడు తప మొనర్చు లోకజనిత్రీ!
వానిది యగుఁ దప మల[1] రే
వానదితటిఁ జేయుతపమువలె నిడు ఫలమున్. 54

క. ఆవేంకటవిభు నెళవుల
కేవారలు నైన యాత్ర కేగుదురో వా
రా వెనుక నితరయాత్రలు
గావింపఁగ రాదటంచుఁ గల విలఁ బలుకుల్. 55

సీ. కావున నిచ్చోటుఁ గడచి యెవ్వాలనికిఁ
జనఁజన దని కొంత సందియంబు
నచట నమ్మంత్ర మత్యల్పమైన జపింప
నగు సిద్ధి యనుచుఁ గొండంతయాస
కోరినొమ్మని యాస గొల్పి లేదన నొప్ప
నే యని యడుగ నీ యెడ భయంబు
నీమొకే తెలుపఁ డా యీశుండు నాకెట్టు
లెఱిగించు ననుచునిస్పృహత గొంత.

తే. గీ. "పెట్టఁజాలక యుండినఁ బెట్టునిల్లు
నైనఁ జూపింపవలయు" నన్నట్టు చూపి

1. నర్మద.

తీవటంచు సమాధానవృత్తి కొంత
కలిగి నాడెంద మిన్వేళఁ గలఁత నొందె. 56

మ. అన మందస్మిత మొప్ప దేవి కరుణాస్వాంతంబుతో మానికి
ట్లనియె న్గమ్యము దక్క నిన్నడుమఁ బుణ్యక్షేత్రముల్ రెండుగాఁ
గనుపట్టుం గద ద్వారకాపురియు నౌకాపల్లియు న్వేంకటే
శనివాసంబులు సిద్ధసేవ్యములు శశ్వద్విశ్వసంభావ్యముల్. 57

క. రేవాతీరతపంబును
శ్రీ వేంకటనాథుఁ డుండు క్షేత్రంబులలోఁ
గావించుతపంబును సరి
యై వెలయు న టన్ననుడి యథార్థము గాఁగన్. 58

ఉ. గౌతమియొద్దనుండ దప మఖండఫలప్రద మంచుఁ గోవిద
వ్రాతము వల్కుచుంట వినవా మన వామనవామదేవుల
ప్రఖ్యాతమహాస్రవంతి కిరుప్రాంతల నాజలరాశిగాఁగ నా
త్మేతర దేవత ల్గొలువ నిచ్చ వసించిరి పెక్కురూపులన్. 59

క. నారద భద్రాద్రిస్థిత
తారకమంత్రాధిదైవత శ్రీరామో
దారపదోదకపావన
యైరాజిలు గౌతమీమహానది యెల్లన్. 60

గీ. దేవతను బట్టి క్షేత్రంబు దివ్యమగును
దీర్థమును క్షేత్రమును బట్టి దివ్యమగును

[1]ద్రితయమొక్కెడఁ గూడిన దివ్యదేశ
మిద్ధరిత్రి నిదే కద సిద్ధపదము. 61

క. ఆకరణి దివ్యపదమగు
నా కాపలి యందు రామనామ జపం బీ
వేకాగ్రవృత్తి జేసినఁ
జేకుఱుఁ దన్మంత్ర విధ మశేషముగ వెసన్. 62

సుగంధి. ఓతపస్విలోకనాథ యుగ్రమాతపంబు నీ
గౌతమీస్రవంతిఁ జేయఁగా దయార్ద్రచిత్తుఁడై
ప్రీతి వేంకటేశ్వరుండు పెంపుమైఁ బ్రసన్నతన్
నీతలంపుఁ దెల్పు నాధునీవతంస మిట్లనున్. 63

శా. నాతీరంబున సంవసించి కరుణ న్నాకావిహారంబుల
న్నాతోయంబుల సంచరించుచు నను న్మన్నింపవే యంచు నా
[2]స్రోతస్విన్యవతంస మీప్సితపుఁ దీరుం దెల్పనల్పేతర
ప్రీతిం దా నివసించెఁ దత్తటమునన్ శ్రీవేంకటేశాకృతిన్. 64

గీ. అట్టులాతఁడు వసియించి నట్టిదేశ
మోడపల్లె యనంగఁ బేరొందె వెలసె
నందుఁ దపమాచరించిన యట్టివారి
వాంఛ లీడేర నాహరి వర మొసంగె. 65

1. మూఁడును. 2. నదులలో శ్రేష్ఠమైనది.

గీ. అందుఁ గొన్నాళ్లు నియతి నీ వధివసించి
యరుగు మవ్వలి దరికిఁ గార్యార్థివగుచు
నచటి కెదుటను దోఁచుఁ బుష్పాద్రిపద్మ
శైలధవళాచలములు నిర్జరమునీంద్ర! 66

సీ. గోదావరీవారిఁ గోటిలింగేశ్వరు
భక్తియుక్తిగ నభిషిక్తుఁ జేసి
తత్పార్శ్వవర్తిసీతారామమూర్తిఁదా
రకనామదివ్యమంత్రమునఁ దనిపి
తద్యామ్యభాగసంస్థాయిమార్కండేయ
శంభులింగము సమర్చన మొనర్చి
తద్దక్షిణమ్మున ధవళాద్రిశ్రీజనా
ర్దనుఁ గొల్చి రామపాదముల కెఱఁగి
తే. గీ. యవలఁ దూర్పుదెసకు నై యోజనత్రయ
దూర మరిగి యచటఁదుల్యాదరిని
జెలగుచున్నయట్టి శ్రీకుమారారామ
సీమ భీమనాథు సేవఁజేసి. 67

క. అందుండి పీఠపురమున
కుం దరలుము కుక్కుటేశు కోవెలనడుదా
రిం దోఁచు గవనిమ్రోలఁగ
నం దగు నందీశకేతనస్తంభముతోఁ. 68

క. ఆదివ్యక్షేత్రంబున
నీదగు కోరిక లభించు నిక్కంబుగ నీ
కేఁ దెల్పునుపాయం బదె
యోదైవతమునివరేణ్య! యురుతరపుణ్యా! 69

చ. అది యెటు లన్న చో నొకయుపాయముఁ దెల్పెద నంటి మున్నె యా
సదయునివిశ్వనాయకుఁ బ్రసన్నుని జేసికొనంగఁ గాశికై
యది పని గాఁగ నేగవలదంతట నాతఁడు నిండియుండు నా
రద! జగదంతరాత్మయని ప్రాజ్ఞులు వల్కఁగ నాలకింపవే. 70

శా. కైలాసంబునుఁ గాశికానగరియుం గాఁ జూచిగా నాతఁ డే
లీలం దా వసియించియుండు భువి నాలీల న్వసించెం గదా
యేలాతీరమునందుఁ బీఠపురి దేవేంద్రార్థసిద్ధ్యర్థమై
వాలాయంబుగఁ గుక్కుటాకృతి స్వయం వ్యక్తాచ్ఛలింగంబునన్.

శా. ఆకాశీపురి యాదిమం బిది ద్వితీయం బంచు విశ్వేశ్వరుం
డో కంజాతభవాత్మజాత! సతతం బుల్లాస మేపారఁగా
శ్రీ కైలాసమునందుఁ బోలె నివసించెం గుక్కుటాకారుఁడై
లోకానుగ్రహకాంక్షఁ బారిషదపా ళుల్వేలుపుల్గొల్వఁగాన్. 72

సీ. భాగీరథి యటంచు వచియింతు రచ్చోట
నేలానది యటంచు నిచటఁ బేరు
బిందుమాధవుఁ డంచు బేర్కొందు రచ్చోటఁ
గుంతిమాధవుఁ డంచు నెంతురిచట

మణికర్ణిక యటంచు గణుతింతు రచ్చోట
ఖ్యాతి యిచ్చుటఁ బాదగయ యటంచు
నన్నపూర్ణయటంచు నెన్నుదు రం దిందు
శ్రీరాజరాజేశ్వరి యని కీర్తి

తే. గీ. యందు విశ్వేశ్వరుం డందు రింకఁ గుక్కు
టేశ్వరుం డందు రింతె కాకింతయైన
భేదమున్నదె కాశికిఁ బీఠపురికి
సంజ్ఞలే భేదములుగాని సన్మునీంద్ర. 73

క. అది యైదుక్రోశముల నిడు
పిది యామడవర్తుల మగు నెటుఁ జూచిన న
య్యది యిది పరమేశ్వరునకు
సదనంబులు భుక్తిముక్తి సంస్థానంబుల్. 74

శా. మున్నాటర్వది [1] దేవతాయతనము ల్పొల్పొందు నవ్వీటిలోఁ
జెన్నారు న్నలుతట్ల యూపముల వాసిం జెంది యేలాతటిం
గన్నారం గన సౌధయూథము లసంఖ్యాతంబు లవ్వీథులం
దున్నం దన్నగరీప్రభావము దరంబే యేరికి న్నారదా! 75

ఉ. తారకమంత్రముం గురుఁడు దా వయి మానుగ నిచ్చుటన్ జనుల్
దా రకలంకులై మనఁగ దప్పక యొప్పుగ నిప్పురంబునం

1. దేవాలయము.

దారకవిద్విషద్గురుఁడు దా నుపదేశ మొనర్చు సత్కృపో
దారకటాక్షుఁడై శిశుత యాదిగ నైహికసౌఖ్యముల్గనన్. 76

ఉ. ఓదివిజర్షి వర్య! పురుహూతికపేరిటిశక్తిపీఠ మ
ష్టాదశపీఠులం దిది నిజంబుగ నెన్నఁ బిఠ్ఠాణిముక్తికిం
బాదగయాఖ్యతీర్థము విభాసిలు నిందు గయాత్రయి న్నత
శ్రీదునిఁ గుంతిమాధవు భజింపఁగ నౌ నిటఁ బంచమాధవిన్. 77

క. గంగానది గోదావరి
యుంగావేరియును గృష్ణయును బోలికఁ జే
యంగాఁ దగ వేలేటికి
బంగారమె పండుదాని వాఃపూరములన్. 78

చ. జనములు గుంతిమాధవనిశాంతసుదర్శనదర్శనంబు చే
సిన మును చేసినట్టివి యశేషముగా నఘము ల్నశించు న
వ్వనజదళాయతేక్షణుని పాదసరోరుహదర్శనంబుఁ జే
సినఫల మిట్టిదింత యని చెప్పఁగ శక్యమె నీవెఱుంగవే. 79

చ. పొరిఁబొరి లేచి ప్రత్యహముఁ బ్రొద్దునఁ బుష్కరిణీజలంబులం
బరువడిఁ దీర్థమాడి జిగి పట్టుమడుంగులు గట్టి యొప్పుగాఁ
దిరుమణి [1]కాపు దీర్చికొని దివ్యతరద్రవిడప్రబంధభా
స్వరనినదాస్యులై తగఁ బ్రపన్నులు గోవెలఁ జొత్తు రే డ్తెఱన్.

---

1. కావలిబొట్టు.

శా. సేవాకాలమునందు నందు నలలక్ష్మీశజానికైంకర్యముం
గావింపంబఱతెంచి యొక్కమొగి భక్తశ్రేణి నిత్యంబు న
య్యావాసంబున భక్తిచే నుభయవేదాంతజ్ఞు లధ్యాపకు
ల్తోవం జేయు [1]ప్రబంధఘోషముల నాలించుం బ్రమోదంబునన్.

సీ. సిరి యురంబున వసుంధరయునీలయు నెమ్మి
నిరుప్రక్కలవసించి మురువుఁ జూప
శంఖచక్రగదాసిశార్ఙ్గాయుధంబులు
మూర్తిమంతంబులై మ్రోలఁ దోఁప
వైనతేయుండువిష్వక్సేనుఁడును భక్తిఁ
గేల్దోయిమొగిచి ముంగిటను గొలువ
వివిధోపచారముల్ సవరించుచును శేషుఁ
డన్నివంకలఁ దానయై భజింప

తే. గీ. సురలుబ్రహ్మేంద్రసహితులై చుట్టునిలువఁ
బ్రత్యహముఁ గుంతిమాధవస్వామి కెలమి
బార్వతీపరమేశ్వరు ల్వచ్చి నెఱపు
రాజభోగంబుఁ గనుట దుర్లభము సుమ్ము. 82

సీ. మును మున్ను మాధవ పుష్కరిణీవారిఁ
దీర్థంబులాడి యద్దేవుఁ గొలిచి

---

1. ద్రవిడవేదములు.

యాపెన్కఁ బాదగయాస్నానతుష్టైహస్తి
ముఖుఁ గాంచిదక్షిణామూర్తి నరసి
షణ్ముఖు సేవించి చండీశు భావించి
భైరవు భజియించి ధ్వజ [1]వితర్ది
కెలన నాత్మప్రదక్షిణముల నొనరించి
నందీశు నానతి నొంది లోని

తే. గీ. కేగి యచ్చట శ్రీకుక్కుటేశుఁ బరమ
భక్తి నభిషిక్తునిగఁ జేసి ప్రస్తుతించి
రాజరాజేశ్వరీదేవిఁ బూజనముల
సలిపి నాఁ డందు నివసింప వలె జనుండు 83

శా. సాయంకాలమునందు నందుఁ బురవాస్తవ్యుల్ సురస్త్రవ్యుఁడౌ
నాయీశానుని సేవనార్థమయి భక్త్యావేశ మేపార యా
తాయాతస్థితిఁ గూర్చుసందడి కమర్త్యశ్రేణి దౌదవ్వులం
దే యుండుం దమ [2]వ్యోమయానములతో నింగి న్నిరీక్షించుచున్.

గీ. ఇతరులగు వేలుపులను బ్రత్యేకముగను
దత్తదాలయములఁ జూడఁ దగుఁగడంగి
యందునున్న న్నిన్నాళ్లు ప్రత్యహమునందు
నరయవలె రేపుమాపు శ్రీహరినిహరుని 85

1. అరుఁగు; వేదిక. 2. విమానములు.

సీ. వాణి వీణియఁ బూనిరాణతో వాయింప
విబుధేంద్రుఁ డింపుగా వేణు వూదఁ
గమలజుం డనుకూల గతిఁ దాళమున మీట
[1]నాళీకనిలయ గానంబుఁ జేయ
గంభీరముగ మృదంగము శౌరి మ్రోయింప
ననిమిషశ్రేణి చుట్టు నివసింప
నచ్చరల్ క్రమలయన్యాసంబుఁ బరికింప
బ్రహ్మర్షు లానందపరత నుండ

తే. గీ. రాజరాజేశ్వరీదేవి రత్నఖచిత
సింహపీఠికఁ గొలువుండి చిత్తగింప
సాంధ్యవేళలఁగుక్కుటేశ్వరుఁ డొనర్చు
తాండవముఁ జూడఁ గన్నుల పండువగును 86

ఉ. ఆనటనావసానసమయంబున నల్లన విశ్రమార్థ మీ
శానుఁడు దేవితోడ వల చక్కినిఁ జక్కఁగ నేకపీఠికం
దా నివసించి యుండఁ బ్రమథద్వితయం బిరుతట్లఁ జామరల్
పూని విభూషణంబులకుఁ బొందగువిందుగ వీచుచుండఁగన్. 87

గీ. పీఠమూలంబున వసించి వినయవృత్తిఁ
దనయు లిరువురుఁ బదమునొత్తంగ ముదము

1. లక్ష్మి.

గదురఁగొండొకసేపందుఁ గరుణనిలచి
కొలువుఁగావించునందఱఁగలయఁగనుచు. 88

మ. స్మిత మొప్పన్ శశిమౌళి భృంగి దెస వీక్షింపం దదిచ్ఛన్ సభా
గతు లెల్లం గడుఁబొర్లి నవ్వఁగఁ జమత్కారంబుగా నాతఁ డం
చితమౌహాస్యకళావినోదముఁ బ్రపంచింపంగఁ గొండొక్క సే
పు తగన్ లీలఁగఁ జిత్తగించి విలసన్మోదాత్ముఁడై పిమ్మటన్.

శా. దేవి స్నవ్వుచుఁ గాంచి యంతట నె నందిం జూడ నాతండునుం
బ్రావీణ్యంబును జూపు వేడుక నుమామాణిక్యవీణాగుణా
రావశ్రీ ధన కంఠరాగమునకుం బ్రాపై విజృంభింప భా
షావామాక్షియు మెచ్చఁ బాడి విభునాజ్ఞం జెంది చాలించుచోన్.

చ. అమరమునీంద్ర! మంచిసమయం బది నీ కవు డీవుఁ జక్కఁగా
నమరిచికొన్న వీణియ సమంచితరీతి గ్రహించి రామనా
మము స్మరియించుకొంచు [1]సుర మస్కరిమండలినుండి మ్రోల నిన్
గ్రమముగఁ గానిపించుకొనఁ గా [2]దరహాసముఁ జేయు నీశుఁడున్.

గీ. అదియయనుమతిగా నెంచి యంచితముగ
రామనామప్రబంధకీర్తనముఁ జేయు
మతఁడు నావలె సంతుష్టినానతిచ్చు
వరముఁ గోరు మటంచు నో వరమునీంద్ర. 92

ఉ. అందుల కీవు డెందమున యందలివాంఛ నివేదితంబుఁ జే
యం దగు నందుపై ముదము నందుచు నందిహయుం డమందమౌ

1. సురముని. 2. చిఱునవ్వు.

నందము నీవు చెంద విధినందన! తారకమంత్రతత్త్వమున్
జందము నెల్లఁ దెల్పు నిటు సల్పు మటంచును దద్విశేషముల్. 93

ఉ. ఇంతియ కాదు తన్నగరికీ వరుదెంచితి వన్నవార్త వి
న్నంతనె నిన్నుఁ గాంచు తెపు డంచుఁ దలంచుచు దేవసేవలం
దెంతయు భక్తి మ్రొక్కు లిడు నెప్పుడు నప్పుర మేలు ధారణీ
కాంతుఁడు వాని దుర్గమునకై చని యాతనిఁ బ్రీతుఁ జేయుమా.

ఉ. ఆతఁడు నిన్నుఁ దారక మహాత్త్వముఁ దెల్పు మటంచు వేఁడినం
జేతము బ్రీతి నొంద శశిశేఖరుఁ డేగతి నీకుఁ దెల్పె నా
రీతి సమస్తముం దెలిపి తృప్తిని జేయుఁ దగుం గులక్రమా
యాతముగాఁగఁ దన్నిరతి నాతనిసంతతి వృద్ధిచెందఁగన్. 95

ఉ. ఆవిధి లబ్ధవాంఛితుఁడవై యుపమాకను నేగు మంచు న
ద్దేవి యనుగ్రహించిన నిదేశము చొప్పున నప్పు డొప్పుగా
దైవతమాని వెల్వడి యథాక్రమరీతి సమస్తతీర్థసం
సేవల నాచరించుకొని చెచ్చెర నగ్గరుడాద్రి కేగుచోన్. 96

క. వడి నడవిదారిఁ గొని కా
ల్నడఁ దా జడదారి యొకఁడ నడచేసు నెడ నొ
క్కెడఁ బ్రొద్దు గ్రుంకగా న
క్కడ నారే యుండఁ గడఁగి [1]కడ లీక్షింపన్. 97

---
[1]. దిక్కులు.

సీ. కహకహార్భటిఁ గాక ¹కంకగృధ్రోలూక
ములు గూండ్లదరిఁ జేయుకలకలంబు
వఱదు మున్పసివట్టి వాసితం బొనరింపఁ
గడువడిఁ జేరు నక్కలరుతంబుఁ
బొడసూపఁదఱియంచు బడిబడి నేతెంచు
నలఁతిభూతములు గొండాడురొదయు
వడిగీఱి భువిఁ బాఱవైచినయస్థికై
కలహించి మొఱుగు కుక్కలరవంబుఁ

తే. గీ. గలసి కర్ణకఠోరంబు గాఁగఁ దోఁప
బ్రహ్మరాక్షసచిరతరావాస మగుచు
ననతిదూరంబునం దొక్క ఘనవిశాల
మైనయశ్వత్థవృక్షంబు గాననయ్యె 98

క. ఆరావిచెట్టువంకకుఁ
జేరక యొకగున్నమావి చేరువఁ దోఁప
న్నారదమునివరుఁ డాసహ
కారముక్రింద నివసించెఁ గడు నెమ్మదిగాన్. 99

ఉ. అంతటఁ దన్నిశం బ్రథమ యామమునం ²జలపత్రభూరుహ
ప్రాంతము నుండి నక్క జెనక రోఁకుము రాకు మటంచు బిట్టుగా

---

1. రాబందు. 2. చలపత్రము = రావిచెట్టు

నింతియెలుంగు దోఁప నిది యేమొకొ యంచు మునీంద్రుఁ డక్కుజో
పాంతముఁ జేర నేగి యరయంగ నొకంఠను గానరానిచోన్. 100

క. ఇది యేమని యబ్బురపడి
మొదలిటి సహకారమూలమునకుం జనఁగాఁ
బదపడి యప్పటిచొప్పున
ముదితయెలుఁగు వినఁబడంగ ముని సత్వరుఁడై. 101

క. అవ్వలనికిఁ జన నచ్చట
నెవ్వండును లేక యున్న నిది యే మనుచున్.
నివ్వెరపడి విడిదికిఁ జనె
నివ్విధమున మూఁడు సారులేగుచు రాఁగన్ 102

ఉ. సంధితమైన యంధతమసంబున వెండియుఁ గూయి దోఁప ది
గ్బంధ మొనర్ప నన్నెలవుఁ బాయు నుపాయము లేక మేన నే
సంధియునుం జలింపమిఁ బిశాచరముఖ్యమైన [1]క్ర
వ్యాంధసు లున్నచో నిలువ నచ్చటికిన్ ముని యేగి ముంగిటన్.

సీ. పవడపుఁగోళ్ల చప్పరపుమంచముమీఁద
హంసతూలికల శయ్యాతలమునఁ
గుదిటిత్రోఁ దెమలించి కొని తెచ్చి యుంచిన
పూత కుసుమ్మఖమైనపూవుఁదీప

2. రాక్షసులు.

పోలికఁ దముఁ బాసిపుడమి కేతెంచిన
మెఱుఁగారుక్రొక్కారుమించుఁ గదసి
కదలకుండఁగఁబట్టికలిపిన మొయి లన
పెన్నెరుల్ మెయి నిండ విరిసియుండఁ
తే. గీ. జక్కఁదనమునఁ జొక్కపుఁ జుక్కవోని
దాన నక్కజమైనచందమున నచటి
యునికిఁగలదాని నెలప్రాయమునఁదనర్చి
మించునొకచిన్నదానివీక్షించియెదుట 104

సీ. కొఱవితో జగడించు కఱకునల్లనిమేను
మిడిగ్రుడ్లు గడితంపు మిట్టనుదురు
వెడఁదనోరును దుట్ట పెదవులుగొగ్గికో
అలుఁ బుఱ్ఱముక్కునిట్టలపుఁజెవులు
గుఱువంపుఁచేతులు గుంటతొమ్మ్మను దొట్టె
కడుపుఁనిడుపుఁగాళ్లుఁ బొడువుమెడయుఁ
బల్లవెంద్రుకలుఁ దోల్పచ్చడంబును నల్ల
పూఁతగందమ్మును బుట్టతలయు
తే. గీ. నెముకకోలయుఁ బ్రేవుజందెమును బునుక
చెంబుఁ గలవానిఁదిండికై వెంబడించి
యలఁతి బూచులు గొలువంగ వలఁతి యాగుచు
గండఁడగునొక్కబ్రహ్మరాక్షసునిఁ గాంచి. 105

శా. ఓహో! యీతనికృత్యమా యిది నిజంబూహింపఁగా నేల త
[1]ద్వ్యాహారంబులచే బయల్పడుఁగదా యంచుం గృపాయత్తుఁడై
యా [2]హంసీగమనానతంసము భయవ్యామోహముల్ వాపి నీ
వాహాకార మొనర్ప నేటి కన నయ్యబ్జాక్షియుం డిగ్గునన్. 107

క. మంచము డిగి పెన్నెఱుల స
మంచితముగఁ గ్రొమ్ముడిగ నమర్చికొని సమా
కుంచితవిగ్రహయై ముని
పంచాస్యునిపాదయుగళిఁబట్టి వచించెన్. 108

ఉ. ఓ మహితానుకంప! సమయోచితదివ్యతరప్రభావశా
లీ! ముని వర్య! యే నొక నరేశ్వరుపట్టిని నన్నుఁ బట్టి పిం
డ్రీమొయి నీమహాటవికి నిమ్మణిమంచముతోడఁ దెచ్చి రిం
కేమి భయంబు నీపదము లేఁ గనుఁగొంటిని గంటి సౌఖ్యముల్.

చ. అనవుడు బాల! నీ వెవతె వమ్మ? వసించెడు దేశ మెద్ది? యె
వ్వనిసుత? విద్వనంబునకు వంచన నిమ్మణిమంచమధ్యశా
యిని నిను ముచ్చిలించుకొని యీఖలు లంతిపురంబునుండి యే
యనువునఁ దెచ్చిరమ్మ? వనితా! వచియింపుము మాకు నంతయున్.

చ. అన విని నేను గన్యను మహామహుఁడైన కళింగదేశపుం
జనపతిపుత్రికన్ మదను జన్మఁడు బాలుఁడు తండ్రి వైరితోఁ

1. మాటలచే. 2. అంచనడలుగల వనితారత్నము.

బెనఁకువ బోరుచో నొకని వ్రేటున వేఱొకండుగా వడిం
దనువులు వాసి వీరవిహితం బగులోకముఁ జేరి రిర్వురుణ్. 111

క. పిమ్మట మాపదవికి మా
యమ్మను రాజ్ఞిగ సమాత్యు లనుమతిఁ జేయన్
నెమ్మిగ నామెయు రాష్ట్రం
[1]బుమ్మలికముఁ బొరయకుండ నోముచు నుండెన్. 112

గీ. పిన్ననాఁడు తండ్రి నన్నంధ్రదేశనా
యకున కిచ్చువాఁడ ననుచు ముద్దు
లాడుచుండు నాతఁ డట్లైనఁ దల్లియు
నట్టిపూన్కిఁ దానుఁ బట్టియుండె. 113

క. సుచివౌఘము మజ్జనకుని
వచనంబులు వినుట నంధ్ర వసుధాధీశున్
సుచరిత్రునికా నెఱుఁగుటఁ
బ్రచురంబుగఁ దలఁపు లతని పై నిడి యుండన్. 115

ఉ. నాజనయిత్రి వెంట నరణంబుగ వచ్చిన మంత్రి యొక్కఁడ
య్యాజిని గూలినట్టి [2]యభియాతికుమారుని వంగదేశపుం
రాజవునంచు వాని కిడ రాదొకొ నీదు తనూజ నంచు నే
వ్యాజముచేతనైనఁ గొనియాడును వానిని నన్నొసంగఁగాన్.

---

1. దుఃఖము. 2. శత్రువు.

గీ. విని విని యమాత్యులను బిల్వఁ బనిచి యొక్క-
నాఁడు తత్తత్క్రియాలోచనముల నెఱపి
యిష్టగోష్ఠీవశంబున నిదియుఁ దలఁప
వారలందఱు నొక్కటఁ బలికి రిట్లు. 116

చ. ఒదవెడు భీతి నీదు తనయుం డితి బాలకుఁ డౌట వాని మే
మదయుఁ డటంచుఁ బాపభయ మన్న దెఱుంగఁ డటంచు మాపయిన్
వదలనిమత్సరంబు గలవాఁ డనుచున్ వినుచుందు మట్టిదు
ర్మదుఁ డగువానిబాంధవము మానుట యే సుమి మాకు మన్ననల్.

క. మా యేలిక యీబాలిక
యాయంధ్రనృపాలు దేవి యౌఁ గద యనుచున్
మాయందఱి ముందట వా
లాయముఁ బలుమాఱుఁ దన తలం పెఱిఁగించెన్. 118

క. ఆతఁడు పుణ్యశ్లోకుఁడు
నీతాఘుఁడు రూపబలవివేకాదులవి
ఖ్యాతుఁడుఁ గావున నాతని
కీతరుణి నొసంగ నిశ్చయింపుము మఱియున్. 119

చ. బవరపుమాట యమ్మనుజపాలునివీనుల సోఁకినంతనే
జవనహయాధిరూఢుఁ డయి సైన్యసమేతముగాఁగ వేల్మిడిం
బవనసమానవేగమునఁ బాసటగా మనపక్షమూని వ
చ్చి వినఁగరానిమాట విని చెచ్చెర నేగె స్వరాజధానికిన్. 120

క. కావుననాజనపాలున
కీవనిత నొసంగ నిశ్చయింపుము నీవున్
మా విభునితలఁపు నట్టిద
నావుడు వారలకు మజ్జనని యిట్లనియెన్. 121

క. అనఘాత్ములార మీ తె
ల్పినచొప్పనఁగాక యెుందు విధమునఁ గావిం
తు నె యని తద్బాంధవమున
కు నెదస్ మజ్జనని యియ్య కొనియున్న యెడన్. 122

గీ. నేఁటిమధ్యాహ్నమున వంగనృపునిపట్టి
నంగ దేశాధినాథుండు సంగరమునఁ
జీవసంయుక్తునిగఁ బట్టిచెఱను బెట్టె
ననుచు మంత్రుల కొకవార్త వినఁగ వచ్చె. 123

ఉ. దాన నొకింత సంతసిలు దానను గావున నిర్మలోదక
స్నాన మొనర్చి సౌధమున సంజకడ న్నెఱు లార్చుకొంచు మం
దానిలసేవ్యమాన నయి యల్లన మంచమునన్ వసింపఁగా
నే నిదురించితిం బిదప నిచ్చట మేల్కని కన్ను విచ్చితిన్. 124

క. ఆ లో నీలోహాకృతి
యీ లోకభయంకరాత్ముఁ డెదుటం దోఁపన్
నాలో నే నొందిన వెఱ
పాలోకేశ్వరుఁ డెఱుంగు నంతట పీఁడున్. 125

గీ. నిన్ను మ్రింగువాఁడ నీమొసలియుం దున్న
పసిఁడిబిల్ల ద్రెంచి పాఱునైన
కన్న ననుచు మిగుల నుగ్రుఁడై జంకింప
నడలు జెంది బొబ్బ లిడితి మిగుల. 126

క. ఆర్చినకోలంది పేఁడును
బేర్చినయాగ్రహముతోడఁ బెస మంచముతోఁ
జేర్చె నొకకొండమఱుఁగున
కోర్చితిఁ దత్సంకటముల కోపుణ్యనిధీ. 127

గీ. చిన్ననాఁడు తండ్రి శ్రీవేంకటేశ్వర
ప్రతిమ [1]సఱుత నంగరక్ష గాఁగఁ
గట్టె దానిమహిమగా నెంచి కొండంత
ధృతిని మంచ మేను దిగక యుంటి. 128

మ. అనఁ గారుణ్యమునన్ మునీంద్రుఁడును బాలా! యింక జంకేల? నీ
జననిం గూర్చెదఁ జేర్చెదన్ వడి మనస్సంప్రార్థితుండైననా
ఘనితోడ న్నినుఁగూడ నేఁడె యని యద్దుష్టాత్ముపై దోషనా
శనకృత్పాదగయోదకంబు కలశస్థం బల్లనం జల్లినన్. 129

క. వీతాఖిలపాతకుఁడై
యాతఁడు పైశాచక్రియావిముఖుండై

---

1. మెడను.

యాతపసిపదములం బడి
యోతంద్రీ! ప్రోవుమనుచు నొగిఁ బ్రార్థింపన్. 130

శా. నీ వెవ్వండవు? నీకు నెప్పగిది నీనిర్భాగ్యరూపప్రచా
రావస్థాదులు గల్గె? నీయబల యెట్లాకృష్టయైచిక్కె నీ
చే? వీండ్రెల్ల నెవండ్రు దెల్పు మికఁ రక్షింతున్ సమగ్రానుకం
పావేశంబున వీండ్రతో నిపుడె నిన్నన్నం బిశాచేంద్రుఁడున్. 131

గీ. పాండ్యదేశాధిపుని ప్రాడ్వివాకవంశ
భవుఁడనగు నొక్క శ్రోత్రియ బ్రాహ్మణుండఁ
బృథివి ధూర్జటిశర్మాఖ్య వెలయువాఁడ
నెల్లరకుఁ దెల్లమగుజాడ నెసఁగువాఁడ. 132

సీ. బాల్యకాలమునందె స్వాధ్యాయమయ్యెను
జవిచూచినాఁడ శాస్త్రము లొకింత
[1]నాభిజాత్యము గలదంచు నిక్కుచునుందు
నప్రమాణోక్తి కింతైన వెఱవఁ
గడు [2]వికత్థనతచే మిడిసిపడుచునుందు
నొరుల పెంపునకుఁ జూపోపఁ జాల
బ్రహ్మజ్ఞుఁడ నటంచుఁ బగ్గెలు గొట్టుదు
నెఱుఁగనివిద్య నికృష్టమందు.

---

1. వేదజ్ఞానము. 2. స్తోత్రము.

తే. గీ. నొరుని వలన నాకు నుపకృతి యెందాఁక
నొనరుచుండు నంత దనుక మెచ్చి
యేఱుదాటి తెప్ప [1]నేర్చిన చందాన
వాని పేరు వినఁగ నైన నొల్ల. 133

క. అనువర్తన గల యధముని
ఘనుఁడంచును గాకయున్న ఘను నధముఁ డటం
చును విభుసభ నభయుఁడనై
వినినీ వినకుండనీ చెవింబడ నఱతున్. 134

సీ. చేసిన యఘంబు దాఁపక చెప్పికొనినఁ
బోవునందురు గానఁ దెల్పుదు మునీంద్ర
యెన్నియగుణంబులున్నవో యన్నినాదు
సొమ్ముగాఁ ద్రిమ్మరుదుఁజుమ్ము రిమ్మకొనుచు. 135

గీ. చిత్త మెపుడు ధనార్జనాయత్తమగుట
యాగభిక్షామిషంబున నచటికచటి
కేగఁగఁదలంచి కొమరుండు నేనుగూడి
యుత్కలంబులఁగంటిమూరూరుదిరిగి. 136

గీ. బ్రహ్మబంధునిఁ గేవల బ్రహ్మయనుచు
నుత్కలంబున జనులకు సత్కరించు

---

1. కాల్చిన.

ప్రతినయుండుట నను బ్రహ్మమతిఁ దలంప
వలసినంతధనంఁ బటఁ బడసి నాఁడ. 137

క. దాని నొకబండి నిడికొని
సూనుండును నేను శకట చోదకుఁడును దే
శానకును మరలి రా నీ
స్థానమున దినావసాన సమయం బగుడున్. 138

సీ. ఆనాఁడె గౌతమీ స్నానయాత్రార్థమై
నడచి యేతెంచుచు నలుగురైదు
గురు మమ్ముఁ గూడిరాఁగొన్నిముచ్చటలందుఁ
బరిచయంబయ్యెనప్పురుసవారు
కర్మఠుండని నన్ను గారవంబునఁ జూడఁ
గోరియద్దరి నొక్క గుంటజలము
లుంటఁ గన్గొని యేగుచుండుఁడు మాకుట్టు
వాఁడు మీరును సంధ్య వార్చివత్తు

తే. గీ. ననుచు వెనుక మొగంబైతి నరిగె బండి
కొంచెమైనను దడవుగా వించి చనఁగ
వలదె యని డొంకచాటున నిలిచియుండ
వచ్చెనాకస్మికంబుగ వ్యాఘ్రమొకటి. 139

క. అటపై నా కొదవిన ము
చ్చటఁ దెల్పఁగ నేల ని ప్పిశాచత దానం

ఘటియిల్లె రావిచెట్ట
ప్పటినుండియు నిదియె నాకు వసతిగ నమరెన్. 140

క. ఈయున్న పిశాచంబులు
నాయ ట్లప్పులిమొగంబునం బడి యిట్లై
నాయంతటి పవి గామి
న్నాయకునిగఁ దలఁచి యెపుడు నను సేవించున్ 141

క. పిమ్మట సుతుఁ డేమయ్యెనొ
యిమ్మెయిఁ గూర్చినధనంబు లేమయ్యెనొ యం
చుమ్మలిక మందుచుంటిని
జుమ్మీ యని బ్రహ్మరాక్షసుండన మునియున్ 142

క. చింతింపకు మొక్కింతయు
నంతయు సేవింటిఁ జుమి త్వదాత్మభవుని వృ
త్తాంతముఁ బీఠపురి న్ని
సంతతికిం గాంధ్యమధుర సౌఖ్యము సుమ్మీ. 143

మ. పులివాతం బడి నీవు రాకునికి నీ పుత్రుండు ద [1]త్సార్థముం
బలుచందంబులఁ జింతచేఁ బొగులఁ దత్త్వాంతస్థమౌ పల్లియం
గల గోపాలురు వారి డాసి యొక వ్యాఘ్రుం బిచ్చటం జేరి పాం
థులఁ బెక్కండ్రను బట్టి మ్రింగె ననినిం [2]దోధూయమానాంగులై

1. సమూహము. 2. కదలుచుండు దేహములుగలవారయి.

క. గొల్లలు మాపల్లెకు రం
డెల్లి గన వచ్చు మా మహీపతి యారే
యెల్ల మృగంబుల వేటం
బల్లార్చి వధింప నిచట వసియించె ననన్. 145

క. నల్లే యని వారందఱు
నుల్లంబుల నొల్లఁబోయి యుండఁగ నా రే
యెల్ల మెకంబులఁ బొరిగొని
యల్లన తద్దేశపతి సమాగతుఁ డయ్యెన్. 146

గీ. వచ్చి యవ్వార్త యచ్చటివారు దెలుపఁ
దాను గూర్చినపులిపొద దాపునందుఁ
గ్రొత్తనెత్తుటఁ బడిసిన యుత్తరీయ
మందుఁ గల పేరివర్ణంబు లరయఁ జేసి. 147

క. దైవగతిఁ గలుగు నాపద
లో విప్రకుమార! చింత నొందకు మెదలో
నీ విత్తంబును నిను మీ
యావాసపుటూరఁ జేర్తు నయ్య యటంచున్. 148

గీ. తగిన సాహాయ్యమును గూర్చి తద్గృహంబుఁ
జేర్చి యోఁటేఁటఁ గొంతవార్షిక మొసంగు
చుండుననఁట నాఁటి యమ్మహీంద్రుండు నేఁటి
కిని దదన్వయయుగ మట్టు లెనయు మైత్రి. 149

క. అని యచటి పౌరవృద్ధులు
నను గూర్చి తదీశకుల గుణస్తుతి గావిం
చు నెడం దెల్పినచరితం
బును నీపల్కినచరిత్రమును సరి గూడెన్. 150

గీ. పద్మయోదకబిందుసంపర్కమునను
దుష్టభావంబు మాత్రంబు దొలగెఁ గాని
విడిచిపోదయ్యెనుపిశాచవృత్తిగాన
దాని నెడఁబాయుచంద మందఱు వినుండు. 151

సీ. మీపిశాచత్వంబుఁ బాపుడు గొంద ఱి
మ్మంచంబుతోడ నిమ్మించుఁబోఁడి
నీయంధ్ర దేశంబు నేలు శ్రీపీఠికా
పురనాథుసౌధాగ్రమునను డించి
యతని మేల్కొలిపి యీయతివ వృత్తాంతంబు
నంతయు నెఱిఁగించి యనుగుదెంచు
నంతలోఁ గొంద ఱెయ్యింతి నంతిపురంబు
నందుఁ గానక చింత నడలుచున్న

తే. గీ. యీమెతల్లికి నివ్వార్తలెల్ల దెలియు
నట్టులాకాశ [1]భారతి యనుకొనంగ

1. వాణి.

నోరులెవరు మిమ్ముఁ గనకుండ నుగ్గడించి
రావలయు నంత దనుక నిందేవసింతు. 152

క. అని ముని చెప్పిన చొప్పునఁ
బనివిని యప్పని యొనర్చి వడి వెల్వడి వ
చ్చిన నందఱు నుపమాకకుఁ
జనుదెండని వెంటఁగొని వెసం జని ప్రోలన్. 153

చ. గిరిఁ దిలకించునంతఁ బులకించెను మానికి మేను డగ్గఱం
గర మెదలోన సమ్మదము గ్రమ్మె గుడిం బొడఁ గాంచి నంతనే
పరవశ మయ్యె మానసము భక్తులు భాగవతైకసేవచేఁ
బరవశు లౌదు రన్న భగవత్పరిచర్యకుఁ జెప్ప నేటికిన్. 154

క. అటు లగ్గిరితటిడగ్గఱి
జటి యద్దరివాంద్ర నిలిపి సాఁగి శిరమునన్
ఘటితాంజలిపుటుఁడై యొ
క్కట నక్కటకమున కెఱఁగి కౌతూహలియై. 155

క. పురికిన్ వలగొనియాదట
గిరికిఁ బ్రదక్షిణము దిరిగి కృతబంధురపు
ష్కరిణీమజ్జనుఁడై యం
త రహిఁ నమజ్జనులఁ గ్రందునన్ మందగతిన్. 156

క. చనుచుండు నప్పు డాగుం
పునమండి కనంగ నయ్యె ముని కనుఁగవకుఁ
మనసు కరఁగింపఁజాలిన
ఘనమగుజాలి నొదవింపఁ గల జన మెమెటన్. 157

సీ. అస్ఫుటస్వరముగా నటు నిటుఁ గరసంజ్ఞ
గల తలంపేమేమొ దెలిపికొనుచుఁ
దమ ప్రశ్నలకు నుత్తర మొసంగిన వేళ
వాక్యగా నెద్దియో పలికికొనుచుఁ
బురి గిరి పితేఁదిగాఁ దిరిగి బయల్ గాంచి
ప్రోవవే హరియంచు మ్రొక్కికొంచుఁ
గొండదండకు మమ్ముఁ గొంపోరె నడమాడ
నేర మటం చూఁతఁ గోరికొనుచు

తే. గీ. మూక బధిరాంధపంగులమూఁక లెదుట
నున్నఁగనుఁగొని యీప్రజనున్న రుజగ
నెన్నఁడొనరించునో కృప నెన్నఁ వెన్నుఁ
డనుచుఁ దలపోసె నతఁ డప్పు డనుచు జాలి 158

క. కొండదరి కరిగి వారలఁ
గొం డొక తడ వూరడించి గోవింద హరీ
యండజరాజహరీ యని
మెండుగఁ బేర్కొనుచు మొదటి మెట్టెక్క తటిన్. 159

సీ. గొంతెత్తి గోవింద గోవింద యని సంత
  రవ్వఁగా బిట్టువాక్రుచ్చు వారు
శ్రుతిమాత్ర మారుతాహతి వీణెసారణి
  ననువుగా సవరించు మనెడు వారు
ద్వారగోపుర [1]దృషద్వారశాసనవర్ణ
  సమితి విస్ఫుటముగాఁ జదువు వారు
వడివడి ముందుకై నడచి క్రమ్మఱి తన
  యఱుగలఁ బడి మ్రొక్కు లిడెడు వారు

తే. గీ. నైనవారలఁ దన వెంట నరుగుదెంచు
వారినలమూక బధిరాంధపంగుజనులఁ
జూచుచుఁ గపటనాటక సూత్రధారు
చిత్రనాటకపటిమ కచ్చెరువు చెందె 160

క. అక్కరణి నొక్కచో నడు
చక్కిం బెంపెక్కు పెక్కు జక్కరలు దగుల్
జక్కఁగఁ జూచుచు నక్కడఁ
జుక్కలు చేఁజిక్కనున్నవో నొక్కయెడన్. 161

క. సాలగ్రామశిలాఫల
కాలేఖ్యాకారదర్శితాత్మునిఁ దులసీ
సాలగ్రామమహోన్నత
సాలగ్రామణ్యాగార సంస్థాయిఁ గనెన్. 162

1. దృషద్ = శిల.

క. కనుఁగొని సాష్టాంగముగా
వినతులు గావించి లేచి వినమితతనుఁడై
వినయం బెనయఁగ నమ్మని
వినతాసుతశైలనిలయు వినుతించె నిటుల్. 163

క. కారుణ్యశరణ్య! నిరా
కారముఁ సాకారమున్ సకలభువనచయా
కారము నగుభవదీయా
కారముఁ ద్రివిధంబుగాఁగ గణుతించు శ్రుతుల్. 164

గీ. బ్రహ్మవిద్గోచరంబందుఁ బ్రాథమికము
దెలిసికొందురు బుధులు [1]తార్తీయమూర్తి.
భక్తులకు రెండవది దోఁచు భావనాను
రూప మగు రూపముగ ధీనిరూపణీయ. 165

క. పంచాయుధీసమంచిత
మంచుఁ జతుఃపంచశాఖమంచున్ మించున్
మించుజిగిమంచి సొల్గల
దంచున్ వించుంద నీయొయ్యారమును హరీ. 166

క. భయ మేది నుడివెద జగ
త్ప్రియమే దినదిన మొనర్చు మృదుపదకమల

1. మూఁడవ.

ద్వయ మేదిని మును సగరా
న్వయ మేదినతోయ మేది నరహరి చెపుమా. 167

సీ. పొక్కిటఁ బొందమ్మిపువుఁ జూప వేమి యు
రంబునఁ గౌస్తుభరత్న మేది
వనమాలఁ గంఠంబు నను జూప వేమి నీ
[1]వత్సంబుకెలన శ్రీవత్స మేది
తపనీయమకుట మౌదలఁ జూప వేమి క
ర్ణములందు మకరకుండలము లేవి
సదములం బైనహాసముఁ జూప వేమి స
త్కరుణాకటాక్షవీక్షణము లేవి

తే.గీ. యిరుగెలంకుల వీచోపు లిడఁచుఁ జెలిమి
దోఁపఁ దీపించు నిల నీలఁ జూప వేమి
యన్నిటికి నేమి సామి బాహాంతరాళ
దివ్యమందిరయిందిరాదేవి యేది? 168

క. మృగయాఖేలనలీలన్
మృగయులు ప్రేరేప నడవిఁ ద్రిమ్మరఁ జని యా
మృగములఁ దునుమాడుచు నో
[2]మృగధరభావుక! వసించితే యందుఁ దమిన్. 169

---

1. రొమ్ము. 2. చంద్రుని బావ.

క. నీవిందారయఁబడవిది
గో విందాఁకలియడంగఁ గొమ్మనియెవఁడో
నీవిందావలఁబిలువఁగ
గోవిందా యేగి యచటఁ గూర్చుండితివో. 170

మ. అని యేవం విధమైనరీతి మదిలో ధ్యానించి ప్రార్థించుచోఁ
గనన య్యోన్ మునికిన్ ముకుందుఁ డెదుటం గంజాతముం గౌస్తుభం
బును [1]దోమాలెయు లాంఛనంబు మకుటంబుం గుండలంబుల్ స్మితం
బు నపాంగంబులు ధాత్రిసీశరమయుం బొల్పంద బల్పొందుగాన్.

క. హరియెదుట నిటుల సాత్త్వి
త్కరించిన విరించిసుతుఁడు గడు వేడుక నీ
చరణములే శరణము లని
పరువడిఁ బరమప్రపత్తిఁ బ్రణతుం డయ్యెన్. 172

క. మించిన ప్రపత్తి మదిఁ బ్రస
రించిన [2]మస్కరి నమస్కరించిన నంకూ
రించినకృప శ్రీహరి పరి
కించి నతునివినతు లాలకించినవాఁడై. 173

క. ఆరెండుపనులకై యిరు
సారులు మును విడువవలసె సదనము మాకున్

1. వనమాల.　2. ముని.

నారద మూఁడవ పరి నీ
కారణమున మరల నేఁడు కదలఁగ వలసెన్. 174

క. నావుడు మునిపుంగవుఁ డో
దేవా! మొదలింటిరెంటిఁ దెలుఁగు లటుండం
గా వినఁగ వలసె వెడలుట
నావలనం గలిగె నేఁడనం గతము నన౯ 175

క. మున్నింటిరెంటి తెలుఁగులె
మున్నుగ వినవలయు నరుస మూఁడవయది నీ
పన్నినసన్నాహామె నీ
కన్నరపతి మీఁద నున్న యసమప్రేమన్. 176

గీ. అనిన ముని సత్తోత్త మాంగుఁడై యిట్లను
నొక్కదాని కంటె నొకటి వింత
యగుచుఁ దోఁచుచున్న దడిగిన నిఁక నేమి
వచ్చునో వచింపుఁ డిచ్చకొలఁది. 177

మ. అనినన్ నవ్వుచు నవ్విభుం డనె మునీంద్రా! వింత లే దింతయున్
మనమం దీవు నెఱింగినట్టిదియ యైనం దెల్పెదం బొల్పుగాన్
వినుమీ వేఁట యొనర్పఁగా నటేగియున్ విందన్న విచ్చేసియున్
మును మే ముంటిమి స్వల్పమాదినము లీపాంతం గరం బొంటిగాన్.

సీ. శేషాద్రి మేము వసించియుండఁగ మునుల్
గొందఱు మముఁగూర్చి ఘోరతపము

సేయఁగాఁ బ్రత్యక్షమై యభీష్టం బేమి
యన వారు మోక్షంబు నభిలషింప
నది తపోధ్వరజపస్వాధ్యాయముఖసత్క్రి
యాకలాపంబులఁ బ్రాప్తి మగునె
నాచేతహేతులకు జ్ఞానసంగతులకుఁ
గాని కైవల్యంబు గలుగ దెందు

తే. గీ. నాగనాగాశనాగవనాగమముల
గము లమర మన ముగ్రమృగముల మగుచు
సాధులకు బాధఁ గావింప సాధులగుచు
వారు మొఱ లిడఁగ నపరి వారుఁ డగుచు 179

చ. గరుడునిమీఁదఁ గూర్మి యధికం బగుటం డదహార్యసీమ మం
దిరముగ నున్నయీహరియె నిక్కముగా మన వాంఛఁ దీర్చునం
చరిగిరి సాహసైకపరు లాత్మసముద్యమసిద్ధిమాత్ర త
త్పరమతి నుంద్రుగాని యిది తప్పిది యొప్పని కర్జ మెంతురే.

క. తలఁచుకొనినంత పని వా
రలు సేసిరి దాని కేను బ్రతివిధిఁ జేయన్
వలసె నవి యెవ్వియైనను
ఫలియింపకయుండునే తపస్వులవాంఛల్. 181

క. ఈపని మొదటిది దీనికె
[1]చాపనిషంగాసిముఖ్య సన్నాహముతో
మాపని రేపని చూడక
యేపని కేగి నటు లొప్ప నేగఁగ వలసెన్. 182

చ. వలలును మాట్లు [2]దీమములుఁ బాదులు జోపులు వేఁపులున్ మొదల్
గలతగుసాధనంబు లెసఁగ న్నెఱపోటరి వేఁటకాండ్రు రా
వలదని నిల్పఁగా వలసె వాని కవే యెదు రేగుదెంచి ని
శ్చలముగ లక్ష్యసీమ వరుసం గుహనామృగము ల్వసించుటన్ 183

గీ. అప్పు డొకపరి నాల్గైదహర్నిశమ్ము
లుండవలసెను మాయుండు కొండ విడిచి
మఱియు నొకపరి వెడలుచు మరలుచుండ
వలసెఁ గొన్నాళ్లు దాని నేర్పడఁగ వినుము. 184

చ. కలఁ డొకగొల్లఁ డిద్దరి నొకానొకపల్లియ నందగోపస
త్కులజుఁడు వాఁడు పుట్టినది గోలె నొకప్పుడు నూరు నిల్లునుం
దెలియనివాఁడు నా నడవిఁ ద్రిమ్మరుచుం బసి తోడు వాఁడుగా
మెలఁగుచునుండు నప్పసుల మేపుల నే పులకింప నెప్పుడున్. 185

క. అటులుండఁగ వానికి గో
పటలీసేవైక పుణ్య పరిపాకమునన్

1. ధనస్సు, అమ్ములపొది, కత్తి. 2. వేఁట పిట్టలు మొ॥

ఘటియిల్లెఁ దెలివి మది వి
స్ఫుటతరముగ నిట్టు లొకటఁ జోద్యముగాఁగన్.		186

సీ. అడవిమ్రాఁకులఁ గాంచి పుడమి నెవ్వాఁడు నాటె
వీని నెల్ల నటంచు విస్మయపడుచు,
సెలయేళ్లఁ దిలకించి యిల వీని నెవ్వాఁడు
ద్రవ్వించె ననుచు వింతవహించుచు
భూధరంబులఁ జూచి ప్రోవువెట్టె నెవఁడీ
రాతిగుట్ట లటంచు భ్రాంతిఁ జెందు
మెకములఁ గని వీని మేపు నేర్పఱిచె నె
వ్వఁడు గాంచు నంచు సంభ్రమమువహించు

తే. గీ. గొప్పదొరయొక్కఁ డెవ్వఁడో తప్పకుండ
నిట్లు గావింపుఁ డని యానతిచ్చియుండ
వచ్చు లెంకల కొటంటు బలఁగమైనఁ
గానరా దయ్యెఁ జిత్రమిక్కానలోన		187

చ. అని మఱియుం దలంచు నిబుకౌర ననుం గనె నాదు తండ్రి యా
తనిఁ గనె వాని తండ్రి యిటు తండ్రుల తండ్రుల నెన్న మున్నుగా
జననము నొందియుండవలెఁ జక్కఁగ నొక్కఁడు వాఁ డెవండొకో
యని తెలియం దగుం దెలుపు నాతనిఁ దొల్త నెఱుంగఁ గానగున్.

క. అనుకొనుచుఁ గంటి కెయ్యది
గనిపించిన దాని కెల్లఁ గారణ మొకఁడుం
డును దానిఁ దెలుపు నెవఁడో
యనుకొనుచుండంగ నొకయహర్ముఖవేళన్. 189

క. వాని కొకవిప్రుఁ డెదుటం
గానంబడె రేయిఁ ద్రోవఁ గానక కానన్
దా నొక్కెడ నిలచి యుష
స్స్నానమునకు జలము లుండుచక్కి నెమకుచున్. 190

శా. ఆవిప్రుంగని డాయఁగా నరిగి యయ్యా! యియ్యరణ్యంబునం
దీవొక్కండవు సంచరింపఁగఁ గతం బేమంచుఁ బల్కంగ నీ
క్రేవన్ గారుడపర్వతంబు గల దగ్గిర్యగ్రభాగంబునం
దేవుండుండుఁ గదా తదంఘ్రియుగ మర్థిం గొల్వఁగా నెంచుచున్

ఉ. ఏనొకరుండ నిన్న నట కేగుచునుండఁగ సంజప్రొద్దునన్
వాన [1]మొయిల్ వడిం గవియఁ బైనిరు లేచఁగ దారిదప్పి యి
క్కాన నిశన్ వసించితి నొకానొక [2]యీరమునందు వేకువన్
స్నానజలంబు లిం దరయ నా కగపించితి వీవు నాపుడున్. 192

క. అయ్యా! నాపున్నియ మే
మయ్యా యియ్యెడకు మీర లరుదెంచుటచే

1. మేఘములు. 2. పొదరిల్లు.

నియ్యెడ నొడ్డది యయ్యెఁ గ
దయ్యా యియ్యడవి మీఱ లడఁగెను కతనన్. 193

క. ఒదవె న్నినుఁ గాంచుట నాఁ
డఁ దలంచినతీర్థము యెదుటను దోఁచినట్టుల్
నెదుకం బోయినతీవియ
పదముల దవిలి నటు లిపుడు పావనమూర్తీ. 194

క. పులుఁగులరాయనికొండం
గలఁ డొకదేవుండు వానిఁ గనఁగాఁ జనఁగా
వలె నంటి నతఁడు బాపఁడొ
పొలుపగుదొరకొడుకొ గొల్లబోయఁడొ చెపుమా. 195

మ. అనినన్ మువ్వురు గాఁడు మువ్వురుగ నయ్యావేళలం దోఁచె న
య్యనఘుం డందఱి కంటె నాద్యుఁడు జగం బాతండె కల్పించె నా
తనికిం జేయఁగరాని వొక్కటియు నీధాత్రీ తలంబందు లే
దనినం గ్రక్కునఁ దత్పదంబులకు సాష్టాంగంబుగా మ్రొక్కుచున్

శా. ఎవ్వారైనను దెల్పఁగాఁ దగినవారే తెంతురో యంచు నే
నువ్విళ్లూరుచునున్న దెన్న నిదియే యొక్కండె కల్పించినాఁ
డెవ్వండో జగ మెల్ల నంచు మదిలోనే నెంచుకొంచున్న య
ట్లివ్వేళన్ వచియించినాఁడవు గదే యీ వానుడుల్ నిక్కముల్

క. అందఱికంటె నతండే
ముందు పొడమి యుంటఁ జేసి మొదలిటివాఁడౌ

చుం దనరు నట్లు నాతల
పుం దోఁచెడి నతని కంటెఁ బూర్వుఁడు లేమిన్. 198

క. నీమాటకుఁ దార్కాణగ
నామదిలోఁ దోఁచె నతఁడు నా యడిగినయ
ట్లాముప్వురు గాఁడని మఱి
యాముప్వురు నగుదు రంటివది యెట్లొక్కొ. 199

చ. అన విని బ్రాహ్మణుం డనియె నాతఁడు బాపఁడు గాఁడు రాజనం
దనుఁ డనరాదు గొల్లఁ డనఁ దప్పగు నాతఁడు మూఁడు జాతులన్
జననము నొందె రాముఁ డను సంజ్ఞల మున్ ప్రజఁ గొన్ని వేళలన్
ఘనమతిఁ బ్రోవ నట్లగుటఁ గాఁడని యానని తెల్పఁగాఁ దగెన్.

క. వి. అనిన ముదంబున నాతఁడు వొంగుచు నయ్యా వినందగు నాతని న
ర్తనములు రాముఁడరణ్యమునందు విరాధునిఁ గూలిచి రావణుఁజం
పిన ఘనుఁడే కద వీనికతల్ మును వీనులవిందుగ వేమఱు విం
టినిజుమి యాతఁడు నిక్కము దేవుఁడు నీనుడులట్ల నె నిక్కు వముల్.

క. కొయ్యలకును గోఁతికిఁ దొలు
దయ్యమునకు దొరతనంబు దయనొసఁగెఁ గదా
నెయ్యమున నతనిఁ గొలిచిన
నెయ్యది సమకూరకుండు నెవ్వరికైనన్. 202

క. ఆయయ్య రాచకొమరుం
డాయన నని గెలువలేక యరిగెను బాపం

డీయిరువురుఁ దగుదురు మఱి
నాయింట నొకండు పొడమినాఁ డఁట గాదే. 203

క. నీవంటి యెఱుకగలవా
రీవిశ్వమునందుఁ గలరె యెచ్చోనైనం
గావున దేవునిఁ దెలియం
గావలె నతని నెటు గానఁ గాఁ దగుఁ జెపుమా. 204

గీ. ఎచట నుండు దేవుఁ డే తీరుగా నుండు
నేమటంచుఁ బిలువ నేగుదెంచు
నేవి యారగించు నెంతద వ్వాతని
యెల్ల యెల్ల నాకు నెఱుఁగఁజెపుమ. 205

క. అని మూఢభక్తి వేఁడిన
విని విప్రుఁడు వానిభక్తి విశ్వాసాదుల్
తనకున్ ముదమిడఁగా నా
తనిదయఁ దరియింపఁ జేయు తలఁపునఁ బలికెన్. 206

చ. పరమపదంబు వానికి నివాసము నల్లని మబ్బు [1]గెబ్బు నం
గరుచిగలాఁడు స్వామి! మముఁ గావు మనం బఱతెంచు నెద్ది యె
వ్వరి కిల నోగిరం బదియె వానికి నింపగు నెంతదవ్వు కు
య్యరయ వినంగ నౌనా యతఁడంతటి దవ్వున నుండు నంతటన్.

---

1. ప్రకాశించు.

శా. నీ వా దేవునిఁ జూడఁ గోరితివ యేనిం దెల్పెదన్ సర్వవాం
ఛావాప్తిన్ ఘటియించు దాని నొక దివ్యంబైన మంత్రోత్తమం
బావర్తించుచునుండు మొక్క నెల నిత్యంబుం గడుం బూన్కి పెం
పై వర్ధిల్లఁగ వేయిసారు లటపైఁ బ్రార్థింపు మీచొప్పునన్. 208

క. నల్లని మేన్గలసామీ
తెల్లనిమోరగలపక్కి తేజిపయిన్ నీ
వల్లన యరుదెంచి కృపం
జల్లనిపాల్మీఁగడయును చవిఁగొని చనుమీ. 209

క. అని వేఁడుకొనిన దేవుఁడు
గనికరమున నీవసించు కడ కేతెంచున్
దినదిన మిటుచేసిన ద
ర్శన మిచ్చుం జనువు లిచ్చు రమ్మన వచ్చున్. 210

క. అని తెలిపిన సమ్మంత్రము
ననుగ్రహింపవలెననియు నాపై మఱియున్
దనబందుగులకుఁ గూడం
గనుపట్టెడు వెరవుఁ జూపఁగావలె ననియున్. 211

క. ఒనరఁగ విప్రుని పదయుగ
మున దనమూర్ధంబు సోఁక మ్రొక్కిన నతఁ డా

య్యాన లేవనెత్తి యొక [1]ఝర
మున స్నాతునిఁ జేసెఁ దాను మున్నుగ వానిన్. 212

క. పిమ్మటఁ దారక మను భే
దమ్మగు చతురక్షరిన్ యథావిధి నుపదే
శమ్మొనరఁ జేసి యిమ్మం
త్రమ్మె మఱకుండు మనుచుఁ గ్రమ్మఱఁ బలికెన్. 213

ఉ. అల్లదె నల్లనై పొడవునై మన మిప్పుడు చెప్పుకొన్న శ్రీ
వల్లభుఁ డిల్లుగాఁగ నిలువం జెలువంబుగమించునీడ భూ
తల్లజుకొండదాని కొకదండ నెసంగు సరోవరంబు సం
ఫుల్లపయోజ[2]హల్లక సముల్లసితంబయి బంధురాఖ్య చేన్. 214

క. నీవారి దాని వారిన్
వేవేగం దానమాడ నియమింపుము నీ
వావేళ నీవొసఁగుపా
ల్దాఁగివఁగఁ జనుదెంచి మీకు దర్శన మిచ్చున్. 215

క. అప్పగిదిఁ జెప్పి విప్రుం
డప్పుడె తన దారివట్టి యరిగిన నాతం
డొప్పుగ నుపదేశోక్తుల
చొప్పున మంత్రము జపించి శుద్ధాత్మకుఁడై. 216

1. సెలయేరు. 2. చెంగలువ.

గీ. కాఁచి చల్లార్చి పాలుమీఁగడ నమర్చి
బిగ్గఁరగఁ బేర్చి ననుఁగూర్చి పిలువఁదొడఁగె
నల్లనగుసామి[1]చిల్వభోజనవుహహుమాయి
నెక్కిరావయ్య యిపుడు నాచక్కి కనుచు. 217

మ. త్వరతో నన్నుఁ బ్రపన్నుఁడై దరికి నాహ్వానంబు గావింప వే
డ్క రహింపం దరియం గృతవ్రతుఁడ నౌటం జేసి తద్ధ్యానవై
ఖరిఁ బక్షీంద్రహయుండనై యచట సాక్షాత్కారముం జేయఁగా
నరుగంగా వలసెం జుమీ యపుడ భక్తాధీనతం దెల్పుచున్. 218

క. ఆనాఁడటు నేనరుగఁగ
నానాఁటికి నతఁడు నెమ్మి నమ్మికయుఁ దగం
గా నటు పిల్వఁ దొడంగుట
నేనేగుట నాకు నిత్యకృత్యం బయ్యెన్. 219

గీ. అటులు కొన్నాళ్లు గడపి యంతట నతండు
బందుగుల కెల్ల నిప్పని బయలుపఱప
వార లబ్బురపడి మమ్ముఁ దారుఁ గూడఁ
జూడఁ గోరినఁగొలన నీరాడఁజేయ. 220

ఉ. వారికి నెల్లదర్శన మవారితలీల నొసంగి యీతఁడీ
తీరునఁ జేయుచుండఁ బని తీరునె మాకని వానిఁ బిల్చి యా

1. పాము భోజనముగాఁ గల వాహనము = గరుత్మంతుడు.

భీర! హితంబు వేఁడు మన భీరహితాత్మత నన్న నెప్డు మా
చేరువ నుండఁ గోర మముఁ జేరు వరం బిడి నారమర్మలిన్. 221

గీ. అతఁడు చతురక్షరీజప వ్రతనిరూఢ
బుద్ధిఫలసిద్ధిఁ బడసిన యద్ధరిత్రిఁ
జెంచె నిల సర్వసిద్ధి ప్రసిద్ధి బంధు
రంజకసరస్సనకై బంధుర మను పేరు. 222

క. తొలుత నొకకొన్ని ప్రొద్దుల
కొలఁదిగ నొకకొన్ని యేళ్ల కొలఁదిగ నేఁడుం
దలఁగితి మిటుపైఁ దలఁగక
వలయుం గద వేల కొలఁది వర్షంబులుగాన్. 223

ఉ. నావుడు నన్నుఁ గూర్చి సదనంబును మూఁడవసారి వెల్వడం
గావలె నంటి రీ రిపుడు గావున నట్లననేమి కారణం
బో వినకున్న సందియము పోవునె నాదు మనంబు తొట్రుపా
టావహిలం దలంకెఁ జెపుమా కృప నాయపరాధమున్ హరీ. 224

క. అనవుడు నీ వపరాధం
బనుకొని యొనరింపకున్న నది యపరాధం
బను గాక యున్న యయ్యెన్
మునివర మాచలనమునకుమూల మె టన్నన్. 225

ఉ. కుక్కుటలింగమూర్తి గదుఁ గూరిమిఁ దెల్పినతారకక్రమం
బక్కడిరాజశేఖరున కంతయుఁ దెల్లముఁ జేసి వచ్చితీ
విక్కడి కాతఁ డంత జపియించెను దన్మహిమం బెఱుంగ నం
దొక్కవిధంబుఁ బూని విధియుక్తిగ నొక్కదినంబె పేర్మితోన్. 226

క. తావన్మాత్రజపంబున
నే వానికి వరము లొసఁగ నేగి తదీయం
బౌ వాంఛ యేమి యని సం
భావింపఁగవలసెఁ ద త్ప్రిభావము వలనన్. 227

సీ. అతఁ డా జపమునకై దీక్షఁ బూని సం
కల్పించు నపుడు సాంగపరివార
ముగ మమ్ముఁ బ్రత్యక్షమగుఁ డటంచుఁ దలంప
నచ్చటి కప్పుడె యరుగుచుండ
నంతఁ బ్రదోషనాట్యావసరంబునఁ
గుక్కుటేశ్వరు గొల్వఁగోరి వేడ్క
గుంపులై వచ్చు నిలింపు లంతంత నె
మ మ్మంతరిక్షమార్గమ్మునందుఁ

తే. గీ. గాంచి యెదురేగుదెంచి సమంచితముగ
నక్కడకు మమ్ముఁగూడ రమ్మనుచు వేఁడ
నింత కన్నను మేలున్నదే యటంచుఁ
జెలఁగి మేమందఱము ప్రవేశించు నపుడు. 228

ఉ. మాపటివిష్ణురూపమును మానకొంగిం బవళింపఁ జేయనో
తేపకుఁ దేపకుం బ్రబలు తేజపు వేఁడిమి మగ్నమూర్తియై
పాపికొనంగనో గగనవర్త్మపరిభ్రమణప్రభూత సం
తాపము దీఱ మజ్జన మొనర్పనో భానుఁడు వ్రాలె వార్ధికై. 229

సీ. కాలసభికాగ్రగణ్యుండు కాలగళుని
నటనపటిమావలోకనానంతరమునఁ
బారితోషిక మిడఁగ సంభారము కొసను
బసు పొసంగించె ననసంజపసఁ బొసంగె 230

క. జగ మంధకారితను జెం
దెఁ గదా యవి తోడుతోనదీపకలాపం
బొగిఁ దోఁచెను [1]భసితద్యుతి
యుఁ గడుం జొప్పడియె నప్పడొప్పుగఁ జూడన్. 231

గీ. అంతట నిశాసుధాకరవ్యతికరమునఁ
గడలుకొను రాగ మన సమగ్ర మగురీతిఁ
బొడువుఁ గెంజాయ రంజిల్లు పొలుపుఁ గాంచెఁ
బ్రాక్పదంబున కొకవింతవన్నె యిడుచు. 232

మ. [2]బలభిత్ప్రోన్నతరత్నసౌధ[3]వలభివ్యాలంబిరక్తచ్ఛదో
జ్జ్వలశారీకలధౌత పంజరము తేపం దూఱుపుం గొండపైఁ

---

1. బూడిదరంగు. 2. ఇంద్రుఁడు. 3. శిఖరము.

బొలిచెన్ సోదయరాగలాంఛనపరిస్ఫూర్తిం దుషారాంశుమం
డల మూర్ధ్వప్రతిపాదిరశ్మిగణసంధానస్ఫురన్మూర్తియై. 233

శా. ఆ రేయెల్లను మున్ను శంకరునినాట్యం బంత భృంగీశుహా
స్యోరుప్రౌఢిమ మంత నందికృతమై యొప్పారు గానక్రియా
సారస్యంబును బిమ్మట న్నృపతపస్సంరంభశుంభత్ప్రశం
సారూఢోక్తులు గాలయాపనము సేయ న్నెమ్మియై యుండఁగాన్. 234

సీ. తొలికోడి తానయై యెలుఁగెత్తి మూఁడు భం
గులఁ గుక్కుటేశుండు కొసరి కూసె
నాలమందల కెల్లనధినేత తానయై
ఘాంకంబుగా నంది ఱంకె వైచెఁ
దీర్ఘంబుఁ దెచ్చు హస్తికిఁ బెద్ద తానయై
లంబోదరుఁడు బృంహితం బొనర్చె
విహగంబులకు నెల్లఁ బెద్ద దానై కుమా
రుని కేకి పెలుచ నిస్వన మొనర్చెఁ

తే. గీ. దానె లింగార్చకులకుఁ బ్రాథమికుఁ డగుచుఁ
బ్రాతరనిలుండు గేతనాగ్రముననున్న
ఘంట మ్రోయించె వందిమాగధులు తామె
యగుచు భక్తులు పేర్కొని రపుడు మమ్ము. 235

ఉ. అంతట భానుమంతుఁ డుదయాచలరంగము నందుఁ దోఁచె న
త్యంతము రమ్యమైన యరుణాంగమునుం జతురాస్యవిభ్రమం

బెంతయు నొప్పఁగా భువనసృష్టికరోన్నతి మించు భారతీ
కాంతుని వేష మొప్పఁగ జగజ్జన సభ్యులమ్రోల నొప్పఁగాఁ. 236

క. అంతటను గుహ్యకేశుఁడు
సంతసమున సముచితోపచారమ్ముల మ
మ్మెంతయును గారవించి యొ
కింతయుభేదమ్ము లేని హితము దలిర్పన్. 237

గీ. మమ్ములను బంపు నపు డయ్యుమాధవుండు
కొమరసామిని రావించి కొంతదవ్వు
సాగనంపించు మని పంప నాగుహుండు
దోడరా నేగితిమి రాజదుర్గమునకు. 238

క. అపు డానృపు డాయం జని
చెపుమా యుపమాకనుండ శీఘ్రము గాఁగన్
జపముం దపమున్ మముఁ గూ
ర్చి పరంతప! రాఁదలంచి చేసితి గాదే. 239

క. వచ్చితి మడుగుము వరముల
నిచ్చెద మమ్మంత్రమహిమ మిదె తెలిసెఁ గదా
సచ్చరిత యనిన [1]నమ్మహి
భృచ్చంద్రుఁడు మాకుమ్రొక్కి వివరించె నిటుల్. 240

---

1. రాజా.

శా. దేవా! తారకమంత్రతత్త్వము ప్రసాదించెఁ బ్రమునన్నోని నా
కీవే వేలుపునైనఁ గోర్కె లిడ రావేయంచుఁ బ్రార్థించినన్
వేవేగం జనుదెంచి నీ దగు మనోభీష్టం బమోఘంబుగాఁ
గావించుం జుమి యంచుఁ దెల్పి మఱియుం గారుణ్యచిత్తంబునన్.

క. కలి శ్రీవేంకటరమణుఁడె
తలఁపఁగఁ బ్రత్యక్షదైవతం బటు గానం
దొలుత జప మితనిఁ గూర్చియె
సలుపుము నీవాంఛితము లొసఁగ నేతెంచున్. 242

క. కావున వేంకటరమణుఁడె
తావకవంశంబునందుఁ దరతరములుగా
భూవరులఁ బ్రోచుచుండి జ
నావన మొనరింపు మనుచుఁ బ్రార్థింపు మనెన్. 243

గీ. తన్మహామంత్రమున కధిదైవతంబు
రాముఁ డీతండు వేంకటరమణుఁ డనుచు
భేద మెంచకు మాతఁడు విభవమూర్తి
దలఁపఁగా నీతఁడర్చావతారమూర్తి. 244

క. నారదముని చెప్పిన యా
తీరున ధ్యానం బొనర్చి తిని నే సాక్షా
త్కారం బొనరించితి వీ
వారీతిన్ భక్తవరద యవితద్వరదా. 245

క. కావున నలమేల్మంగా
దేవియు నీ వెలమితో మదీయాన్వయముం
బ్రోవఁగ నిందు వసింపుఁడు
దేవా ప్రతినృపతిచెంతఁ దేజ మెలర్పన్. 246

క. అటు లైదువేల వర్షము
లటుపై నాచంద్రతార కార్యంబుగ ని
ప్పటు బలుఁడు కుమారుం డై
ప్పటి కప్పుడు నృపులఁ బ్రోవవర మీవలయున్. 247

చ. అని యిటు లానృపాలమణి ప్రార్థనఁ జేయఁగ వాని నీవు కో
రిన వరమిచ్చినార మని ప్రీతునిఁ జేసి కుమారు నింటికిన్
బనిచి సతీసమేతముగ వచ్చితి మిచ్చటి కేము నీతలం
చినగతి నయ్యెఁగాదె మునిశేఖర యంచు వచించి వెండియున్.

శా. నీ వారాజకులావతంసమునకుం డెందంబునం బ్రీతిగా
శ్రీవంశప్రతిభాప్రతాపజయసౌశీల్యాదు లెంతేనిఁ బెం
పై వర్ధిల్లఁగఁ దారకంబు భవఘోరాంభోధినిస్తారకం
బా[1]వాచంయమివర్య తెల్పితిఁగదే యూహించి యుక్తంబుగాన్.

క. అందుల కేమును మోదముఁ
జెందితి మిఁక నేమి కోర్కు లున్నవొ చెపుమా

---

1. మునిశ్రేష్ఠ.

డెందంబున సందేహముఁ
బొందక యని శౌరివల్కు మునిముదితుండై. 250

క. స్వామీ! నిష్కాముఁడనగు
నే మిము నేమనుచుఁ గోర్కు లివి యని యడుగం
గా మదిఁ దలంతు నైనను
మీ మాటకు మేరమీఱమియు నుచితమగుగా. 251

క. కావున నీయిరు తెఱఁగుల
నీవేళ నొనర్పఁ దగిన దెద్దియొ యనుచున్
భావమునందు వితర్కము
గావించుచునుందు భక్తకల్యాణకరా. 252

గీ. అనిన నిష్కాము లగు తపోధనులు మున్ను
గడఁగుపనులును లోకోపకారమునకుఁ
గాదె యలవడె నీవు సత్కారణిఁ జేయ
రాదె యన నాతఁడు మహాప్రసాద మనుచు. 253

క. జగములకుఁ బ్రీతిఁ జేయుట
జగన్నివాసునకుఁ బ్రీతి సలుపుట యనుచున్
దగ మున్నిటిమునిగణ మ
ప్పగిదిం గావించుచుండవచ్చు నటంచున్. 254

సీ. దేవసేవనముఁ దైర్థికుఁడు గావింపఁగా
నరుగుచో [1]సృతినొకింతైన నడువ
వలె నంచు నెఱిఁగిన వాఁడు గావున మకాని
తేవన దీక్ష నెంతేనసమునఁ
జనుచుండఁ బ్రొద్దుగ్రుంకెసనాఁటిరాత్రిఁ
నడవి దా నివసించుటాదిగాఁగ
స్వామి కంతయును విజ్ఞాపనం బొనరించి
తత్పిశాచత్వంబు తలఁగఁ జేయు

తే. గీ. టొకటియుఁ గళింగరాజకన్యక త్రిలింగ
విభునిపట్టపుదేవిఁ గావించు టొకటి
యును మనంబునఁ గోర్కులై యున్న వెన్న
విన్నవించితి భక్తప్రసన్నహృదయ. 255

మ. అన శ్రీవేంకటనాయకుండు దరహాసాంకూరరమ్యాస్యుఁడై
యను నప్పండితమాని వ్యాఘ్రహతుఁడై యట్లయ్యె నే నాఁడు యా
చనకై యేగుచువచ్చునప్పు డాగి మా సంసేవనం బాచరిం
తు నటం చీగుడిఁ గాంచి మ్రొక్కి చనె నీత్రోవన్ సుతాన్వితుఁడై.

గీ. మరల వచ్చునాఁడు మముఁ గొల్వ లేదు మా
కొండవంకఁ జూడకుండ బండి

---

1. మార్గము.

యైన డిగ్గఁడయ్యె సూనుండు తెలిపిన
వినియు వినని యట్లు వెడలు మనియె. 257

ఉ. వాని తనూజు పౌత్రుఁడు స్వవార్షికలబ్ధికిఁ బీఠికాపురా
స్థానికి వచ్చి నిన్నఁ దగు సత్కృతులం గని యింటి కేగువాఁ
డై నియమంబునం బదగ యాజలమజ్జన మాచరించి య
చ్చోనిడెఁ బిండదానము విశుద్ధమతిన్ స్వపితృప్రియంబుగాన్

శా. దానం జేసియు నీవుఁ జేసిన తదుద్యద్వాఃప్లుతిం జేసియున్
వానిం బాసి తొలంగెఁ గ్రూరత యిఁకం బైశాచకవ్యక్తి యె
ద్దానిం బాయు నటన్న బంధురసరోంతర్వారిపూరంబులం
దానం బాడిన వీఁడు వీనిసఖులుం ధన్యాత్ములౌదు ర్వడిన్.

గీ. అనిన నిపుడయే వచ్చెద ననుచు వాని
వర్యుఁ డగ్గిరివరబహిర్వాసులైన
వాంద్రడ నందఱు బంధు రవారి ముంప
నంద ఱందుండి వెల్వడు నంతలోన. 260

క. [1]ఇంగాలము లగ్నిశిఖా
సంగంబున దీప్తి వడసి క్షణమాత్రములో
నంగారము లయినట్టుల
పొంగారు మనోజ్ఞరూపములఁ గని వారల్. 261

---

1. బొగ్గులు.

క. మునుపటి కొలంది ప్రాయము
మునుపటి కొలఁది యగు రూపమును గని వారల్
మునుపటిగొన మొక్కుటిఁ గన
రనఘం బగు తత్పరోమహత్త్వం బసదే. 262

క. నారదుఁ డచట నె యున్నటు
లారక్షకుఁడైన శౌరి నరసి తదాజ్ఞన్
వారికి నందఱ కపుడా
నారాయణుపాదదర్శనంబు ఘటించెన్. 263

గీ. దయను గతపాపులయిన యందఱను గాంచి
శౌరి కరుణించి మీ కల్మషములు వాసెఁ
బావనాకృతులైతిరి భవ్యులార
యనుచుఁ గ్రమ్మఱ నమ్మౌని నరసి పలికె. 264

క. కరుణం దారకమున [1]ద్వ్యవి
కురి నుపదేశింపు మీప్రజకు వెస వారుం
దురు సాంతానికలోకము
లిరవులుగా నిర్వ్యిచారవృత్తి దలిర్పన్. 265

మ. ఇఁక నక్కన్న త్రిలింగదేశధరణీ భృన్మౌళి దేవేరియా
నొకొ కాకుండు నొకో యటంచు మదిలో నొక్కింతసందేహ మూ

1. రామ మంత్రము.

నకు మా రాజు నిజానురక్తను గుణజ్ఞుండౌటచేఁ బెండ్లి యా
డక వర్జించునె యిట్టిచుట్టముల వీడం జూచునే యెయ్యెడన్. 266

క. ఎల్లియె యయ్యిరువురకును
దెల్లంబుగఁ బెండ్లియగు నదే పయనంబై
తల్లి దన పరిజనముతో
నల్లునిపురిఁ జేర నరుగు నారయు మెదుటన్. 267

సీ. ఈముద్దుఁగొమ్మ మూఁడేండ్లప్రాయంబున
నుండ నిక్కొండపై నున్న మమ్ముఁ
గొలువంగఁ బరిజనంబులతోడఁ దలిదండ్రు
లేతెంచి మాకు సంప్రీతిఁ జేయ
నంధ్రదేశేంద్రుపురంధ్రియా నిది యంచు
వరము మే మొసఁగంగఁ బడసి యేగు
నపు డంగరక్షకై యస్మదాకృతితోడి
కనకప్రతిమ దీని కంఠసీమ

తే. గీ. హారతరళంబుగాఁ గూర్చి యరుగునంత
వత్సరంబున నగ్గజధ్వజవిభుండు
వినయవతియందుఁ గలభాంకుఁ డనెడి విభునిఁ
గనియె నీభద్రమతి యను కన్నె వెనుక. 268

గీ. [1]స్వాప మెప్పుడు నొప్పదు సాంధ్యవేళ
ముక్తమూర్ధజులై నిద్ర పోవఁగూడ
దనుచు నిమ్మద్దియ యెఱుంగ కట్లొనర్చ
నంత నంతర మొదవె భూతాళిగవియ. 269

చ. అది యటు లుండ నిమ్మ సముదారుఁ డమానుషబాహుశౌర్యుఁడు
నస్మదరిపుహారి పీఠపుర నాథుఁడు పుణ్యయశోభిధానుఁ డొ
ప్పిద ముగ నెల్లి భద్రమతిఁ బెండిలి యా నిఁక వత్సరంబులో
హృదయ మెలర్ప మేము వసియింపఁగ నచ్చటి కేగఁగా వలెన్.

ఉ. తద్దయు నీవు లోకహిత తత్పరతన్ మముఁ గొన్ని కోరి తిం
కెద్దియు నేనిఁ గోర్కి గల దేని ఘటింతుము వేఁడు మంచునా
నద్దివిజేంద్రవందితు దయారసమానసు వేంకటేశ్వరుం
బెద్దయుఁ బ్రొద్దుకోర్కులిడఁ బేర్కొని యమ్ముని వల్కె నిమ్మయిన్.

సీ. సుకవిసారస్వతస్ఫురణంబు రసికాంత
రంగరంజకమై యొసంగవలయు
నృపనయవ్యాపార మేపార దాక్షిణ్య
మున జనావనవృత్తిఁ బూనవలయుఁ
బర్జన్యుఁ డనుకూల వర్షియై కర్షక
హర్షకరోత్కర్షనలర వలయు

1. నిద్ర.

జనపదంబులు సుభిక్షంబులై తృణకాష్ఠ
జలసమృద్ధములుగాఁ జెలఁగ వలయుఁ

తే. గీ, ప్రకృతిజనసంచయంబుఁ బరస్పరంబు
చెలిమి వాటించి పాడిపై నెలమిగాంచి
కలిమిని వహించి పాఁడిపంటల రహించి
రాజవిశ్వాసపరతచేఁ బ్రబల వలయు. 272

క. అని ముని [1]యాశాస్యము దె
ల్పిన విని గరుడాద్రివాసి వేంకటరమణుం
డనుమోదంబున నిప్పని
కనుమతి గావింతు ననుచు ననియెం గరుణన్. 273

సీ. బ్రహ్మవిద్యామహాప్రజ్ఞానిధిత్వంబు
దివిజేంద్రసదృశవైభవ సమృద్ధి
యదితికశ్యపసమానాపత్యయోగంబు
నంధ్రనాయకకౌతుకానుషక్తిఁ
నారదప్రతిమానతారకజపసిద్ధి
ధూర్జటినిభధూతదోషవృత్తి
హీనభూతాభసాంతానికలోకాప్తి
వల్లవతుల్యకైవల్యపదవి

---

1. ఆశీర్వాదింపఁ దగినది.

తే. గీ. య్యేతదస్మత్ప్రపూతవిఖ్యాతమహిమ
సహితమహితకథావిధశ్రవణపరన
నిరతనిరతుల కొదవు మానివర! వార
లున్నెడల నీతలంచి నట్లుండుఁజుమ్ము. 274

గీ. అడరు మునివాస మొంటిమామిడి యనంగ
విప్రరాక్షసురావి రావికముపాడు
ద్విజుఁడు వార్చెద నసుగుంట తేటగుంట
వల్లవులపల్లె గోపాల పట్టనంబు. 275

శా. లోకానుగ్రహకాంక్ష నీగతిఁ గృపాళుండై మరున్మౌనికా
శ్రీకాంతుండు వరంబు లిచ్చి దని యించెం దార్క్ష్యభూమీధరా
స్తోకశ్రీమహిమంబు శౌనకముఖర్షుల్ ప్రీతిఁ బొందంగ వి
ద్యాకల్పుం డగు సూతుఁ డుం దెలిపె నిట్లత్యంతమోదంబునన్. 276

మ. శుభసంధాయక శాలివాహనశ[1] కేషుశ్రోత్రహస్తేందు స
చ్ఛుభకృద్వత్సరచైత్రశుద్ధనవమీ శుభ్రాంశుజాహంబునం
దు భవద్భావుక పాదమూలమున నెంతో భక్తి నర్పించితిం
బ్రభుతం గైకొని రామ యీకృతిఁ గృపం బ్రఖ్యాతి నొందింపవే.

క. శ్రీరమ్యగుణస్తోమా!
రారాజత్కీర్తికామ! రాజలలామా!
గౌరీసన్నుతనామా!
తారకమంత్రార్థతత్త్వ ధామా! రామా. 278

1. 1825.

శా. లంకారాజ్యనివేశితారిసహజశ్లాఘార్హబాహానిరా
తంకప్రౌఢబలాబలా! హితహితార్థప్రేషితస్వర్ణస
త్వంకేరుట్సరపారితోషికనితాంతప్రీతరత్నాంగదా
లంకారద్వయదానమోదపరిఖేలద్వాయుజాతాంగదా. 279

మాని. శ్రీవిభసాస్పదశంఖరథాంగకచిహ్నమనోహరవంశసదా
భావుక దేవులపల్లికులప్రభవద్విజపూజితభవ్యపదా!
రావుకులోత్తమరాజశిఖామణి రామధరావరనందనస
ద్భావకుమారమహీపతిసూర్యనృపాలముహుఃపరిపాలనధీ.

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామనామపారాయణపరాయణాభిధస్య కౌండిన్యగోత్ర
పవిత్రదేవులపల్లికులపయఃపయోనిధికళానిధిసీతారామశాస్త్రి పౌత్ర
వేంకట కృష్ణశాస్త్రిపుత్ర తమ్మనాభిధానాంతర వేంకట కృష్ణ
శాస్త్రినామాగ్రజన్మ త్రిలింగదేశాగ్రజన్మ సుధీ
విధేయ సుబ్బరాయశాస్త్రి నామధేయ ప్రణీతం
బైన మహేంద్రవిజయం బను
ప్రబంధంబునందు సర్వంబు
షష్ఠాశ్వాసము.

శ్రీరామార్పణమస్తు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శుభోదయా ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము, మద్రాసు. 6